

KONGL.
*VITTERHETS
HISTORIE
OCH
ANTIQUITETS
AKADEMIENS
HANDLINGAR.*

SJUNDE DELEN.

STOCKHOLM,
TRYCKTE HOS JOH. PEHR LINDH,
MDCCCI.

THE JEWELRY CENTER
LIBRARY

INNEHÅLL.

F örsök att upptäcka Vetenskapernas första upp- rinnelse samt gifva en utvåg till at förminka de ofantliga Årtal, som förekomma i äldsta Hi- storien, till ett skåligt antal af Sol-år; af Herr B. FERRNER. - - - - -	Sid. 1
U pplysning i Konung ANUND JACOBS Historia utur Ryska Handlingar; af Herr G. ADLERBETH. - - - - -	61
A nmärkningar rörande Svenska Prinsen GU- STAFS vist. i Padua; af Hr G. ADLERBETH.	68
U tdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok d. 19 Mart. 1793.	76
C armen in Victoria Narvensem 1700, Au- tore JOHANNE LUNDBLAD. - - - - -	79
U tdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok d. 18 Mårt. 1794.	89
D ito dito den 17 Martii 1795. - - -	92
S var på den af Kongl. Akademien framställda Frågan: vid hvad tid och på hvad ort, det i Kongl. Svenska Kabinettet förvarade Guld- mynt, hvarom framlidne Asfesören KEDER skrifvit en Afhandling, troligen blifvit fla- get? af Herr ANDERS BLAD. - - - - -	95
U tdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok d. 15 Mart. 1796.	153
A fhandling om Svenska Sill-fisket ifrån de äldsta tider, intill Konung GUSTAF I:s antråde till Regeringen; af Hr AD. DAN. ENANDER.	157
L audatio HUGONIS GROTHI, Autore MAT- THIA STOLTZ. - - - - -	187
F örslag till Minnes-Penningar öfver Sveriges Namnkunnigaste enskilda Personer, ifrån Drottning MARGARETAS till Konung GU- STAF I:s tid; af Herr GUNNAR BACKMAN.	208
Utdrag	

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok, d. 28 Mart. 1797.	211
Laudatio SAMUELIS PUFFENDORFFII;	
Auctore D. JENISCH. - - - - -	215
Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademins Dagbok, d. 20 Mart. 1798.	240
Inträdes-Tal om Svårigheten att i Historien finna Sanningen; af Herr ERIC MICH. FANT. - - - - -	244
Vice Sekreterarens Svar. - - - - -	263
Inträdes-Tal om de fordna Finnars Sällskaps-Nö- jen och Tidsfördrif; af Hr JAC. TENGSTRÖM.	265
Sekreterarens Svar - - - - -	288
Inträdes-Tal, innefattande en undersökning, huruvida Osians-Sånger kunna förtjena våre Fornforskares uppmärksamhet, jemte en jemn- förelse mellan dessa Sånger och de gamla Skandinaviska Barders Qvåden; af Herr ERIC SKJÖLDEBRAND. - - - - -	290
Sekreterarens Svar. - - - - -	381
Lefvernes-Beskrifning öfver framlidne Profes- soren Herr JOHAN HENRIC LIDÉN; af Herr ANDERS WILDE. - - - - -	382
Lefvernes-Beskrifning öfver framlidne Stats- Sekreteraren m. m. Herr ELIS SCHRÖDER- HEIM; af Herr G. ADLERBETH. - - - - -	399
Lefvernes-Beskrifning öfver framlidne Lekto- ren m. m. Herr Doktor JOH. HARTMAN EBERHARDT; af Hr ERIC MICH. FANT.	417
Förslag till Inscriptioner och Minnes-Penningar, hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti- quitets Akademien blifvit uppgifna, Åren 1793 — 1798. - - - - -	430
Förslag till Inscriptioner och Minnes-Penningar, hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien blifvit gillade och jemkade, Åren 1793 — 1798. - - - - -	438.

Förföök

At

*Uptäcka Vetenskapernas första upprinnelse
Samt*

Gifva en Utvåg til at förminskा de ofantliga Årtal, som förekomma i åldsta Historien, til et skåligt antal af Sol-År.

Af

BENGT FERRNER.

Canzli-Råd och Riddare af K. N. O.

Och det, i anledning af
L'Histoire de L'Astronomie Ancienne

Par

M:R BAILLY.

*L'homme vrai est le Seul honnête homme,
qui existe — sur la Terre.*

Utaf de många forntidens Handlingar, som denna Kongl. Academie tid efter annan dragit fram ur mörkret för att upptäcka deras verkan på den tid de utkommit, samt till en del på den närvarande, dömmer jag, att det ej skulle vara Kongl. Academien obehageligt, om den djupsinniga och snillerika Astronomen Herr Bailly's anledningar och upptäckter uti Historien öfver äldsta Astronomiens och Vetenskapernes första upprinnelse samt de rättelser, som är nödiga i äldsta tidsräkningen, blefve närmare kända af allmänheten hos oss, som ej hafver tillfälle att genomgå vidlöstiga Astronomiska Verk. I anledning häraf hafver jag företagit mig att i möjligaste korthet, som likväl ej bör skada tydligheten, sammandraga bemälte anledningar, och vill jag dermed fortsvara om jag finner, att Kongl. Academien gillar min föresats och mit bemödande. Det är likväl icke för sakens nyhet skull, utan fast mer för dess nytta och öfvertygande kraft, som jag företager detta arbete, och änskönt jag icke kan följa Herr Bailly's vältalighet och intagande skriffatt hälfst i et kort sammandrag; så hoppas jag klart

kunna föreställa sjelfva faken och det i vederbörlig ordning, hvilket är för mig tilräckeligt.

När Herr Bailly, som på et så grufveligt sätt måst sluta sina dagar under Robespierres tyranni i Frankrike, samlat forntidens Astronomiska kunskaper från alla verldsdeler, för at derafster sammanskrifva Historien om äldsta Astronomien, fann han sig blott äga styckade och ofullkomliga lemningar af en sammahängande Astronomie, samt en myckenhet orimliga upgifter i tideräkningen. Han ville sammantäta alt detta til något helt; men fann dervid större svårighet än han förestålt sig, och begynte misstänka den allmänna meningen, nemligen at Chaldeer, Egyptier, Indianer och Chinesare voro förste upphofsmän til Astronomien. Ju mer han granskade faken, desse merä skäl fann han at utesluta dessa gamla folkflag ifrån den äran, at vara de förste upfinnare i Astronomien och andra Vetenskaper. Han fattade den tankan, at der måtte varit något äldre folkflag än alle de nu nämnda, hvarifrån de samtelige fått sina föndrade och styckade bitar af en sammahängande vetenskap och fullfölde han historien om äldsta Astronomien efter den anledning, Samlingarne utvisade under det han tillika betjente sig af sundt förnuft och uträkningar.

Man kan i allmänhet säga, at allt ifrån den tid Himmelen haft åskådare, har den upväckt förundran. Om man nu gäfve namn af upfinnare åt alla dem, som himmelens åskådan-

dände fatt i förundran; så hade alla lika rättighet til Titeln; men som den allena förtjenar namn af upfinnare, som hittat på de första sanningar och grunder til Astronomiska Kunskapen; så blifver frågan om den varit en eller flera! I sednare fallet skulle frågan snart blivva afgjord, om man kunde stödja sig på de gamla folkflagens berättelser, som upgivva hvardera sina första ledare. Uranus och Atlas namngiftas af Atlanterna, Fohi af Chinesarne, Thaut eller Mercurius af Egyptierna och Zoroaster eller Belus af Perfer och Babylonier.

Detta kan vara nog för dem, som allenast söka namn och tro hvart folklags skryt på des egna ord; men vetenskapen handhafd af Indianer, Chinesare, Chaldeér och Egyptier kan derföre mycket väl icke vara deras egen verk af början; ty vetenskaperne hafva ej sällan varit meddelade och hafver Vetenskaps-Spiran rätt ofta blifvit flyttad ifrån et folkflag til et annat.

Utan at hafva gått til djupet af vetenskaps-historien finner man lätteligen, at vetenskaperne ljus, fåscm Solens, upgått i Österlanden och dragit sig åt Västern, samt fram-skridit sakta at dela sig åt hela verlden.

Där finnas utan tvifvel sanningar, hvilka liksom tilbjuda sig sjelfva; men sådana sanningar, som äro en frugt af djup eftertanka, af långliga Observationer och konsternes lämpning til vetenskapen kunna ej tilägnas andra än höfsade folkflag, som vunnit en viis samhälls-styr-

ka och varit längre tider boende på jorden för att hinna till utvecklingen af mänskanskans om-tänksamma flit.

At ibland de nu gamla folkslagen Chinefare, Indianer, Chaldeér och Egyptier, utsöka det folkflag, som ingen ting lärt af andra, utan hafver innom sig sjelf allt, som tjenar til ljus och förkofran i vetenskapen, dertil fordras en laggran undersökning; der måste man samla mörka muntliga berättelser, upplyfa den ena genom den andra och afväga sannolikheterna.

Under det man går upp til första spåren af Astronomien, måste man färla dessa spår vid någon vis tid-punct, jämföra dem med folkflagets odling, snille m. m., innan man kan höja det eller det folkflaget til förtjensten af första upfinningen. Det är på det sätt man kan vederlägga oriktiga påståenden och inbillade rättigheter, som åtskilliga orsaker bidragit at införa. Folkflagens egenkärlek och högmod, äfven okunnighet om de förvärvade kunskapers början, hafva i de äldsta tiderna fästas hos hvart folkflag vetenskapernes början.

Så snart en mänsklig rest omkring i flera Länder hafver han utgivit sig för upfinnare af de vetenskaper, som han blott af andra länt, och folket har på det sättet trott de uppenbara ofanningar; ty folket sammantaget kan ej upftiga til första källan til kunskaper och undersöker aldrig, om det, som blifvit dem meddeldt, varit eget eller blott länt. Det är på

på det sättet de Grekiske Philosopherne blifvit namnkunnige för upfinningar, som de tydliggen blott hämtat från Phœnicien, Egypten, Chaldéen och någon gång äfven ifrån Indien. Ja, äfven några af dem hafva blifvit ärkände, sasom upfinnare i et Grekiskt Landskap för det, som i et annat redan varit kunnigt.

Men Grekerne äro blott barn i den Astronomiska vägen, som från Phœnicien och Egypten hämtat alla sina kunskaper, hvilka förut blifvit ditförde af Schyten Deucalion, och är det allenast de förenämda gamla folkslagen, som kunna sannolikt göra något anspråk på den hedern, at vara förste uppfinnare i den Astronomiska vetenskapen.

Man lemnar tils vidare oafgjordt, om Uranus, Atlas, Fohi, Thaut, Zoroaster eller Belus varit de förste Astronomer; men de kunna få anses af oss, efter deras namn hunnit neder til vår tid.

Vi vete mycket litet om dessa namnkunniga män; ty deras gerningar och arbeten äro invicklade i de äldsta tiders mörker och Fabler. Tacksamheten hafver blott bibehållit deras namn i efterverldens hugkomst, och som alla händelser i äldsta tiderna finnas invicklade i muntliga berättelsers sagor; så finnas många som påslått, at desse vetenskapernes föregifne upphofsmän aldrig varit til.

Uranus och Atlas samt flere af Grekiska Mythologien, säga de, äro blott sinnebilder och icke verklige personer.

Grækerne, som i Vestra delen af den först befolkade Jorden begynte skrifva Historien, författade den länge på Vers, innan de begynte författa den uti obunden Skrifart, hvaraf man ej kan vänta sig at se de äldsta häfderna utan at finna dem utsmyckade af Poëtiska blomster och dikter, hvaraf de fått namn af Fabler eller Sagor: men följer väl deraf, at de äldste Poëter ej förebragt annat än dikter? Ingen hafver tviflat om Staden Trojas varelse Och om det Trojaniska kriget, fast Homerus utfirat det med mycken grannlåt af snille. Är icke der Historien skild ifrån poëtiska dikten? kan man föreställa sig, at, då Grækiska folket än var nog ohöfftad eller rått och det icke kände annat än sinliga faker, deras Poëter velat roa det med diktade varelser och methaphysiska personer? Sådan blifver fölgden af Herrar Pluches, Varburtons samt flera nyares Systemer, hvilka väl äro fulla af qwicka förslag och undersökningar; men böre väl vi efter en tids längd af 3 eller 4000 år motsäga de gamla och tro oss klokare än de uti faker, som de kunnat bättre känna än vi, och, när vi hafve deras skrifter, påstå, at de ej förstodo sig sjelfva?

Folkflagens upprinnelse, tiden när Historien ej annat var än munteliga berättelser, kan ej anses för annat än et flags natt. Inbillningen ser der alt; qwickheten gör der allt sannolikt; men förnuftet ogillar både den enas och den andras skuggverk. Herr Pluches uttydningar äro så allmänna, at de just derigenom blifva misstänkta; ty hvar och en saga grundar sig på oli-

olika tilfälligheter; man förundrar sig med skäl deröfver, at han kan gå så säkert i mörkret af de Egyptiska Antiquiteterna, at en gammal Präst ifrån Heliopolis, återkommen til verlden, ej skulle kunna leda oss bättre igenom dessa irrgångar. Man kan likna Herr Pluche vid en man, som sutit uppå en högd, aftagit om natten det Landskap, som omgifver honom och satt blindvis på sin Charta, åker, bäckar, träd och hus, efter han vetat, at sådane faker höra til en landskaps-målning. Egna namn, *nominia propria*, som i början hade betydelse af personens egenskaper eller dess omständigheter, men nu förlorat den, hafva varit en källa til misstag. Käring-fagor, blandade med de alvarammaste personers utsagor, gående från mun til mun, från släkte til släkte och förvände genom människors böjelse för det förunderliga, hafva bidragit, at förfalska händelserna; men följer väl deraf, at det är dikt och osanning i berättelserna? Ingalunda. Man bör sätta värde på muntliga berättelser utan at antaga dem helt och hållit; ty de föröka sig, under det de rulla genom tidehvarfven ned til oss, med hvarjehanda tilsatser af orimmeliga fagor och annan grannlåt, hvilka böra afklädas, hvarefter man får igen fabelns kärna, och denna kärna är den historiska sanningen.

Man tror således med skäl, at Uranus och dess söner Atlas samt Saturnus varit verkeliga personer; emedan deras varelse ej innefattar något stridigt, och den dessutom är bestyrkt af en myckenhet trovärdiga häfdateknare. Faſſ-

ställandet af tiden, då dese prinsar eller hufvudmän för visfa slägter, lefvat, kan åtminstone gifva något begrep om Astronomiens ålder.

Om man kunde rätta sig efter Suidas; så skulle Atlas hafva lefvat 2600 år före Christi födelse; men det är påtageligt, at Suidas misstagit sig; ty om vi följe Egyptiska Konungarnes oafbrutna tideräkning, hvarest intet är nämnt om Uranus och Atlas, samt om vi rätte oss efter visfa Astronomiska kunskaper, som säkert äro yngre än sjelfva vetenskapens början; så måste vi sätta desfa personer längre tilbaka i forntiden än nämde Epok eller tidpunkt.

När man granskas folkflagens upprinnelse, så finner man, at Atlanterne varit det äldsta och betydligaste, åtminstone finner man klarligen, at de varit äldre än Egyptierne. Atlanternes Gudalista, uppräknad af Diodorus Siculus, är aldeles lik med Egyptiernes, Phœniciernes och Grækernes Gudalistor; samma namn och samma gerningar finnas der, och är mycken anledning at tro, det dese Länder varit intagne, bebodde eller åtminstone hyffade igenom et folk, som vida utsträckt sina eröfringar och sina kunskaper. Denna Gudalista är sannolikt införd i Egypten, Phœnicien och Æthiopien vid den stora folk-inbrytning, som Plato i *Timeo* omtalar och skal bestått af en stor mängden människor, som kommit ifrån ön Atlantica och förmått intaga en del af Europa, hela

hela Asien och Africa och således, efter då brukeliga uttryck, intagit hela verlden. I synnerhet bör anmärkas, at Diodorus Siculus säger uttryckeligen, at Atlanternes efterkommande varit huvudmän eller Regenter öfver nog många folkflag, och at flere Græker påstå, det deras äldste hjeltar härstammade från Atlanterna såsom det äldsta folkflag.

Ingen är, som icke vet, at Grækerne tagit sina vetenskaper och konster, ja, til och med sina Gudar ifrån Phœnicien och Egypten; men det inbrott, som Plato bibehållit; den seden at förhöja sina hjeltar såsom härstammande från Atlanterna; samma slägt-register i Gudarnes och hjeltarnes familler hos Atlanterna och Egyptier-na, förtigandet af dessa namn uti Egyptiernes Konunga-längd; allt gifver full anledning at, ehvad ålder Egyptierne kunna hafva, ändock sätta Atlanterna längre tilbaka i tiden. Det är således i den mörka eller fabel-tiden, hvilken föregått den historiska i Egypten, uti den tid, då de så kallade Gudar eller Atlanter regerat, som man bör igensöka Atlas. Om man ej hittils hunnit igenfinna tid-punkten då Atlas lefde; så ligger orsaken deruti, at man derifrån blifvit afskräckt genom de fabler och motsägelser, som gamla Egyptiska historien förete. Manethon, til exempel, räknade 113 på hvarannan följande Regenter, hvilkas regering varede uti 3555 år ifrån den tid människor eller Konungar styrde Egypten til det 15 året före Alexander den Stores regering; Denna räkning upptiger således til 3901 år före Christi födelse.

Dicear-

Dicearchus räknade 2936 år ifrån Sesonchosis regering som efterträdde Orus, Osiris Son, och Sonesons Son af Uranus, til Olympiska Spelens inrättande 776 år före Christi födelse, hvilken räkning upstiger til 3712 år före Christi födelse. Desse 2:ne historie-skrifvare utsätta Atlas regering til mer än 3800 år före Christi födelse; men man ser ock tillika, at andra auctorer såsom Diogenes Laërtius, Herodotus, Diodorus Siculus och Pomponius Mela samt författaren af den gamla Egyptiska tideräkningen, talande om ungefärligen samma tiderymd, gifva, den ene densamma 48863 och en annan 23000 år. Det var naturligt, at deraf i början sluta, det en sådan tideräkning ej måtte vara annat än en sammanväfnad af blotta osanningsar; men Astronomien gifver oss en ledtråd att föra oss i dessa irrgångar och upplysa dessa synbarligen stridiga satser. Upplysningen är grundad i en mycket enkel sak, hvartil sjelfva historien gifver anledning, Plutarchus, Plinius, Suidas, Diodorus, Eudoxus. Chaldeiska Chronologien säger uttryckeligen, at Egyptierne då ej viste at bestämma Sol-året, utan togo en dag för et år pag. 295 af Hist. de L'Astr. Anc. Af dessa slags år af 1 dag, 1 månad, 3 månader, 6 månader företager man at reducera de ofantliga numrerna efter historiens intygande eller anledning för hvar ort och hvarrum i tiden, nemligent de olika omlopps-tider, som människorne och stundom et och samma folkflag på olika tider, brukat til tidens afmätning och benämnt alla, ehuru olika, med samma ord: År.

Stundom har jordens vändning kring sin axel på 24 timmar, stundom månens gång kring sin bana, stundom solens gång ifrån solstånd til dagjämning, stundom defs gång från solstånd til solstånd och sluteligen solens gång uti sin förmenta bana fått namn af år, ehuru olika åren ock varit fins emellan; emedan detta ord *år* i början ej betydde annat än omlopps-tid. Historie-skrifvarena, antingen sjelfve okunnige, eller icke måne om at upplysa, hafva bragt in i tideräkningen en sådan förvilelse, at de nyare, som ej räknat annorlunda än efter Sol-år, ansett alla gamla folkflag såsom bedragare och öfvermåtran sjelfkäre, då felet bestått deruti, at de nyare ej förstått dem. Genom den grunden, som här omtalas och är fann, bringas de sju förutnämde historie-skrifvares utsagor til likhet, på 65 år närt, och gifva genom medeltal tiden, då Uranus regerat, 3890 år före vår tideräkning.

Under det man varit sysfelsatt at besämma nyfsnämde tid, hafver man funnit en annan besynnerlig likstämmighet i tideräkningen, som det må tillåtas at framgifva.

Hos alla gamla folkflag, i synnerhet hos dem, som varit måne om at bibehålla sina gamla traditioner, finner man, at tidsrymden emellan skapelsen och syndafloden är uttryckt tämmeligen noga och likstämmigt. Nästan på samma sätt är tidsrymden emellan syndafloden och til vår tideräkning tämmeligen nära anmärkt. Man vill här framgifva sjelfva taflan med förber-

behåll, at i upplysningen efteråt anföra de-taillerna.

Man antager med skäl, at de tider, hvarom människorne hafva blott et mörkt begrepp, föregått syndafloden, utan at här determinera om floden varit allmän öfver hela jordklotet. Det är nog at den anteknas för de folkflag, som derom något intygat och andre antingen af glömska eller af sednare okunnighet underlätit at därom säga något. Vid syndafloden hade verlden en ålder af 1656 år efter Hebraiska texten af den Heliga Skrift; men 2256 år efter de 70 uttolkares mening. Denna sista mening bestyrkes 1:o genom Babyloniska Antiquiteterna, som uppgifva samma tids längd til 2232 måne-år af 354 dagar. 2:do Genom Solens regering i Egypten af 30000 år, som kunna bringas til 2245 år, och 3:o genom Chinesiska fabeltiden samt Indianernes 4 åldrar, hvaraf den första bör bringas til 2365 och den andra til 2306 år. Hvad nu tiden ifrån verldens skapelse til Christi födelse angår, så blifver den i anledning af förr antagna grunder efter gamla Egyptiska tideräkningen 6128 år; efter Diogenis Laërtii upgift 6138; efter Diodori Siculi 6084; efter Babyloniska tideräkningen 6158 och efter den Indiska 6204; men efter en annan deras räkning, uppgifven af Herr Gentil, samt efter andra numror, dragne utur Arabiska skrifter och böcker 6174, och kunna Chinesarnes traditioner gifva 6100 eller 6157 år.

En så nära öfverensstämmelse i tideräkningen på en sådan längd af tid är både besynnerlig och bindande.

Man

Man ser där hugkomsten af de 2:ne märkvärdigaste tidpunkter, Skapelsen och Syndafloden, om ej til pricka utstakade, åtminstone så tydligt, at de utsätta den tid, 1:o hvarifrån alla folkflag på jorden hafva sit ursprung och början, 2:o en tids längd, som visar någon tomhet i traditionerna, som angå ganska gamla tider, hvilka äro alldelés skillda från de följande, igenom någon stor revolution. De Egyptiska, Chaldeiska, Indianska och Chinesiska Antiquiteterne äro fördenskuld ej annat än minnet af denna tids längd, minnet af hvar folkstams flyttning, bibehållen igenom traditionen, hvilken hvar folkstam satt til början af sin enskilda historia.

Urani och Atlas ålder stiger således i det minsta til 3890 år för Christi födelse, och gifver fördenskull Astronomien samma ålder samt Sphærens upfinning af Atlas; men bevisen, som hittils äro anförde, bestå allenaft i sannolika gissningar; hvarföre nu andra skola anföras, som ej tagas af så gamla tider och blifva fördenskull mer bevisande. Desse händelser äro verkelige och uti historien införde. Man finner deraf en hos Egyptierna, upptagen uti Ptolomæi Calender, hvilken i Egypten måste tildragit sig, i anseende til Egyptiernes behof at vera Sirii uppgång, nemligen: när Solen släppt stjernan ur sina strålar, hvilken kallas Ortus Heliacus, som är sammanbunden med Nilens flödande. Denna Sirii uppgång anförer Ptolemæus för d. 4:de, d. 6, d. 22, d. 25, d. 27, d. 31 och 32 dagen efter sommar-folståndet och är det

det tydeligt, at hvardera af dessa observations-dagar hörer til olika hundrade-tal. Om nu den äldsta af dessa observationer, neml. för den 4:de dagen efter sommar-solsändet, tages och beräknas för öfva Egyptens Climat, utsätter räkningen observations-dagen til 2550 år för Christi födelse. Manethon gifver anledning at tro, det deras Sothiska eller stora år eller period af 1460 år, steg baklänges i tiden til 2782 år före Christi födelse. Framdeles skal detta Sothiska år beskrifvas. Här gör det tilfyllest att nämna, det detta år förutsätter Sol-årets längd til $365\frac{1}{4}$ dag; men man kan ej utsätta denna längd för Sol-året, när man först begynner Astronomien; utan måste Astronomien då vara studerad och uppbrukad flere hundrade år förrut; således kan man säkert taga för gifvet, at Astronomien varit inrättad i Egypten 3000 år före Christi födelse. Med lika goda skäl kan visas, at Astronomien äfven så länge varit i flor hos Chinefare, Perfer, Chaldéernes förfäder, Tatarer, Schyter och Indianer, så at i det affeendet är et flags jämlighet emellan dessa gamla folkflag, at de stiga upp i tiden circa 3000 år före Christi födelse; men måtte man nog märka, at den tiden är blott Astronomiens uppkomst på nytt och icke dess början; ty när Fohi hos Chinesarna, som 3000 år före Christi födelse voro råa, lärde dem Stjernornes gång och figurer; när Uranus, äldre än Fohi, hyffade Atlanterna och lärde dem indela tiden efter Solens gång, samt när Atlas hittade på eller först sammansatte Sphären; så voro de

visserligen ej de förste upfinnare af Astrohomien och de kunskaper, som de innehade.

Om ibland vandrande och ohyffade folks flag en man skulle höja sig igenom sit snille så högt, at han tydeligen såge samhälls-förmånerna och lockade sit folk in i Städer eller til bestämda bonings-platser; så kan han derföre igenom sit snille ej upfinna alla de för et samhälle nyttiga saker, som blott efter hand och småningom uptäckas; och i synnerhet upptäcker ej samme man Astronomiens lagar eller om första ideen til denna vetenskap faller honom in; så mäter han derföre icke året efter Solens gång och månaderna efter månens; ty dertil fordras ej mindre än flera hundrade års arbets-längd; och innan man tänker på sådana inrättningar, huru många secler fordras ej til et samhälles stadgande, innan nya behof fordra nya undersökningar at fylla dem och när detta efter hand är fullbordadt; huru lång tid fordras ej at en estertänksam flit får användas til det, som i början ej synes vara direkte nödigt, utan endast angå människans nyfikenhet at veta rätta sammanhanget af alt som visar sig för desfs sinnen? Om samhälls-tilståndet altid behöft någon tideräkning; så hafver den i början måst bestå i dagars anteknande, i tungelskiftens och derefter i månaders räknande; men dessa dagars, tungelskiftens och månaders räkning är än icke Astronomie; utan Solens gång, hvars kunskap ej kunnat blisva förvärvad utan igenom många och långvariga observationer, igenom en djup estertanka och Sphärens upfinning.

ning. Sådant allt hörer til en vetenskap, som länge varit under odling och i verksamhet.

Vi hafve sett huru alla folkslags äldste tider varit utmärkte genom fabler och et hiske-ligt antal af år; at åren kunna på goda skäl reduceras til det antal, som passar til de märkvärdigaste epocher, Skapelsen och Syndafloden.

Härigenom är vi berättigade at sluta, det menniskor, som utgått ifrån samma stam och flyttat til skilda orter, skola fört med sig til sina nya boningsplatser minnet af sina äldsta tider, nemligen antalet af de omlopps-tider, hvorigenom en fullkomnad Astronomie styrde deras tideräkning, och sluteligen fästade på olika orter af Jorden, der begynt sina egna historier med den af deras gemensamma förfäders.

Alla än lefvande gamla folkslags första Astronomer hafva fåledes gemensamma förfäder, hvilka synas vara de första uphofsmän eller upfinnare af Astronomien.

Om man 3000 år före vår tideräkning al-leslädes finner sporr efter Astronomiska kunskaper; Så är det icke upfinnings-tiden, utan Astronomiska kunskapernes nya födelse. Man hafver de starkasta anledningar at tro, det denna vetenskap förut varit odlad i hög grad, sedan aflagit och efter hand förfallit samt sluteligen aldeles blifvit förgäten på jorden.

Om man uppmärksamt betraktar Astronomiens tilstånd i China, Indien och Persien senare än 3000 år; så finner man deraf blott sön-drade och osammanhängande stycken; men inga ele-

elementer til en verkelig vetenskap. Der finnas temmeligen noga och lätta methoder för calculen af förmörkelser, som der allenaft är en blind pratique utan minsta begrep om grund och orsak dertil. Vissa elementer äro der väl kände, då deremot andra äfven få enkla och äfven få nödiga äro antingen aldeles okände eller ock få groft bestämde at de äro otjenlige til ändamålet. Hvad tanke kan man fatta om et folk, som hafver oräknliga obfervationer och nällan i oräknliga år fortsatte, ej drager deraf någon nyttा eller förkofran för Vetenskapen? Huru kan man föreställa sig, at, om något af de nyfs-nämde gamla folkflagen varit sann upfinnare af Astronomien och följakteligen haft defs grunder sig bekanta, det ej kunnat bringa den til mer fullkomlighet än den någonsin varit hos det samma folk på 3000 år? Upfinning och framsteg i en vetenskap äro af samma natur; ty framsteg är ej annat än en förnyad upfinning, en fölgd af lika affigter och bemödande. När så är; frågas billigt hvarföre Chinesare, India-ner, Chaldéer ej på få mångfaldiga Secler gjort mer framsteg i Astronomien; då ej svaret kan annat än blifva helt enkelt: at de ej haft mer eget snille dertil än til eröfringar; derföre at de ej varit upfinnare til Astronomien och således aldrig haft riktiga grunder at stödja sig på.

Denna Vetenskapen härleder sig således från et äldre folkflag, som utan tvifvel deri gjort stora framsteg, hvarom vi äro til större delen okunnige. Några af deras upfinningar och methoder äro bibehållne i minnet hos spidi-

da och skilda personer; men de äro bibehållne utan redighet liksom i en skymning, mer igenom bruket at utstaka högtiderna til offren än igenom Vetenskapens grunder. Man hafver fört dessa lemningar af en uplöft vetenskap til China, Indien, Chaldéen; och man hafver lemnat dem til okunnigheten, som ej förstått, at deraf draga nytta. Man hafver efter gammal sägen blott sagt, at man borde observera stjernorna och Chinefare samt Chaldeer hafva observerat i flera 1000:de år. Deras framhärdande och slit hafver blifvit upmuntrad af Astrologien, som varit nära forbunden med regeringarna och hvilken de på en gång äfven fått af andra och hvilken passar bättre för okunnigheten; men de hafva fölgt methoder, som de icke förstått; de hafva fullföljt observationerna utan at veta hvad fölgd deraf kunde dragas. Denna gisning vänder sig i visshet, då vi eftersinne, at vi äge Astronomiska kunskaper, som ledar sig från äldsta tiderna och grunda sig på en högt up brukad Astronomie. Den förste af dessa kunskaper är Chaldéernes period eller Saros af 223 Mänader, hvilken hafver til föremål at återföra Solens och Mänens conjunctioner til samma afstånd ifrån nodus och apogejum af samma planet och nästan til samma punct på himmelen. Den andra är perioden af 600 år, en Sol- och Måne-period, som Dominique Cassini funnit så utmärkt riktig och hvilkens upfinning Josephus tilegnar Patriarkerna föi floden. Härtil kan läggas Zodiakens indelning, som är så gammal, at den kan tagas vara upfunnen före syndafloden.

Om man nu frågar huru sådane kunskaper kunnat bibehållas och komma til efterverlden; så svaras, at de stenpelare, som varit fullskrifne med hieroglyphiska caracterer, äro de nederlagsställen, som oskadde gått igenom floden; Desse monumenter, af gamla verlden, voro utan tvifvel ganska många i Asien. Det är i denna först och mäst befolkade verldsdel, som sjelfva originalerne böra finnas. De Egyptiska colonnerne, hvarpå Taut graverat vetenskapernes grunder, äro säkert afbilder (copior), hvilka då först blefvo originaler, när de förra blifvit bortglömde och förstörde.

Abydene och Alexander Polyhistor berätta, efter Berosus, at de Österländskas Xixuthrus, hvilken påtageligen är den samme som Noach, hvars historia de upblandat och förfalskat, hafver uti Solens stad, som eljest kallas Sisparis, nedgräfvit allt, som förut var anteknadt om vissa historiska händelser och vetenskapernes grundfanningar. Desse handlingar igenfunnos säkert, när floden uphört; ty de förste menniskorne anteknade intet utan i sten, och dese manuskripter kunde säkerligen stå emot flodens vatten.

Man må föreställa sig huru man vil, at menniskorne i äldsta tiderna varit spridde på jordklotet i mindre flockar och at de meddelte hvarandra de uptäckter hvardera gjort; så finnes lätteligen huru ovigt meddelnings fättet vat och dessutom huru mycken eftertanke och djup finnighet födrades til at af de phænomener, som falla i ögonen på hvar man, sammansätta

en sammanhängande vetenskap, hvilket ej kunde ske af andra än dem, som i grund idkade den Astronomiska Vetenskapen, hvaraf det faller troligare, at et enda folkflag, än flera samfältt grundat och fullfölgt de Astronomiska kunskaperna, hvaraf den ena supponerar den andra förut bekant. Detta folkflag måste haft nog sammanhang i sinna begrep och arbeten för at fatta och i ordning hålla det hela; men et sådant folkflag finnes nu mer ej ibland de äldsta än lefvande folkflag, utan måste det blifvit förstört igenom någon stor revolution eller hvälfning; ty om man blott betragtar de förr anförde perioder af 600 Sol-år och 223 månader eller Måne-år, som minnet eller historien bragt neder til oss igenom Perser, Chaldéernes förfäder, och Chinesare; så synes klarligen, at desse folkflag ej upfunnit dem, utan tilegnar Josephus uttryckeligen dem åt Patriarkerna, som lefvat före syndasloden.

De gamle kallade *år* hvarje omlopps-tid, det må vara Solens eller Månen, när det var fråga om en himmels-kropp; men när frågan var om flera himmels-kroppar, som skulle inträffa, efter en determinerad tid, eller synas vid samma läge på himmelen; så kallades äfven den tiden et *år*; således kallades *Annus Magnus* en tid af 600 Sol-år; emedan efter den tidens forlopp förmentes Solen och Månen begynna sit lopp från samma punkt eller adspect på himmelen. Likaså var det med 223 månader eller Måne-år, hvilka förutsätta en nogare kunskap om både Solens och Månen gång än Chinesare och Chaldéer då ägde. Således går den

denna kunskap före Chinefares och Chaldéers ålder, som förut är visad stiga up til 3000 år före vår tideräkning. Häraf följer til en del hvad förut är nämndt, at den gamla Österländska Astronomien ej företer annat än styckade och osammanhängande lemningar af upptäckter, som et äldre folkflag, än alla nu lefvande gamla folkflag gjort. Ja, man skulle utan ofog kunna tilegna detta äldre folkflag de lärda methoder, som af Indianer nu blindtvis följas, samt de Astronomiska upfinningar, som i flera 1000:de år blifvit ansedde för Chaldéers och Egyptiers foster, samt i allmänhet alla Philosophiska begrep, som gjort Asiens inbyggare så lysande. Om man ville tilegna detta äldre folkflag alt, som kan tilhöra det; så måste man afkläda de än lefvande gamla Asiatiska folkflag nästan allt och sätta dem neder til den förtjensten at de lapptals bibehållit et äldre folkflags upfinningar.

At här uptaga bevisen och fannolikheterna til denna mening, skulle blixta både för vidlyftigt och mindre redigt. De kunna följa efteråt i serskilda anmärkningar. Här gör det tillfyllest, at blott nämna det hufvudsakeliga för att gifva begrep om den högd, hvartil Astronomien hunnit i äldsta tiderna.

Hon hade kunskap om de 7 planeterna efter hon satt deras namn på dagarna i veckan. Det är til äventyrs et ganska starkt skäl til Astronomiens ålder och det äldre folkflagets varelse.

Planeterne som efter Astrologiens anledning troddes hafva synderlig omsorg om dagarna, voro satte i den ordning, som de än behålla hos os nemlig: Selen, Månen, Mars, Mercurius, Jupiter, Venus och Saturnus. Samma ordning finnes hos Egyptier, Chaldeér, Indianer och Chinefare och denna ordning följer hvarken afstandens, storlekens eller ljusets. Det är en ordning, som synes aldeles likgiltig eller åtminstone grundad på skäl, som äro för oss obekante. Man kan säkert säga, at det är omöjligt för Slumpen (hazarden) att inleda Chinefare, Indianer, Chaldeér och Egyptier först att sätta Planeternes namn på dagarne i veckan och för det andra att gemensamt bibehålla samma ordning ibland en otrolig myckenhet andra ordningar. Slumpen frambringar ej sådana likheter. Någre lärde vilja häraf bevisa den nära bekantskap, som varit emellan så långt skilde Nationer, som Chinefare och Egyptier äro; men tvertom beviser denne likhet det äldre och nu förstörda folkslagets varelse, hvars idrotter hunnit til dess efterkommande. Denna inrättning finnes hos vida på jordklotet ikilda folkflag, hvaraf man bör sluta til deras gemensamma upprinnelse; men den, som gifvit anledning til dagarnes i veckan benämnnande efter Planeterna måste vara än längre upp i forntiden, och följackteligen Astronomiens upprinnelse, som gifvit idéen; emedan nämnde folkflag äro ganska gamla på jorden.

Sporr efter Astronomien igenfinnas egentligen uti tidens almätning. Det var det första
be-

behovvet för Borgerliga samhället och den första nyttan af Astronomien. Man räknade först dagar, derefter månader; när denna Planets omlopps-tid blifvit uptäckt, och kan man vara säker, at denne 2:ne tidemått varit kunniga före syndafloden; emedan de äro nödiga och grund til alla mindre tids-afdelningar. Man ser äfven väl hos Suidas, at der var då et Måne-år af 354 dagar och 8 timmar och Moses lärer oss i Skapelse Boken at året bestod af månader och hvar-dera af 30 dagar.

Under det man igenomlöper hvarjehanda folklags historia; så finnes, at flera af dem haft 2:ne flags år af olika form. Måne-året hafver varit i bruk nästan hos alla folktag, och är det naturligt, at det upkommit hos folk, som idkat Astronomien. Det var både Borgeligt och Chronologiskt; men Sol-året, som utmärker årsti-derna, var egenteligen för landsbygden.

Utaf observationerna på Månenens gång, och kan hända i synnerhet af dem på förmörkelse-
na, hafva de äldsta Astronomer kunnat draga den period, som derföre nu kallas Chaldeisk; emedan man tillagt Chaldeerna den sammas upfinning. Denna period, som består af 223 månader och förmenes bringa Solens och Månenens conjunction til lika afstånd från nodus och apo-geum af Månen och nästan til samma punkt på himmelen. Om denne period varit brukad i ti-dens mätning före syndafloden, hvarom näppli-gen kan tviflas; så hade man då redan sig dess förmåner och nyttan bekanta. De, som först före-

flagit den samma, kände då temmeligen nära Mänens gång och äfven defs gång i anseende til nöden och apogenum; och i det fallet kan man ej neka dem alla de kunskaper, som utgöra en vida up brukad och sammanhängande Astronomie för de äldsta tiderna; men för at ej synas orättvist beröfva Chaldéerna en uptäckt, som flere auftorer dem tillägga; så låt de äldsta Astronomer ej känt Mänens ojämna gång och följackteligen ej defs apogenum utan at de blifvit ledde til denna periode blott igenom observationer på Mänens förmörkelser nemligent förmörkelser af samma storlek och vid paſs på samma ställe på himmelen.

Men denne period hafver det felet, at den icke bringar ny och fullmånader til samma dagar i Sol-året, som består af $365\frac{1}{4}$ dagar.

Om til exempelnymånen infallit den I:sta i månaden; så skall den efter 223 Måne-års föllopp infalla på den II i samma månad. Uti äldsta tiderna, hvarutinymånen utsatte tiden til festerna och offren, hade man af nöden en sådan period, som fördenymånen til samma dagar i Sol-året och var det icke svårt at finna, sedan Månen drögde II dagar efter 223 Mänens omlopp, om man lade et Måne-år af 354 dagar dertil; så skulle de dröja et helt Sol-år igenom och at vid slutet af 19:de Måne-året skulle nytändningarna komma ungefärligen på samma dagar i Sol-året. De hafva således haft 2:ne perioder, en af 18 år och II dagar och en af 19 Måne-år; den ena tjente för förmörkelsernas

nas uträkning och den andre af 19 år, för at rätt kunna utfätta festerna och offren. Det är denna senare perioden, som gjort Meton så namnkunnig i Grekeland. Vi återföre med skäl defs början eller upptäckt längre tilbaka i tiden och tilegne den de äldsta menniskorna; emedan den finnes före Metons tid hos Copter, Chaldeér, Araber, Indianer, Chinesare och Tatarer.

Begrepet om denna period är icke bland de enkla idéer, som tilhöra alla menniskor, och et så allmänt bruk, som häraf blifvit gjordt, utpekar en gemensam källa för dem allesamman, som ej kan vara någon annan än Astronomien för syndaslodden.

Desse kunskaper, som här tilegnas de första menniskor, är icke något förvånande steg, när man tillika betraktar perioden af 600 år, som Josephus uttryckeligen tillägger Patriarker-na före floden och hvilken utan tvifvel är deras verk. En Astronomisk period, när frågan är blott om en himmels-kropp, är tiden, som användes at genomlöpa defs bana; men när frågan är om flera; så är perioden af deras sammanbundna rörelse den tid, som framlöper ifrån det de satt ut från samma punct eller adspect, til defs de allehan man åter hunnit til samma punct eller adspect. Man ser således, at denna period bör innesatta jämnt vissa omlopps tider för hvar och en. Perioden af 600 år, som kallas Annus Magnus, bör nödvändigt vara en sådan. Den namnkunnige Dominico Cassini var den förste, som i sednare tider gaf akning på

Je-

Josephi uttryck och blef förvånad öfver denna periods precision och de fölger man deraf kunde dræga til Sol-årets längd, i Patriarkernes tid. Han fann, at 7421 månens omlopps tider af 29 dagar 12 timar 44 minuter och 3 Secunder utgjorde $2191\frac{1}{2}$ dagar och at desse $2191\frac{1}{2}$ dagar utgjorde 600 Sol-år, hvardera til 365 dagar 5 timar 51 minuter 36 secunder, en längd, som på 3 minuter nära instämmer med Sol-året sådant, som det nu för tiden med bästa instrumenter och största noghet observeras. Det var ganska mycket för dessa äldsta tider och får man se, at Hipparchus och Ptolemeus, som kommit så långt efter, begått mycket större fel. Men det är härmed icke nog. Det är mycket osäkert om denna skillnad af 3 minuter är verkan af felaktiga observationer; ty man misstänker, at Sol-året den tiden varit något längre än det nu är, och som så är, måste man tillstå, at en så noga utstakning af Sol-året, som den anförla, gör mycket heder åt Astronomerna, som varit före syndafloden.

Man frågar naturligtvis huru en sådan period blifvit upptäckt; och gifves dertil ej mer än 2:ne utvägar nemligent, antingen igenom observationer eller igenom en länge up brukad och fullkomnad Astronomie. Den förra utvägen måste nödvändigt hafva blifvit vidtagen af de första menniskor. Man kan ej tvifla, det de ju då haft afdelningar på dagen, de må vara hurudana de kunna. Som man den tiden varit naturligtvis mycket upmärksam på ny och fullmånar, så utmärkte man dagen och momentet på dagen, när de infollo. Under det man föresläller sig ouphör-

hörligheten af dessa anteckningar; få märkte man, at desse ej infollo på samma dag i Sol-året förr än efter 19 år och sluteligen, at när 600 eller 2 gånger 600 år voro framflutne, kunde man med säkerhet anmärka, at ny och fullmåne infollo ej allenaft på samma dagar i Sol-året utan på samma momenter af dagarna nemligen: Om nytänningen infallit den i Januarii i middagen; få återfanns den icke den i Januarii i middagen förr än efter 600 år.

Denna utvägen synes vara den första, som vifade sig och bäst pasfande för de äldsta tiderna.

Herr Bailly framdrager härefter en myckenhet Astronomiska skäl, som bevisa, det hvarken Indianer, Chinesare, Chaldéer eller Egyptier, voro upfinnare af de lärda methoder, som de nu i sina calculer brukar, utan at veta skäl och orsaker dertil och äro äfven få litet upfinnare af de perioder, som varit utgifne för deras, utan tilegnas allt sådant et folkflag, äldre än alla desfa, af hvilket de länt eller fått det äfven få litet sammanhängande som de än i dag nyttja det, hvilket allt blefve för vidlyftigt at här uptaga; emedan det, som anfördt är, gör tillfyllest, om allenaft det tillägges, at få snart desse äldste uptäckt någon period eller omlopps tid, hafva de i sten graverat huru många sådana revolutioner infallit ifrån folkflagets början, få at de kunde säga vid hvor upgivne tid at få många perioder, förmörkelser, månader och dagar äro framflutna. Desfa olika numror hafva til äfventyrs varit teknade på serskilda monumenter eller stenar. Hvar folkstam, som efter

ter syndafloden aflägsnat sig ifrån första källan af sitt ursprung, hafver räknat de gamla tiderna efter olika monumenter, som de antingen haft til hands eller fört med sig. Deraf är uppkommen den olikhet i årens antal, som stundom öfverstiger all trovärdighet och hvilka utgöra hvarje folkstams antiquiteter, samt öfverensstämmelsen emellan så olika numror, sedan de efter historiens och förnuftets anledning blifvit reducerade. Desfa reductioner hafva grundlagt den tids tafla, som är anförd, hvaraf följer, at alle gamla folkflag synas derom kommit öfverens, at gifva åt dessa äldsta tiderna, hvilkas kunskap qvarblifvit efter jordens olycka, en tids längd af 22 eller 24 Secler. Skillnaden af et eller två Secler gör här efter anförde rasonnement ingen ting til saken; ty det är sannolikt, at räkningen öfver dessa omlopp, upfatt efter olika monumenter, ej kan begynnas eller slutas i samma tidspunct.

Det är til folkstammarnes kringspridning, som man bör hänföra fabel-tiden. Missförstånd af hieroglypherna, öfverdrifna berättelser och människans benägenhet för det underbara äro naturliga orsaker dertil.

Man kan föra til Astronomien som Hr Court de Gebellin gjort, grunden til åtskilliga fabler; men efter förnuftet bör man anse hvar fabel, såsom bestående af 2 delar nemligent: sjelfva historiska fanningen och klädnaden eller omsvepet, det är; man bör behålla det, som är enkelt, och naturligt eller sannolikt, och förkasta det, som icke är sannolikt eller ock strider emot natu-

naturen. Det förra är historiska sanningen och det sednare är allegorie och prydnader, som grunda sig uti den Österländska figurerade Skrifarten, hvarmed de uttryckte sina öfverdrifna berättelser.

Sådan är fabeln om Hercules, hvaruti man ögonškenligen finner allegorien. Hercules är i allmänhet sinnebilden af Solen och i synnerhet af vårdagjemnings-Solen. Hebe som man gifvit honom til Hustru, är sinnebilden af naturens ungdom, som Hercules återförer hvarje år. Hans arbeten äro de 12 zodiakens signa. Der är intet, ända til Amazonernes strider, som ej hafver affeende på Solen. Denne fabels yttydning är sannolik och snillerik. Ända til Mars månad hafva nästerne disputerat Hercules, det är Solen, den himmelska gördelen det är zodiaken. Amazone är sammansatt af 2:ne ord, Anna och Zone, af hvilka det förra betyder hopfamling och det senare gördel. Det är nästerne sammanräknade, som regera öfver Zodiaken ända til vårdagjämningen. Ändteligen öfvervinner Hercules dem. Drottningen som öfverlemt honom gördelen, heter Menalippe, hvilket betyder Drottningen med svarta håret, som är sinnebild af natten. Hercules eller Vårsolstånds Solens seger tildrager sig vid floden Thermo-
don, som betyder värmans flod, och det på en ort vid floden, som kallas Thermicire, hvilket betyder efter bokstafven nästernes jämlighet med dagarna och som värmans begynner i Österländerna med Mars månad, så är nyckelen til gatan eller fabeln otvungit funnen. På samma
fätt

fätt äro de 9 Muserne de nio månader, på hvilka menniskorne bruка jorden och skördā dess afkomst och de tre gracerne bemärka de 3 öfriга månader af året, på hvilka menniskorne hvilade sig och upoffrade tiden til kärlek och nøjen.

Herculis 50 söner äro de 50 veckor af året, då det än icke hade mer än 350 dagar, jemte de 5 tilläggs-dagar för at fylla Måneåret. Man kan efven ditföra de 50 Danaider; Hercules räckte til åt dem alla; emedan Solens omlopp hafver mer än 50 veckor och Danaiernes sysla var at i helfvitet fylla tunnor hvarpå voro hål och som deras arbete skulle vara ouphörligt så begyntes det åter å nyo så snart dessa veckor voro framledna. De sju söner, som Saturnus haft med Rhea, sägas i uttydningen vara de 7 dagarne i veckan och de sju döttrarne han haft med Astarté betydde de 7 nätterna i veckan.

Det kan vara likgiltigt at antaga eller förkasta några af dessa tydningar; men ingen förfnuftig kan öfvertala sig at tro Herculis fabelaktiga lefverne och än mindre, at de gamle gått så långt i dikt, at de velat föreställa Solen och dess inflytande på hela naturen igenom en diktad person. Långt troligare är det, at de velat utmärka och hedra påfinnaren och utstakaren af Sol-året och de 12 zodiakens tecken, som verkeligen hetat Hercules eller haft något visst namn efter språkens olika muntart. Man kunde aldrig bättre utmärka och hedra honom än igenom dess upfinningar och arbeten.

beten. Man satte til hans namn och beröm hvarjehanda Solens inflytande, hvars rätta gång han upptäckt tillika med de omständigheter, som förekomma under Solens omlopp, samt de djur, som intaga zodiaken.

Det är ej svårt at föreställa sig, huru allt detta, framställdt på et methaphoriskt sätt, kunnat gifva anledning til fabeln. Figurerne hafva blifvit tagne för sjelfva saken och Astronomen, i Österlanden, vänd til sinnebild af Solen, hvars gång han utstakat, hafver undergått en ny förvandling i Grekeland, som lämpade til sina gamla hjeltar alla Österländska fabler och i synnerhet denna til sin Hercules, som var ibland argonauterna, hvars rätta namn var Alceus eller Alcé. Då blef det icke mer en Astronom eller sinnebild af Solen, utan en förstörare af de vilddjur eller elaka menniskor, som plågade fäderneslandet.

När menniskorne öfvergifvit den fanna Gudens dyrkan, kom i dess ställe dyrkan af stjernorna, hvilken i synnerhet hos Araberna är ganska gammal; ty menniskorne kunde ej begripa huru de stjernor, som rörde sig, kunde få ordenteligen fortsätta sin gång, utan at ega levande varelser, som både satte dem i rörelse och styrde dem. Desa varelser måste nödvändigt ega stora sinnes egenskaper och gjordes i följe deraf til Gudar.

Det är af de 7 planeternas antal, som de 7 förste Gudarne uppkommit, hvilka fört med sig den vördnad och öfvertro, som intagit alla folklag, i synnerhet de Österländska, för sjutale.

Häraf kommo de 7 Öfver- änglarne, som omtalas uti de Persers, Chaldéers och Arabers Theologie: De 7 portarne uti Mithras Theologie, hvarigenom fjalarne passerade til himmelen, samt Indianens 7 renings-verldar.

Efter händelsernes tecknande med hieroglypher, upkommo muntliga berättelser; och det är lätt at föreställa sig, huru okunnigheten, som missbruksade Astronomiska talesätt, skulle förfämra och vanställa begreppen. Man hade gifvit planeterna namn efter de första namnkunliga män; man förblandade planetens rörelsefnille eller Gud med dens namn, som planeten hade, och der finner man de första apotheofer eller upphöjningar til Gudar. Som planeterne ej skrida utom zodiaken, så inbillade man sig, at planeterne borde hafva bestyret eller väldet öfver de constellationer, som utgjorde denna gördel.

Chinesarne, som hafva 28 constellationer i sin zodiak, utnämde dem efter de 7 planeterna 4 gånger tagne; men Egyptierne, som ej hafva mer än 12 constellationer i sin zodiak, utnämde de 7 första med planeternes namn, och den 8:de med *naturen* i allmänhet samt tillskappade 4 nya Gudar för dagjämningarna och Solstånden at styra zodiaken. Desse nya Gudar voro sinnebilder af årstiderna. Hercules eller Jupiter Ammon blef här sinnebild af Vårdagjämningen; Horus af Sommar-folståndet, Serapis af Höst-dagjämningen, och Harpocrates af Vinter-folståndet. Det voro hieroglypherne, som gäf-

gåfvo anledning til desfa sinnebilder eller nya Gudar. Man finner sporren dertil på monumenterna; ty de utmärkte Vinter-solståndet under form af et litet barn; Vårdagjämningen under form af en växande yngling; Sommar-solståndet utmärktes igenom en fullväxt man med stort skägg och Höstdagjämningen igenom en gammal Gubbe.

En ganska märkvärdig sak är det, at dena och flera upplysningar synas kommit ifrån Norden tvert emot den almänt antagna meningen, at nemlig den kommit ifrån Söder och derifrån spritt sig åt alla sidor. Schyterne äro et ibland de äldsta folkslag; ty Chinesarne härstamma från dem; men Atlanterne äro äldre än Egyptierne, som härstamma från Atlanterna. Acmon, anförare för en flock Schyter, hafver i Phrygien bygt en stad och kallat den efter sitt namn, och denne Acmon var fader til Uranus, som hyffsat och undervist Atlanterna. Geterne, som varit bofaste vid Donauströmmen, men hafva efter Herr Damvilles mening härstammat af Schyterna. De hade en präst eller Påfve, som påstods vara odödelig, såsom Tatarernes Da Lay Lama.

Uti Siberien eller i allmänhet kring 50:de norra latitudes graden och emellan 80:de och 130:de längituds graderna finnas lemnningar efter et höffadt folks boställen, af förstörda städer, som synas hafva varit ansenings och florande, handskrifter, hvilkas papper varit af silke, caractererne dragne med Chinesiskt bläck eller Svärta, af guld och silfver-bostäfver eller

caraæterer; der hafva ock funnits prydнader, som tjent til begravnings-ställen och inscriptio-
ner uti et aldeles okändt språk, och ändteligen
figurer af menniskor och djur i guld, silfver och
bronze. Mennisko figurerne föreställde eller lik-
nade Indianernes afguda beläten. Herr Dam-
ville anmärker, at i landskapet *Ser*, hvars huf-
vudstad kallas *Sera Metropolis*, hafver varit en
ganska mägtig Monark, hvars undersåtare varit
mycket kunnige i vetenskaperna och hvarom
talas i Chinesiska historien under Kejsaren Hoei-
he. Detta landskap *Ser* är nu en del af Tata-
riet, hvari finnes Selinginskoi. Det nämdes, at
i Tatariet igensfunnits Indianska afgudabilder och
at Indianerne än bibehålla en berättelse eller
sägen, som de sjelfve ej förstå, hvilken berät-
telse är en noga beskrifning om fix-sjernornas
gång från vester åt öster samt om en period af
180 år, hvilken aldrig varit brukad hos något
annat folkflag än hos Tatarerna, hvilket gifver
anledning til den meningen, at Indianerne for-
dom kommit från norra delen af Asien och där-
ifrån fört med sig sina Gudar och kunskaper,
som de nu icke förstå. Hr Pluche hafver redan
fallit på den tankan, at religionen i Indostan
leder sit ursprung ifrån den, som är under Da-
lay Lames välde. Han säger, när han talar om
Indianerna: "at deras bot- och bättrings-färder
äro de mest affräckande, då de företaga sig
pelegrims färder til Dalay Lamas pagod; ja!
de gå ända til Siberien, så at man räkar des-
sa Indianer gående til fots, bärande med sig
vatten och födoämnen ända från Calicutta til
Selinginskoi." Indianerne sjelfve säga, at de-
ras

ras Bramer kommit ifrån Norden. Kan man fåledes ej med skäl säga, at dessa pelegrims-färder äro et tacksamhets offer, som deras religion ålägger dem för den ort, hvareft denna religion är född eller först uppkommen? Ty Lamarnes religion är utspridd öfver hela östra delen af Asien hos Mongoler, Chinesare, i stora Thibet och i Indien.

Uti en berättelse om östra Asien, skrifven i 4:de Seculo efter Christi födelse, säges, at emellan landet *Ser*, och Indien ligger et land, som bebos af Bramaner, och Hr Damville anmärker, at en flod, som uppkommer i det landet, heter Brama. Detta landet är stora Thibet, hvareft den högste Dalay Lama förer flyrelsen. Der är fåledes en likhet i upprinnelsen emellan Lamas och Bramanerna. Utom den vördnads betygelse, som Indianerne visa genom sina pelegrims-färder för det land, hvaruti Selinginskoi ligger; så finner man en ouphörlig kedja från Lamas i denna staden til Thibet och derifrån til Braminerna i Indien; och om man påminner sig, at Æthiopien fordom äfven kaliades Indien, och at man funnit Gymnosophister, som ej annat äro än en slags Bramer eller Braminer, äfven så väl som vid Ganges stränder; så ser man, at denna kedja kan utsträckas äfven til Africa. Atlanternes ursprung kommer här öfverens med Gymnosophisternas. Lät oss än vidare anmärka, at det ordet Magus, som är namnet på de Persiska lamer eller Bramer, flyter af roten Mag, som i Österlanden betyder vis: Hos Propheten Ezechiel Cap. 38: v. 2, 6. betyder

Gog och Magog, folkflag ifrån Norden. Dese åter betyda hos Perser och Araber, Schyter, Tatarer och i allmänhet Nordiska folkflag. Det synes deraf kunna följa, at de i början burit det namnet, efter de ansågos var de viseaste och mest uplysta bland folkflagen.

Den menningen at de Nordlänska Landskaper kunnat uplysa de Södra, vinner styrka af fabeln om fogeln Phœnix. Denne fogel, så namnkunnig hos älterdomen, i synnerhet i Egypten, är, efter Herodoti berättelse, ensam utan maka, hans fjädrar likna guld och cramoisi. Sedan han lefvat i 500 år, kommer han ifrån Arabien til Egypten at där dö, bränna sig, och åter upväxa af sin aska i Solens tempel och på denna Gudomlighetens Altare. Man hafver gifvit åtskilliga tydningar på denna fabel; men den sannolikaste af dem alla är den, at denne fogel blifvit satt til sinnebild af solen eller af ett solens omlop, som begyntes i samma ögonblick det flöts. I sanning är Phœnix ensam som Solen och lyser med ljusets färger. Svenskarne hafva i sin Edda en dylik fabel. Der talas om en fogel, som hafver hufvud och bröst af eldfärg, skoft och vingar himmelsblå. Han lefver i 300 dagar, hvarefter han följer med andra flyttfoglarna åt Æthiopien, gör der sit näste, bränner sig med sit ägg; utur askan hvaraf upkommer en röd mask, hvilken, sedan han fått vingar och form af fogel, företager sin återflygt åt Norden med de andra flyttfoglarna. Öfverensstämmelsen emellan dessa 2:ne berättelser är fullkomlig i det hufvudsakeligasta, och man ser,

at den ena är fyllnad i den andra, i synnerhet om man lämpar dertil Hr Court de Gebellins anmärkning, at ordet Arabien betyder i Österländska språken: nedgång, natt och mörker. Det är tydligt, at Nordens inbyggare och Egyptens haft samma idéer och målat samma ämne, antingen fogeln flugit åt Norr eller åt Söder; men naturligast synes, at han kommit från Norr; emedan der är långsamt mörker och nattens välide synes länge rådande, och kan deraf slutas, hvilkendera fabeln är Original. Phœnix, som tager sin flygt från Norr, är en finnebild af Solens gång, en finnebild, som ej kunnat först pâhittas af andra än de Nordiska folkslagen. De söderländska, Norr om Äquatorn, njuta ju dageligen Solens närvaro; men de längst åt Norden belägna som se den dageligen en viiss tid af året draga sig alt längre och längre från deras Zenith, förloras någon tid under horizonten, komma åter tilbaka öfver horizonten m. m. hafva i okunnighets tiden gifvit anledning til fabeln om nästet, bränbålet samt Phœnix förnyelse eller födelse på nytt. Den omständigheten at lefva i 300 dagar är derpå et nytt bevis. Herodotus hafver utan tvifvel satt 500 år af misstag. Mot Norden under parallelen af 71 graders polhögd är Solen osynlig i 65 dagar, då refractio[n], som är en nyare upfinning, ej anses. Phœnix lefver således 300 dagar för invånarena af nämnde polhögd. Man kan således fäkert tro fabeln om Phœnix vara kommen från Norden. Rudbeck håller före, at man i Norden bör sätta alla hedendomens Gudars upprinnelse jemte fablernes, men utan at följa honom i dess djup-

sinniga lärdom, säger Hr Bailly, vil jag här anföra en rätt besynnerlig omsländighet angående Janus. Macrobius säger, at man målade denna Guden med numren 300 i högra handen och med numren 65 i den venstra. Man ser klarligen, at desse 2:ne numror föreställa dagarna i året; men hvarken Astronomien eller de gamlas bruk och sedvanor tjena til upplysning i en så besynnerlig delning af året, med mindre man antager, at Janus var tidens och årets Gud, då numren 300 i högra handen betyder de ljusa dagarna och numren 65 i den venstra de mörka för innevänarena i de länder, som hafva 71 graders pol-högd. Jag bjuder til, säger Hr Bailly, at akta mig för alt parti-syste-me; men kan ej annat än taga Janus för en Nordlansk Gud, hvilken fölgt med utflyttningarna från Norr åt söder; men då blifver det icke svårare at tro, det större delen af Gudar och fabler kommit ifrån samma orter. Märk, at denna delning af året hafver et närmare sammahang med 300 dagar, som Phoenix lefde, för at icke deraf sluta, det Guden och fogeln kommit från samma land. Men, innan jag följer min auctor til än starkare och mer bindande skäl för denna mening, vil jag förekomma deras inkaft, som af nu varande luft-strek kring Selinginskoi skulle finna det otroligt, at i en så odrägglig köld, som nu för tiden, finna mänskor, som kunde stå ut med at om vintern sylfssätta sig med Astronomie och andra vetenskaper, då så många lindrigare Climater gifvas; och än mindre skulle de föreställa sig, at der i forntiden finna et rikt och befolkadt land.

Herr

Herr Mairan, Ledamot af Franska Vetenskaps Academien i Paris, hade redan 1719 ingifvit til samma Academie en Afhandling om den värma, som om sommaren kommer blott från solen til jorden och den, som om vintern kommer från solen til jorden och, af deras jämförelse til det hela, tyckte han sig kunna sluta, det jorden hade i sig någon egen värma, som vore independent af solens värma. Denna slutsats gjorde i början ej särdeles intryck på de lärda; men den upväckte en ifrigare forskningsanda. I synnerhet var Hr Réaumur syselsatt med at igenom falters och syrors inblandning i snö och is neddrifva Thermometern under frysningspunkten; men han kom dermed icke särdeles långt, efter naturliga vinterkölden är i Paris mycket lindrig; ty den artificiella kölden är alltid proportionelle emot den naturliga kölden i fria luften. Emedlertid fann Herr Mairan af dessa försök huru svårt det var, at beröfva naturen sina rättigheter och vägade gisfa, det den absoluta kölden eller der hvarest icke mer var lif eller rörelse, skulle stiga til 1000:de grader under frys punkten på den af Hr Reaumur construerade thermometer, som hade 80 grader emellan frysning- och kokhett vattens punkter; men detta var blott en gissning eller förslags mening, som då icke hade något nägränsande factum i naturen at stödja sig på; men bibehölls som en hypothes af Hr Mairan, som ständigt samlade observationer från alla verldsdeler at bevisa sin sats, som egenteligen var, det jorden hade en egen invertes varme och at flörsta sommarvärman var öfver hela jorden lika stor.

I detta ämne ingaf Hr Mairan tid efter annan Afhandlingar til Vetenkaps Academien i Paris; men saken blef oafgjord til desse Herrar Braun och Lomonoson i Petersburg gått så långt at upväcka artificiell köld, at den ej var mycket skiljactig från den, gissade absoluta kölden af 1000 grader under frys-punten på Reaumurs thermometer. Med dessa försök gick så til, at Hr Braun d. 25 Dec. 1759, då kölden i fria luften var i Petersburg 29 grader under frys-punten, blandade salter och syror i is samt såg huru qwickfret nedföll efter hand småningom til 720 grader under frys-punten på de L'Isles thermometer, det vil säga 576 grader på Reaumers thermometer; men då gick denne thermometer sönder och qwickfret i kulan fans hårdt så at det kunde hamras som bly. Öfver detta försök gjorde Hr Lomonosow sina anmärknings: såsom at qwickfret ej varit rent eller friadt från bly m. m. och anstälde et nytt, då en myckenhet kunnigt folk var närvarande, och ibland andra kunnige personer en Fransk Läkare, vid namn Poissonnier, som först inberätta-de detta til Paris; och anstälde Hr Lomonosow sit nya försök d. 26 Jan. 1760, då kölden i fria luften var 31 grader under frys-punten på Reaumurs thermometer. Och lyckades försöket så, at qwickfret neddrefs 592 grader under frys-nings-punten på Reaumurs thermometer, utan at thermometern skadades det minsta eller qwickfret hårdnade. Som vid alla de förfök, hvilka blifvit anstälde at upväcka artificiell köld man funnit, at den altid varit proportionel mot den naturliga i fria luften, och om man nu skul-

skulle taga til grund den naturliga i fria luften, som Gmelin observerat under sina resor i Sibrien från 1735 til 1738, som varit störst vid 70 grader i fria luften under frys punkten på De L'illes thermometer, som på Reaumurs svara mot $37\frac{1}{2}$; så upkommer deraf en än större köld än 592 grader under 0 eller nära 726 grader under 0 och således helt nära den, som Hr Mairan tagit til 1000 grader under 0 och kallat absolut köld; hvilken aldeles icke kan vara för starkt tiltagen, så mycket mindre som Herr Buffon påstår, kan hända, med mer sannolikhet, at den absoluta kölden ej kan vara mindre än 10000 fådane grader under 0 eller frys punkten på Reaumurs thermometer; men man vil lemna den senare meningen efter den förra gör tillfyllest til ändamålet för at ej onödigt vis öka resultaterna eller fölgderna. Herrar Brauns och Lomonosows lyckliga försök väckte allmän uppmärksamhet och i synnerhet Hr Mairans, at til Parisiska Vetenskaps Academien 1765 ingifva en fullständig Afhandling i ämnet, som stödde sig på hans förr ingifna, och uptog nämnda Herrars försök. Herr Mairan hade funnit medeltalet af flera års observationer på kölden ej vara mer än 7 grader i Paris under 0 om vintern, och ej mer än 26 grader öfver 0 om sommaren; och således at thermometern der ej ändrade sig från högsta värmma til högsta köld mer än 33 grader på Reaumurs thermometer, hvilka 33 grader ej betydde annat än värmans til- och aftagande.

Om nu den antagna absoluta kölden af 1000 grader under 0 lämpas til dessa facta, så at

at högsta sommarvärmans beteknas med 1026 då vinterns största köld blifver 993; så finner man, at hela ändringen ej är mer än $\frac{1}{3}$ r, hvilken gör så starkt intryck på menniskan, at hon i det ena tillståndet förfäcktar af hetta och i det andra hafver svårighet att berga sig för köld. Denna ändring härflyter til en del af Solens belägenhet mot jordens yta; ty om sommaren kastar hon sina strålar i Paris mot jordens yta mer lodrätt än om vintern, då hon nedfänkt mot horisonten kastar dem så snedt, at en del därav synas blott tangera jordens yta. Om physiken kan med tiljhjelp af thermometern mäta sommarens och vinterns värla, så kan Geometrien betrakta strålarnes anfalls vinklar, mäta deras verkan och anföra deras myckenhet efter dagarnes längd och säga huru mycket mer välgörande solen är om sommaren än om vintern. Herr Mairan hafver åtagit sig och fullfölgt til slut denna jämförelse. Han hafver deruti rådfört sig både med Geometrie och Physik samt funnit igenom calculen, at solen om sommaren bestod i Paris 17 gånger mer strålar eller värla än om vintern. Denna Geometrie är i sanning något blandad med Physiska värden; men dessa knnna mycket väl skattas och om de skulle ändra någon liten del i sig sjelfve, så kunna de icke ändra sjelfva resultaterna. Om någon skulle påstå, det sommarvärmans i Paris ej vore mer än 6 gånger så stor som den om vintern, då den likväl är 17 gånger så stor, så stå Hr Mairans slutsatser lika faste. När man nu besinnar, at de 33 grader på Reaumurs thermometer ej annat betyda än en viss ökad eller minskad värla

må på 6 månader från solstånd til solstånd; e-
medan köld ej är någon verklighet utan blott
en brist af väрма, hvilken sednare äger egen
verklighet och kraft at uplifva hela naturen och
sätta alla varelser i lif och rörelse. Den abso-
luta kölden kan ej vara annat än uphörandet af
all rörelse och lif.

Man begriper lätteligen, at den väрма,
som är utspridd öfver jordklotet, ansedd som en
storhet eller quantité, kan blifva delad i vissa
grader. Det äro dessa grader, som thermome-
tern visar oss; men deras antal är oinskränkt
och oss obekant. De utgöra en måttstock, hvars
början och slut är för oss dold, fast vi genom
försök fått en och annan punct fästad; sådane
äro frys- och kokhett vattens-puncterna. Den
högsta värmē, som i naturen är möjelig och
uteblivandet af all varme äro yttersta ändarne
af måttstocken, och kunne vi aldrig få veta den
absoluta kölden, som innan man hinner dit, långt
förut är för oss dödelig; men erfarenheten kan
visa oss någon kölds grad, som ungefärligen
visar oss huru långt vi äro från den absoluta.
Vi hafve hittat på utväg at genom salters och
syrors blandning til is göra kölden starkare, el-
ler rättare sagt betaga isen någon del af den
väurma, som naturen lemnat honom då vatten
fryser til is. När nu högsta sommar-värman i
Paris föreställes igenom 1026 grader och minsta
vintervärman igenom 993 grader, samt Hr Mai-
ran bevißt, at hela sommarvärman, som kommer
från solen är til vintervärman, som ock endast
kommer från solen; såsom 17 är til 1 eller
så-

såsom 1026: 60, och om nu desse 60 dragas från 993, blifva 933 graders värma qvar, hvilken nödvändigt tilhörer jorden utan all tilhjelp af Solens värma; hvilken slutsats ej kan vara felaktig hvarken i anseende til calculen eller thermometer - observationerna. Det är denna grundval af värma, hvartil solen lägger sin för at, åstadkomma växters framskjutande och hela naturens fägring; och utan denna grundval skulle mycket litet framkomma til mennisks och djurs underhåll, utan hela naturen skulle vara lik som död.

Men hvarifrån hafver jorden denna värma? Den kan ej härflyta från små spridda eldstäder, sådana som volcanernes, utan måtte jorden haft den ifrån början sig meddelad. Gifsningar, hvarifrån denna värme i början härledder sig äro flere; men det tilhörer icke detta rum at utreda dem. Nog af, at det är en ojäfaktig sanning, at jorden äger en sådan värme i sig sjelf utom den, som kommer från solen; men igenom den utdunstning, som årligen igenom växternes svett-hål och andra jordens porer förflyger; så måste denna värme årligen minskas, och följakteligen har den i första tiderne varit mycket större efter den kunnat hålla ut igenom flera tusende år; och lika sant är det, at den efter flera 1000:de år måste upphöra: och då blifver solens värme oförmögen at ensam gifva växterna lif och mognad, hvarigenom menniskan och djuren måtte förgås af brist på födo-ämnen; men den tiden måste vara långt borta, hvilket kan slutas blott deraf, at denne värme, som årligen

ligen måste aftagit, bibehållit naturen i sin årliga fägring åtminstone i 6000 år. Som denna jordens invertes värme årligen aftager; så måste den i äldsta tiderna varit så stark, at jorden ej kunnat bebos i de varmare eller närmare Äquatorn liggande climater, utan at de orter, som ligga kring polerna måst varit de först bebodde och intagne af mänskcor och djur, hvilka alt som värmen aftagit, flyttat sig småningom närmare och närmare åt dagjämnings-linien eller Zona torrida, som i första eller äldsta tiderna ej kunnat för hetta bebos.

Häraf blifver tydningen klar, hvarföre i Frankrike och flerstädes nu för tiden funnits djupt under jord-skorpan, stenar, som haft intryck af sådana växter, som nu endast finnas i Zona torrida, och hvarföre nu för tiden ben och andra lemnningar upgräfvas i Siberien af djur, som icke höra til det Climatet, det må vara af Elefanter eller andra djur, som der å orten nu äro obekante.

At vintrarne blifva årligen ju längre defs starkare, bevises af isbergens årliga tiltagande på de orter, hvareft man haft tilfälle att sådant observera.

Fredric Martens har på Island kunnat räkna hvarven af isens tillökning för hvart år, och det för många år tilbaka; sådant finnes äfven vid Schweitsiska glaciererna; hvilket alt är nog för mitt ändamål, så at jag ej behöfver upptaga Herr Buffons förlags mening om Planeter-nes

nes och följakteligen vår jords första upkomst, hvilken mening är qwick och snillerik; men derföre icke sann, och fördenskuld ej bör blandas med hvad hittils är anfördt af säker erfarenhet och riktigta förnufts slut.

Okunnighet om detta naturens tilstånd hafver gifvit anledning til alla de inkast och mot-sägelsef, som blifvit påhittade, at neka den sanningen at vetenskaper och konsters första upprinnelse i vårt Hemisphærio, härlede sig ifrån Norden såsom det enda ställe, hvarifrån de först kunnat komma, nemligen ifrån den ort, hvareft människor först kunnat uppehålla sig. Häraf följer naturligt vis orsaken til de i Siberien fundna underjordiska hvalf och byggnader samt lemnningar af ståteliga begravnings-pyramider m. m. som bevisa, at det landet fordom varit mycket befolkat, mägtigt och ägt innom sig konster och vetenskaper. Med et ord; alt kommer i sin naturliga ställning, då jordens egen värma, som astagit lägges til grund, hvilken är allmänna orsaken til Siberiens nu varande beskaffenhet, jämförd med hvad den fordom varit; men dessutom kunna väl enskilte orsfaker infallit, som förorsakat Siberiens nu varande strängare vintrar än de finnas på andra orter, som äga samma polhögd, såsom til exempel i Paris och Selinginskoi. Den förra ortens polhögd är $48^{\circ} 50': 10''$ och den senares 49° ; således skillnaden allenaft $9': 50''$ som den senare är längre i Norr belägen; och likväl är vinter-kölden på förra stället allenaft 7 grader under frys punkten, då den på sednare stället varit

rit observerad fälla thermometern mer än 30 grader under fryspunkten; men Selinginskoi ligger efter laggranna anmärkningar mycket högre öfver vattupaslet än Paris och man vet alt sedan de Franska Mathematici tilbragte flera år, vid och under dagjämnings-linien i America för att mäta en grad af meridianen och belägenheten, der de uppehöllo sig, emellan de Andiska bergen, som äro de högste i verlden, var sådan, at de på samma ställe fanns alla Climater på hela jordklotet. När i den djupa dälden var dageligen en brännande och qväfvande hetta, och alt som Fransmännen nalkades up åt hödden ombyttes Climatet och kölden tiltog, så at de snart råkade Nordens strängare köld och en ständig snö och is, hvilkens gräns eller skillnad, kallades linea perpetuae nivis, och afmättes denne linea högd öfver hafs vattupaslet och fanns högre deröfver än på någon annan ort längre från linien på jordklotet, så at de genom observationer på andra orter kunde draga denna linea från dagjämnings linien til polen; och fanns at den var högst öfver hafs vattupaslet under æqvatorn samt fänkte sig småningom så at den vid polen blott tangerade jordens yta; hvaraf upkom den läran, at ej allenaft hafva affeende på orternes afstånd från æquatorn utan ock på deras högd öfver hafs vattupaslet för att afmäta den värme, som Solen verkade. Om nu någon senare tilfällighet upphögt jordytan längs efter parallelen 49° och deromkring från Vester åt Öster i hela Asien; så gifver detta orsfaken hvarföre kölden är nu för tiden så sträng i Siberien i jämförelse med andra orter vid samma pol-

högd. Detta är icke en gifsnings utan all sannolikhet, ty hvad, som händt andra orter på jordklotet hafver af samma orsak kunnat hända Afien från Vester åt Öster längs efter berget Caucasus med dess grenar. Italien hafver undergått et sådant öde, hvarom vidare iramdeles.

Men härmed må vara huru det vill, och om Siberien varit i äldsta tider äfven få högt öfver hafs vattupasset som nu; få finnes klarlingen, at den orten, då jordens invärtes värme varit få stark at den ej tålde för djur och människor någon tilökning från solen, varit först tjenlig at emottaga menniskor och djur.

Man vet ock af erfarenheten at luften i Siberien är full af Saltpeter-particlar, hvilka ock öka kölden och bevisa, at den orten fördomdags varit bete för Cameler och Elefanter, hvilkas urin göra jorden tjenlig at emottaga och generera sådana ämnen.

Sedan denna sats är öfvertygeligen, som jag hoppas, afgjord; vil jag följa min ledare at anföra mer afgörande Astronomiska och historiska skäl til betyrkande deraf at vetenskaper och konster haft sin första uprinnelse från Asiens Norra trakt.

Ptolemæus anfører i sina Calendrar observationer, hvilka varit gjorde der, hvareft längsta dagen varit 16 timar, och den kortaste 8 timar, hvilket inträffar med en polhögd af 49 grader, som är Selinginskois och som Norra delen

len af Europa var den tiden okänd eller kan ske än icke befolkad, så hörer denna obbservation til Norra delen af Asien.

Innan jag nämner något om Zoroaster, vil jag erinra at det voro tvenne af det namnet, som lefvat på mycket olika tider och haft olika föremål: Den förste eller äldste, som antingen fölgt med Ezechous til Persien eller ock varit samtidig med honom. Denne Ezechous, sjelf en utländsk förste, införde Chaldéerna til Persien, hvilke äfven voro en främmende folkstam och gafvo den del af Persien, som de intagit, namn af Chaldeen. Ezechous var äfven den förste regent i Persien, som tagit namn af Chaldeernes konung. Under denna konungs tid lefde den förste Zoroaster, 2473 år före Christi födelse. Han hafver skrifvit en bok vid namn: *Zend Avesta*, som är en allmän lag för Västra delen af Asien och i Persien, allenast en bok för de lärda. Utur denna bok äro dragne de flästa Persernes kunskaper i Astronomien och i synnerhet Sol-årets längd, som antogs i Ezechous tid. Uti denna bok finnes mycket, som är en följd af det Climat, hvareft längsta dagen är dubbelt så lång som den kortaste och det är vid 49 graders Nordlig latitude, hvareft Zelinginskoi nu ligger.

Denne Zoroaster hafver sâledes skrifvit denne bok antingen efter handlingar, som han fört med sig från denna ort eller ock har han skrifvit den på stället, sin födelse-ort, eller vid 49 graders Nordlig pol-högd, innan han fölgde med

Evechous på dess fälttåg. Denne Zoroaster var föledes från Siberien.

Den andre Zoroaster, som lefvat vid pass 589 år före Christi födelse, syselsatte sig med att rensa Magernes religion och återföra den til sin första renhet, som den förste Zoroaster gifvit den samma. Denne senare Zoroaster var Per fernes fabel-skrifvare och förmodeligen Grækernes Æsopus, som ock härltammade fran Asiens Norra del, ifrån Schyterna eller Tatarerna. Säledes får man anledning at ej allenaft härleda Astronomiens uprinnelse utan ock en sund morsals början från Asiens Norra del; och är det få mycket orimligare, at härleda desfa gamla kunskaper från Egypten, Indien, Chaldéen och China, som desse, i sig sjelf gamle folkslag, på den tiden ej hade nog kännedom af sphären at de kunnat utstaka det Climat, som hade den längsta dagen dubbelt så lång som den kortaste i året.

Om man nu begifver sig til China; så skal man äfven der finna anledning til samma tanka om vetenskapernes första uprinnelse; ty der finnes i sieliva hutvudliaden Peking, äfven inom Kejsertliga borgen och i Slottet et liåteligt Tempel, som kallas det *flora ljusets palats*. Med Nordiska lijernor menas der constellationen stora Björnen, emedan Chinefarne liktom dyrka den constellationen och tileyna den en krait at förlänga hivet samt göra det lyckligt. Kejsaren, Kejsarinnan och Printarne offra i detta Tempel. Der finnas inga bilder och inga malningar mer än en enda

enda cartouche, omgifven af en prydelig krans, hvaruti står allenast på Chinesiska dessa orden: *Åt snillet och Guden Petou.* *Petou* är ordet, som gifves åt Nordens stjernor. *Pe* betyder Norr och *tou* eller *tao* stjernor. Men som dessa stjernor ej hafta något märkbart framför deras nära liggande grannar och Chinesarne deraf ej hafta någon särdeles nytta; så faller det troligare, at sjelfva templet i början varit tilegnat Norrskenet och at dessa stjernor fått et flags dyrkan deraf, at de som oftaft fänkt sig djupt neder uti Norrskenet; Templets namn af det stora ljusets palats, tyckes ock gifva sådant tilkänna. Norrskenet som med en otrolig hastighet sprider sig och föreställer kronor, spiror och utkastade eldstimor synes hafta uti sig något Gudommeligt, som gifvit anledning at det til ära uprefsa ett Tempel; men sjelfva Norrskenet är i China så fällsynt at Jesuiten Parenin, som vistats der 32 år, bekänner sig der ej hafta märkt något, som han kunnat gifva namn af Norrsken. Således haftver ej Norrskenet i China kunnat gifva anledning til templets byggande och tilegnande åt Norrskenet; utan måste denna dyrkan komma längre Norr ifrån och utmärka den ort, hvarifrån Chinesarne i forntiden kommit och fört denna dyrkan med sig til sina nya bonings platser.

Om alt det, som hittils blifvit anfört, ej förmår övertyga dem, som föregifva, at antingen Chinesare, Indianer, Perfer, Chaldeér eller Egyptier äro de förste idkare af Astronomien; så lära de väl ej kunna bibehålla dem vid den äran, om det skulle bevisas, at observationer-

ne, hvarpå en del af elementerne til de Astro-nomiska taflor, som nu äro i desfa Nationers händer, ej kunna med noghet göras vid mindre pol-högd än 49, 50, 51, 52 &c. graders, hvar-til intet af desfa folkflags nu innehafde boställen sträcka sig.

Jag har nämnt förut, at Italiens yta höjt och sänkt sig, hvilket kan bevisas af de så kallade Consuls vägarna *via Appia* och *via Flaminia*. Den sednare, som gick ifrån Rom åt Adriatiska havvet, har för långliga tider sedan blifvit al-deles ofsynlig och efter en lang tids förlopp åter-igen af sig sjelf upkommit i dagen, hvilket vi far jordskorpans obeitändighet. Den förra näm-ligen *via Appia* var anlagd för något mer än 2000 år sedan af Consul Appius Claudius, hvil-ken väg af de kunnigares berättelse i fällskä-perna fades mig hafva gått ifrån Rom til Capua uti en rät och horizontel linea, men nu ej kun-de befaras utan stycketals för mellanliggande o-tilgängeliga högder och vattn eller sjöar, hvil-ket jag erför 1762 under min resa från Rom til Capua och dömde til det horizontella läget af berget vid Terracina, vars djuphet var ut-märkt vid sidorna af uthuggningen med palm-mått huru djupt det var nerhuggit eller sprängt at vägen måtte gå fram i en horizontel ställning; men hvad rakheten angår hade den lätte-ligen kunnat falla ur minnet 1762 sedan Tra-jani tid då Pontinska träket var fulleligen ren-sadt och afvikelsen utjort en ganika trubbig vinkel.*⁾ Efter denna ändring tildragit sig ige-nom

*.) När detta upplästes i Kongl. Vitterhets Academien erindrade Öfver-Intendenten och Riddaren af Kongl.

nom fynliga verkningar få godt som i sjelfva jordytan; få hafver den kunnat märkas; men

D 4 om

Nordstjerne Orden Välborne Herr Carl Fredr. Fre-denheim, som i senare tider länge vistats i Italien och af Påsve Pius VI. njutit mycken bevägenhet vid sina undersökningar för de vackra konsternas upplysning och framsteg i vissa tidehvarf, at via Appia väl icke kunnat gå i en rät linea från Rom til Capua, efter den blifvit igensunnen uti Pontinska träskens och nu ständigt besaras likasom i de gamla Romares tid. Han lofvade häruti uplysa mig, hvilket han äfven behagat göra igenom autentiqua Char-tor och beskrifningar, hvaraf jag funnit, at via Appia, åtminstone från Veletri gått i rät linea til et stycke något litet Vester om Terracina, hvarest vägen gör en mycket trubbig vinkel för att komma til Terracina hvars från denne väg går fram til Capua.

Herr Fredeneims erindran om Appiska vägens sträckning är aldeles riktig och är icke mot min tanka om jordkorpans ändringar. Emedan Pontius träskeens uttorkande, under Pii VI:tes regering, varit i sednare tider et allmänt taleämne och äfven kan gifva tänkaren anledning at finna huru dyrt, svårt och nästan fåfängt det blifver för menniskan, at uträtt; något, då orsaken til oredan ej kan häfvas eller ock försummes; så vil jag här i korthet ansöra de uplysningsar, som jag fätt igenom Hr Öfver-Intendenten Fredeneims framvista samlingar, hvarigenom jag finner, at denna trakt varit något sank i Apii Claudii tid 310 år före Christi födelse, hvaremot han tagit mått och steg at derifrån afleda vattnet, hvilket likvälf ej hade bestånd längre än 152 år, då Consuln Cornelius Cethegus åtog sig at afleda vattnet, hvilket skedde; och fick han et stynke land deraf til skänks för sin flit och möda; men större och mindre floder, som deråt hade sit lopp, fyllde snart träscket och gjorde vägen derigenom obrukbar, hvarsöre Caius Julius Cæsar beslöt, at draga Tiberströmmen derigenom til Terracina för at genom Tiberns vatten skölja bort gyttjan ur träscket.

om man antager, at orsaken legat djupare under jordytan och ändringen skett efter hand på en

Med Cæsars mördande affädrade dess beslut; men företogs sedanmera på annat sätt igenom Augustus, som hann långt med träskets uptorkande. Efter hans frånfälle verkade samma orsaker som förut träskets öfvervämmande, hvarvid det förblef til Trajani tid, då via Appia återställdes, träsket renfades ifrån det öfverflödiga vattnet och den samlade madden; men orsakerne til öfvervämmningen förblefvo likväl ungefärlig, eftersom de samme och vattnet intog sin rättighet. Påve Bonifacius den VIII, som valdes år 1294, lät arbeta på uptorkningen af Pontinska träsket äfven som Påve Martin V. från 1417 til 1431. Leo X. efterföljde Martin i detta affeende 1514 och skänkte hela träsket ut Julianus af Medicis til egendom, för att göra denna trakt nyttig. Mediceiska huset fälde sedan sin rättighet och Sixtus V., som blef vald 1585, lät de på använda mycket arbete och Urb. us VIII. 1627, Innocentius X. år 1648, Innocentius XI. 1679, Innocentius XII. 1699 och Clemens XI. samt Benedictus XIII. 1729 använde mer eller mindre kostnad, sicut lyckades mer och mindre i sit föremål; men Clemens XIII. lät 1759 genom Bolognini undersöka saken, hyilken skrifvit en omständelig afhandling öfver detta ämne, hvilken afhandling varit Pius VI. til mycken upplysning. Han begynte 1779 med canalers dragande och vattnets aftappande samt upläggande af gyttjan, som hela 2 alnarna täckte via Appia, hvarigenom han hunnit få långt, at största delen af träsket nu bär den hertligste såd i ymnighet. Til resandes bekvämlighet hafver han längs efter via Appia i träsket lätit bygga ståteliga Palats, som göra denna resa från Rom til Neapel högst angenäm.

Hit höra inscriptioner dels antique, igenfunna i träsket, dels moderna, som Herr Öfver-Intendenten lmnat mig utur sin resc-Journal:

I början åt Romerska sidan:
Auctoritate Pii VI. Pont. Max. Appiae tractus ad

en större sträcka utan utbrott; så hade den blifvit omärkbar för sjelfva innevänarena på stäl-

D 5 let,

piscinariam, quem aquæ stagnantes interruperant,
Pontibus junctus aggeribus munitus Anno 1786,
Curatore Francisco Mantica Praef. viar.

Följande funnen 1788.

Imp. Cæsar.
Divi. Nervæ, F.
Nerva Trajanus
Augustus,
Germanicus.
Pontifex.
Maximus.
Tribunicia,
Potestate III. Conf. III.
Pater Patriæ.
Reficit.

*En annan lika lydande, men til nedra delen utnött,
står på en af de gamla broarne til vänster.*

Långre fram til vänster,

Imp. Cæsar.
Nerva Augustus.
Pontif. Max. Trib.
Potest. III. Conf. III. F.

Imp. Cæsar.
Nerva Divi Nervæ.
Trajanus Aug.
Germanicus.
Trib. Potest. Conf. II. fes,
Consummavit.

Vid Ponte maggiore til höger:

Qua leni resonans prius susurro
Molli flumine Sese agebat Oufens
nunc rapax Amasenus et Lubens
vias dedicisse ait priores,

let, som väl kunnat hända på sträckan hela
Asien

ut Sexto gereret Pio jubenti
Morem neu Sibi, ut ante, jure posset
viator male dicere aut Colonus.

Til vänster.

Pius Sextus Pont. Max.
a fundamentis restituit.
an MDCCCLXXIX.
Pontificatus Sui V:to.

Sedan alt det föregående var renskrifvet och färdigt at läggas under Pressen var Cantzli-Rådet och Ridd. af K. N. Ord. Hr Gudm. Adlerbeth få benägen at meddela mig en uptäckt, som han gjort, tjenande til upplysning uti historien och i synnerhet om Pontinska träskens renfande, och hvilken tidspunkt inträffar emellan Kejsar Traiani bemödande och Påfve Bonifacii VIII:des anstalt, hvilkan senare tildrog sig omkring år 1294 efter Christi födelse. Hr Adlerbeths underrättelse lyder, som följer:

-- Under Romerska Rikets förfall, ökades öfverflödigheten, til dess Örgötherras Konung Theodorik omkring 500 år efter Christi födelse vidtog nya författningar til träskens uttorkande och den gamla vägens (væ Appiæ) i stånd sättande. Hans berömde Secreterate Cassiodorus har til efterverldens kunskap förvarat tvenne märkvärdiga bref från Theodorik i detta ämne. (Variarum Lib. 2. n. 32, 33.) Det förra är ställdt til Senaten i Rom och innehåller, at en Patricius af Deciernes ått gjort föreställning derom hos Konungen, samt tilbudit sig at utföra hela arbetet, hvilket förslag Theodorik gillat, anbefallandes Senaten at genom 2 fina Ledamöter låta besiktigा och afmäta träskan. Det senare til Decius sjelf är et gåfvobref til honom af träskan, med frikallelse från all skatt och afgift för dem, på det at han ej måtte affräckas, at på arbetet nedlägga möda och kostnad. At det lycka-

Afien igenom från Väster åt Öster vid 49 à 50
gra-

des, kan inhämtas af följande inscription, som läs-
ses på en vit marmor-tafla i Cathedral-kyrkomu-
ren i Terracina. Det bör anmärkas at träskan den
tiden kallades Paludes Decennovii.

Dn. Gloriosiss. atque in-
clutus Rex Theodoricus Vi&t.
ac Trif. semper Aug. bono reip.
natus custos libertatis et
Propagator Romani nominis
Domitor Gentium

Decennovii vite Appiae id est a Trip
usq. Terracena iter et loca quae
confluentibus ab utraq. parte paludum
per omnes retro principum inundaverant
usui publico et securitati viantium
admiranda propitio Deo felicitate
restituit, operi invicto naviter infudante
atq. clementissimi principis feliciter
deserviente præconiis ex prosapia Decio-
rum Caes. Mai. Basilio Decio V. C. et inl.
Exprf. Urb. Expro. Excos. Ord. Pat. qui ad
perpetuandam tanti Domini gloriam per
plurimos qui ante non erat albeos — —

— — — — — deducta in ma-
re aqua, ignotæ atavis et nimis antiquæ
reddi — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Tvenne til huvudsakeliga innehållet med denna
likstämmbiga inscriptioner, fann jag infattade i mu-

graders pol-högd längs efter berget Caucasus med dess grenar.

ren af det nya posthuset i Mezza, på vägen genom
träskan, hvilket Påfven låtit uppbygga.

Theodoriks verk hade dock icke långt bestånd. Under Italiens våldsamma skakningar i många på-följande tidhvarf blefvo träskan träsk på nytt och fisk och sjöfogel deras enda afkastningar — — —

Uplysning

I

Konung ANUND JACOBS Historia
utur Ryska Handlingar;

Framlemnad af

G. ADLERBETH,

Cantzli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjerne. Orden,
En af de Aderton i Svenska Academien.

Att en Häfdatecknare som vill meddela en fullständig och pålitelig historia, icke allenaft till den åndan behöfver nyttja alla tillgängeliga inhemska källor, utan ock fådana som hos utländska författare kunna uppletas, är en bekant och obestridd sanning. Prof huru angelägen en sådan omtanka är, lemna Ryska handlingar, i afseende på Svenske Konungen ANUND JACOBS historia.

Denne Herre efterträdde sin fader Konung OLOF Skötkonung på Svea Thron år 1024 och regerade till år 1051. a) Hans krigsförhållningar i förbund med hans Svåger Konung OLOF HARALDSON i Norriga, kallad den Helige, emot Konung KNUT den store eller rike i Danmark, äro af äldre och nyare Svenske författare utförligen beskrifna. De hafva deremot med tviflhet förbigått, att han åven fört krig i Ryssländ. Kammar-Rådet af Bottn anför dock i Svenska folkets historia, första

a) Lagerbring Svea R. Hist. I del.

sta bandet, sedan 237, att ANUND JACOB, firax efter anträdet till regeringen år 1024, med en liten hjälpsändning, under en ÅKES eller HÅKANS anförande, biträdde sin Svåger, *Jaroslav*, emot des broder *Mjstislav*. Till bevis häraff åberopas Nestor, Annal. Rusorum, kniga Stepennaja apud Müller, Saml. Russ. Gesch. T. I. p. 186; Bayer in Actis Petropolitanis T. IV. p. 292. Likväl åro omständigheterna af ett sådant ANUND JACOBS delta-gande i Ryfslands inhemska oroligheter af Hr af Botin hvarken med tilräcklig fullständighet eller noggrannhet utredda.

Ryfsland var denna tid en skädeplats af inhemsk tvedrägt, våld och förödelse. VLADIMIR I. den store, som ågt hela detta land under sitt väerde, var död år 1015. Tio söner som öfverlefde honom delade det emellan sig. Våld och list, svärdet och dolken, tjenade ömsom att utsöra deras oförsonliga inhördes fiendskap. Ibland dem var *Jaroslav Förste* i Novogorod. Efter blodiga krig, gjorde han sig till måstare af Kiev, som förut tillhört hans bror *Sviatopolk*, hvars död befriade verlden från ett misförluster af grynhet. Men *Jaroslav* förblef icke länge i rolig besittning af sin eröfring. En annan af hans bröder, *Mjstislav*, hade af sin far fått i förlänning sladen Tmutarakan. Man har länge famlat i ovisshet, hvarest den varit belägen. Troligt vis är det den som nu kallas Temriuk, liggande i Tauriska Guvernementet vid Kuban-flodens utlopp i Asfovkska havvet. b)

Den-

b) Büsching (Erdbeschreibung Theil I. p. 1228. Ham-

Denne *Mjäslav* hade med seger flutat ett krig emot några fina grannar, Kafsogerna, hvilka efter all fannolikhet lära varit Tscherkasernas stamfåder. Uppblåst af denna framgång, angrep han Kiev, blef til rygga flagen och drog sig undan till Tschernigov, hvilket han eröfrade utan blodsutgjutelse och inrättade till hufvudstad i sina Stater. *Jaroslav* ville fördrifva honom derifrån; men *Mjäslav* angrep honom en natt, under ett hiskeligt ovåder med åskedunder och rågn, som torde förorsakat oordning ibland *Jaroslavs* troppar och bidragit till den seger, *Mjäslav* erhöll. Någon tid derefter nödgades dock *Jaroslav* till honom afträda Södra delen af Ryssland öster om Dniepern, men *Mjäslav* lefde ej längre sedermera än 8 år; och som han afled utan arfvingar, tillsölo hans Stater å nyo *Jaroslav*, hvilken liksom VLADIMIR, den store blef enrådande öfver Ryssland^{a)}, utbredde sin makt i Läfland och Pälten, befrämjade Christendomens och vettenskäpernes tillväxt, och efter ett långvarigt och årefullt Regemente, vid sin död qvarlemnade en ålskad och vördad åminnelelse. b) Hans gemål var INGERD, Konung OLOF Skötkonungs dotter af sednare giftet och Systrar till Konung ANUND JACOB. Med denna Prinsessa hade *Jaroslav* flera Söner, som på nytt delade Ryssland, och bland hvilka de

tre

burg r-87.) f) ger att Tmutarakan är samma som Tamerlan. Det kallades af Chazarerna Tomatarchan, af Grekerna Tamatarcha, af Italienarne Materca, Matriga. Nu heter både land och stad Fanagorisk.

b) Det nästa af h-11 anfördt år, finnes hos Levesque hist. de Russie Tom. I.

*at Jaroslav m.m. sa roden införd bland
vattenskor, å sidja sidan af detta Band.*

tre åldste hvar efter annan blefvo Storförstår. Hans tre döttrar blefvo alla Drottningar. Den åldsta, **NASTASIA**, annars **EGMUNDA** kallad, var gift med Konung **ANDREAS I.** i Ungern; den andra, **ELISABETH**, med Konung **OLOF Hårdråde** i Norrige; den yngsta, **ANNA** eller **AGNES**, med Konung **HENRIC I.** i Frankrike.

En af mina vänner, som med kårlek för den historiska vetenskapen förenar en vidsträckt beläsenhet, har i Nestors ^{c)} Ryska Annaler, rörande det ofvanomtalta fältflaget emellan *Jaroslav* och *Mjislav*, funnit och meddelat mig följande märkliga beskrifning:

„År 6532 (efter Christi börd 1024) då *Jaroslav* var i Novogorod, kom *Mjislav* ifrån „Tmutarakan till Kiev, och Kievs inbyggare „togo honom icke emot; ty han hade sitt få „te i Tschernigoff. Men *Jaroslav*, som var i „Novogorod, skickade öfver hafvet till Varå „gerna, för att få undsättning, och *Jakun* an „kom till honom med Varågerna. Denne *Jakun* var blind och bar en klådnad af tyg, „som var med gull virkadt. Och *Jaroslav* drog „med *Jakun* mot *Mjislav*. När *Mjislav* hörde „detta, gick han dem till mötes vid Listjina „och beväpnade om aftonen sin hår, och ställde „Severanerna framföre emot Varågerna. „Men han sjelf stod med sin hår på båda flyglarna. Och när natten inföll, begynte det „blif-

^{c)} Se Nestors Russ. Annal. Scherers översättning Leipzig 1774. Nestor, Rysslands äldste häftde tecknare, var Munk i Petscheritka klostret i Kiev, född A. C. 1056 och lefde ännu 1113.

„blifva ganska mörkt. Det dundrade och blix-tade och rågnade. Och *Mstislav* sade till sin „Hår: Låtom oss rycka ut. Och *Mstislav* och *Jaroslav* gingo löft på hvarannan. Och Varågena „började striden med de framföre stående Se-veranerna och blefvo trötte under det de nedgjorde Severanerna. Derefter föll *Mstislav* „med sin Hår öfver Varågerna och fäktningen „blef ganska häftig. Och när det blixtade gafvo „vapnen sken ifrån sig och det dundrade grufve-„ligen och striden var häftig och förskräckel-„lig. Men då *Jaroslav* såg, att han var öfver-„vunnen, tog han flykten med *Jakun*, Varå-„gernas förste, och *Jakun* förlorade dervid si-na gyllene kläder. Men *Jaroslav* gick till No-„vgorod, och *Jakun* öfver hafvet.

I Auffätze betreffend die Russische Ge-schichte (übersetzt von C. G. Arndt Riga 1787, I. delen, sid. 147) omtalas samma hådelse med lika omständigheter, men säges uttryckeligen, att *Jakun* eller, som han der kallas, *Jakup*, var en Son af Konung OLOF i Sverige, och Storförsten *Jaroslavs* svåger, samt kötslig bror af Storförstinnan *Ingerd*; hvarjämte berättel-sen åfven i så måtto skiljer sig från Nestors, att *Jakup* icke skall varit blind, utan blott haft svaga ögon, (blöde augen) och derföre burit en med gull virkad skärm för ögonen. Desfa underrättelser grunda sig utan tvifvel på andra gamla handlingar, fast de icke åberopas.

Desfa anteckningar meddela tillförlåtelig upplysning, att de från Sverige *Jaroslav* lem-nade hjelp-troppar, icke voro anförde af nå-

gon ÅKE eller HÅKAN, utan af ANUND JACOB sjelf. Nestors intygande skulle allena göra tillfyllest att bevisa detta, emedan namnet *Jakun* i Ryska språket alltid uttrycker det motsvarande Jacob. Således kallas till exempel Apostlen Jacob på Ryska Apostol Jakun. Men de ofvan åberopade Auffätze lägga till öfvertygelsen härom en vigt, som icke kan håfvas. Hvad som förmåles om ANUND JACOBS svaga syn, är ock en liten fyllnad i vår för dessa aflagfna tider nog ofullständiga kunskap om Svenska Konungar. Huruvida ANUND JACOBS misslyckade fältåg till Ryssland tilldragit sig före eller efter fadrens, Konung OLOF Skótkonungs död, kan vara osäkert, emedan denne sednare just lärer afflidit samma år det skedde; men i alla fall var ANUND JACOB då Svensk Konung, emedan han redan en tid varit sin faders medregent.

Står det fast, att *Jaroslav* af Nestor omnämnda hjelp-troppar voro Varåger, och att dessa voro anförde af Konung ANUND JACOB i Sverige, så måste ock all tvist upphöra om Varågernas fädernesland. Ryske författare hafva redan medgifvit, att *Jaroslav* varit förmåld med en Varågisk Prinsessa; och då de Svenske intygat att denna Prinsessa varit OLOF Skótkonungs dotter INGERD, synes väl redan vara afgjordt, att Sveal och Varåger åro samma folk. Men icke destomindre ökas vifsheten genom det som om ANUND JACOBS fältåg är anfördt. Man lärer således hådanefter utur intet skål antingen kunna gifva ordet Varåger en så obeflämd bemär-

märke, att dermed blott skulle förstås Sjöfarande; eller leda deras upprinnelse ifrån Preusen eller Wagrien i Hollsten *d*). Som Sverige, Norrige och Danmark tillfammans utgöra det land som af äldre författare varit kalladt Scandinavien, felar man väl icke, om man med Profesfor Bayer gifver Varågerna Scandinavian hårkomst, men de ofvan anförda skålen bestämma denna hårkomst ånu närmare till Sverige; hvarmed de anledningar som kunna heintas af de Svenskas tåta besök i Ryssland både såsom vänner och fiender, samt af deras flora inflytande derstädes i nionde, tionde och elfte seklerna, fullkomligen instämma.

d) Den förra meningen är Profesfor Müllers, den sednare Baron Herbersteins.

Anmärkningar

Rörande

Svenska Prinsen GUSTAFS vistande i Padua.

Af

G. ADLERBETH,

Cantzli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjerne-orden,
En af de Aderton i Svenska Akademien.

Under mitt vistande i Rom 1784 hade jag åtskilliga samtal med dervarande Venetianska Ambassadören *Memmo*, rörande Konung Gustaf Adolfs förmenta besök i Padua. Anledningen var den, att bemälte Ambassadör varit Guvernör i nyfnämnda stad, och fattat det uppsät att pryda dess fornämsta Torg med en samling af bildstoder, dem han årnat låta hugga i marmor, efter de namnkunnigaste perloner som vid Universitetet derstådes njutit undervisning. På flera Italienske författares ord, som deriblad anfört Svenske Konungen Gustaf Adolf, ville han ock i Padua låta uppsätta hans bildstod, och frågade mig hvad upplysning Svenske Håfde-Tecknare meddelat om denne Hjeltes dervaro a). Jag förklarade att de i detta ämne i akttagit fullkomlig tystnad; att Gustaf Adolfs resa till Padua omöjeligen kunnat åga rum efter hans anträde till Regeringen 1611, under bullersam-

ma

a) Se Björnstahls bref I.

ma tider och full syfsla både hemma och i fällt; att den åfven var föga fannolik för det nämnda året, då samma Prins var i sin spådare ålder och jemväl tidigt begynte bitråda sin far i dess krigsförràtningar. Men till svar på dessa inkast förelades mig Nicolai Papadopolis Historia Gymnasii Patavini, tryckt 1726, hvari, under åberopande af tvåne åldre författares, *Salomonis* och *Tomasinis* vittnesbörd, anföres, att **GUSTAF**, Grefve af Södermanland, härstammende af Jagelloniska huset i Pohlen, varit i Padua år 1611. *Tomasini*, som var född 1593, hade sjelf studerat i Padua och således med egna ögon der kunnat se Prinsen. Ehu-ru a'görande ett sådant intygande tyckes vara, yttrade jag genast, att de dervid anfördā omständigheter, som alldelös voro stridande emot fanningen, gjorde det föga trovårdigt. **GUSTAF ADOLF** förde aldrig titel af Grefve till Södermanland; Han härstammade icke heller af Jagelloniska huset; utan syntes Hans härkomst hafva blifvit förblandad med Konung SIGISMUND'S; och visste man nästan dag för dag hvar Prinsen 1611 uppehållit sig, som heila året var inom fäderneslandets gränsor. Jag trodde mig således hafva vederlagt Hans föregifna vistande i Padua, just genom de skål, hvarmed man velat styrka det; helst medgifvet var, att i Universitetets Matrikel icke något spår finnes efter denna höga främling.

Jag uppfatte skrifteligen mitt Betänkande härofver, hvilket Ambassadören *Memmo* genast meddelade Herr *Tiraboschi* i Modena, en namn-
kunnig *Historicus*, och författare af en berömd

Historia Litteraria öfver Italien. Han dröjde icke att derå lempa svar, och icke heller Herr *Memmo* att gifva mig del af det samma. Herr *Tiraboschi* gillade väl de skål jag anfört emot *Papadopoli*, *Salomoni* och *Tomasini*, dem han erkände för mindre pålitliga författare; men tillika framlade han andra bevis, hufvudsaken till styrka, hämtade ur Vivianis vita Gallilæi, tryckt i Padua 1744 och ur ett Gallileos bref till *P. Renieri* 1633, som förvaras i Florenz hos Senatoren *Nelli* och är inryckt i nionde delen af Herr *Tiraboschis* ofvannämnda arbete.

Vivianis intygande (pag. 74) lydde som följer: „Soviemi aver inteso, che il gran Gustavo, Re di Svezia, che fu poi fulmine della guerra, nel viaggio, che da giovane fece incognito per l'Italia, giunto a Padoua, vi si fermò con la sua comitiva, per molti mesi, trattenutovi principalmente delle nuove e pergrine speculazioni e curiosissimi problemi, che giornalmente venivano promossi e risolti del Sig. Gallileo nelle pubbliche lezioni, ne circoli e congressi, con ammirazione de circostanti, e volle nell' istessa casa di lui, (con interesse d'esercitarsi insieme nelle vaghezze della lingua Toscana) sentire l'esplicazione della Sfera, le fortificazioni e la prospettiva e l'uso d'alcuni strumenti geometrici e militari, con applicazione e assiduita di vero disipolo; discoprendogli in fine con amplissimo dono quella Regia Maësta, ch'egli s'era proposito d'occultare b),” „Gal-

b) Jag pâminner mig hafva hört berättas, att den store GUSTAF, Konung af Sverige, som fadermera blef en så namnunnig Krigs-hjelte, under en resa,

Gallileos ord (pag. 313) voro följande:
 „Io avea fin da giovane studiato e meditato
 „per publicare un dialogo dei due sistemi,
 „Tolemaico e Copernicano, pel Sogetto del
 „quale, fin da principio che andai Lettore a
 „Padoua, avea di continuo osservato e filo-
 „sofato, indottovi principalmente da una idea,
 „che mi sovenne, di salvare ciò supposti moti
 „della terra, il flusso e riflusso del mare. Al-
 „cuna cosa fu questo proposito mi usci della
 „boccha, allorchè si degno di sentirmi à Pa-
 „doua, il Principe Gustavo di Svezia, che da
 „giovane, facendo l'incognito per l'Italia, fer-
 „mo quivi colla sua comitiva per molti mesi;
 „ed ebbe la forte di contrarvi servizi, median-
 „te le nouve mie speculazioni e curiosi pro-
 „blemi, che venivan giornalmente promossi e
 „da me risoluti, e volle ancora ch'io gl' in-
 „segnasfi la lingua Toscana †).

E 4

Vi-

den han såsom yngling incognito gjorde genom Italien, uppehöll sig tillika med sitt medfölje flera månader i Padua, hvarest han i synnerhet syssel- satte sig med de nya och obekanta undersökningar och märkvärdiga problemer, som dageligen framställdes och upplöstes af Herr Gallileo, i dess allmanna föreläsningar och i Samqväm, till de närvarandes förundran; och åhörde han i sjelfva Gallileos hus (jemte det han tillika hade nöje att öfva sig i Italienska språkets behaglighet) dess förklaring af Spheren, Fortificationen och Perspektiven, samt af visa Geometriska och Militariska Instrumenters bruk, med en råttskaffens Lärjunges uppmärksamhet och flit; upptäckande sluteligen genom en frikostig årefrånk sitt höga Stånd, hvilket han ditintills föresatt sig att dölja.

- Jag hade ända ifrån min ungdom arbetat uppå att utgifva en Dialog om de tvenne systemerna, det

Vivianis vittnesbörd, såsom endast grundadt på en hörd berättelse och hans fått att fatta den, tycktes mig genast förtjena mindre uppmärksamhet; men deremot var *Gallileos* bref så authentikt, att man antingen måste neka all historisk sanning eller gifva det vitsord. I anledning deraf blef osäkert, att en Svensk Prins **GUSTAF**, under det *Gallileo* var Lärare i Padua, flera månader uppehållit sig där och hört hans föreläsningar.

Att utstaka årtalat var väl icke möjligt; men som *Gallileo*, efter *Vivianis* berättelse i den åberopade Lefvernes beskrifningen (pag. 55.) är 1592 af Republiken Venedig kallades från Pisa till Lärare i Mathematiken i Padua och (pag. 58.) år 1610 af Storhertigen i Toscana, återkallades i dess tjänst; så måste Prinsens besök i Padua inträffat emellan 1592 och 1610; hvarigenom *Papadopoli* till öfverflöd vederlades, som utsatt året 1611, då *Gallileo* sjelf redan lemnat Padua; hvilken irrings Herr *Tiraboschi*

Ptolomeiska och Copernikanska, i affeende hvarpå jag allt ifrån det jag blef Lärare i Padua beständigt fortsett mina observationer och undersökningar, till hvilka jag förnämligast föranleddes af en tanke som fallit mig in, att söka förena havets ebb och flod med jordens supponerade rörelser. Något i detta ämne yttrade jag, då Prins Gustaf af Sverige täcktes höra mig i Padua, hvilken Herre, då han incognito reste genom Italien, uppehöll sig jemte sin Medfölje, flera månader i bemålta stad; och hade jag den lyckan att vara honom till tjänst med de nya undersökningar och märkvärdiga problemier, som jag dageligen framställde och förklarade; hvarjemte han ock ville att jag skulle undervisa honom i Italienska språket.

boschi fökt hjälpa genom ett skrif- eller tryck-
sel af MDCXI i stället för MDCIX.

Men en fråga återstod: Hvilken var väl
den Svenska Prinsen *Gustaf*, som *Gallileo* få ut-
tryckeligen omtalat? Var det **GUSTAF**
ADOLF eller någon annan? Följande anmärk-
ningar tjenade mig till svar:

1:o Konung **GUSTAF ADOLF** var född
1594. Han var 1610 icke mer än 16 år gam-
mal. Ingen Svensk författare säger att han
varit utom Riket innan han blef Konung.
Hans far, Konung **CARL IX**, var en ifrig Pro-
testant, som icke velat skicka sin Son till ett
Catholskt Universitet.

2:o *Gallileo* kallar Prinsen **GUSTAF**, men
icke **GUSTAF ADOLF**, under hvilket sednare
namn denne store Konung, få i lifstiden, som
efter döden egentligen var kånd.

3:o *Gallileo* kallar honom icke Konung.
Brefvet är likväl skrifvet år 1633, efter **GU-
STAF ADOLES** död. Mårne denne Hjeltes be-
drifter, af Rygetet kringförda i hela Europa
varit *Gallileo* obekanta? Mårne han ej med ett
ord skulle tillkännagifvit, att det var en få
namnkunnig Monark, som varit hans Lärjunge,
i håndelse få förhållit sig?

Mig syntes fördenskull ostridigt, att *Gal-
ileo* med sin Prins **GUSTAF** af Sverige aldrig
ment **GUSTAF ADOLF**. I stället blef troligt,
att denne Prins varit **GUSTAF**, Konung **E-
RIK XIV:s** och *Karin Månsdotters* Son, född
1568. Landsflyktig från barndomen, uppehöll
han sig ifrån 1588 till 1596 i Kejsar *Rudolf II:s*
Stater, af hvilken han rönte mycken välvilja.

GUSTAF var Catholik. Som han ågde mycken smak för studier och jemväl insigter, serdeles i Chemien, syntes ej olikt att han fökt och vunnit förkofran deri vid Universitetet i Padua, som ansågs den tiden för ett af de yppersta och till hvilket han icke hade lång våg. Ett sådant uppfåt torde han verkställt emellan åren 1592 och 1596, då han var några och 20 år gammal. En annan öfverensstämmelse mellan *Gallileos* berättelse och denne Förstes kånda historia, d) var den att han mycket ålskat Italienska språket, hvilket så väl som det Latinska, Tyska, Fransyska och slute-ligen Pohlska och Ryska, han färdigt skall hafva talat. Kejsar *Rudolph II:s* frikostighet torde hafva fatt honom i stånd att lefva med någon omkostnad och den vårdighet hans börd tillkom, ånskört under antaget incognito. År 1596 gick Prins **GUSTAF** till Esthland och vidare till Ryssländ, hvarest han, som bekant är, 1607 olyckligen slutade sina dagar. Hans besök i Padua, hvarom, i anledning af hvad anfördt är, föga tvifvelsmål tycktes vara öfrigt, blef således en fyllnad i hans Historia, för hvilken vi hafve att tacka *Gallileo*.

Jag lemnade dock icke obemålt, att den Prins, hvilken man för **GUSTAF ADOLF** misskånt, möjeligen kunnat vara Prins **GUSTAF** af Sachsen-Lauenburg, som ehuru icke till sådernet Svensk, likväl var både född och uppfödd i Sverige. Han var Son af Hertig *Magnus* af Sachsen-Lauenburg och Konung **Gu-**

d) Se v. Dalins Svea Rikes Historia. III. Del. II B.
p. 197 - 200.

GUSTAF I:s dotter *Sophia*. Som bemålte Her-tig icke hade något eget land, så vistades han med sin Gemål mest i Sverige, och åtnjöt till sitt och hennes underhåll förlåningar. På Eckol-fund föddes deras i fråga varande enda Son 1574. Efter *v. Dalins* berättelse skall han 1594 då han med sin Mor bivistade sin Morbrors Konung **JOHAN III**:s begravning, nysf hafva hemkommit från en resa till Italien, och kunde fåledes åfven hafva hört *Gallileos* föreläs-nings i Padua. Dock syntes mig ur flera skål fannolikare, att den åhörare, hvaraf *Gal-lileo* berömt fig, varit Prins **GUSTAF ERIK-SON**. Den titel honom uttryckeligen gifves af *Principe di Svezia*, hans vistande flera månader i Padua, och framfföre allt den om-ständighet, att **GUSTAF MAGNUSSON** var Lu-theran, då deremot **GUSTAF ERIKSSON** bekån-de sig till Romersk-Catholska Religionen, samt att Protestanter i det Tidhvarfvet mindre van-lichen besökte Romersk Catholska **Låro-Såten**, styrkte mig i denna mening.

Mina anmärkningar syntes öfvertyga Am-baffadören *Memmo*, att Italienska författarnes påstående om **GUSTAF ADOLFS** vistande i Pa-dua var ett misstag. Men icke desto mindre framhärdade han i sin föresats, att låta på det ofvanomtalta Torget uppsätta hans bildstod *ex fide Auctorum Patavinorum*.

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Academiens Dagbok,
den 19 Martii 1793.

Då omständigheterne hindrade Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academien, att offenteligen sammanträda, för att, på fått tilförne vanligt varit, affåga sitt utlåtande öfver de Skrifter, soin för det nästlidna årets pris inkommit, samt upgifva de täflings-åmnen, hvilka af Konungen för det ingående blifvit fastställda; beslöt Academien nu, att inskränka sig vid följande kungörelse:

Uti Historien, där Academien förledit är till Täflings-åmne framställde: *En Afhandling om Svenska Bergverkens tillstånd och öden ifrån äldsta tider till Konung Gustaf I:s*, har i laga tid inkommit ett enda försök, med valspråk:

*In spite of pride, in erring reason spite
one truth is dear, whatever is, is right.*

Men Academien har ej sett sig i stånd, att derföre tillägga Författaren någon belöning.

Uti lärda Språken: *Shaldequåde på Latin öfver Segren vid Narva 1700*, hafva i råttan tid inkommit två försök: N:o 1. *Non illi se quisquam impune tulisset obvius armato.* N:o 2. *Nostro sequitur de vulnere sanguis;* och senare än den till täflings-skrifters infändande förelagda terminen,

minen, ett tredje, med valspråk: *Extera bella canens, aures circumsonor armis*, hvilket fördenskull med bemålte tvenne icke kunnat till täflan uptagas. Bland desfa har Academien funnit N:o 1. med valspråk: *Non illi se quisquam impune tulisset obvius armato*, till alla delar upfylla hennes önskan, och derföre med högsta priset belönt Författaren, som vid namnsexdagens öpnande funnits vara Professoren i Lund, Herr Magister *Johan Lundblad*, hvilken genom ett lika lyckligt Skalde-försök förledet är förvärfvade sig ett lika vedernälle af Academiens utmärkta bifall. Det andra försöket: *Nostro sequitur de vulnere sanguis*, har Academien tillagt Accesfit, och inhåmtat, att Författaren är Extra Kammar-skrifvaren i Kongl. Kammar-Collegio Herr *Lars Waldius*, hvilken till välförtjent upmuntran bekommit den vanliga Medaillen.

Uti Antiquiteterna: *Afhandling om de förnämstes och förmögnastes lefnadsätt i Sverige före Konung Alberts tid*, har ingen Skrift blifvit insänd.

Uti Inscriptions-och Sinnebilds-konsten, hvaruti Academien åstundat: 1:o *Förslag till Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i auledning af senaste reparasjon*. 2:o *Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid*, hafva i laga tid två Försök inkommit: N:o 1. *Tentavi quid possem*: N:o 2. *At contendisse decorum*; och för sent, ett tredje: *Sed quid tentare nocebit*; men intetdera har kunnat belönas.

Med

Med Konungens Nådiga tillstånd upgivvas för ingående år, följande Täflings-åmnen:

För det Historiska Priset: Afhandling om Svenska Bergverkens tillstånd och öden ifrån äldsta tider till Konung GUSTAF I:s. Priset är en Guldmedaille af 26 Ducaters vigt.

För Priset i främmande Språken: Undersökning på Latin om den vinst, som tillfölt Svenska Vitterheten under Drottning CHRISTINAS regering. Priset en Guldmedaille af 26 Ducaters vigt.

För Antiquitets-Priset: Afhandling om de fornämstes och förmögnastes lefnadsfått i Sverige före Konung ALBERTS tid. Priset en Guldmedaille af 15 Ducater.

För Priset uti Inscriptions- och Sinnbilds-Konsten: 1:o Förfag til Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af senaste reparations. 2:o Förfag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning MARGARETAS till Konung GUSTAF I:s tid. Priset en Guldmedaille om 12 Ducater.

Täflings-skrifterne i dessa åmnen böra vara till Academien inlemnade inom den 20 Januarii 1794, och förfedde med valspråk samt lyckte och förfeglade namnsedlar. Författarne till de obelönta Förföken, kunna om de få åstunda, dem hos Secreteraren återbekomma, emot Valspråkens och andra säkra kännteckens upgivvande.

Carmen

In

Victoriam Narvensem 1700.

Auctore

JOHANNE LUNDBLAD,

Eloquentiae et Poësi Profesore in Reg. Acad. Lundensi.

Cui palma adjudicata est anno 1793.

Non illi se quisquam impune tulisset obvius armato.

VIRGILIUS.

Arma cano et Regem, ferro qui vindice Moscum
Fregit et incolumes servavit ab hostibus arces,
Narvensis grave Martis opus. Dum illustre per orbem
Carolidum ferimus spolium famamque triumphi
Spargimus in populos. Veri Dea, labere caelo,
Inceptumque una mecum decurre laborem,
Romanum ut referam Svecana per oppida carmen
Heroemque orbi (quanta est ea gloria) sistam.
Tu mihi, quodcunque hoc doni est, tu verba fidemque
Concilias, tu das adytis infistere Regum
Atque tuos, Mavors, non exhorrescere vultus.

O mihi dicendi, serumque in nomen ituri
Pieridum Proceres, Gothicæ Cynofura Minervæ,
Quos penes est nostræ decus imperiumque Camenæ,
Accipite, o! faciles vatæ, qui laudis amore
Accensus vestræ, damnanda pericula forsan,
Esse aliquid credit. Dum vos ad pulcra vocatis
Munera et eximias pretiis extollitis artes,
Quis neget obsequium? quis non in carmina vires

Sen.

Sentiat? Altarum quem non reverentia rerum
 Amplaque facta juvent? finite hos me carpere flores,
 Hæc pia thura feram, ut monumentum insigne per aevum
 Hoc saltem accumulem dono. Si cetera fordan,
 Muneris instar erit tuta latuisse sub umbra.

Sed prius hic coepti quam surgat carminis ordo,
 Tu mihi, Musa, refer tanti primordia motus,
 Et causas diri belli, quid in arma Tyrannum
 Impulerit, gentemque iris agitare quietam?

Regnandi malesuadus amor summisque negatum
 Ferre suam fortè votisque imponere metas
 Quid non Caesareo fortunæ in culmine suadet?
 Magni magna petunt. Rebus naturæ benignis
 Hanc posuit legem, sed qua modo judice pulcrum est,
 Si Jove non renuente licet sceptro addere robur.

Urbs antiqua fuit (Dani incoluere Schythæque)
 Narva Gothos contra Suecanaque litora longe
 Quam postquam fecere suam labentibus annis,
 Aggere murorum Sviones cinxere minisque,
 Ad subita oppositum Ducibus tutamen Eois.
 Huic in vicino surrexerat seminula turris,
 Par opere et studio, quali decet esse forores,
 Ivanis structura Ducis. Distinguit amantes
 Exiguum spatiū et properantis fluminis unda
 Unde per Ostrogothum maria et trans æquora classes
 Extento licet imperio regnisque futuris
 Mittere et inmensum commercia ferre per orbem.

Viderat id Moscus cupidoque in corde locarat,
 Non is censendus, quem res moderata juvaret.
 Cui jam parebat major pars orbis Eoi
 Astracan et Casan saevusque Cosaccus et exlex
 Tartarus; Euxini suberant cui litora Ponti et
 Quae juga sunt radiis orientis subdita solis,
 Non solus sibi vile putat regnare per Arcton.

Longa quoque irarum series odia atque simulas
 Mente latent: non ille tuus, Wiburga, Tragoedus
 Et magicum fulmen: propioris vorticis æstus
 Vota trahit. Vulnas a magno corpore partes
 Et factas olim Carolino in nomine clades
 In Carolo punire lubet. Decora inclyta Gentis
 Et Ducas Holsatice et Regis victoris honores
 Sollicitant stimulosque simul facit aemula virtus.
 Cetera, quae Zarus spargebat semina belli
 Commemorare vetor. Titulis nam nomina defunt
 Nominibusque pudor: si fas et jura scidisse
 Ludus erit: timeas. Violati foederis ulti
 A tergo sequitur, quem nec Nicolavus ab aris,
 Nec Danus poterit retinere, nec armæ Poloni.

Ast anteire metus Gentem Juvenemque Gothorum.
 Constituit Moscus malesano extinguere ferro.
 Hinc belli letique vias et tempora versat,
 Ut nos invadat medio in discrimin'e rerum.
 Hinc quoque dum sicutis dat vultum et pondera verbis,
 En' genus e sylvis Cyclopuni et montibus altis,
 Et Boreae saxis et saltibus excita turba
 Bistonias super usque domos fidusque nivosi.
 Axis adestr, Narvam trucibus clausura maniplis.
 Pandere jam portas famulas et cedere vallo
 Imperat, obsequium nullo præfamine poscens.
 Namque et scita Gothum, leges, roburque Deumque,
 In dextra docet esse sua. Verba ociosus inde
 Ignibus et ferro fanebit. Fortuna sed isto
 Cum scelere absunit vires, stando Hornius hosti
 Sufficit, ut saevis rupes objecta procellis,
 Et Scythicis audax opponit moenia castris
 Per decies septem lutes. Quis vincere posse,
 Si spectes validi tot tantaque robora Zari,
 Speraret Svecum? Speravit Carolus unus.

Ille Ducum Ductor quamvis in flore juvent^a
 Tentamen durae dederat virtutis. Olivam
 Si neget orator, lauros, ait, ense reportem.
 Omen ut agnoscas crescenti in Martis Alumno:
 Non ostrum mollem fecit, non Massica Bacchi
 Munera, non epulae juveni nocuere repostae.
 Ire per abruptas rupes Lacosque sonantes,
 Exercere trucem duris venatibus ursum,
 Planitem cursu, valles et concava saltu
 Vincere et expertis animum durare periclis,
 Haec cura, hic ludus. Lautus pro tempore vietus
 Far et mica salis. Potum dat lubricus amnis,
 Herba virens stratum, et somnos torus ille salubres.
 Sermo Duces gladii, pugnae, certamina, palmae,
 Oppida capta manu, pons, propugnacula, castra.
 Os Carolum monstrat, Dominum frons, lumina Regem,
 Heroëm cultus laterique acinacis hærens,
 Et bellatorem pugnax audacia signat
 Hectoreumque animum, qui mille pericula quondam
 Sperneret, impavidus, constans per tela, per ignes,
 Atque idem, totus si vel succumberet orbis.

Hic talis princeps animoque manuque paratus,
 Ut Zari patuere doli, Narvaeque labores,
 Audiit et Sceleri nullum jam obstare pudorem:
 Advolat auxilio, quamvis aquilone November
 Acrior obstaret brumamque opponeret annus.
 Nec durum reputat Scythicas tolerare pruinas,
 Frigora saeva pati, saevis non cedere nimbis,
 In galea portare nives, cui querere mortem
 Pro patria dulce est. Bis centum navibus oram
 Affectat Livonum. Pernauas mordet arenas
 Anchora. Numen adest miseris, subit ira suorum
 Ulcisci gemitus pressisque occurrere rebus.
 Inde viam cinctus delectis millibus ocl^a

Præcipitat freatus justis et fortibus armis.
 Quidquid in occursum tendit fit præda lucrumque
 Cedit et in pretium Sveco memorabile signum,
 Palladium Gentis. Portendere fata sinistra
 Credita res Mosco, si quis subduceret illud.
 Credidit at Carolus se vel bis vincere Moscum,
 Si modo contingat sine clade angusta viarum
 Atque inter montes aditus penetrare malignos.
 Quas centum posse armis defendere fauces
 Thermopylasque loci, foede, sex millia linquunt,
 Marte metuque simul pavidum expugnantibus hostem.
 Quæ mens, Zare, tibi magnarum ut nuncia rerum
 Fama tulit Carolum concursu accedere magno,
 Nec dubitare tuas ad proelia poscere vires?
 Fallor, an expeſtes, an sit tibi laeta tuisque
 Illa Duciſ virtus? O jam fatis ause minarum,
 Si obruere eſt arces et ſtantia moenia virtus,
 Cur nec opinus abis? an quos fatalis alumnos,
 Carolus adducit, refugis? fert agmina Ductor,
 Quem premere intentas. Abitu tua ſideret iſto
 Laus, niſi tot meritis decus immortale tulisſes.

Jamque dies aderat belli viſura tumultum
 Atque pari ſpatio ſlabant prope vefper et ortus.
 Caſtra inimica ſuis octo cum millibus acer
 Attigerat Carolus. Longis anfractibus arces
 Ut clauſas oculis hauiſt Narvamque vocantem:
 Protinus exarſit; Libycis Leo qualis in arvis
 Impatiens catulis fremit infidiante latrone.
 Quis vulgum Mosci, gentes et robora fando
 Aequarit? Credas ab utroque limite mundi
 Coleſtas vires ſupremaque fata minari
 Horrebant humeriſ foede tergisque luporum
 Exuviae, gentiliſ honor. Turmale frementum
 Quem decies octo juvenum non millia in armis

Conturbant, animo par est caelestibus ille.
 Praeterea tutam sedem sibi fixerat hostis
 Castraque munierat pinnis, atque aggere circum,
 Et fossis et aquis presae sub moenibus urbis.
 Torvum onus a vallis etiam Catapulta minatur
 Plurima in exitium flamas et fulmina mittens.
 Qua tentet ratione aditus objectaque claustra,
 Fosfarumque moras multique pericula valli,
 Lustrat equo Carolus. Miratur inertia corda
 Non aequo dare se campo, sed fidere castris,
 Queis nec eques quicquam, nec barbara copia proficit.
 Agminibus binis, dextram qua Porteus alam
 Hostis habet, Joalam qua pertinet inde sinistra
 Ordinat incursum. Marti informatur arena
 Horrida, virtutis spatum fatale, micantum
 Area. Stat Ieto finis, stat semita vitae
 Muneribus descripta suis. Durumque cubile
 Et tumulum par pulvis habet, somnumque necemque
 Sors eadem; similis juvenumque Ducumque Palæstra,
 Orbita militiae, votis obstricta triumphi
 Vel Sveco, vel Mosce, tibi latura pudorem.
 Hoc Rex in fato: " Juvenes, ait, arma parate
 "Et mecum ingentem fortes aquirite laudem,
 "Quam meminisce juvet, longumque extendere in ævum.
 "Ne metus a numero castrisque ingentibus obstet,
 "Praestamus spatio. Damno est nimis esse potenti.
 "Inveniet virtus veniam. Plus numina curant.
 "Qui paucis vicere. Amplas en! inter habetur
 "Hostis opes pauper. Per prisca exempla Gothorum
 "Ite alacres et erunt requies hæc moenia fessis."
 Nec plura effanti data tessera: *numine Divum*
 Martis erat Sveci, facibus super aethera binis
 Coniectis, juvenum cum provocat arduus iras.
 Vix ardens miles faevum capit osibus ignem,

Horrida cum cantu tuba Martem accendit utrinque.
 Pugnam ineunt. Suntis invadunt undique telis
 Fulminei Mavortis opus. Flammantibus aether
 Verticibus bombisque dolens natura laborat.
 Terra, ferae, montes longe, et mortalia corda
 Concusso tremuere polo. Procul ignibus istis
 Rupe sedens pastor commoto cardine caeli
 Extinuit mundo fatalem instare ruinam.
 Ingeminant diras latura tonitrua mortes.
 In partes elementa ruunt. Spectator ab alto
 Fert Deus armatas hiemes in proelia Sveco.
 In pronas conversa nives brumamque cadentem
 Carolidum legio, qua se munimina tendunt
 Contra, implet fosfas vellitque immania dorsa,
 Atque instat vallis, rimas faciente ruina.
 Saevit amor ferri, juvenisque in limine vitae
 Funera permiscet senibus, durumque tributum
 Persolvit fato. Nil prodest ordo vel ætas.
 In cumulum strages crescunt et plurima caedes
 Defendantum armis aditus inque arma ruentum.
 Parte alia Carolus pugnat metuendus in armis
 Atque oculis Zarum numerofa per agmina quærens
 (Namque abiisse latet) spolium meditatur opimum.
 Una salus animusque suis, successibus instans,
 Terribilis facit ense viam validasque Phalanges
 Perrumpit. Macedum mutato nomine dicas
 Heroëm Gothicis ferro concurrere signis.
 Cernere erat Moscum dubitantem obsistere fato
 Nec rabiem ferri tempestatemve ferentem.
 Executitur campo. Fit jam concursus ad amnem,
 Effugium tutum via qua pavitantibus offert.
 Heu spem fallacem! fessos, quibus hasta pepercit,
 Pons onus indignans mergit. Fit piscibus esca,
 Qui modo miles erat. Quot scuta et tela virorum

Circum fluctus agens et fortia corpora volvit!
 Dum miser immiti legans convicia ripae
 Nec quicquam implorat pretium moriturus ab armis:
 Cetera turba, fugae cui spes erat omnis ademta,
 Oppositos inter currus revoluta casasque
 Militat atque suae suspendit fata ruinae.
 Carolus ut sensit faevam increbescere pugnam,
 Subsidio properat ducens sua numina secum.
 Invadit medios. Collem per tela, per enses
 Occupat hostilem subiectaque castra coercet.
 Tum Mosco cecidere animi. Stupor omnia turbat
 Pesimius in dubiis augur. Jam terror et error
 Ultima testantur, nec constant firma regentum
 Imperia. Immislos videoas vulgumque Ducesque
 Et rapidos currus, equitum peditumque catervas
 Turbine in immenso. Prenuit indigesta ruentes
 Copia, nec sese vacat ostentare, nec hostem
 Noscere. Sic subitis Russi Svecanaque pubes
 Confluxere globis, cum post tot damna necesque
 Funereis signis Carolus majorque ferusque
 Mentibus occurrit. Jam Dux Croy querit asylum,
 Quod dare convenit. Vicibus mox proximus illi
 Dolgeruki sequitur, quos quando adversa vocarent,
 Et juvenum et rerum Zarus dedit esse Magistros.
 Itur ad exemplum Sociis. Ignobile vulgus,
 Quique movent illud, juvenesque Ducesque minores,
 Adveniunt. Supplex quantum mutatus ab illo,
 Qui nuper casus ibat trux hostis in omnes!
 Tela globosque Gothum nimium fibi dura fatentes
 Dum positis armis pacem pro Marte paciscent:
 Fortuna motus, nolite, ait ille, timere
 His precibus veniam damus et miserefcimus ultra.
 Signa Duces posco, nostri documenta laboris
 Devictique hostis. Vitam pro munere dono

*Et gladios. Zaro reduces vos dicite vestro,
Ut vici bellis, animo sic vincere velle."*

Altera pars pugnae restabat. Parte sinistra
Hostis adhuc dextro lateri letalis inhaeret
Carolidum, sed qui, pariter quatiente ruina,
Mox nutans vanum abrumpat cum luce furorem.
Nocte intra hostilem stat uterque exercitus arcum.
Hinc sermo est virtus, seriesque exacta laborum.
Materies illinc spes lapsa et casus acerbus,
Bella modo accusante Scytha, modo saeva minante,
Devictus veluti post ardua proelia taurus
Stat procul et pugnax irasci in cornua tentat.
Dum dubii pendent, et quae metuenda relinquant,
Et quæ tuta petant, atque est timor omnibus unus:
Mane, ecce, ad Regem, qui se se accinxerat armis,
Dux reliquæ turbæ venit quoque Weidius orans
Et pacem redditumque suis, specimenque favoris,
Antea quod vieti dederat. "Tibi, Carolus inquit,
Quod petis, annuimus, ferrum modo, castraque et arma
Esse recorderis spolium pretiumque meorum.
Et tu cum Ducibus disces, capte hospes, Amicis,
Esse Gotho cordi mores humanaque jura."
Sic ait, et scenam cedendo exercitus implet.

Dicite jam Paean! o jam bis dicite Paean!
Carolidae invicti. Vixtus nam Moscus abivit
Post stragem ingentem castris opibusque reliquis.
Egressa est fortuna modum. Suprema tenetis,
Quæ fuerat sperare nefas. En quicquid honorum
Mars habet et tanti felix fiducia coepit
Largiri potuit, vestrum est. Hoc, Svece, triumpho
Stas Satur atque audes veteres contemnere laudes;
Qualem ego crediderim clarum Marathone fletisse
Grajugenam, validos cum Persas fregerat armis.
Sub quocunque die, quocunque es fidere mundi,

Extollas tantum tanta virtute tropaeum.
 Pellæo juveni Tyrus expugnata labavit,
 Et Mutinam fortes tandem fregere labores:
 Non victam se urbs parva stupet. Tormenta minæque
 Conclaniata silent. Stant propugnacula Narvae,
 Stant salvae turres, Capitoli immobile saxum
 Quale stetit, Gallos duros abigente Quirite.
 Servati gaudent cives, animumque suorum
 Commemorant, Regemque ferunt, quo vindice rerum
 Ipsa fibi tandem potuit Bellona timere.
 Romulidae Cannas: Narvam quoque clade notavit,
 Magnanimus Carolus, sed clade decemplicis hostis,
 Quem cum acer fudit, *tres uno contudit illu.*

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Academiens Dagbok,
den 18 Martii 1794.

Som Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academien i år, lika som de tvenne nästlidna, faknade tillfälle, att i offentlig sammankomst fira minnet af sin instiftelse; beslöt Academien, att genom följande kungörelse meddela Allmånheten underrättelse om de förledit år inkomne Täflings-skrifter, om det omdöme, Academien öfver dem fällt, och om de Åmnen, Hon för innevarande år till täfling framställer.

Academien hade förledit år, fåsom Prisfrågor upgifvit:

Uti Historien: Aftanding om Svenska Bergverkens tillstånd och öden ifrån äldsta tider till Konung Gustaf I:s. Academien har i detta ämne icke emottagit mer än en Skrift, med Valspråk: *See him from nature rising slow to art;* men funnit Författarens flit och skicklighet förtjent, att med högsta Priset belönas. Författaren är Herr *Johan Erik Ångman*, Auscultant i Kongl. Bergs Collegio.

Uti lärda Språken åskade Academien, Undersökning på Latin, om den vinst, som tilfölt Svenska Vitterheten under Drottning Christinas Regering. Tvenne Försök: N:o 1. med Valspråk: *Redeant Saturnia Regna.* N:o 2. *Quin age majorum, juvenis facunde, tuorum Scande super titulos et*

avitæ laudis honores, hafva inkommit; men bågge få beskaffade, att de icke kunnat belönas.

Uti Antiquiteterna: Afhandling om de förnämstes lefnadssätt i Sverige före Konung Alberts tid, har en Skrift blifvit inlennad med Valspråk: *Terra antiqua potens armis et ubere glebæ*; hvilken icke upfylt Academiens önskan.

Uti Inscriptions-och Sinnebilds konsten, hvaruti Academien åstundat: 1:o *Förslag till Inscription på Latin*, öfver Kongl. Myntet, i anledning af senaste reparation. 2:o *Förslag till Minnespenningar* öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid, hafva sex förfök inkommit: N:o 1. med Valspråk: *Præstat otiosum esse quam nihil agere*. N:o 2. *Difficilia quæ pulcra*. N:o 3. *Gutta fortunæ præ dolio sapientiæ*. N:o 4. *Il regardé la gloire et non pas le danger*. N:o 5. *Melior stili pars, quæ delet, quam quæ scribit*. N:o 6. *Est quodam prodire tenus, si non datur ultra*. Bland hvilka Academien icke sett sig i stånd, att något kunna belöna.

Med Konungens Nådiga bifall, framfatter Academien för innevarande år, följande Täflings-åmnen:

För det Historiska Priset: Afhandling om Svenska Sillfiskets öden ifrån de äldsta tider intill Konung GUSTAF I:s antråde till Regeeringen. Priset är en Guldmedaille af 26 Ducaters vigt.

För Priset i främmande Språken: Undersökning på Latin, om den vinst, som tilflot Svenska Vitterheten under Drottning CHRISTINAS Re-

Regering. Priset en Guldmedaille af 26 Ducaters vigt.

För Antiquitets-Priset: Critisk undersökning om den i Kongl. Mynt-Cabinettet förvarade Penning, som framlidne Asfesfor Keder hänfört till ODENS tid. Priset en Guldmedaille af 15 Ducater.

För Priset uti Inscriptions-och Sinnebilds-Konsten: 1:o Förfag till Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af senaste reparation. 2:o Förfag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde personer ifrån Drottning MARGARETAS till Konung GUSTAF I:s tid. Priset en Guldmedaille om 12 Ducater.

Tåflings-skrifterne bôra inom den 20 Januarii 1795 till Academien infândas, försedde med Valspråk och förseglaide namnsedlar. Hos Academien Secreterare kunna de obelônte Skrifter återbekommas, då deras Valspråk eller andra fäkra kånnetecken upgîfvas.

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Academiens Dagbok,
den 17 Martii 1795.

Som Kongl. Vitterhets, Historic och Antiquitets Academien icke heller i år ågde tillfälle, att efter Stadgarnes föreskrift i offentlig sammankomst inför Allmenheten göra redo för de Pris-Skrifter, som under det förlidna årets lopp inkommit, och upgifa de täflingsåmnen, hvilka Konungen för det ingångna fastställt; beslöt Academien, att upfylla denna pligt genom följande kungörelse.

Academien hade det förflutna året till Prisåmne framställt:

Uti Historien: *Afhandling om Svenska Sillfisket ifrån de äldsta tider intill Konung Gustaf I:s anträde till Regeringen.* En Skrift har häröfver inkommit, med valspråk: *Turpe est Regum facta ignorare, suaque in Patria peregrinum esse;* hvilken, säsom ofullständig, icke kunnat till granskning uptagas.

Uti Lärläda Språken: *Undersökning på Latin om den vinst, som tillfölt Svenska Vitterheten under Drottning Christinas Regering,* har ett Försök blifvit inlemnadt, med valspråk: *Virtutem Doctrina paret, natura ne donet,* hvilket icke kunnat af Academien belönas.

Uti Antiquiteterna: *Critisk Afhandling om den i Kongl. Mynt-Cabinettet förvarade Penning, som framtidne Assessor Keder hämfört till Odens tid,*
har

har Academien emottagit en Skrift, med valspråk; *Nulla adversus veritatem valet præscriptio;* hvilken Hon funnit få svarande mot sin önskan, att Hon tillagt den samma stora Priset. Författaren är Medicinæ-Doctoren Herr *Anders Blad.*

Uti Inscriptions-och Sinnebilds-konsten, hvaruti Academien åstundat: 1:o *Förslag till Inscription på Latin, öfver Kongl. Myntet, i anledning af dess senaste reparation.* 2:o *Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnunrigaste enskilde personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid,* hafva 5 Förfök blifvit infånda: N:o 1. med valspråk: *Stultus est, qui fructum arborum spectat.* N:o 2. *Laus nova nisi oritur, etiam vetus amittitur.* N:o 3. utan valspråk. Vid intetdera af dessa 3. Förfök har någon Inscription öfver Myntet varit bifogad; och innehόllo de för öfrigt, i ställe för uppgifter till Minnespenningar, endast Latinska sentencer, utan sinnebilder och omskrifter; uppfyllande således icke hvad Academien åskat. N:o 4. med valspråk: *Iuviam vivis parit, non premia, virtus; post mortem cineri gloria sera venit.* Och N:o 5. *Virtusque loquendi materia est.* innehόllo väl de fordrade uppgifterne; men Academien har icke funnit dem åga den förtjenst, att de kunnat belόnas. Ånnu ett Förfök i detta ämne med valspråk: *Solet sequi laus, cum viam fecit labor,* har väl inkommit, men långt efter den föreskrifna tiden; hvarföre det icke kunnat till granskning företagas.

Med Konungens Nådiga tilstånd framstäl-
ler

ler Acadeniien för nu ingångna år, följande Prisämnen:

I Historien: *Afhandling om Svenska Sillfisket ifrån de äldsta tider till Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen.* Priset är en Guldmedaille af 26 Ducater.

I Lärda och Främmende Språken: *Äreninne på Latin eller Fransyska öfver Hugo Grotius.* Priset en Guldmedaille af 26 Ducater.

Uti Antiquiteterna: *Undersökning om beskrifvenheten af de verldsliga Åmbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunge-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter.* Priset en Guldmedaille af 15 Ducater.

Uti Inscriptions och Sinnebilds konsten: 1:o *Förslag till Inscription öfver Kongl. Myntet, i anledning af dess sednaste reparation.* 2:o *Förslag till Minnespenningar öfver Sveriges namnkunnigaste enskilde Personer ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid.* Priset är en Guldmedaille af 12 Ducater.

De Författare, som i desfa ämnen vilja tävla om belöningen, böra inom den 20 Januarii 1796 till Academien infända sina Skrifter, förfedde med valspråk och namnsedel. De Skrifter, som icke kunnat belönas, återfås hos Academiens Secreterare, då säkra kånnetecken derå upgivvas.

S v a r

På Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academiens *Fråga*: Vid hvad tid och på hvad ort, det i Kongl. Svenska Cabinettet förvarade Guldkronor, hvarom framledne Asfesforen *Keder* skrifvit en Afhandling, troligen blifvit flaget?

Författadt af

ANDERS BLAD,

Medicinæ Doctor.

Och af Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Academien med stora Priset belönt år 1795.

Nulla adversus veritatem valet præscriptio.
RUINARD.

Det välmenta nit, som våra Antiquarier af 1600:talet ville visa för Fosterlandets utmärkt hederliga ålder, frambragte jemte mycken fanning et och annat irrblofs uti snilletts verld: Man kunde icke längre tro at Adam bodt på Kelkestad, Charon med sin färja legat vid Elfkarleby, Vandalerne härstammat ifrån Vendels socken och Alanerne från Åland; men på denna falska rigtning fölgde snart en ånnu sämre, hvarunder man förvände tekningen utaf en Kyrkogafvel på et mynt til *Pipini* namn och las fransyska uppå Aspö runsten. Ånteligen tycktes all ting ständna i en maklig

tve.

tvekan, som, då den blandar alt, uplyser intet. Skild från dylik fördom och villfarelse, har Kongl. Academien befalt förnyad undersökning om ett sällsynt och märkvärdigt mynt, som säges hafta blifvit funnet i Svensk jord. Kännare af faken kunna väl ej fordra att ett så fullkomligen olåsligt mynt som detta år, skall till sin präglings tid och ort med en oneklig visshets grad bestämmas; men då detta ännu dels blifvit ansedt utaf granskare såsom en gåta, på hvars utredande man icke borde följa lifvets bättre användbara stunder, dels varit likasom en stötsten för mån af ypperligit snille, skulle jag ej våga ett försök till dess förklaring, om jag ej anfåge för en skyldighet, att åfven efter min förmåga bidraga til de visas åndamål, som icke lärer vinnas genom snilletts öfverdrift, utan i den mon förklaringen är grundad uppå såkra uppgifter. Om i brist utaf urkunder, jag nödgas stöda min, uppå Historiska fragmenter: och åfven gifsningar mig blifva oundvikliga, vill jag endast nyttja dessa såsom anledningar till bättre grunder; men för ingen del antaga den förklaring, som jag finner stridande emot en enda såker uppgift.

Med Kongl. Academiens tillåtelse, får jag, enligt min fattningsgåfva, lägga till det förelagda ännet, ännu den tredje frågan, eller *öfver hvem man flagit detta mynt*; emedan, på utredande häraf, beror uplösningen af frågan *når och hvor* det samma blifvit flaget.

Min första undersökning blifver: Om detta mynt är Svenskt? Defs gammalmodiga utseende

seende tyckes visa att i fall det vore sådant, borde det hånföras till våra äldsta mynt; men vi hafva få bristfällig underrättelse om mynt hos oss i äldsta tiderne, at det säkert blefve et orimligt företagande, om någon uti sådant mörker ville famla efter detta. Svenska Mynt-Historien, långt ifrån att med sin fackla sprida ljus till dessa längst förslutna tider, kastar blott ett dunkelt sken på våra första Christna tidehvarf.

Af publika handlingar är Calmare Recess den äldsta, som innehåller något om vårt mynt: och den förtäljer endast sådana vidtagna mått att, såsom orden lyda: *hålla myntit oppe meth a)*, som tyckes röja att myntningen förut ej hunnit vinna stadga.

Bland våra äldsta Lagar, omförmåler Upplands Lagen: *Pántri örzug* och *Snödhir penningar b)*; Åven nämnes i Vestgötha Lagen *β)*: *Örnavingå*, af hvilka en har svarat uti värde emot 18 af våra gamla penningar. Alla dessa hafva tvifvelsutan varit mynt, men icke lika säkert hos oss blifvit präglade i hedna tiden eller innan 9:de århundratalets slut; ty mycket ovifst är, om här har funnits någon skrefven Lag förr än under ERIC den förhelgades Regering *c)* och aldeles icke troligt, att

VII DEL:

G

de

a) Bih. till de två Sv. Rimkrönikor af *Hadorph* p. 324.
Art. 12. Härvid står i *Kong Hanses Kröniko* p. 19:
som det tilforn veret haffver; men, att förtiga annat,
är ju *Hadorphs* afskrift, hvareft denna parenthes ej
finnes, ex originali.

b) *Manh. Balk* slukk I. *Jorda balk fl. I.*

c) *Tingm. Balk.* fl. XV.

c) *Rabenius de fat. Litt. Jur. comi* p. 92.

de flucker, hvareft desse mynt omnämnes, åro oförändrade från Viger Spaa och Lumber *d*). Den förre lefde troligen vid början utaf 900-talet *e*) och Lumber, fastän jordad som en hedning, har icke desto mindre kunnat lefva ungefärligen vid samma tid *f*). Dessutom åro omförmålte Örnavingar, efter all anledning, flagne uti Tyskland.

I alla våra gamla Lagar nämnes såsom böter: mark, öre, örtugh, pening; men då af flere Lagens rum befinnes, at denne mark med dess fördelning ej altid varit våra varors måttstock, utan att ock Lagen oftast funnit nödigt till att jämka visfa klädes-persedlars värden *g*) efter åldern af hemtamda kreatur; då tillika är bekant, att man fordom kallat en vis gifven tyngd utaf myntadt guld och silfver för ett öre *h*), har man nog anledning att anse vår i hedendomen brukliga mark, såsom andra folkslags, då förtiden brukta marca, håldre för en vigt och numerärt än egentligen kalladt mynt.

§. 2.

Af Historiske författare har *Rimbertus* först berättat om befinteligt mynt hos oss; då denne

d) Föret. till Upl. och Vestgöt. Lag. *Nehrmans Inledn.* til th. Sv. Iur. Pr. civ. p. 49.

e) *Mesenii Scond. Illustr.* T. I. p. 69.

f) *Wilde Sv. Besk. Lag. Grund. &c.* p. 57 seq. *Rabenius de Ant. V. G. Legif.* p. 14, 15.

g) *Stiernhök de Jure Svion. vet.* p. 134.

h) *Berh om Sv. Myntets ålder,* p. 7. *Hichefii Lingv. Vett. Sept. Thes.* T. I. p. 109 - 111. *Bircherod Speciemjen Ant. Rei Mon. Dan.* p. 6-7.

ne Auctor, i anledning af Konung *Anunds* här-färd, konimer att förmåla om de stora penning-skatter, som ryktet tillagt Björkó, i) styrker han få litet detta rykte med bevis, att han endast säger: att Birka lösen blifvit erlagd uti *sölf*: och att efter ytterligare försök af fienden till penningars erhållande, skall den hafva fått anvisning på de Slavers land, med hvilket Birea stod vid denna tiden i förbindelse k). I nästföljande Capitel, sätter väl *Rimbertus* ut ett tydligt nam (denarier) på mynt, som enligt Friburgs testamente blifvit ifrån Björkó öfverskickade till Dorstad; men, emedan dessa voro gångle i Ostfrisland, såsom samma Auctor vidare förmåler, finner jag ej fannolikt, att de hafva varit Svenska. Denne Auctor gifver oss för öfritt blott anledning till att tänka uppå Curland, Cöln och Preussen l), såsom de fornämsta ställen, ifrån hvilka vi, på denna tiden, kunnat få vårt lilla penninge förråd.

Våra sagor brista åfven i bevis på inländskt mynt i hedna tiden. På de ställen utaf dem, som hafva något skei af hednisk ålder och hvarest fråga synes vara om ett prägladt mynt, förekomma endast orden: *Fee* eller *fie*, som betekna all flags egendom: *Laup-* eller *Kaup eyrir*, hvilka svara mot Lös-ören och köp-skillingar: *Mork gulls*, åtminstone lika lämpe-liga på en vägen som på en råknad mark: *Gull-hellur*, hvilka snarare utmärka plansar än ett verkeligt mynt. Då man yttrat sig i något

G 2

mer

i) Vita Ansgarii p. 14.

k) Helmold's Chron. Slavor. lib. I. cap. 11. *Messenius*
l. c. p. 26.

l) Rimbertus l. c. p. 38. 112.

mer beståmda termer, skrifves merendels tillika om en utländsk resa eller Vikingsfärd; således kommer icke *Hervods gullsiod* m) för en dager, innan det berättas att hon varit uppå Vikings färd. Först efter sitt besök hos Konung Ella sade Rsr. *Eg hefi nu nogan Kaupeyrir* n) och om Sjodur, efter hvilken penningpungar blifvit kallade, heter det at Han: *ny kommin ur Austurvege hafde keipt Kongi dyr gripi* o).

Utan ofarfärdighet kan jag ej antaga för en afgjord sak, att de få kallade Ejr penningar, hvarom *Sturleson* förmåler p) at de blifvit såsom skatt nedlagde i Kung *Yngvus* grafhög, verkeligen varit inhemskt kopparmynt. En så tidig kopparmyntning, som man härmed vill bevisa, kan ej fannolikt förenas med den gifna början utaf koppargårningen q) jemte andra ännu snarare påtänkliga yrkens sena uphof och vidtagande hos oss. Så mycken odling redan denna tiden, som den tycks ådagalägga, står ock icke väl till samman med den flere års okunnighet om Regentens död, som *Sturleson*, på samma ställe, tillagt våre Landsmän. Då ej någon enda af dessa, genom enkom dertil gjorde gluggar, nederlagda skräter, öfverblifvit grafven och förgångelsen, kunde, med behållande af

våra

m) *Hervara sagan* p. 105 & 86.

n) *Götric och Rolfs Saga* p. 53. Konung Ella, som här omförmåles, har dessutom kunnat vara den som lefde uppå 900:talet; se *Tyrelli Tab. Chronol. ap. Hichef. l. c.* p. 184.

o) *Herauds Saga*, p. 3, 11.

p) *Yng'inga Sagan*, cap. 12. *Heims Kringla*, p. 12.

q) *Wallerii Hist. præp. num. in Svec. Aeror.* p. 8.

våra häfder i sin helgd, dessa *Sturlesons* så kallade *Ejr-penningar* anses såsom *Synonymer* med de Laufan *Eyri*, hvilka nämns uti början af *Capitlet*, och man deraf vet at hafva verkeligen utgjort r) *Yngve Freyers* skatt i tiden. Men om *Sturleson* ej varit fri ifrån ett vanligt fel hos hans samtidia, att nemligen inflicka nya tiders bruk i fordna tiders häfder, hafva fannolikaft hans *Ejr-penningar*, varit samma som de uti XII:te sekllet kallade *Er-penningar*, hvilka då för tiden gingo öfver alt i Góthalandet och ånnu af rost anlupne, finnas under jorden s). *Ejri* eller *Eyre* har, mig vitterligen, under hedendomen aldrig någon sin beteknat koppar, men väl örre, och *Latio-Barbari* gáfvo sederméra *ora* namn af *aereus* t). At åter sluta til denna bemärkelse deraf att *Sturleson* nämner sina *Ejr-penningar* genast efter *gullino* och *silfreno*, åfven som *Lampridius* har *pecunia*, som skall betyda kopparmynt, på ett ställe genast efter *aurum & argentum*, sådant förutsätter en aldeles ohörd harmoni ibland de lärda. Af historiske och diplomatiske upgifter är bekant u) att kopparmyntet här i Riket med Regeringens tillåtelse ej blifvit flaget förr än i Kung **GUSTAF ADOLFS** tid.

I

r) Upsala ödets, som *Yngve Frey* inrättade, bestod till någon del af denne Laufan *Eyri*, se *Yngl. sagan*. I. c.

s) *Ziervogel de re nummaria* P. I. p. 34, 35.

t) *Ora an auld Saxon word, and signifies metall, like as brass or gold; and mairover in auld teimes it was ane peice of suntzied silver or gold!* *Skeneus de verborum significatione ap. Hiches.* I. c. p. III.

u) *Ziervogel, Hist. Veckoskrift* 5:te arket.

I den delen af Såmunder Eddan, som bär namn af WoluSpa x), läser man om Afarne: *Aud Smydudu*; detta hafva någre velat få uttyda att *de flagit mynt*. Andra hafva håldre få förklarat det; att de *mitt clenodier* y). Men *aud* betyder åfven annan egendom och är aldeles utelämnadt utaf *Sturleson* på det ställe af hans Edda, hvareft samma sak beskrifves; i defs ställe står det å fistnämnde ställe: *thar til smido their hanumar och tong* z). *Smida* och deraf härledda ordet *smid* tages uti Eddan i så vidsträckt mening och tillägges där få skilda ting från mynt, at det heter om Alfauth: *Han smidadi himin ok jord, samt a) om Bores Söners tiltag at formera berg af Ymes ben; mikil merki ero thita ok mikil smith.*

Hvar och en som utan fördom läser uti *Ægis druka* b) och *Thryms Qvida*, at Tyr fått ingen penning utaf Loki, och Jötna Syster utaf Thor bekommit *skell fur skillinga*, lärer finna desfa talesätt poëtiska samt anse desfa mynt från heden tima såsom blott anachronistiska. Denna Edda är ju sammansatt af dikt och traditioner, samlade af okänd hand på oviss tid, och lämnar åfven uti andra stycken tydeliga spår af Christna tider c). Lokes penning kan

x) Utgifven af Resenius 1665 stroph. 7:de.

y) *Keder Numus aureus antiqu. &c.* Othini p. 72. Berch. l. c. p. 19.

z) Göranssons *Edda*, p. 26,

a) Idem l. c. p. 20.

b) *Edda Sæmunder Hins froda*, p. 168, 198. Stroph. XL. XXXII. Vita Sæmund. Multiscii A. Arna Magnæo, ibid.

c) *Hynlla-Liód* str. XXVI, *Solar - Liód*. str. LXXXI, III, V.

kan följakteligen ställas uti bredd med *Leitharsteinen* (kompas) i *Landnama Sagan d*). Schillingar, som ånnu uppå många ställen i Europa icke är verkeliga mynt, voro utan tvifvel fordrom uppå Island, hvarest man betjent sig utaf fisk till skiljemynt, åfven nominala e). Skola de betraktas endast såsom verkeliga mynt, blifver det omöjeligt att förklara, huru Nordiska Scribenter, utan uppenbar osanning, kunnat omförmåla schillingar af gull f), såsom tagne uti länder, hvarest vitterligen ingen pråglad schilling fanns vid den utsatte tiden och aldrig någon utaf guld. Hvarken i Kong Johans eller ock den förste *Edwards* Mynt-förordning nämnes schilling ibland delarne af Sterlings myntet g). Och om, enligt en trovårdig underrättelse h), desse hafva fått sit namn af Bernhard Schilling, hvilken låtit slå de första utaf dem, i Grefve *Didrichs* tid af Aldenburg i), i Preusen, kan ej deras ålder räknas ifrån längre tid tillbaka än från året 1335.

§. 3.

Yppersta beviset, som man kunde upte på ett inhemskt mynt från heden tima, vore utan

d) Skalholtska upplagan, p. 4.

e) Numis. Angl. Sax. & A. Dan. ill. ab A. &c. Fountaine ap. Hickel. l. c. p. 109 - 11. cfr. Arx Preß Freda Schedæ, p. 11.

f) Norrlandiska Chrönican, tr. på Wisingsborg, p. 26

g) Warci Antiquit. Hib. p. 157.

h) Schützers Historia Rerum Prussicar. p. 68.

i) Aldeigeborg och Aldeioborg, bekant i våra sagor; se Heims Kringla, T. I. p. 318. II. p. 74. Hervaræ Sagan, p. 66. låg uti Gardarike; men Aldenburg var en beryktad stad uti de Slavers land. Helmoldus l. c. p. 55.

utan tvifvel, att ådaga lägga något dylikt, funnet af trovårdigt folk i en åtte-kruka; men så ögonkenligt bevis har man hit intils förgäves efterletat. Det silfvermynt, som låg uti en kruka och dådan uptogs i Kung CARL XI:s egen höga öfvervaro, ifrån en af de vid Uppsala belägne åttehögar, var tydeligen Romerskt *k*). Likaså det som ännu förvaras uti Lundská Cabinettet *l*). Den Ridderstiernska penning, som skall hafva funnits här i Stockholm och hvilken *Peringköld m*), utan att beskrifva, föregisver hafva varit Konung ALARICS, var förmödeligen snarare ett Romerskt *n*), Macedoniskt *o*) eller Thraciskt mynt, än utaf en Svensk tillverkning.

I bland mynt, som icke så förvarade, blifvit fundne i Svensk jord, och i synnerhet de 4000, hvilka 1739 funnos uti Västergöthland *p*), igenkännes många för Kung KNUTS St. ERICS sons: och gifva all anledning, att förmoda det de här i Riket blifvit flagna. Mindre giltig deremot är den anledning till en flik förmadan, som man tagit sig af namnet *Aulfiets*, hvilket läses mellan orden *Svein* och *Fruni* på et mynt tillågnadt Konung Efraid eller *Ulfsson* uti Danmark. Efter denna hypo-

k) Rudbecks Atlant. T. III. p. 99, N:o 6.

l) Lagerbring, Kongl. Sv. Vitt. Acad. Handl. 4 del. p. 22,

m) Annot. in Vit. Theod. p. 263.

n) Berch de num. Got. extra patr. p. 8.

o) Eccardi Ep. de num. quib. expl. diff. N:o 3. Cimel Austr. Vind. P. 2. Tab. I.

p) Benzelii Brefväxl. p. 299. Canc. Råd. Adlerbeths Betänkande håröfver.

hypothes q) skall genetivus Aulfiets utaf namnet *Ulf* här nödvändigt syfta uppå Sveriges Konung OLOF, (Skötkonung) som på långt håll flågt med omförmålte Sven, kunnat kallas för Hans *Fruti* eller frände; men om denne Etymologie har för öfrigkeit sin riktighet r), gifver den åtminstone få vida skål till en aldeles stridig mening om myntets präglingsort, som *Ulf* hos oss altid var ett annat namn än *Olof* s). Konungen i Sverige var ock ej den ende utaf detta namn, som kunde kallas för Sven Ulfsons frände, utan Olof Haraldsson i Danmark var ju åfven uti närmare led hans frände t). Omförmålte Sven hette väl tillika Magnus u); men aldrig hafva tvånne förnamn blifvit få åtskilda uppå ett och samma mynt ifrån hvarandra såsom här förmenes hafva skedt. Detta mynt är, efter all anledning, Konung Magni (Godes) som var Son af Olof Haraldsson och Alfhild. Han hade någon tid anledning att uppå sit mynt erinra sin oroliga medtåflare om Defs flåttskap med hans fader, med defs deraf beroende arfsrättighet till Danska thronen; men det skulle hafva varit utan åndamål och mot alt vedertaget bruk, att derå antekna Svens förvand-

q) *Keder de num. Runicis Comment, ad nom. Aulfietz.*

r) *The Collect. of the Hist. of Engl. by S. Danyel p. 14. Spelman Aelfridi Magni Vita. annot. ad T. 3. N:o 15.*

s) *Celsius de monum. quibusdam Runicis Epist. ad Amic. p. 16.*

t) *Ad. Bremens. Hist. Eccles. ed. Severin. Lib. 2. cap. 54.*

u) *Bring, Monum. Scanen. Vol. II. p. 79. seq. Bircherod Spec. Ant. R. Mon. p. 48. seq.*

vändskap med det Svenska Kungahuset. Ånnu mindre rimligt är, att tro det Myntmåstaren på detta mynt har utmärkt någon utaf sina egna fränder.

Förbemålte slutsats är ock mycket lösligt dragen utaf namnet *Otar* och en fogel på ett mynt, som man har tillagt Konung Ottar Vendilkrake (Eigilson). Kan väl vara, att denne Konungs förnamn hos os fordrom skrifvits *Otar*; ehuru sådant icke kommer öfverens med våra äldsta Håfdetecknares antekningar x). Möjligt vis har ock en fiende tillåtit sig ett oanständigt skämt med denne Konungs årfda tilnamn, som annars ej betydde någon Kråkay); men jag kan ej föreställa mig, att hans egne undersåtare, med denna fogel velat ailudera på en ålfskad Konungs ryksliga begravningsfätt. Ottarer finnas nog dessutom, på hvilka detta mynt, med mera fog, kan lämpas.

Uti omeskifterne på några mynt z), som blifvit tilerkande Konung Olof Svenske, har man trott sig igenfinna desto säkrare bevis på inländsk myntning, som, utom namnet *Olaf* eller *Onluf*, myntnings-orten: *Situn*, *Siton*, *Sidei* m. m., som skall vara Sigtuna, dervid finnes utfatt; men desse vedermålen utaf Sigtuna och Konung Olof Svenske åro mycket jäf-

x) *Erici Olai Hist. Svec. ed. Locc. p. 18. Benz. Mon. Eccl. P. 2. p. 69.*

y) *Wilde*, Annmärkn. till Puffendorff 2 del. p. 175.

z) *Berik*, om Svenska mynt, pag. 16, N:o 3, 6. p. 17. N:o 8, 9, 1x.

jäfvige, emedan utom Olof Haraldson, som hade anspråk på Northumberland *a*), och tvåne uppå *Alan* Regerande Olaver *b*) en Irländsk Konung vid namn *Aulaf* lefde uppå 10:de århundra talet och åtminstone för någon tid uppehölt sig i Northumberland, hvartil han hade arfsrätt *c*). Till detta Konungarike hörde fordom Lancashire *d*), i hvilket landskap låg *Sephtonias* *e*). I det nu varande Northumberland ligger åter *Sethon* eller *Segedunum*, som ej fordra större orthographisk ändring än vårt Sigtuna behöfver, för att blifva lika lydande med omförmålte myntnings-orters namn. Att en mynt-inrättning varit på först-nämnda ställe kan man sluta af de, många der upfundna Petri penningar. Desfa åro utaf *Spelman* föreställda uppå en tabell *f*) jemte ett af denne Aulafs mynt, dock utan den anmärkning, att åfven det dersammastådes blifvit funnet; men man finner icke heller det anteknad, att något enda utaf de förmenta Svenska mynt, med förberörde omskrift, har blifvit funnet i Sigtuna eller hos os annorstådes än vid Näsby. Nyfs omförmålta Roslags fynd *g*) bestod till största delen utaf utländskt mynt, hvarvid det tycks förtjena en

an-

a) Nordlandiska Chrön. p. 29.

b) Cambdeni Britannia in fol. p. 841 - 5. Chronica Reg. Manniae ad annum MCII. & MCCXXVI.

c) Warai, Antiquit. Hib. p. 131. Tyreli Tab. Chrōn. ap. Hich. p. 184.

d) Cambd. l. c. p. 113.

e) Spelman, Vita Alfredi in not. ad Tab. 3. N:o 8.

f) Tab. 5. N:o 22.

g) Keder, Numi aliquot diversi nempe Ol. &c. p. 4.

anmärkning att uppå några ibland dessa tydligens h) står: *Dyflin*, som utan tvifvel är Dublin och uppå andra sidan af de samma läses namnet *Sithric*, hvilket aldrig tillhört någon Svensk Regent, men tilhörde både far och son af den Irländske Konung Aulaf i).

Otroligt förefaller mig att *Godvine*, hvilken nämnes uppå dessa mynt, har varit infödd Svensk oeh en Myntmåstare i Sigtuna, Åbo, Irland, England, Norriga samt Danmark. Man har antagit som en regel, att betrakta alla på fränsidorne af dessa mynt befintliga namn, såsom blott tillhörige Myntmåstare; men denna regel torde fågot undantag hos oss så väl som andra folkslag k), hålst då, för öfrigt, på dem ej märkes någon nota Monetarii, eller en Myntmåstare med dylikt namn vid denna tid år kånd; men deremot man under samma namn allmånt känner sådana Magnater, hvilka jemte andra jura majestatica l) hade rättigheten att få mynt. Följakteligen kan väl till ex. Gref *Godvine* utaf Kent m), Konungens i England närmaste man, samtida och befryndad med Sven Tyfveskågg, Knut den store, Olof Haraldson och Olof Skötkonung, på hvilka allas mynt man läser nam-

h) Idem l. c. p. 248.

i) *Varai Ant. Hib. Cap. XXIV. Tyrel. l. c.*

k) *Fountaine, Numism. Anglo Sax. p. 169, 172, 178, 179, 181, cfr. Catæl. lib. M:spæt Angl. Sax. ap. Hæc-kef. l. c. T. 2. le Blanc Traité Hist. des Monnoys de France, p. 57.*

l) *Spelman, l. c. de num. Saxon.*

m) *Biogr. Brit. T. IV. p. 2. seq. Danyel, l. c. p. 19. Ad. Brem. Hist. Eccl. p. 65.*

namnet Godvine, hafva låtit prågla mynt för alla desse Nordiske Regenters råkning och up- på de samma blifvit nämnd. Men om Godvi- ne enteligen här skall anses som Myntmåsta- re, är dock altid mer antagligt, att han slagit så- dana mynt i England, än att han i sådan egen- skap har flaskat af och an i alla omförmålta länder.

Om man kunde lita uppå någres upgift ⁿ⁾ att Kung Knut den store först har infört in- lansk myntning uti Norden; skulle icke denne Godvine hafva kunnat prågla alla Danska mynt, på hvilka han är nämnd, i Danmark; borde man derjemte tro, att Konung Knut den store ej låtit slå sit Danska mynt, förr än Han sjelf med alfvär återvände till sit fo- sterland, som skedde Anno 1026; skulle åf- ven deraf följa, att vår Svenske Konung O- lof, som då redan var afleden, icke hunnit låta slå ett enda inhemskt mynt; men så all- män slutsats vägar jag ej draga af så vaklande premisfer.

§. 4.

Konung Eric Månsions Åbo örtug år det första silfvermynt, hvars legende utvisar att det blifvit flaget i Sverige — likaledes Konung Erics utaf Pommern Moneta Lundensis, det första guldkynt uti Norden och fäkert flaget uti Lund. Denna stad hade redan uppå 900- talet och då detta mynt kom ut, sit eget mynt- hus ^{o).} Man idkade vid denna tid få ymnig tillfångst utmed Skånska stränderne, att den in- brag-

ⁿ⁾ Mallet, Hist. de Dannemarc, T. I. p. 73.

^{o)} Birchered, I. c. p. 57, 129.

bragte mycket guld i landet *p*). Sveriges dit-
tils största Drottning, den odödliga Philippa,
som med egna medel förbåttrade vårt silfver-
mynt, var ock nu i stånd, då grannars tåf-
lan fordrade ett inlånskt guldbrygga, att der-
till upoffra sina Nobler, utan att kungöra det
på myntet.

Brakteaterne af guld *q*) som tilägnas Ko-
nungarne Björn Ericsson och St. Eric, åro utaf
kännare misstänkte för att vara understuckne.
De kunna i alt fall ej anses såsom hednisca
qvarlemningar. Efter all anledning har man
hos oss, så väl som uti andra länder, tidiga-
re flagit silfverpenningar än guldbrygga. Häf-
derne intyga, att bland våre landsmän, Folk-
ungar aldraförst förstått sig på Bergsväfende;
de uptogo en och annan grufva, men vetter-
ligen ingen bördig uppå guld.

Om våra mycket omförmålta guldstreck
under hedendomen har Tacitus *r*) haft skål
att fråga: quis scrutatus est? Man kan ock
lämpa uppå oss hvad denne Håfdeteknare för-
måler om Germanerna, att de ej mycket frå-
gat efter guldbrygga såsom föga nyttigt uti de-
ras ringa handel; men mycken öfverdrift var
säkert i dens *s*) yttrande, som påstod att de
gått så långt uti försakelse af guld, att det af
dem har blifvit agtadt som aldeles intet. Til
veder-

p) *Arnold Lubec.* hos *Robertson* i dets Hist. of Charl. V.
Vol. I. p. 405.

q) *Berch,* Beskr. öfver Sv. Mynt, p. 14. N:o 1. p. 21.
N:o 8.

r) *De moribus Germanorum.*

s) *Ad. Bremens.* l. c. p. 140.

vederläggning deraf, behöfs ej att anföra hvad dennes Scholiares dervid anfört *t)* eller Rinarmalmen i Brynildas skaldeqvåde, eller Sagornes beskrifningar på våra guldbesmida tempel. Man må fast håldre öfverväga de gammalmodiga guldringar, men spän *u)* Talismans *x)*, Amuleter och förgyllda offerkåril, som ofta funnits i Svensk jord, af hvilka Kongl. Academien förvarar en betydlig del. Utan tvifvel har bland dessa saker ett och annat guldmynt *y)* åfven blifvit hembragdt genom Handlande, Härjare och Våringar, samt åtminstone fåsöin Smycke nyttjadt.

Af det som anfördt är, tilsammantaget, flutar jag, att man ej, utan våld, kan anse något, och i synnerhet ett guldmynt vara flaget här i Riket under hedendomen. Det Kederianska år få mycket mindre troligt Svenskt från hedenhös, som det har prägel uppå båda sidorne, då deremot vårt åldsta mynt förmodeligen hade den allenaft uppå ena sidan. Utlänningsar *z)*, som enkom granskat Bracteater, komma deri öfverens, att åfven utaf dessa ingen enda blifvit flagen under hedna tiden: och deras höga ålder bevises icke väl med en förmest försigtighet hos Åttefaderne att förekom-

ma

t) Scol. in Adam. Br. I. c. N:o 85, N:o 66.

u) Scheffer, de trib. orb. p. 53.

x) Bircherod, I. c. p. 22. seq.

y) Kongl. Vitt. Hist. och Ant. Acad. Handl. I:sta del. p. 106.

z) Olearii, Isag. ad Num. Bract. p. 25. Sperling de Num. Bract. prima origine p. 78. Leuchfeld Antiq. Halb. p. 36. Marstb. p. 16. v. Ludwig Einleitung zu Münzwesen, p. 73.

ma underslef (subæration) vid mynten; men det är afgjordt af våre granskare och enligt med naturlig ordning, att enkelt mynt hos os har varit äldre än det sammansatta.

Jag torde åfven böra här upptaga en anledning, hvaraf man kunde sluta til Kederianska myntets åldriga upprinnelse hos os, eller en befunnen likhet af figurerne på detta mynt och Odens attributer uti Eddan^a); men sådan likhet kan jag icke finna dem emellan. Således hade Oden efter Eddans upgift, tvånné korpar uppå sina axlar; deremot ses blott en fogel och, så mycket man kan skönja, icke någon korp, fästad uppå hästens bringa, som är tecknad uppå myntet. Odens Sleipner, enligt Eddan, stod på åtta ben och hade trene ögon; men defs föregifna bild på myntet har allenaft fyra ben och, för profilens skull, ett enda öga. Fötternes olika antal har man väl med den invändning velat jämma, at uti Eddan häst och karl skal hafva blifvit sammanräknad; men någon olikhet blir ändå qvar, om icke man derjemte antar att Oden sjelf haft fyra fötter.

Odens uti Eddan omförmålte galt, Serimer, har förmödeligen, efter dylike fyrfötters vana, hållit sig vid jorden. Myntets vildsvin deremot håller sig uprest på tvånné ben i jämnvigt, uppå ryggen af en häst i skritt. Oden sjelf beskrifves uti Eddan såsom en ålderstegegen man med vördigtskågg: och uti yngre åren, med en casque; men på myntet föreställer hans

^{a)} *Keder, Num. Aur. Othinum exhibens p. 10. seq.
p. 81.*

hans motsatta bild förutan skägg och hjelm b). Flere olikheter uti dessa liknelfer vore icke svårt att finna; men jag söker intet efter fel hos en man af stor förtjenst, som först afhandlat detta ämne. Om han vid skymningen af sin dag, har snafvat på en slippig bana, må den, som tror sig sjelf osvikelig åtnjuta förmåns rått att honom klandra. Keder har ock ingenstådes uti sin afhandling påstått att detta guldmynt blifvit flaget innom riket c).

§. 5.

Vid Christendomens början i vårt land, hitbragtes genom handel med Naboeerne åtikilligt utlånskt d) mynt, såsom Ottinanniskt, Gotniskt e) och Wismariskt. Desse hafva orått läste, oftast blifvit råknade til Wisby mynt.

Till denna tiden har man åfven velat föra några af våra ståders äldesta mynt. Men Runemyntet har det största anspråk uppå inlånskt upphof; Runor voro uti 9:de och 10:de århundraden hos oss i allmånt bruk f). Up på några Runemynt, svarar den befinteliga Runan mot begynnelse-bokstafven utaf namnen, på de andelige mån och verldslige Regenter, som denna tiden lefde. Om Kyrkans föreståndare hos oss erhållit myntnings rättigheten förr än dylik förmån blef förunnad

VII DEL.

H

de-

b) *Resenii*, Edda Island. Annar Part. um Konungar Nöfn Odens.

c) L. c. pag. 81.

d) *Keder*, de Num. in Hib. cuf. *Bircherod*, l. c. p. 14. 34. 11. *St.*

e) *Sædaw*, Chron. Guthil. p. 119. seq.

f) *Ihre & Troil de Runar*, in *Svec. ant.* p. 56.

deras vederlikar uti Tyskland; och om hvart enda bleckmynt tillhör den Regent, som det har blifvit tillägdt; sådant hör ej till mit åmne. Nog af för mig, att några utaf desfa mynt erkånnas *g)* hafva hört till denna tiden; men ingen Runa finnes uppå Kederianska myntet, hvilken borde hafva funnits där, i fall det blifvit flaget till dens åra, som ansäg för en heder att vara Runornes befordrare *h)* och prågladt på en tid då Runor voro uti allmånt bruk.

Under Christendomens stadgande hos oss, flogs vårt mynt i Anglosaxisk stil. Egenteligen varade väl denna sinak ej längre än till slutet af det 11:te seklet. Men dernåst påföljande Tyska eller Nederländska var ej stort skiljaktig från den förra; Anglosaxiska bokstäfver, Runor, Munkstil, Christendomens tillhörigheter, Svea, Gótha vapn och Regerandes stamvapn finnas ömsom uppå desfa mynt: åfvenledes voro då för tiden Brabantskt mynt och de få kallade Turnese-pengar hos oss gångse. *Brygge* var vid denna tid fornemsta stapeln i Europa *i).* Åfvenså dreser en ansenlig Nordisk handel af Frisländare igenom *Riben*, *Gröningen*, *Kämpen*, *Staveren* m. fl. som voro uti Hanseatiska förbundet. Slågt- och Tros-förvanters ånnu mer betydliga förbindelser *k),*
tyckas

g) *Berth*, om Sv. Myntets ålder, p. 23. seq.

h) *Resenii*, Haavamael, Runa Cap. 5.

i) *Robertson*, l. c. p. 401. seq.

k) *Dalin*, Sv. R. Hist. 1:sta del p. 253. *Cambden*, l. c. p. 170. *Ub. Enni*, Rer. Fris. Hist. p. 92. seq. *Rivii Historia Navalis media lib. III. Cap. 33.* *Messenii Theat. Nob. Svec.* p. 21.

tyckas åfven visa sig på mynten. Desfa präglades hos oss och uti Nederland få lika och med nästan lamma vapn, att det ena ofta är missaget för det andra; men till sådant misstag föranleder ej det Kederianska myntet.

§. 6.

På 1300:talet och til Gustaf Wasas tid, flogos här i Riket, om jag undantager Konung Christians klippingar och någre Biskopars mynt, allenast örhugger. Mot slutet af Unionen var väl något större mynt, Dickpenning och Riksdaler kalladt, hos oss gif och gångse; men åfven desfa tyckas endast hafva varit örhugger i stort *l*). Alla desfa åro genom typer, påskrift och legender få skiljagtiga från det Kederianska myntet, att det ej med något skäl kan anses såsom ett af dem; än mindre kan det sågas för ett af de mynt och skädepengar, som sederméra hos oss blifvit flagne. Att det hos oss aldrig blifvit flaget, vill jag endast visa genom följande anmärkningar deröver.

i:o År det gyldiskt till sit korn: (*Num. Eleætreus*). Bosphoriske medailler och några andra monumenter af eleætrum åro kånda *m*); men aldrig har man funnit något inhemskt guldkrynt af sådan liga *n*).

H 2

2:0

l) *Brenneri* Thes. Numm. Sveog. in præfat.

m) *Eleæta Rei numariæ* p. 356. *Gesner* in *Comment. Soc. Reg. Scient. Gotting.* ad an. MDCCLIII. p. 101.

n) Hr Mynt-Guardien Hjelm har benåget meddelat mig fina härförmed gjorda hydrostatiska försök och andra, hvaraf finnes att guldet utgör minst omkring $\frac{1}{3}$ del

2:o År det kupigt på den ena sidan och utholkadt på den andra (*Num. incusus*). Egenteligen har man velat kalla mynt, åt hvilka dylik form upfåteligen tyckes vara gifven o): *Schyphati* eller *Cauci Byzantini*, dels i anledning af deras likhet med en sköld, *Caucus* eller *Patera*, dels ock förmodeligen af den orsak att desse någon tid ovanligt mycket flögos i *Byzantium Traciæ* och deromkring. På ena

af blandningen, hvilken således kan kallas för *Billion*, ehuru man egenteligen kallar så en sammanmältning af lika delar guld och silfver, som hos oss ej brukas. Af hydrostatiska försöken med detta och några andra gulldmynt, befinnes deras förhållande till vatten (el. 1000) och finns emellan vara följande:

Num. Kederian. väger 60 afs. Dels gravitas specifica är

II,200.

En Svensk *Ducat* af år 1776, väger 72 afs, dels halt i fint är 23 kar. och 5 gr. gr. spec.

18,406.

En dito af år 1645 väger lika och är af lika halt, men dels gr. sp. är

18,370.

Ett Kejsjer *Juliani* gulldmynt, funnet i Västergötland och mig tillhörigt, väger 88½ afs. Dels grav. spec.

18,000.

En Rysk *Ducat* af år 1797 väger 72 afs. Dels gr. spec.

17,914.

En Fransk *Louis d'or* af år 1786, väger 159½ afs, håller i fint 21 kar. 6-9 gr. Dels gr. spec.

17,900.

En Eng. *Guinee* under Georg III:s tid, väger 172 $\frac{2}{3}$ afs. Dels halt i fint 21 kar. 10-11 gr. Dels gr. spec.

17,513.

En Bernsk *Louis d'or*, väger 159½ afs. Dels halt i fint är vanligen 21 kar. 6 gr. men dels grav. spec. befants

17,353.

Ett *Lysimachi* gulldmynt, mig tillhörigt, väger 362½ afs. Dels gravitas specifica utföll, efter flere vägningar, högst till

16,309

•) La Science des Med. p. Joberet av. des Rem. Hist. et Crit. (de la Bafis) T. I. p. 341.

ena sidan af detta mynt är det punteradt öfveralt. På andra skönjes genom synglas de filetter och den glatta rundning som, efter nya tiders upptäckt *p*), gifva tillkänna estamperat arbete och brist uppå graftickeln. Detta myntningsfått, som man förmärker uppå Grekiska och Romerska medailler, men ej längre än till Kejsar Justiniani tid, har helt sakerad aldrig hos oss varit i bruk.

3:o År det utan all flags Epigraphe (*N. Anepigraphus*, *s. Illiteratus*). Dylige medailler har man funnit i Etrurien *q*), Apulien *r*), Thracien *s*), Dacien *t*), Illyricum *u*), Cephallenia *x*) och Cyrene *y*); men hos oss få fällan att på dem ej finnes särskildt namn i Svenska språket.

I fölgd af dessa grunder, torde icke blifva nödigt, att här göra en jämförelse emellan detta mynt och hvarje utlånsk myntfort, flagen nära intil våra tider; Danskarnes få kallade goldgullen, flagne i Kung Hans den andres tid, anses uti Danmark för det landets äldsta guldkryss *z*). Noriges första myntare förskrefvos ifrån oss *a*). Kejsar Carl den större

p) *Mongues*, Acad. des inscriptions för år 1792, *Esprit des Jour. Septembr 1792.* p. 153.

q) *Eckhel*, Num. Vet. Anecdot. P. I. p. 10, N:o 12.

r) *Neuman*, Pop. & Reg. Num. Vet. Ined. P. I. p. 19. N:o 7.

s) Id. I. c. p. 112, N:o 1.

t) Id. P. 2. p. 136. *Zamostii Analecta Lapid. vetust.* p. 90:

u) *Neuni*. P. Alt. p. 172. N:o 8 & 9.

x) Id. P. 1. p. 207, N:o 9 & 10.

y) Id. P. alt. p. 105.

z) *Rhode*, Antiq. Rem. p. 422.

a) *Hadorph*, Norriska förbund med Sverige, p. 115, 118.

res penning, med Riksstaden Achen på reversen, hållas för att vara Tycklands äldsta guldmynt. Många Europeiska Staters guldmyntrar är sakkert mycket yngre. Förgåfves skulle äfven jag, här vidare betrakta de noglämt undersökta patellæ iridis b), Corvinernes Ducat, och någon guldfol eller Dinar ifrån Orienten c).

§. 7.

Att Carittaci mynt och Cunobelinerne i England blifvit flagne redan uti Keifar Claudi och Augusti tid bör icke nekas; men att det har skedt igenom Engelska Myntmåltare, finner jag mig ej befogad att bejaka d). Cassibelans förmenta guldmyntrar, uti min tanke, desto svagaere bevis uppå en ännu äldre Engelsk myntning, som Cæsar ojäfagtigt vitnar e) att man uti Britannien, för annat mynt, betjente sig utaf järn och koppar. Sedan detta land blef fritt från Romerskt öfvervälde, har, ibland desse Konungar, ingen förr än Alfred (den store) f) låtit slå sin bild på myntet. Anglo-saxiska Regeringens sorgfällighet att hålla myntet rent och oförfallskadt, har ej endast visat sig uti utmärkt stränga myntförfattningar g), utan hafva åtven sjelfva mynten vid

- b) *Berth. de N. Got. extra Svecg.* p. 6. *Diederlini Dissert. Ep. de Pat. Iridis et earum Iconisni.*
- c) *La Biblioteque Orientale p. D'Herbelot,* p. 198. sub nomine *Brithah.* *Ibid p. 297*
- d) *Cambden, Brit.* p. 71, 73. *Stritt, Angl. Ancienne,* T. I. p. 12. *Haym. Tes. Britan. Part. II:a,* p. 145.
- e) *De bello Gallico, Lib. V.*
- f) *Hickefus, l. c. T. I. Tab. I.*
- g) *Henry, Hist. d' Anglet. Vol. II. p. 540.*

vid anfälta prof befunnits vara af ovanlig renhet *h*). Stor-Brittanniskt standard har mig vitterligen aldrig varit under 21 karat, hvar til det Kederianska myntet ej på långt når hinner.

§. 8.

I lika måtto vill jag ej bestrida åldern af de Galliske små Konungars *i*) och ståders *k*) mynt, som åro teknade med Ambiorich, Dubno Rex och flere obekanta namn i håfderne. De hafva alla epigrapher, churu nötte och tvetydige, samt åro flagne uti Romersk stil. Att åfven guldkynt blifvit brukadt uti Gallien, då detta land var underkastadt Romerskt vålide, öfvertygas man igenom många här upfundne Romerska medailler *l*). Alla desfa kunna således begripas under Romerskt mynt; men de förmenta Galliske Medailler, fundne i Marseille, som Grefve Caylus har anteknat *m*), och några minnes-märken utaf Bezançon, en fordom icke obetydlig stad i Gallicien, som Chiffletius beskrifvit *n*), ådragta sig i synnerhet upmårkksamhet, dels genom dese måns namnkunnighet, dels ock förmedelst myntens likhet

k) Snell, de re Num. p. 36.

i) Bouüteroue Recherches cur. des mon. de France &c. p. 41, 43, 46 seq.

k) Eckhel, l. c. p. 4. Neuman, l. c. P. alt. p. 220, N:o 2. cfr. Ptol. Geog. L. III. Tab. VI. sub *Venetiis Atina*.

l) Diction. Geogr. Hist. & Pol. des Gaulois p. 22. T. III. p. 366. Velly, Hist. de Fr. T. I. p. 10.

m) Rec. D'Antiq. T. VI. p. 323. seq. Pl. CIV.

n) Vesontio, p. 5, 6, 9. seq.

het med mit forsknings-åmne. Mig torde deraf före tillåtas att nogare betrakta dem på detta ställe. Grefve Caylus, som blott fölgde andras efterdömen i benämnnande af desfa mynt, var för egen del så litet öfvertygad om deras Galliska tillverkning, att han upriktigt tillstår: *il est impossible de rien conjecturer sur le tems & les lieux de leur fabrique.* Åfvenledes finner han at någre likna Macedoniske medailjer. Hvarjemte och förutan de erinringar om Romerske medaillers fynd uti Siberien och Anaititidska förstörarens åfventyr, hvaraf beinälte Grefve gjort betänkligheter vid ett verkeligt Galliskt monument o), han tyckes härvid mera lämpeligen hafva bordt påminna, att menniskor och djur utaf en dylik skapnad, som de på mynten föreställda, antingen icke ensamt tilhört Gallia antiqua, eller ock aldeles intet funnits der. Således åro ej missförster ibland menniskor bekanta för att hafva utmärkt fordna Gallien; och mynt med så vanuskapliga figurer som uppå desfa, åro åfven uti större myckenhet upfundna på Cosfura, flere där uti medelhafvet p) och på Jutland q). Ingen Elephant är vitterligen sedd i Gallia Antiqua, om jag undantager dem, som åtföljde Hannibal uppå hans Italienska tåg. Otroligt förefaller åfven mig, att djuret Bizon varit så aldeles hemina stadt i Bezançon, som

Hr

o) I. c. p. 163. Jämf. Ermel Diodori Sic. beskrifning på Gallernes Galea, Lib. V. Cap. XXX.

p) Neuman, I. c. Pars Alt. p. 120, N:o 10 - 14.

q) Christ. Denzuriti Merkvürdige gedancken üb. v. Meliss Com. de simulac. aureis.

Hr Chiffletius ^{r)} med en funnen bild af detta djur, emot Diplomers vitnesbörd, vill det bevisa. Hans i denna affigt åberopade Auctorer åro uti detta mål, så mycket mindre tilförlitliga vitnen, som de förblanda detta djur med vanlig Oxe, Ålg och Rhen ^{s)}. *Oppianus* åter menar utan tvifvel *Bistonia Thraciæ* med *Bistones agri*, som han skrifver detta djur skall hafva härjat, hvilket tydeligen ses utaf tillägget: *in extrema Thracum regione t)*. *Pausanias* kalla det: *Pæonius Taurus u)*; och de nyare Zoologister ^{x)} anse det för Asiatiskt. När man nu tillika eftersinnar, att Marseille, som anlagd af Phocænser utan tvifvel fordom handlat uppå öarne i medelhavet och med andre Greker; att Burgunder och Vandaler, som intogo Besançon i 5:te seklet, långt tilförene bebodde nejderne omkring Mæotis ^{y)}; att Gallerne till desfa træter flyttade i Brenni tid, derstädes länge uppehόllo sig, och sluteligen blefvo öfverväldigade i synnerhet igenom Elefanter, såsom flere Antiochi Soteros medailler det bevitna ^{z)}, utom mycket annat, som här vore att

an-

^{r)} *Vesont.* p. 44. cfr. p. 58 & 187.

^{s)} *Vesontio* p. 46.

^{t)} *de Venatione*, Lib. 2.

^{u)} *de Vet. Græc. region.* Lib. X. Cap. XX.

^{x)} Esfay Philos. sur les meurs des diverses anim. Etrangeres. *Zimmermann*, Versuch einer Zoologischen Erdgesch. p. 161.

^{y)} *Procopius*, Hist. Vandal. p. 9. *Chiff.* l. c. p. 192, 93, 94, p. 131. *Strabo*, Lib. I.-VII.

^{z)} Hist. des Roix de Thrace, p. Mr *Cary*, p. 44. seq. *Vallanti* Hist. Reg. Syriæ, p. 43.

anmärka a); torde härav nog samt finnas, huruvida desfa minnesmärken troligare kommit utifrån till omförmålte Franska ståder än der-samma stådes blifvit flagna.

Ett Asiatiskt folkflag, som med eld och svärd har hemfökt flere Galliske provinser b), tyckes åfven hafva fört till Bezançon medailjen teknad med Ateula, af hvars fynd på dena ort Chiffletius flutar c), att den, uppå Attilas befallning, där har blifvit flagen till ett vedermåle af hans grymhet. En sådan grymhet kommer icke öfverens med Hunniske Monarkens råtteligen kånda lynne, som väl var grymhet emot fiender, men ej låghet emot öfvervundne. Den var ej heller gårna möjlig att verkställa, i fall det håller streck, som denne Auctor sjelf medgifver, att Bezançon blef nyss förut i grund förstörd och icke förån långt derefter å nyo upbygd.

För att finna huruvida Procopii e) mycket omförmålta nummi voro af samma flag med de utaf Chiffletius beskrefne nummi aurei Burgundici, såsom denne tror, vill jag här införa den förres ord uti sit sammanhang; emedan korta utdrag af en dålig översättning

a) *Plutarchus in vita Pyrrhi, Lazius de migrat. Gent.*
Cap. 3. pag. 86.

b) *Chifflet. l. c. p. 808, 211, Le Beau Hist. du Bas Emp. T. 7. p. 102. seq.*

c) l. c. p. 210.

d) *Ibid. p. 212.*

e) *Opera Græc. c. interpr. Maltreti & not. Alem,*
Par. 1662. p. 542. cfr. Procop. Cæs. Edit. Basil. ex offic. Hervagii 1531, Edit. Grotian. p. 386.

ning vållat mången falsk utläggning; de lyda i den båsta öfversättning, jag har känt, sälunda: - - „Belli hujus initio, Gothi, tota „Galliæ parte sibi subdita Germanis ceserant. „Qyod ne fieret, adeo non impedire Romani „potuerunt, ut Justinianus Augustus id con-„firmaverit: ne ab his Barbaris, si hostiles ani-„mos induerent, turbaretur. Nec vero Fran-„ci Galliarum possessionem sibi certam ac sta-„bilem fore putabant, nisi illam Imperator „suis literis comprobavisset. *Ex eo tempore*, „Germanorum Reges Massiliam Phocensium „coloniam, ac maritima loca omnia, adeoque „illius maris imperium obtinuerunt. Jamque „Arelate Circensis præsident & nummos cu-„dunt ex auro Gallico, non Imperatoris, ut „fieri solet, sed sua impresos effigie. Mone-„tam qvidem argenteam Persarum Rex ar-„bitratu suo cudere confuevit: auream vero, „neqve ipsi, neqve alii cuipiam Barbarorum „Regi, qvamvis auri Domino, vultu proprio „signare licet: qvippe ejusmodi moneta com-„mercio vel ipsorum Barbarorum excluditur. Hvarken uppå detta eller på det parallela ställe^{f)} uti Baselska upplagan af Procopii verk, som Hr Chiffletius fölgt^{g)}, har den förstnämnde Auctör utsatt myntnings-orten för sina omförmålta penningar. Denna har förmode- ligen icke varit Bezançon; emedan denna stad, då denna myntning skedde, såsom nyfs år anfördt, ånnu låg förstörd. Ej heller skrifver Grekiske författaren om något uppå sina mynt

f) p. 183.

g) I. c. p. 206.

mynt befinneliget labarum: och det, som finnes på Chiffletii guldmyn, liknar mycket o-fullkomligen både Romerska och det Burgundiska baneret, som bruktes då för tiden, emedan i det förra syntes Christi monogram, och i det sednare et Andreæ kors *h*). Hela sammanhanget visar, att de omförmålte Germanorum Principes voro mågtige och farlige för Keifar Justinianus; men han behöfde desto mindre smickra de Burgundiske med någon utmärkt eftergifvenhet till fredens bibehållande, som deras lilla Kungarike då allaredan hade nått sit slut *i*). Under nannn utaf Germaner, kommo fordom flera Folkflag kring om Rhen *k*). I så vidsträckt mening tages åfven detta namn af Procopius på flera ställen; men på detta har han såkert dermed utmärkt Frankiske Regenter *l*) och i synnerhet Theodebert, såsom Keifar Justiniani farligaste fiende, och som nu verkeligen innehade de i texten omförmålte städer: Marseille och Arles. Denna tanke vinner åfven stöd utaf hans guldmedailler *m*) på hvilka man blott finner hans egen bild, och uppå hvilka honom gifves åretitlar, som man förut endast tillagt Romerske Monarcher. Mot denna tanke strider icke heller, att uti exerguerne på några läses: *Connob.* till et tecken att de blifvit flagna uti Constantinopel;

h) Paradinus de Ant. stat. Burg. ap. Chiff. I. c. p. 200 - 4.

i) le Beau, I. c. T. 7. p. 99.

k) Strabo, Lib. VII. D' Anville Geog. Ancienne, T. I.

p. 87.

l) Lazius, I. c. Lib. 3. p. 71.

m) Mabillon, de re dipl. L. II. p. 135; Velly, Hist. de France, T. I. p. 79.

stantinopel; ty då dessa guldmynt skulle gålla lika med de Romerska, men för att icke ratas utaf upbördsmän, som nys fôrut hånt med solidi af Galliskt gull *n*), ej heller fingo vara underhaltiga, tjente det til säkerhet å ömse sidor, att de åtminstone i början flogos inom Kejsardömet. Ingen Frankisk Furste, för Theodebert, synes hafva låtit slå ett guldmynt; ovifst är om Pharamond regerat öfver någon del af Frankrike. Clodion och Meroveus innehade sträckan emellan Somme och Rhen eller Belgia secunda; men på en mycket obeständig fot *o*). Inga guldmynt finnas efter dem. Uti Childeric 1:stes graf funnos endast utländska medailler *p*). Då den förste Clovis och Kung Tjerry lefde, fanns det hvarken silfver eller guld i Frankrikes skattkammare *q*); på ett och annat guldmynt står väl: *Clovis*, men dessa höra efter all anledning till den 2:dre eller 3:dje utaf detta namn *r*). Den 1:sta Clovis innehade aldrig Arles, och nødgades mot slutet af sin lefnad affstå ifrån dess belägring med en förlust af 30000 man *s*). Att åter sluta till så gamla Franska guldmedailler

n) *Majoriani*, Novellæ Lib. IV. tit. 1. *Goldaft Cathol*
p. 155.

o) *Adonis*, Chron. Aet. 6. le Beau T: 7. p. 38. *Velly*
l. c. T. I. p. 34.

p) *Velly*, l. c. p. 42.

q) *Neque aurum neque argentum, sic ut nunc est, in The-*
sauris habebatur Gr. Turon.

r) *Le Blanc*, Traité Hist. des mon. de France, p. 5;
16, 19.

s) *Gibbon*, The Hist. of the Decl. and fall of the
Rom. Emp. Vol. 6. p. 268.

dailler af Procopii nyfs anfördta ord, der till fördras djerfvare misstydning af dem, än som jag vågar: och en ohemu beskyllning emot Håfdeteknaren, att hafva blandat tider; hvad blifver det för sammanhang i hans berättelse om Frankiske Regenters nu århållne rättighet att få besitta någon del af Gallien *t*), och deras förut brukta fått att låta präglia sina guldmyntr? Om åsyn af certamina i Arles eller ett nedskutet vildsvin anfets utaf dem för få betydeliga ämnen, att de deröfver trodt sig böra låta slå medailler, har det åtminstone ej en gång kunnat falla les Bagauds i fluren, att på guldmynth låta föreställa ett dödsksutet vildsvin uprått stående, som på det Kederianska myntet. Mera torde icke vara nödigt, att i detta ämne styckevis anföra. Utom Latinska språket brukte Gallerne sit vetus Gallicum, och Frankerne scriputram Franco-Gallicam *u*). Epigrapher ses på alla deras mynt, och hvarföre ej uppå detta, om det vore af det flaget? *Strabo skrifver x*), att det funnits guldmalm uti Gallien, hvilket även *Diodorus Siculus* intygar *y*); men denne nekar att där funnits silfver, som dock utgör största delen uti Kederianska myntets sammansättning. Hökar hafva utan tvifvel altid visat sig uti Frankrike; men att de fatt sig midt i brickan på en liflig håst, lärer ingen Jäga-

t) Gibbon, I. c. Vol. 7. p. 214. *Villy*, I. c. p. 79.

u) Mabillon, I. c. p. 46 - 50.

x) Lib. III, IV.

y) Lib. V. p. 290.

Jågare befanna z). Håstar bruktes fällan utaf Frankerne i åldre tider a). Ånnu i Carl den stores tid åkte Franske Konungar med oxar vid högtidigheter b). Båge var hos Frankerne ovanligt vapen c). De Diplomatiska portræter, som man ånnu har af Merovingiske Regenter d); likna icke det Kederianska myntets hufvud. Hvarken den Cæfaries prolixa, som caraëteriserat Frankiske Regenter e) eller Germanorum nodi, som bruktes af Frankerne i allmenhet f), synas uppå Kederianska myntets hufvud. Men en dylik tapering som der finnes astagen, beskrifves af en Fransk författare, som säkert kände detta bruk, såsom utländskt och besynnerligt g).

När således alt på detta mynt, hvaraf man har att fluta, vitnar mot och intet för dess Galliska och Frankiska tillverkning, hufvälles icke jag, som förefatt mig skåliga anledningar till esterrättelser, att anse detta mynt för Galliskt eller Frankiskt.

§. 9.

Af Spanska mynt och skådepengar kunna

a) *Thucanus, de re accipitrana*, Lib. I. p. 7.

b) *Agathias, de Bello Goth.* Lib. II. *Equis, nisi pauci admodum utuntur.*

c) *Eginhardus, in Vita Carol. Magn.* Schefferus *de re veh. vet.* L. I. p. 87.

d) *Mabill, l. c.* Lib. V. Tab. XX. - XXII.

e) *Gibbon, l. c.* Vol. 13. p. 363. *Agathias, l. c.* p. 532.

f) *Tacitus, de mor. Germ.* Cap. XXXVIII. *Seneca, de Ira* Lib. III. Cap. XXVI.

g) *Sidonius Apollin. Epist. V. ex edit. Savaron*, p 5. seq.

na endast las Desconidas *h)* härvid komma i jämförelse. Håstarne på dessa Spanska mynt, åro ungefärligen få bildade, som detta djur afbildas på det Kederianska myntet. Någon likhet har man åfven funnit mellan obekanta Caractererne på dessa mynt och de bekanta Góthiska samt våra Runor *i)*; men denna likhet är dock ické större, än att man kan finna lika stor emellan dem och Osciska samit många flera *k)*. Om ett Puniskt Alphabet, som man nu har något hopp att igenfinna bland Carthagos efterlemnningar *l)*, verkeligen stode att erhålla, torde denna likhet låtteligen stå till att förklara; emedlertid kan jag, igenom denne eller dylike *m)* bevisnings circlar, icke leda någon rimlig slutsats, att den Kederianska penningen är Spansk.

§. 10.

Romerska medailler åro få bekanta, att om det Kederianska myntet vore utaf samma flag, skulle det förmodeligen hvarken hafva blifvit först beskrifvet utaf Keder, eller vara mer ett underföknings-åmne. Så mycket au-rei i Rom förminskades i vigten ifrån Republikens tid till Domitianus och påföljande Regen-

h) Vinc. Juan de Laftonosa, Museo de las Med. Desc. Esp. p. 222 - 3.

i) Wormii, Literat. Run. p. 69.

k) Eckhel, 1. c. p. 27. Leibnitii Otium Hannoverian. p. 35. seq.

l) Proceedings of the Associat. for prom. the Discov. of Afr. App.

m) Strabo, Lib. III. p. 250. Livii, Hist. Lib. XXXIV. XI. Agostini Dial. Ott. p. 231.

genters *n*) få liten åndring var dock deras blandning underkaftad, när man undantager de få kallade mixtiones Antoninæ, Alexianæ och Caracalinæ *o*). Af en inscription, som funnits i Rom *p*) ses, att där har varit någon tid, en flags förgyllning uppå mynt tillåtelig. Åfven finnes det anteknadat *q*) såsom en fällsam sak, att Kejser Alexander låtit flå en Nummus electreus, hvilken genäst torde hafva blifvit inlöstr); men det electrum, som man nyttjade i Rom, består af 4 delar guld mot 1 del silfver *r*), som icke är förhållandet i denna blandning. Romerske Medailler, icke en gång Consulaire mynten undantagna *t*), är oläsliga åtminstone på någondera sidan. Men under Kejsar Theodosii den yngres och Valentinianni 3:djes samfälta regering *u*) förekomma likväl guldknynt flagna uti Romerska provinser, uppå hvilka icke finnes någon inscription. Detta bör förmodeligen härledas utaf de Barbarer, som vid denna tiden liksom öfvervämmade i tynnerhet det Östra Kejsardömet. Men, ehuru mycken åndring desse åstadkommo, behållo de ändock på sina mynt något qvar af underkufvade Nationers fordnä myntningsfått och typer. Desfa tyckas på det Kederianska myntet gifva tilkänna vetus Dacia

VII DEL.

I

och

n) Kennet, Romæ Antiquæ Not. p. 374.

o) Cath. Rei mon. Tit. XVIII.

p) Winkelmann, Hist. de L'Art des Ant. T. sec. p. 309.
Plin. Hist. Mundi LXXXIII. c. III.

q) Lampridii, Alex. Severus Vers. 25.

r) Patin Imp. Rom. Num. p. 347.

s) Plinius, l. c. c. IV. Pausan, lib. V.

t) Vaillant, Num. Ant. fam. Rom. Vol. I. famil. *Julia*.

u) de Bie, Imp. Rom. Num. aurea p. 161.

och länderne, som gränsade dertill. Jag vill följakteligen söka ibland inkräktarne af dessa länder, hvilket folkflag troligast flagit detta mynt, och dervid icke glömma våre åt-
tefåder.

§. II.

Sedan *Götherne* ifrån deras stamhåll vid Mæotis x) ströfvat omkring Svarta hafvet jemte Donau, och under Hermanrich den store hunnit till ett vidsträckt Herravälde, blefvo efter denne hjeltes död, (vid pafs år 374) Ostrogothi underkufvade af Hunner, under hvilkas lydnad de förblefvo intill år 554 y). Derefter bodde de såsom Romerske Vafaller i Pannonien och Moesien, till dess att deras Theodorik blef Konung i Italien z). Åter de få kallade Vest-Göther eller Veso Gothæ finno väl af Valens tilstånd att, såsom Romerske Landtvåringar, besitta Moesien, Dacia Ripensis och en del af Thracien, till hvilka orter de anlände under Fridigerns anförande (år 376), ströfvade derjemte i Thesfalien, Epirus och Achaja, samt innehade, 13 år, Pannonien; men kunde uppå intetdera ställe komma till sjelfständighet, utan måste efter Alarics, Ataulphi jemte Theodorics lysande bedrifter, sluteligen uti

x) Mag. Bibli. Vet. Patr. T. IX. Pars I:a pag. 436.
Procop. l. c. ex edit. Grot. p. 419.

y) Benzeli Coll. Hist. & Ant. Pat. mft Cap. 13 & 14.
Gibbon, l. c. Vol. 4. p. 257 - 9. Le Beau, T. IV.
p. 144 - 146. seq.

z) *Fornandes de reb.* Get. Cap. LII. *Ifidorus*, Chron.
Era 416. *Cochlæi Vit.* Theod. p. 22.

uti Gallien och Spanien upprätta sina egnas Herravälden ^{a)}).

Framledne Herr Cantzli-Rådet *Berch* har lemnat oss en tämligen fullständig underrättelse *a)* om deras mynt. Denne klarfynte författare har dock icke anfört alt, som kunde tjena till afgörande af en mycket ventilerad fråga: huruvida Gōtherne haft guldkynt präglade med sine Förfstars bilder. Att de verkeligen flagit dylika, vore man beredd att fluta af Konung Theodorics bref, der Han bland annat yttrar sig sålunda: „Monetæ debet in-„tegritas qværi, ubi et vultus noster imprimi-„tur. Quidnam erit tutum, si in nostra pecce-„tur effigie? Auri flamma nulla injuria per-„mixtionis albescat *b)*.” Men denne Konung i Italien kunde lätteligen af Procopius ej hafva blifvit ansedd såsom Barbarorum Rex. Han hade utom dess den höflighet för sine Med-Regenter att, jemte egen, låta präglia deras bilder på sina mynt *c)*; följakteligen kan, oaktadt detta, Procopius hafva rått i sit påstående *d)*. En annan ouptagen sak af *Berch*, men anförd utaf *Mabillon e)*, till vederläggning af Procopii sats å nyss anfördta ställe, är Alarics guldpenning, hvarom *Sirmond* skall förmåla i sina noter till *Aviti* 78:de Epistel. Jag har ej kun-

I 2 nat

^{a)} *Gornandes*, l. c. Cap. XXV.-XXXI. *Corona Go-thica*, Cap. 1, 2, 4.

^{b)} De num. Gothorum extra Sveogothiam.

^{c)} *Casiodori*, Op. Omnia Ed. Gen. p. 479.

^{d)} *Blondi Flavii Histor. ab. Incl. Röm. Dec. I. Lib. 3.*
p. 34. *Eccardi Ep. de num. sub Rege Theod. cufis.*

^{e)} §. 7.

^{f)} l. c. p. 134 135.

nat komma öfver desse Sirmons noter; kan fäledes icke veta, huruvida det i dem beskrifna och aftagna guldknynt är ett gällande bevis emot en Auctor, som ofta blifvit orått fattad och illa vederlagd; men om jag, uppå god tro, antager det för giltigt, så måste uppå detta guldknynt finnas namnet *Aloric* eller, till det minsta, denne Konungs Chiffre; och då blifver omförmålta mynt i bågge fall skiljaktigt från det stumma Kederianska. Ingen Góthisk penning lärer kunna uptes, på hvilken icke finnes en enda bokstaf. Bland de många Folkslag, som blifvit ansette för Góthiska såsom Vandaler, Longobarder, Svever, Heruler och Gruthonger^{f)}, torde intet böra få misstänkas för et dylikt mynt, som Gepiderne; emedan desse längre än som någon annan Góthisk stämma uppehόllo sig i Dacien; men om de voro trögare än andre i alt annat, voro de förmödeligen åfven det i myntning. Deras mynt är en aldeles okänd saka. Om Harderichs medaille har gifvits till, var den helt fäkert falsk^{g)}. Han sjelf var endast en vafall utaf ett mer betydligt folk.

§. II.

Hunnerne. Desse bodde långt för Christi födelse^{h)} i den ödeslika och vidsträkta del utaf

^{f)} *Le Beau*, T. IV. p. 144. T. V. p. 208. seq. Här till kunde åfven räknas Svenskar utflyttade i Ottar Vendikrakes tid enligt *Oberzässiske Archiverne*.

^{g)} *La Science des Med. av. des Rem.* T. I. p. 458. du *Cange de infer.* ævi num. Diss. p. 54.

^{h)} *De Guignes*, Algem. Gesch. der Hunnen, Erst. Band. p. 126. seq. *Gibbon*, L c. Vol. 4. p. 290. seq.

utaf Mongolien, som är belägen mellan Thibetanska bergen jemte Chinas vidtbekanta mur åt söder, och Althaiska bergen emot norr; hvareft nu förtiden 49 Horder uppehålla sig, som till sammanstagne näppeligen göra större antal än det, hvaraf Hunnernes cavalleri bestod i fordna tider. Segrande på sina granar, ibland hvilka åfven voro Jetæ, Juetan, Indoshyter eller Geter ⁱ⁾, sträckte de sit Herravälde ånda intill Amur och Corea emot Öster, och mot vester intill Imaus och Irtisch, samt till Baikal emot Norden. Sjelfve Kejsaren i China måste någon tid till dem betala skatt i mynt och silke ^{k)}). Men efter flera lyckans skiften uti krig, inbördes split och stammens delning ^{l)} i Tatarer och Mongoler, gofvo sig de förre eller södre Hunnerne frivilligt under Chinas välvde, och de sednare eller norra Hunner blefvo nödgade att öfvergifva Chinas gränsor och upföka nya boningsställen uti Väster. Under detta tåg fördeltes åter desse uti 2:ne flockar. ^{m)}). Den ena tog sin våg till Oxus, Sogdiana och östra sidan utaf Mare Caspium, samt dådan gjorde tåta infall uti Persien, under namn af hvita Hunner eller Euthalites. Den andra, eller Svarta Hunnerne rigtade sin kosa i Nordvest till Volga och Bafchirien, hvareft de förblefvo hela 3:dje seklet, vistandes om sommaren vid Saratoff och Kama, samt om vintren vid Volgas

i) De Guignes, l. c. p. 153. 154.

k) Gibbon, l. c. p. 293.

l) De Guignes, l. c. p. 226.

m) Gibbon, l. c. p. 298.

gas mynning. Under deras vistande i stora Hungariet och Cumanska Stepen *n*), vet man om dem föga annat, än att de erhållit en anseelig tilväxt i sin styrka utaf sina efterlämnade, men nu åfven emigrerta landsmän *o*). Förmödeligen blefvo de ock här utblandade med Permiens invånare och flere Nordiske utvandringsmän; hvadan Romerske författare, som endast visste, att dese kommit norr ifrån, trodde allefammande hafva kommit ifrån Scandinavien. Hvadan ock den underliga sägen tyckes hafva kommit om deras ursprung, som Jornandes omförmåler *p*). I 4:de seklet gingo de öfver Volga, Don, Dniepern och Niestern, flogo under vågen Alaner, Góther, Agathyrser och Geloner *q*), utom många andre, som endast åro kånde under obekanta namn, samt på Rufini kallelse, ströfvade i Orienten ånda intill Antiochien *r*). I 5:te tidehvarfvet inbröto de i Thraciens, Moesien, Burgundien, Illyrien, Pannonien *s*), och enligt slutna fredsfördrag gjorde anspråk uppå nästan alla dessa orter *t*); men Roua deras Öfverhetsperson och Aetii Bundsförvant, feck blott behålla den sistnämnda orten. Derjemte njöt han såsom Romersk General ett årligt underhåll af 350 skålps. guld. Under Attilas regering, *i* steg deras välde till *fin*

n) *Le Beau* l. c. T. IV. p. 377. seq.

o) *De Guignes*, l. c. p. 407. *Gibbon*, p. 300.

p) Cap. XXIV.

q) *Gibbon*, l. c. p. 301.

r) *Le Beau*, l. c. T. VI. p. 27.

s) Idem l. c. T. p. 312. T. VII. p. 27, 100, 164.

t) *Thwez, Cron. Hungarorum*, Cap. XI;

sin høgd. Bägge Kejsardömen nødgades betala honom en ansenlig skatt i guld, och, så som det förmåles, åfven Scandinavien i pelterier. Han rådde om Germanien och Schytien i sin största vidd *u*); men detta stora väerde, det största bland Barbariska, som verlden ånnu kånt, förföll i hast med stiftaren deraf.

Att detta folk nyttjat mynt, tyckes icke böra vara underkastadt så många tvivelsmål, som man deröfver yttrat. Denna scepticisme har ofelbart härrört af en lange rotad fördom emot Indianisk civilisering, om hvilken man först uti våra dagar fått ett nägorlunda rätt begrepp *x*). Att förtiga andra vedermålen utaf Hunniskt mynt *y*), har Echard *z*) deraf upvist fem särskilda flag, alla öfver Attila, fastän hans namn af denne tids vårdslöse myntare *a*) på dem har illa blifvit stafvadt. Bland dessa Echards mynt, hafva de, på hvilkas ena sida står: *Ateula*, *Ateul*, eller *Atiula*, och på den andra: *Vlatos*, af store kännare befunnits vara Attilas *b*); men af andre håldre blifvit ansedde för Franske eller Skottiske familie-eller Stadsmynt; oaktadt ingen Fransk familie är kånd, som haft ett dylikt namn; och, fastän på ett af dessa tydeligen

u) Gibbon, l. c. Vol. 4. p. 257. Vol. 6. p. 32, 36.

x) Robertson, An Hist. Disquis. conc. the Knowledge with the Anc. had of India, p. 274.

y) De Guignes, l. c. p. 137 - 8. Strahlenberg v. Eur. und Af. p. 397. Schmidt's Opusc. p. 199.

z) Acta Erudit. Lips. A:o MDCCXX. p. 215.

a) Berch de num. Got. extra patr. p. 16.

b) Spanheim, de pr. & us. num. p. 41. Patin, Imp. Rom. Num. Ind. p. 35.

ligen står: *Adula Rex*, som aldrig kan betyda någon stad. Anledningen till den förmordan, att dessa skola vara Franska, är blott den likhet, som man tyckt sig finna mellan omförmålta motto: *Vlatos* och namnet: CVLAT eller ock CVLATTI, som man läsit på en omkring Paris upfunnen sten *c*). Denna likhet finnes således allenast mellan trenne bokstäver uti hvardera namnet, då likväl desse åro blandade med fyra olika i dessa namn. Föga mera grundad är den Skottska gifsningen; emedan den, jemte sammanspunnen likhet mellan omförmålta motto och det fordna namnet uppå Edimburg eller *Castrum Alata*, stöder sig uppå det svaga skäl, att dessa mynt ofta blifvit fundna i England. Detta styrker blott en nog dessutom erkänd fanning, att Hunnerne i fordna tider haft gemenskap med Britanniens invånare *d*).

Mindre dikt och mera fanning finner jag uti tillämpningen af detta Lemma uppå den bekante Attila, hvars namn olika blifvit skrifvet *e*). I hans läger nytjades så mycket Grekiska och Góthiska samt det Latinska språket *f*), att icke underlitit är, om ett Hunniskt ord fått sådan åndelse som detta Lemma: *Ula* är ett Hunniskt ord, emedan hela den bergsfräcka heter så, hvadan Hunnerne härstamma. *Ulug-Dag* betyder uppå deras språk ett an-

i) Banduri, Num. Imp. Rom. T. sec. p. 577.

j) Gibbon, l. c. Vol. 6. p. 303. *Jornandes*, l. c. p. 616.

v) Memoria Pop. ol. ad Danub. inc, a Strittero p. 483.

Chifflet, l. c. p. 211.

f) Priscus in Corp. Hist. Byz. p. 59 & 67. *Banduri* Imp. Or. T. sec. p. 117.

ansenligt berg *g*). *Ului-jati* är en Hunnisk åretitel *h*). Ett Hunniskt folk, som bodde omkring floden Udons eller Cumans utlopp i Caspiiska havvet, hette *Vlæi*). Morlacherne, som troligt kommo härifrån, gifva sig ånnu det namnet *Ulah* eller *Oulah*, som betyder *mågtig* och *ansenlig* *k*). Ungrarne så väl som många andre förbytte *o* och *u* i *v l*), samt den sistnämnde bokstaf uti *b, m*). Sjelfva det allmänna namnet på Kalmuckerne: *Eluths*, tyckes hafva större likhet med *Vlatos*, än namnet på okände Franske Riddaren och uppå Skottiska lågren. Scriptores Byzantini hafva icke utmärkt hvarje Hunnisk folksiam med sina primitiva namn, utan i dess ställe bortbytt dem med andra mera angenäma för ett Grekiskt öra; deraf har håndt, att Hunnerne blanda de med andra folkslag, blifvit bortblandade med dem i böcker, under namn af Schyter, Parther, Góther, Sarmater, Sacharter *n*) och Avarer. Må en kunnig forskare afgöra, huruvida detta Lemma såsom Nomen gentilitium tillhörts någon färskild Hunnisk Hord. Må han åfven utreda, hvad skyldiskap det kan hafva med Hebreiska ordet *Ulam*, som betyder:

g) Hist. Gen. des Voyages par *Prevot*, T. 7. p. 12.
De Guignes, l. c. p. 211.

h) *De Guignes*, l. c. p. 218.

i) *Ptolomæi*, Op. Geogr. Ed. Frit. fol. 80. Cap. IX. tab. II.

k) Voyage en Dalmatie par Abbe *Fortis*, T. I. p. 70. seq.

l) An. Lap. in Dac. p. 212. *Du Cange* Glosfar. sub. nom. *Ululamen*.

m) *Spanheim*, l. c. p. 78.

n) *Herodoti Polymnia*, Lib. VII. N:o 179. *Clio*, N:o 29.

Stritter, l. c. p. 579. *De Guignes*. p. 11. *Nicephori Greg.* Byz. Hist. p. 14.

der: *primus, primogenitus, Lazæ porticum m. m. o*), eller med Slavoniska ordet; *Vlaſtni*, mågtig; men antingen man tager det för folkslags namn och svarande emot de epitheter af Illyricus, Sarmaticus m. fl. som finnas uppå Romerske medailler, samt till exempel *Lazicus?* eller för en åretitel, som utmärker magt och höghet, (hvilket sednare mig synes troligast), så passar det i bågge fall på Attila. De på dessa mynt befinteliga Pentagoner och halvmånar vittna icke heller emot denna tanke; emedan utom andre folkflag af Celtiskt urprung, som lydde under Attila, Scordiscerne uti Pannonien och Moesien voro Celte *p*). Någon kunde åfven taga Pentagonen för en fjerna och anse bågge *q*) dessa himmels teccken, så här, som uppå Mitridats mynt, för sinnebilder af Amifus. Blomman eller axet, som man tyckt sig finna uppå några af hans mynt, kunde vara Dauriskt bohvete, som hårstammar ifrån norra Afien, eller Milium som utgjorde folkets måsta föda i Pannonien *r*). De på mindre vanligt fått föreställda håstar uppå dessa mynt, torde hafva varit af den befrynnerliga art, som, enligt Chinesiske berättelser, skall hafva förekommit uti Tatariet *s*).

Nå-

- o) Simonis Lexicon Onomast. V. T. Sect. VIII. p. 358.*
Cap. 2.
- p) D' Anville, l. c. T. I. p. 154. & 301.*
- q) Vaillant, Achæmenidarum Imperium, T. 2. p. 54. & 120.*
- r) Lin. Syst. Nat. 516. N:o 1. Dionis Casii Rom. Hist. Lib. XLIX. p. 472.*
- s) De Guignes, l. c. p. 162.*

Något ågta Hunniskt guldkynt har man icke velat kånnas vid; men, om jag ej bedräger mig, är det i fråga varande ett fådant. Jag har funnit Kederianska myntets prägel i det närmaste stämma öfverens med nyfs beskrifna silfvermynt, som jag tror mig hafva visat vara Hunniska. Till hufvudsidan är det mycket likt Gref Mediobarbi Attila N:o 201 *t*). Boucleringen på Kederianska myntet (*Cæsaries refuga, ab aure pendula*), ses åfven uppå ett oläsligt guldkynt, hvilket finnes anfördt af Savaro i defs noter till Sidonius Apollinaris. I nyfsnämnde Auctors text beskrifves detta fätt att lägga håret uti läckar såsom ett Góthiskt bruk *u*). Men förenämnde Commentator har dervid råtteligen anmärkt, att det var ett gammalt Thraciskt bruk, som blifvit vedertaget ej allenast af Góther, utan åfven af Schyter. Attila, som ansågs för en Schyt, och fölgde Thraciske sedvanor *x*), har åfven härutinnnan kunnat efterfölja deras bruk. Nåstan uppå alla de medailler, som tilläggas honom, föreställer han med ett boucleradt hufvud. Ett annat guldkynt utan epigraphe har Jobert afteknat *y*); hvars bilder något likna Kederianska myntets typer. Detta guldkynt, åfven som det nyfs förut af mig anförda, kallas väl Góthiskt; men man har på höft, så kallat alla gamla illa gjorda mynt, som man

ej

t) Imper. Rom. Num. Ed. Mediol. p. 542. *Du Cange* fam. Byz. p. 67.

u) *Sid. Ap. Op. ed. a Jo. Savan p. 5. sicut mos gentis (Gothicæ) est.*

x) *Priscus*, l. c. p. 66.

y) *Sc. des Med. av. rem. fig. 2. p. 113.*

ej vårdat sig att undersöka: och, om man ville noga granska dylike barbariska medailler, torde efter kännares förmoden z) åtskillige af dem befinaas vara Thraciska, Pannoniska och Hunniska. Mig tilhör endast nu att visa, huru det Kederianska myntet, enligt min sats, kan rimligen förklaras.

Af figurene uppå frånsidan märkes:

i:o *En Håst.* Detta djur har man få ofta förestålt uppå medailler, såsom en finnebild af ymnighet på denna afvel, ett befästadt läger, eftergift uppå beskattning, tapperhet i fält, ridderliga öfningar m. m. att snart sagt ej något folkflag finnes, som ej uti någon affigt och på något sätt har nyttjat det på sina mynt, och skådepengar. Jag anser derföre onödigt, att upräkna alla dessa folkflag, eller att upprepa färskilta och hit olåmpeliga föreställningsfått af detta djur a); men jag finner det anmärkningsvårdt, att detta djur på gamla mynt egenteligen förestållles såsom en finnebild af Dacien och nejden deromkring. Anledningen till detta bruk torde hafva varit den, att dese orter troddes vara Domicilia Martis b); kan hånda åfven den: att Vallachiet altid varit beryktadt för goda hästar. Chersonesus Taurica var åfven fordom kånd för en färdeles vård om dessa djur c). Att visa orter uti Maccodenien och Thésfalien nyttjat samma finnebild, torde

a) *Frälich ad Num. Reg. Vet. An. aut Rar. acc. nova p. 46 - 7.*

b) *Jobert. l. c. T. I. p. 383. Oiselii Thesaur. sel. ant. p. 141.*

c) *Zamofii Anal. Lap. vet. p. 3.*

;) *Euripidis Hecuba vers. 4.*

torde hafva hårrört af den omsorg Alexander Magnus och Philippus hyft för desfa kreatur, samt deraf att man uppå sistnämnde ställe aldraförst har tyglat och inridit dem *d*). Medan Dacien lydde under Romerskt vålde, förekomma vanligt vis uppå defs mynt ett lejon och en örn. Desse hafva i anledning deraf orått blifvit ansedde såsom detta landskaps vapen; ty de beteknade allenaft tvåne här förlagde legioner: XIII:a gemina och V:ta, af hvilka den förra bar ett lejon, och den sednare en örn uti vexillum *e*). Trajanus Decius framhålte likväl Daciens urgamla vapen eller Håsten på ett guldmynt *f*). Månne icke Attila såsom Konung öfver Dacien (hvilkun äfven nämnes i hans Konungliga titel) kunnat göra lika så?

2:o *En Fogel.* Denne liknar icke någon korp, utan snarare en Falk. Korpen ånskönt helgad åt Apollo för sin spådoms gåfva, och fastän den underflundom tycks beboda godt *g*) har dock allinånt blifvit ansedd för en olycksfogel, samt följakteligen fällan tjent till sinnebild på mynt och skådepengar. Falken deremot, Gudars och Regenters gunstling, har af fabeln blifvit tagen och tilägnad åt de förre *h*), men utaf de sednare vitterligen endast nyttjad till

d) Virgilii Georg. Lib. 3. verf. 115.

e) Neuman, l. c. P. I. pag. 84.

f) De Bie, l. c. p. 100.

g) Callimachi, Attila ap. Bonfin pag. 859. Zanof. l. c. p. 114.

h) Aelianii Hist. An. Lib. XII. Cap. IV. Ovidii Metamorph. Lib. XI. verf. 345.

till ett tidsfördrif, som ej förtjent anteknas på medailler. Om Attila är dock bekant, att han brukat i sin fana bilden af en falk *i*). Tvifvels utan var det den Tatariske *k*), som kallas Schongar af Tatarerne. De gifva den i skatt och såsom prof af undergifvenhet åt Öfverhets personer, samt fätta på den samma få mycket värde, att de med namn af Schongar hedra sina landsmän och hela horder *l*). Dylik fogel förekommer oftaft på Tatariskt mynt *m*). Den kan således åfven på det Kederianska utmärka Attilas Tatariske vafaller. Enligt Chinesiske urkunder voro Ge therne utaf Tatarisk härkomst *n*). De bodde i Augusti tid kring Dniepern i den delen af Okrain och lilla Tatariet, som än i dag be bos af Oczacoviske Tatarer *o*). Från detta land, där Gótha namnet och vårt språk på visst fått åro i behåll *p*), där råg och korn samt våra vanligaste trågårds örter växa vildt *q*), tyckas våra åttefäder hafva först begifvit sig till norden *r*). Dit återvände åfven de under

Be-

i) *Olahi Vita Attilæ ap. Bouf.* & in Coron. Goth. p. 82.
De Guignes, l. c. p. 418.

k) *Brisson*, Ornith. T. I. pag. 345. *Lathami, Synopsis of Birds* T. I. pl. I. pag. 35. pl. N:o 3.

l) *De Guignes*; loco nup. cit. in not.

m) *Voyage en Russie trad. p. Chantreau* p. 299.

n) *De Guignes*, l. c. p. 158. in not.

o) *Strabo, Geogr. Lib. VII. Ovidii Epist. de Ponto El. I. v. I. D' Anville* T. I. p. 334. *Scherer, Annales de Petite Russie* p. 8, 9, 45. cfr. *Keyslers Ant. Sept. & Celt.* p. 354.

p) *Grotius, in proleg. ad Hist. Goth.* p. 19.

q) *Scherer*, l. c. p. 4.

r) *Bayer, in A&A. Petrop.* T. V. p. 340. seq.

Berichs, Filmars och Fastidas fana ^{s)}). Där bodde åfven Ostrogothi, hvilkas Furstar Valemir, Theodomir och Vidimir voro Attilas vasaller ^{t)}). Gótherne uppråkna uti andra rummet ibland undersåtare i hans Kunga-titel. Gether och förmodeligen ånnu flere folkflag inhægrepos denna tiden under Gótha namnet. Falken var de tapre Góthers följeslagare i lif och i död ^{u)}).

3:o Båge och Pil. Bågen har en Schytisk krökning ^{x)}). Sedan Schyterne från Volga, dels af egen drift, dels tvungne utaf Mithridates och af Getherne, nalkats Donau, blefvo de alt mer och mer bekante i Europa såsom fruktansvärde bågeskyttar. Någre utaf dem blandade med Greker ifrån Pontus omförmållas af Horatius och Virgilius under namn af *pharetrati* eller *sagittiferi Gelones* ^{y)}). Andre såsom Schyter ansedde Nationer, fastän utaf färskildt ursprung, såsom Agathyrsi, Jazyges Methanastæ, Budini, Neuri, Voener eller Finnar ^{z)} tyckas hafva jemte de förstnämnde någon tid bebott den delen af Sarmatiens, som nu kallas röda

s) *Jornandes*, Cap. XVIII. *Hornii Geogr. vet.* Hvarest de utaf Jornandes nämnde orter, till hvilka Gótherne anlände, finnas utsatte.

t) *De Guignes*, I. c. p. 437.

u) *Vilkina Sagan*, p. 527.

x) *Winkelmann*, Hist. de l'Art T. I. p. 160.

y) *Odar.* Lib. III. ov. IV. *Anæid*, Lib. VIII. v. 125. *Marcellinus Ed. Gron.* p. 476.

z) *Pomp. Mela*, c. Obf. *Vossi L. I. c. XIX. D' Anville.* T. I. p. 331. *Bayer loco nup. cit. & Tab. Geogr. Scyt. Vet. Tom. I. adjuncti. Tacitus de mor. Germ. ad finem: fennis ~ ~ sola in sagittis spes.*

röda Ryssland och öfra Ungern *a*), samt nyttjat enahanda vapen. Hunnerne, som efterfölgte dem, öfvergingo alla uti färdighet att sköta dessa vapen. Långt före Christi födelse voro de i bruk och blefvo färdeles förbättrade af Hunniske Regenter *b*). Af de gamle Hunner ansägs pilen såsom tecken till en undergifven hord, och bågen till ett Kungligt öfvervälde *c*). Denna sinnebild var kånd i Orienten *d*), och man beteknade med fiendens afbrutna båga defs våldes undergång. Attila, såsom alla Schyters och Sarinaters Konung *e*), har följakteligen, med en båge kunnat här betekna Hunnernes dominium, och med pilen de i omförmålte orter ånnu i hans tid qvarblefne Schyter, eller ock de öfverlöpare. hvilka omförmålas nästan uti alla underhandlingar emellan honom och de Romare.

4:o Troligen *ett Vildsvin*; men på detta ses ej någon pil, som på det Caledonska, ej heller finnes härvid något af den jagande Dianas redskap, som utmärker hennes föremål *f*): Och utom desse, hafva Vildsvins jagger aldrig blifvit förestälde uppå mynt och skådepennningar. Det vedermåle utaf Kejsar Diadu-

a) Callimachus, l. c. p. 854.

b) De Guignes, l. c. p. 132.

c) De Guignes, l. c. p. 121. *Herbelot, Bibliot. Orient.* p. 218, 265.

d) Arrianus, de Exp: Al. p. 114. *Ejusd. Rer. Indic.* p. 541.

e) Olahi in vit. At. Calimach. ibidem.

f) Spanheim, Ep. adj. Bayeri obs. & conj. Morelli Spec. R. Num. p. 72, 79, du *Choul Disc. de la Relig. des anc.* p. 89.

Diadumeriani, färdeles begivenhet på detta nöje, som Tristanus tyckte sig förmärka på ett Romerskt mynt, fann han sjelf vid mogen eftertanke vara fälskt *g*). Lucanien och de fordne Marsers land anfågos såsom färdeles lönande för dem, som ville fälla detta djur, hvilket utaf den anledning af *Horatius* kallas: *Marsus aper h*); men aldrig har man derföre lätit präglia det på deras mynt. Det förestållles endast på Arpanernes, till en hugkomst af Diomedes, som bördig i Aetolien, flyftade i Arpi ett litet Furstendöme *i*). Utom prägelns ofullkomlighet på det Kederianska myntet, hvilken ensam är tilräckelig mot dess upphof uti Magna Græcia, är det i min tanke en orimlighet att man där kunnat flåmpla ett jagtflycke, tati få elak smak. Icke eller förefaller det mig rimligt att djuren af detta flag, som offrades i Patras och Aspendus åt Diana Laphria och Venus *k*) blifvit dem hemburna i så onaturlig flällning. Men deniot är det i högsta måtto rimligt, att djuret uppå detta mynt, ej mindre än på Servianers och Dardaners monumenter *l*), beteknar deras landskap. Detta land var mycket väl befäst, men intogs dock af Attila i Byzantinska kriget; på gränsen emot Thraciens var en namukunnig defilé *m*) (succorum

VII DEL.

K

angu-

g) Sirmond Anti. Tristanus II. p. 31.

h) Carin. Lib. I. Ode I.

i) Goltzii Græcia p. 305. Swinburn Voyage dans les deux Siciles p. 116.

k) Laurenbergii Græcia Ant. p. 44. Eckhel I. c. p. 223.

l) Anal. Lapid. p. 31.

m) D'Anville, I. c. T. I. p. 309.

angustiæ) som skyddade hans nu intagne länd-
der ifrån Romerskt anfall. Vildsvin funnos
här till en ovanlig myckenhet och hafva al-
tid blifvit nyttjade till sinnebild af ett tap-
pert vårn och motstånd *n*). Till hans områ-
de uti denna nejd, hörde åfven landet Medica
befolkadt af Meder *o*). Man finner fäledes,
att detta mynt på förbemålta fått utmärker
alla folkflag, som upräknas i hans Konungs-
liga titel, hvilken var: *Attila Et. Hunners,*
Meders, Gøthers och Daciers Konung p). Hårtill
kommer åfven den omständighet, att om Da-
cien och Chersonesus Taurica, såsom nu fören-
te under Attila, anses för ett Landskap, lik-
nar det i någon måtta ytter skapnaden af en
Häst, hvars hufvud vetter emot Svarta hafvet
och rygg mot Byzantiska Riket, samt att de
öfriga nys omförmålta folklags ländre voro
få belågna i anseende till Dacien i denna ställ-
ning *q*), som deras typer på detta mynt
förhålla sig till den förstnännde bilden eller
Hästen: att Okrain och Sangiatus Oczaco-
viensis svara emot hästens bringa — en del af
Polen och Pannonien ligga under buken: och
Servien sanit Bulgarili uppå ryggen. En så-
dan famianstämning plågar icke vara fölgen
af en slump. Så vida den är fann och fan-
ningen

n) *Piccinelli Mundus Symbolicus*, p. 340 - 1.

o) *D' Anville*, I. c. p. 287 - 8. *Dion, Halicar. Ant. Rom.*
L. I. p. 49. *Aet. Pet. Fv.* p. 355.

p) *De Guignes*, I. c. p. 418. not. 5.

q) *D' Anville*, I. c. T. I. p. 229. *Tab. Synopt. totius*
fl. Danub. *Lotter. Gibbon*, I. c. T. I. p. 325 - 6 a
Map of the Eastern Part of the Rom. Emp.

ningen är en, tycks den stadsfåsta rigtigheten af min fäts. I annat fall behagade man uppe någon mera enkel och på verkeliga händelser fig flödande förklaring öfver denna grupp.

Angående de tåmmar, som hårsynas, gör jag endast den anmärkning, att alla hästar som afbildas på Trajani årestod, hafva åfven sådane, ehu-ru de på många ställen fordom icke brukades.

Förklaringen af myntets hufvudsida måste vara underkastad flera tvifvelsmål, då ingen alliment erkånd urbild eller samtida beskrifning *r)* öfver Attilas utseende, hvarmed detta hufvud kunde vederbörligen jämföras, nu mera är att tilgå. Om, i brist håraf, man jämför Medailleurens teknig af detta hufvud med beskrifningen deröfver, som sednare Auctorer *s)* lämnat oss, torde man väl finna någon likhet dem emellan; men därjemte den skiljaktighet, som åtföljer skilda förenål. För min del finner jag ej på Medaillen Attilas beskrifne *nasus simus* och dess *oculi minimi*. Denna olikhet, Procopii förberörde yttrande om Guldmedaillen och den omständighet, att på detta hufvud hvarken finnes någon krona eller fascia regalis, tyckes samfält visa, att hans eget anlete har icke blifvit teknad. Men jag ser ock icke, hvarföre ej han, få väl som många andre *t)* kunnat i dess ställe låta före-

K 2

ställa

r) Le Beau, l. c. T. 7. p. 342. Gibbon, l. c. Vol. 6. p. 102. Fabricii Bibl. Græc. T. 7. pag 235 - 6. Sidon. Apoll. Lib. VIII. Ep. XV.

s) Jornandes, l. c. p. 661. Cænus de facie Attilæ. Otah & Calim. Vita Ejusdem. Cfr. Winkelmann, l. c. T. 2. p. 251. Insig. aliq. Viror. icones, p. 131.

t) Selecta num. Antiqua Seguini p. 52.

ställa sig under bild af en Gudomlighet; hans företrädare antogo titel utaf Tan-ju eller Himplens söner *u*). Hans efterföljare Zingis-Khan och Timur gäfvo sig anseende af Gudomliga varelser *x*). Sjelf var han understundom svag för en afgudadyrkan *y*), som Preßerskapet vid *Cokajon mons*, med eget efterdöme, understödde *z*). På myntet med Vlatos synes han afbildad såsom en Victoria: här tycks han figurera som en Deus Topicus eller Genius loci, i hvars vård man anförtrodde länder *a*). En sådan Skyds-Gud dyrkades utaf Tartarerne under namn af *Natagai b*), i likhet med de gamlas Indigetes, som man af utmärkt akning icke tordes nämna. Må hända var ock det en orsak, hvarföre icke detta hufvud bekommit någon epigraphe; men Attilas okända språk var utan tvifvel den förnämsta skulden till denna obetydliga förlust, som åfven visar sig uppå reversen af hans Medailler. *Ornamentum genæ*, som Aspesfor *Keder* uti sin Afhandling öfver detta mynt pag. 52 funnit vara en Gudomlighets tilhörighet, torde fannolikast hafva varit något denne Skyds-Gud tillagdt smycke. Man tillade dylika Gudomligheter hvarjehanda prydнader *c*); men en sådan som här ses, finnes ej på våra all-

u) *De Guignes*, l. c. pag. 134.

x) *Gibbon*, Vol. 5. p. 202. Vol. 6. p. 35, 36.

y) *le Beau*, Tome 7. p. 201, 203.

z) *D' Anville T. I.* p. 318.

a) *Lelii Gyraldi Op. om. p. 61.*

b) *Idem Ibidem p. 73. & 19.*

c) *Paschalii Coronæ Lib. IV. C. III.*

allmånt kånda Gudabilde. På ett oläsligt Parthiskt mynt, som man har tilerkånt Pacorus ^{d)} ses en Genius urbis med en fascia, eller, som mig troligare synes, en caprona ^{e)} hängande längs efter pannan. Den är således olik Keders granlåt, hvilken mera kommer överens med de hår-läckar, som fladdra omkring Mithridatis eller Lysimachi hufvud på några af deras mynt ^{f)}; men åfven dessa likna ej fullkomligen den omförmålta prydnaden. Då man icke troligen kan tillskrifva denna grannlåt blott en nyck af Stämpelfnidaren, finner jag ej någon möjelighet, att förklara huru den naturligtvis kunnat fåstas vid kindbenet; om man icke anser densamma för en tatuering. En dylik brukas verkeligen nu förtiden af de fordna Hunners Grannar Tunguferna ^{g)} och deras nägrannar öboerne på Unalasca ^{**}).

Cæsaries refuga, grani & cincinni ^{g)} och för öfrigt samma sinak med det Kederianska myntets präglingsfått, befinnes åfven på Auduleontis mynt, de få kallade Decebali penningar och några Thraciska samt Macedoniska mynt, såsom det med Hercules Thasioon, Cotyos Karacte, och Macedonioon Protes. Men oag-

^{a) e)} *Vaillant Arfacidar. Imp. T. I. p. 304. C. Luciliæ Reliqviæ*, p. 41.

^{f)} *Cary, Hist. des Roys du Bosphore Cimmer. Pl. I. N:o 2. Neuman, l. c. P. ult. T. V. N:o 1.*

^{*)} *Gmelins Reise durch Siberien I. Th. p. 79.*

^{**) Cooks 3:dje Refa p. 364.}

^{g)} *Keder, l. c. p. 40. seq.*

oagtadt enahanda smak *h)* har varit rådande på desfe grannars och nägrannars mynt, finner jag dock icke troligt att Kederianiska myntet blifvit flaget uti Thracien eller uti Macedonia; de flästa och näst liknande af nyfs-bemålta mynt åro fundna i Pannonien och Dacien samt dersamma stådes fabricerade. *i)* Alla säkert kända Macedoniska mynt visa något tecken till ett namn på deras Magistrats personer, Konungar eller släder; och aldrig här man hvarken der ej eller uti Thracien låtit präglia någon minnes-penning öfver Attila, som endast edelade deras släder, om jag undantager Heraclea *k)*. I anseende härtill finner jag ock föga troligt, att detta mynt blifvit flaget i Dalmatien och Moesien.

Brift på Arfacidisk och Achæmenidisk eller annan ära, jenite flere olikheter åro åtven stridiga anledningar mot den förmodan att detta mynt har blifvit flaget i Bosphoren, Pontus, Colchis eller andra ännu mer afslagsna länder *l)*.

Det återstår för mig således blott Pannonien och Dacien att uti denna affigt välja på; men dem emellan har jag svårt att decidera mig, i brift af dertill tjenliga anledningar. Pannonien

h) Neuman, 1. c. p. 135. - 139. Frælich, 1. c. T. I. N:o VI, Cary, Hist. des Roys de Thrace Pl. II. N:o 10.

i) Cary, Hist. des R. de Thr. p. 70.

k) Gibbon, Vol. 6. p. 43: 70 civitates deprædatione vastatae Pr. Tiro.

l) Vaillant, Ars. Imp. T. I. p. 7, 19, 195. T. 2. p. 54, 182. seq. Goltzii c. o. T. IV. Af. Tab. I. seq. Gibbon, Vol. 6. p. 42.

nien tyckes fram för andra bôra vara denna pennings myntnings-ort, såsom Attilas förnämsta lägerställe, men detta är ej eller med fullkomlig visshet afgjordt *m*).

Att nogare utsätta denna pennings hemort vore åfven en förmåtenhet af mig, då store kändnare, som granskat omförmålte analogue mynt på stållet ej vågat nogare bestämma deras hemort, fastän bland desfa många varit lämpliga, och innan man ännu har hunnit att beskrifva hälften af dem. Då flere komma för en dager, torde en jämförelse emellan dem och det Kederianska myntet tilräckeligen uplysa detta ämne.

Många myntnings-ståder uti denna negd åro bekanta af Medailler och de i Hunniad uptäkta minnes-märken *n*). Attila var icke utan guldstreks letare *o*) eller upbördsman af guld i Dacien. Sibenburgiska och Ungerska guldgrufvorne hafva altid gifvit blek och blandad malm *p*), hvars renings-sätt förmodeligen, under et Barbariskt väerde var både illa kändt och practiceradt.

Anledningen til detta mynt var, enligt hvad jag redan anfört i det Österländska kriget, som börjades af Attila år 441 och flöts år 444 *q*). Håfderne, som icke komma öfverens

m) Gibbon, Vol. 13. p. 41.

n) Anal. Lap. Cap. V.

o) Marcellinus, I. c. p. 485.

p) Neuman, I. c. P. I. p. 88. Acta Erud. Lips. A: 1718. p. 53. Voyag. Metall. p. Jars T. 2. p. 190.

q) Gibbon, Vol. 6. p. 40. Buat Hist. des peup. de l' Eur. T. VII. Cap. XV.

ens om Attilas Regerings-år i allmänhet r), sammankomma icke eller härutinnan; men Buats nys anfördta tideräkning tyckes vara mest pålitelig. Vid famna tid har ock; till följe af min fatts, Kederianska myntet blifvit flaget.

Desfa mina tankar grundade uppå de sannolikaste anledningar, som varit mig bekanta, underställer jag med vördnad Kongl. Akademiens uplysta pröfning.

Scientiarum omnium robur, instar fascis senis, non in singulis bacillis, sed in omnibus conjunctis consistat.

Bac. de Ver. de Aug. scient. Lib. I. p. 30.

r) *Heroldi, Chron. ap. Benfin. I. c. p. 835. Stritter. I c. p. 480 - 534. le Beau, T. VII. p. 164, 205, 348. Gibbon, I. c. Vol. 6. p. 32. seq,*

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Akademiens Dagbok,
den 15 Martii 1796.

Då Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien i år, lika som de näst föregående, sakenade tillfälle, att i offentlig sammankonst afkunna sitt omdöme öfver de Skrifter, hvilka det framfarna året för hennes utfäste belöningar inkommit, samt upgifva de Prisämnen, som af Konungen för det ingångna blifvit fastställda; beslöt Akademien, att upfylla denna skyldighet genom följande kungörelse:

Uti Historien, där Akademien förledit är till Täflings-åmne upgaf: *Afhandling om Svenska Sillfisket ifrån äldsta tider intill Konung Gustaf I:s anträdde till Regeringen*, har en Skrift inkommit med valspråk: Nu skall Konungur huxa, huru han skall sit folk med årom födha - - - Til födho höra fjurahanda idkan - - - Thz tridhia år Fiskning i hafui och i androm vatnom; hvilken Akademien funnit vårdig det utfästa Priset. Författaren är Herr *Adolf Daniel Enander*, Landtmann.

I Lärda och Främmande Språken: *Åreminne på Latin eller Fransyska öfver Hugo Grotius*, har Akademien emottagit 5 Skrifter: N:o 1. med valspråk: Honorificum est, magnorum virorum scribere laudem. N:o 2. Quid faciendum sit, a faciente discendum est, N:o

3. Ingenio flat sine morte decus. N:o 4. Mer-for civilibus undis, Virtutis veræ custos, rigi-dusque fatelles. N:o 5. Forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Ibland deffa har Akademien funnit Skriften N:o 3. närmast upfylla hennes önskan, och derföre tilldömt den samma högsta pri-set. Författaren är Juris Profesforen vid Athenæum i Amsterdam, Herr *Henrik Constantin Cras**). Akademien har åfven tillagt Skriften N:o 5. Accesfit, med rättighet till ett rum i hennes Handlingar. Författaren är Herr *Mathias Stoltz*, Rektor vid Skolan i Helsingborg. Akademien tror sig icke böra underlåta att nämna, att Skriften N:o 2. ågt en grad af godhet, som ådragit sig hennes uppmärksamhet; och att Skriften N:o 4, ehuru icke fullbordad, vittnat om en Författare af utmärkt förtjenst.

Uti Antiquiteterna: Undersökning om beskaffenheten af de verldsliga Åmbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunge-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter, har intet Försök blifvit inlemnadt.

Uti Inscriptions- och Sinnebilds-konsten, hvaruti Akademien åstundat: 1:o För-lag till Inscription öfver Kongl. Myntet, i anled-ning af dess sednaste reparation. 2:o Förslag till Minnes-penningar öfver Sveriges namnkunnigaste en-skilde

*). Som Herr Cras sjelf redan låtit trycka denna Skrift; har Kongl. Akademien icke ansett nödigt, att den uti hennes Handlingar införes.

skilde personer, ifrån Drottning Margaretas till Konung Gustaf I:s tid, hafva inkommit 6 Förfök: N:o 1. med valspråk Breviter & Bene. N:o 2. Mortem omnibus a natura æqualem, oblitione apud posteros vel gloria distingui. N:o 3. Sed tamen experiar. N:o 4. Memoria Patrum non abolenda. N:o 5. Præstat otiosum esse, quam nihil agere. N:o 6. Difficilia quæ pulera.

Vid pröfningen af dessa Förfök har Akademien funnit N:o 3. utmärkt genom flere så lyckliga upgifter, att hon ansett det samma förtjent af den utsatta belöningen. Författaren är Herr Magister Docens *Gunnar Backman*, hvilken åfven förut erhållit ett lika vederstående af Akademiens bifall.

Med Konungens Nådiga tillstånd upgifver Akademien för nu ingångna år följande Täflingsåmnen :

I Historien: *Afhandling om Svenska Sillfisket ifrån Konung Gustaf I:s anträde till Regeringen, intill närvarande tid.* Priset är en Guldmedalj af 26 Dukaters vigt.

I Lärda och Främmande Språken: *Åreminne på Latin eller Fransyska öfver SAMUEL PUFFENDORFF.* Priset en Guldmedalj af 26 Dukater.

I Antiquiteterna: *Undersökning om beskriftenheten af de verldsliga Åmbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunge-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter.* Priset en Guldmedalj af 15 Dukater.

Uti Inskriptions - och Sinnebilds-konsten: 1:o *Förslag till Inscription öfver Börsbyggnaden.* 2:o *Förslag till Sküdepenningar öfver de märkligaste i Sverige timade händelser uti innevarande Sekel, efter Författarnes eget val.* Priset är en Guldmedalj af 12 Dukater.

De Författare, som i dessa ämnen vilja tävla, böra inom den 20 Januarii 1797 till Akademien inlämna sina arbeten, försedde med Valspråk och förseglad Namnsedel. De Skrifter, som icke blifvit belönte, kunna hos Akademiens Sekreterare återfås, då deras valspråk eller andra fäkra kånnemärken upgifvas.

A f h a n d l i n g

O m

Svenska Sillfisket ifrån de äldsta tider, intill Konung Gustaf I:s anträde till Regeringen;

Författad af

H E R R ADOLF DANIEL ENANDER,
Landtman

Och

Af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-
quitets Akademien belönt,

år 1796.

Nu skall Kunungur huxa, huru han skall fit Folk med
årom födha . . . Til födho höra sjura handa idkan . . .
Thz tridhia är Fiskning i hafui ock androm vatnom.

Konunga Styrilsen.

I bland Naturens egna Alster, hvilka genom
flit och omtanka kunna erhållas, åro de, som
hemtas ur vilda hafvet, icke de minst bety-
dande. Flera Riken råkna härifrån deras up-
komst till magt och anseende; och Förfynten
tillbjuder jámväl Sverige de båsta tillfällen,
att på flera fått begagna sig af denna kålla
till rikedom a).

Af

a) Högstalig Kon. Gustaf d. III:s Punkter till Rikets
Ständer 1778 S. 24. Jfr. Kongl. Refol. på Allmo-
gens Besvär 1741.

Af alla Hafvets Innevänare tyckes ingen förtjena större upmärksamhet, än *Sillen*: ingen finnes där till större nytckenhet, ingen fångas där till större mångd, ingen bidrager så mycket till människors föda, och välmåga *b*). Ehuru Herr Assessor *Tuneld* yttrade „att 1000 „Tunnor Sill, och 1000 Sk:pund Järn kunna „anfes för Publiken af lika värde; men Na-„tionela förtjensten af 1000 Tunnor Sill, stör-„re“ *c*); tyckes vara nog öfverdrifvet; (hvar- före ock en Anonym *d*), tviflat om denna uppgifts riktighet); är dock den Författare *e*), hvilken Herr Tuneld åberopat, kånd för så vidsträckt kunskap och erfarenhet i Hushålls-Vetenkapen, att hans patriotiska utlåtande icke bör ogillas. Åtskillige andre inhemske Författare *f*) hafva åfven ilera år förut yttrat samma mening, och med klara bevis ådaga-lagt fanningen deraf. Då

- b*) Doft. Fagreus's Anmärkningar om Sillen uti Trangrums-Acten, S. 96. — Assessor Lannérs Handlin-gar till Sv. Fiskeriernes Historia, 1:sta St. Sid. 5 och 49. Ifr. Secret. Utkot. Underd. Bref till K:gl. Maj:t d. 8 Junii 1752.
- c*) Herr Assessor Tunelds Geographie öfver Sverige, VI. Upl. tr. 1785 S. 38.
- d*) Uti Stockh. Posten N:o 8, år 1786.
- e*) Herr Econom. Intend. Fischerström och dess Tal till Sv. Folket. S. 175.
- f*) Herr Canc. Råd. Edv. Carleson, i sin uppmuntran till Fiskeri-inrättningar i Sverige genom ett Tal för Kongl. Sv. Vet. Academ. 1749 S. 7 och Herr Com. Råd. NordenCrantz (Bachimanson) i Arcan. Oeconom. & Comm. tr. 1730 Tom. I. S. 289. — Härvid kan ock jämföras hvad en fig kallande Svenlk Tydelekur (till åsentyrs Herr Cap. Mårt. Trievald) uti Hållands Guld. Grufva, öpnad för

Då Rikets fördel och vinst af Sillfisket är stor och betydelig; då dugtigt Sjöfolk därvid upammas; då det skaffar utkomst för 1000 tals fattige, annars näringsslösa Arbetare; då afkastningen deraf förser så väl den förmögnes bord, som den fattiges med nödigt fodande och folkökningen befordrande spis g); då den del af fångsten, som ej åtgår i Riket, är för Utlånningen en begårlig Handels-vara, åvensom den af råket (afskrädet) tillverkade nyttiga tran h); då sjelfva affället efter kokningen eller Tran-grumset är ganska tjenligt till åkrars och ångars förbättring i), kan väl intet

Rikets Ständ. 1746 skrifver Sid. 8, 13 att de Svenske då gäfvo 2 Sk:pund Stångjärn för en Tunna Holländsk Sill. Herr Estenberg i Diff. de Piscaturis in Oceano Boreali, under Canc. Råd. Lagerbring, anfører Sid. 2, att knapt de rikaste Guld- och Silsver-Grufvor rikta så mycket, som Fiskerier.

g) Peut être même que les parties huileuses du Poisson sont plus propres à fournir cette matière, qui fert à la Génération. Ce seroit une des causes de ce nombre infinie de peuple qui est au Japon & à la Chine, où l'on ne vit presque que de Poisson. Montesqu. L'espr. des Loix Livr. 23 Ch. 13.

h) Herr Bar. och Landshöfdingen DuRietz's Kungörelse om Belöningar för dem af Allmogen i Götheborgs Höfdingedöme, som med Sillegrums gödsla åker och ång af d. 26 Sept. 1780 införd i Stockholms Posten N:o 230 nämde år. Inrikes Tidn. N:o 116 & 132 år 1793, samt Extra Posten N:o 75 år 1794.

i) Sillfångsten i Nordsjön och Cattegat åt Bohus-läns sidan stiger årligen till 300.000 Tunnor. Tunelds Geogr. 6 Upl. Sid. 17. Utrikes affärtningen på Sill går årligen till ett värde af 300.000 R:dlr. Omkring 500 Fat Tran, om 60 Kannor hvardera, tillverkas årligen. Bar. Hermelins Tal för K:gl. Vet. Acad. om Nåringarnas förhållande i Sverige, 1773 sid. 42.

intet tvifvelsmål om denna närings nytta och förträfflighet åga rum.

Genom kunskap om ett närings - fångs fordna och närvarande tillstånd, samt om de orsfaker som dels Naturen, dels Konsten beredt till desf upkomst och förfall, kan båst flutas till desf förefående öden; och genom en sådan kunskap kunna åfven de fäkraste mått och Författningar tagas, till olägenheters undanrödjande, och Nåringens förkofran. Öfvertygad, att Kongl. Akademien i denna affigt upmanat till underrättelser uti detta Åmne; har jag drifstat framlägga dem, jag haft tillfälle att sainla *om Svenska Sillfiskets öden före Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen.*

Att Sveriges förste Inbyggare, genom jagt och fiske förskaffat sig flörfla delen till sitt uppehälle och nødtorft tyckes vara onekeligt; emedan de utfökt sig hemvist och nedslagit sina bopålar på en, om ej efter någre Håfde-tecknares fannolika mening, Skårgård *k)* dock af många och stora vatten omgifven och genomskuren del af Jorden *l).* Uti

k) Herr Hof-Cancell. von Dalins Svenska Historia, I. Del. S. 3-10 och II. Profess. Ferrners Tal 1765. Twisten om Vatn-minskningen, S. 20 och följande. Beskrifn. om Öland af Åhsstrand, utgifven af Gahm, S. 209. Crælius Beskrifn. öfver Tuna, Sefvede- och Asbolands Håfrader i Calmire Län, Capitlen 1, 2. Sv. Patr. Sälfk. Hush. Journal för Julii och Aug. Månad 1795 S. 155.

l) Herr Canc. Råd. Lagerbrings Svea Rikes Historia, I. D. S. 43 följande. Herr Cammar-Råd. af Botins Sv. Folkets Hist. 1:sta Tidhvarfv. sid. 9, 13. Den fammes Beskrifn. om Sv. Hemman och Jordas-Gods, 4. D. sid. 1, 7. Herr Riks Historiograph. Jacob

Uti ett skogbeväxt och olåndigt Land gjorde våre Stamfåder tvifvelsutana, i brist af vågar, sina mesta resor till sjöss; och är det naturligt, att de då, likasom under Vikingsfärdena, mestadels lefvat af Fisk, hvilken de få lått kunde fånga, då de uppehöllo sig på och vid hans Element *m).* Af detta Näringsfång hemtades åfven snarare föda och vinst, än af Åkerbruk, som ej få väl kunde passa för ett ofladigt och flyttande Folkflag. Fiskefånge lärer ock fallit i deras tycke, emedan det liknade Jagt- och Strids-förråtningar, faint fordrade tilltagsenhet, styrka och ihårdighet.

Som våre Stamfåder merendels vistades vid och på Sjön, hade de tillfälle, att göra sig kunnige om Fiskarnes tillhåll, lektid *m. m.*, och att utröna med hvad flags redskap och agn de båst, hvarje årstid kunde fångas.

VII DEL.

L

De

Wildes Sv. Stats Historia, I D. sid. 123, 128 och 336. Herr Riks-Råd. m. m. Gust. Bondes Undersökn. om Finnska Nationens och Språkets härkomst i K:gl. Vitt. Acad. Handling. I D. sid. 82 och följ. Tunelds Geographie på flera ställen. Enfaldige Natur-Forskar, sid. 92. Cammar-Rådet Carleson ans. st. sid. 4.

m) Heims Kringla, eller Sturlesons Nordlänse Konunga-Sagor. I D. sid. 25, 37 och flerestådes, till och med 537. Lagerbring ans. st. I D. sid. 418, 422. Von Dalin ans. st. I D. 58, 59 - - 259, 364. Disput. af Brander under Erke-Biskop. Menander i Åbo 1751, De Regia piscatura Cumioensi sid. 2. Dissert. De Vikingis 1730, 1734, af Herr Ubström. Ostron och Muslor omtalar Starkader såsom en ganska förgälig spis, i sin Visa, som Saxo översatt på Latin. Lagerbring ans. st. sid. 434.

De erförö, utan tvifvel, att ju längre åt Norden Fisken råkas, desto fetare och varaktigare är han, samt under den starkaste vinterkold, är båst *n*). De foro ock derföre, liksom Bergen-och Dronthems-boarne nu för tiden, ut på fiske, straxt efter Jul-helgen, till de omåteliga djup under Nord-polens; övertygade, att där är Fiskarnas födelse-ort, att de där hafva sin ymnigaste föda och tillväxt; och att ju längre derifrån, desto fämrer samt magrare, i anseende till sina långa och utmattande resor, samt mindre tillgång på föda *o*).

Innan

- n*) Herr Enholm i Disput. under Prof. Kalm i Åbo, om Öftg. Skårboers fiskfått, anmärker I D. sid. 44 Man:crpt, att Strömmingen är båst Vintertiden.
- o*) Canc. Råd. Carleson på ans. st. sid. 17. Anmärkn. vid Svio Góthernas fordna Hushålls-vett af Herrar Trozelius och von Hauffvolff, utg. Uppsala 1752, sid. 11, 12. Doctor Fagreus ans. st. sid. 98, där, och på de följande, berättas om Sillens årliga utvandring från Nord-polens, åt Söder, öster och Väster, i viisa Arméer, eller Husvud-grenar, åtföljd af Hvalar och mångfaldige flags andre fiskar. Jfr. här om Prof. Bergmans Verlds Beskrifn. 2 Tom. sed. Band. sid. 467. Journalisten III. Tom. III. Quart. recens. i Stockholms Posten N:o 164, år 1793. Herr Prof. Ströms faminanlikning emellan de Norrske och Svenske Fiskerier i Kongl. Sv. Patr. Sällskapets Hush. Journal för Maji Månad 1781, och den fam. mes Bref om Silde-aat, eller röd-aat — (af hvilken Råka, Sillen skall njuta sin förfämlsta föda) — tr. 1781 i Vecko-Skriften för Låkare och Natur-Forsk., sid. 189 och följ. Biskop. Pontoppidans Norriges Nat. Hist. 2 D. sid. 271. Afhandling om Fiskerierna af E. Hagerup ingifven till K:gl. Landt-Hush. Sällsk. i Köpenhamn 1770, sid. 9, 10, 31 med flere.

Innan de gamla Svenskar kunde räkna Hampa och Lin för sitt Lands egna växter, hvilket först lärer skett på 7 eller 800 talet, och deraf tillredde Nåt, samt innan de förstodo att simalta och bereda Järn *p*); hafva de antingen haft sådant hem med sig ifrån sina Vikings-färder till Fiskebragder eller ock be-tjent sig af djurs senor; *En*, *Vide*- och *Gau-rötter* liksom Grönländare och Isländare ej långe sedan brukade krokar af *Ben*, och *Nåt* af långa, smala, tunt skurna Hvalfiskebens-rimfor *q*). I vissse Lands-orter hos os nyttjas ännu Fiskekrokar af *Ben*, *Try*, *Ljung*, *En* och andra hårda Tråflag *r*).

Våre hedniske Åttefäder tillade Konung Njord af Noa-Tuna Gudanann, hvarigenom han skulle anses för en gammal Endurboren eller å nyo född Gud. Därmed betecknades den makt, som gifver god väderlek, och lyckliga Fiskefängen s).

I bland de förförnämsta kongliga dygder, samt andra anteckningsvärda góromål räknade

L 2 forna-

Sv. Fiskefånget af en Anonym tryckt i Norrköping
1791, sid. 48. Sturms betragtelser öfver Naturen,
I. Band. sid. 492 och följande.

p) Volsunga Sagan Cap. 23, fid. 36. Lagerbring anf.
ft. I. D. fid. 68, 408, 411, 412. Von Dalin, anf.
ft. fid. 62.

q) Trozelius, anf. ft. sid. 9, 10.

*) I Tjuft Hårad, och i Vårdn:s Sökn af Öster Góthl. fén-
gas Lakar, Vinter- och Vår-tiden på tråd krokars.
Jfr. Enholt ans. st. 2 D. tr. 1754, sid. 10, hvareft
anföres: att i Öft. G. Skären nyttjas ett ilags Flött-
krokars för Gäddor, af horn och hårdt, segt tråd.

⁴⁾ Paulini Hist. Arct. andra Bok. Cap. 49. Trozelius
anf. st. fid. 9.

forntiden färdighet i skjutande och fiskande, som ses af Konung Stenkils och fleras minnesmärken *t*). Konung Gudrød i Norridge kallades Veithi-Kong, som förklaras genom Jagt- och Fiske-Konung *u*). I Vilkina Sagan berättas, att Prinsarne i Jutland, troddes hafva dragit till Hafs-stranden, att fiska, när de saknades; samt att K. Nidungs Fiskare rodde på sjön med Landt-Not, att fånga gröna och färiska fiskar till hans bord *x*).

Hervarar Saga omrörer fiskande i Grips-å, där någre metade Gåddor *y*). Och i Hromund Gripsons Saga berättas om Gubben Hagal ifrån Ramunda-boda, som ur Venern fångade en så stor Gådda, att hon hade uppslukat Hromunders svård *z*).

Uti Odens Hafva Mal påminnes, at man bör ro på sjön i lugn - - -, och bruка Båten till fiska *a*). Thors-mete, som Edda *b*) om-talar,

i) Von Dalin anf. st. I. D. sid. 324.

ii) Herr Wilde anf. st. I. D. Cap. II paragr. 12 sid. 128, hvareft denne grundlärd fornkännare yttrar sig: att om de Gamles fiskefång kunde oräkneliga efterrättelser antöras, om icke sjelfva nödvändigheten, och Verldens beskaffenhet efter syndafloden, satte frågan utom alt tvifvel. Jfr Humble's Disp. under Prof. Frondin 1744, De Piscatura hareng. in Roslagia sid. 4. Även Nordencrantz, anf. st. sid. 276. Vidare säger Herr Wilde, att Weithi bemärker, i Frostö Lag Cap 46, fiskeri och fiske-tyg, samt i Cap. 47. Weithispill, skada på Jagt eller Fiske.

x) Vilk. Sag. Cap. 29 sid. 67, och Cap. 21 sid. 43.

y) Herv. Sag. sid. 159.

z) Hromund Gripsons Saga, Cap. 8.

a) Canc. Råd. Lagerbring anf. ställe, I. D. sid. 70.

b) Dåmi Sagan 42.

talare, är väl det åldsta, som förekommer i våra Handlingar: däruti oinnämnes åfven Laxfiske och Notdragande såsom då redan bekanta *c*).

Om Nåt talas uti Volsunga Sagan *d*), hvilken, lika som Others och Wulfs tans resa utropar Other för en stor Fiskare, att han rest på Hvalfisk-fänge långt Norr ut, och, där inom 2:ne dagar fångat 60 Hvalar och Hvalrussar; hvilkas tänder redan den tiden voro i stort pris. Af deras skinn gjordes Skepps-tog, med hvilka och Hvalfiske-ben Finnarnes utlagor då erlades. Om Others Broder förmåles, att han fångat en stor Lax genom metande *e*). Oddur Munk berättar åfven, att deras fed var norrut i Halogaland, att använda mycken tid på Skjut- och Fiskeri af Hvalar, hvaraf de fattige och alle Inbyggarena fått sin föda och båtnad, samt huru Hauther och Sigurd sagt till Harek, att nu vore lust till ro och fiska i få fagert lugn, och att de med någre sine Stallbröder begåfvo sig till fjöfs och rodde fuder vid landet till Trundhem

c) Dåmi Sag. 46, 68 och 69.

d) Volsunga Sag. Cap. 23. sid. 36, 37.

e) Periplus Otheri Halgolando-Norvegi, ut & Vulfstanis Angli, de suis in Mari Balthico Navigationibus - - - Seculo nono factis tr. 1733 paragr. 5, 6 och 7. Jfr Lagerbring anf. st. I. D. sid. 407, 316 och 317. De Gamles Tärningar, som brukades i Tafvel, voro gjorda af Ben eller Hvalfiske-tänder, enligt Herr Canc. Råd. Berchs utfaga i Samlaren, tr. 1773, VII. D. sid. 50.

hem f). Om någre Fiskare vid Nidåhroos i Norrige nämligen Sturleson g).

En Norrsk Höfding eller Ståthållare öfver Halogaland, vid namn Thorolf, är den förste, som i Nordiska Häfderna upptecknas, såsom den hvilken anställd Sillfiske vid Helgeland år 888, och fångat så mycken Sill och Torsk, att ett stort Köpmans skepp därav blef lastadt och våren därpå, affkickadt till England h). Det var således icke underligt, om Allmänheten, upmuntrad af så flora esterdomen, flitigt idkade ett närings-fång, som gaf dem det bästa underhåll; och bör det ej heller anses för vanhederligt, att våre Åttefäder uti äldre Historier kallades; *Fiske-frätnare* i).

Thuru en del af det som anfördt är, icke egenteligen angår de gamle Svears fiskande, tyckes man dock kunna sluta, att de Svenske föin egde samma lynne och tillfälle, som nägränslande Länders Inbyggare, i detta mål förläst sig på lika fått.

Efter dessa allmänna Anmärkningar om Fiske-idkande i uråldriga tider af Nordiska Ländernas Inbyggare; närmar jag mig till sjelf-

f) Oddur Munk, Olof Tryggvasons Saga, tr. 1691, Cap. 41, sid. 148. Jfr Herr Wilde anf. st. I. D. Cap. 11, par. 12, sid. 123. Ol. Verelii Not. till Her. Saga sid. 28.

g) Sturleson Heims Kringla, 2 D. sid. 446.

h) Gerh. Schönnings Norriges Riks-Hist. 2 D. sid. 139 och 455. Ifr Doct. Fagræus anf. st. sid. 98.

i) Herrar Trozelius och von Hausvolff anf. st. sid. 9, hvareft åberopas Oddur Munks Ber. i Olof Tryggv. Sag. Cap. 41.

fjelfva och egenteliga ämnet: *Sillfiskets k) öden i Sverige, före Konung Gustaf den I:s tid.*

Oaktadt all omhugfan, har jag icke kunnat erhålla någon åldre efterrättelse härom, än den som blifvit glömskan undandragen, genom

v) Faftän bekant är, att Skär-karlarna i Westerviks Skären, i Tjust och Tuna Läns Skärgård, och på Öland, flere ställen att förtiga, fånga en fort större Strömming, den de kalla Sill, eller Skär-Sill, och att Strömming tyckes vara yngel af Sill, ehuru olika till smak; hvilket torde bero af deras tillhåll i Östersjön, såsom mindre salt vatn, än Vesterhavet; få lärer här således icke vara om Strömmings-fiske, utan endast om den stora Sillens, hvilken för 40 à 60 år sedan förfälldes upp i landet, under namn af Skän-Sill; denne berömma gamla personer, för att hafva varit stor, fet och full af råm och mjölke; förmödeligen är det detta flag, som nu för tiden fångas i Bohuslänska Skärgårdarne, vid Kullen i Skåne och flerestådes deromkring; fast än den nu, befinnes magrare och tonare; såsom sednare på året fångad, torde hånda flera gånger urvald och ompackad, innan hon fås upp åt landet. De Naturkunnige hålla och före, att Sill och Strömming är af samma species, såsom ej skilde med några särdeles kännemärken. Jfr. här om Archiat. v. Linnés Ichtyologiska föreläsningar i mscrpt under Articl. Clupea Harengus, så väl som des Fauna Svecica, tr. 1746, N:o 315, samt en Anonymus (M. O.) Afhandling om Sv. Fiskafånget. tr. i Norrköp. 1791, sid. 47, Ölands Beskrifn. af Gahm, utgifven 1768, sid. 58, följ. Frih. Hermelins Tal om Sv. Näringsarna, sid. 44. Enholms Disput. I. D. i mscrpt, sid. 41. Herr Asses. Lannér, anf. st. skiljer tydligt Sill och Strömming ifrån hvarandra. sid. 49, 55. I äldre tiders Handlingar omnämnes ej ofta Strömming, utan merendels Sill, ända till K. Carl 8:des Hammeskrå af år 1450. Ifr Olai Magni Sv. Hist. i Utdrag i Hush. Journ. för Sept. 1784, sid. 39.

genom Sturleson *i*). Denne Håfdetecknare, berättar att sedan K. Olof Helge Haraldson i Norrige, på svikfult och nedrigt fått låtit afdaga taga K. Olof Sköt-konungs Landshöfding, Eilif Gautske vid ett utsatt möte, och därigenom feck Norra delen af Rana Rike, Bohus-Län, eller Viken, som det då kallades ifrån Svea våerde, under sin makt; så förbod han all tillförfel ifrån Viken upp till Góthland, Låde Sill och Salt; hvilka varor Väst - Gótharne svårlijen kunde umbåra. Detta förbud emot Sili-hand ln från Bohus-Län utfärdades, omkring år 1012, och utvisar, att Sillfisket då redan där var öfligt. Det lärer sedan alt jämt blifvit fortsatt, åfven vid Skånska Vallen; ty när K. Waldemar I. i Danne-mark, år 1180 emot hösten, anlände med sin Flotta till Helsingborg, i affigt att straffa Skånska Bönderna för upror och motvilja, att draga fälld Timmer ur skogen, som ej kunde hämitas med håflar för markens oländighet; voro Bönderna i stor myckenhet sam-lade vid stranden, och hade upflagit sina Tält längs åt kanten, emedan de med Sillfisket voro syflosatte *m*).

Herr Joh. Hadorph söker med nog sannolika skäl bevisa, att en Östgótha Skå-Bonde, eller Fiskare vid namn Thieluier, som blifvit våderdriven till Gottland, i forntiden först up-

v) Heims Kringla, I. D. sid. 446. Ifr Lagerbring anf. st. sid. 216, 326, 419.

m) Lagerbring anf. st. 2 D. sid. 269.

uptäckt, och med sin Son Hafdi och Hustru Hvita Stjernan, befolkat denna ö n).

Andre Håfdateknare hafva berättat, att i forntiden Bohuslän och Skåne haft mycket rika Fiskerier, i synnerhet af Sill. Saxo Grammaticus anförer o), att i hans tid kunde Fiskartagas

n) Se föret. till Gotlands Lagen, tr. in folio 1687, sid. 4. I sjelfva Lagen, sid. 5, tillåtes att föra Fisk till Marknat. Uti Visby Sjö-Rått utgif. af Hadorph 1689, talas om segling till *Härings-Vik*, eller Sillfiske, sid. 2. S. 11 Då det förordnas om Låtspenningar, står uppfört för en Låst Sill en Groot. Uti gamla Biärkös Råtten Cap. VIII. §. 2, tillåtes Lådhofæ-Boerne fåja Sill och Lin i sina Skepp s. 3. Hadorphy upplaga folio 1687.

o) Saxo Gram. Hist. Dan. edit. Steph. præfat. sid. 3. Krantzius Daniæ L. 1. p. 3. Jfr. Puffendorffs Inledn. till Sv. Hist. §. 84. sid. 910. Trozelius anf. st. sid. 11. Ehuru Saxo för denna uppgift blifvit af någre kallad stor-skrytare; är den dock ej otrolig: i sednare tider har Sillen ofta i Vikar vid Västra kusten af Norrigé blifvit så hopa trångd och med Nåt influten, att den med skoslar, i några veckors tid kunnat oppśfas till flere skepps laddningar. Er. Pontoppidan's Dansk. Atlas T. 1. sid. 633. Den sammes Norriges Nat. Hist. på tyska, sid. 274. I Andersons Origin. of Commerce Lond. 1764, Vol. I. sid. 152 och 191, beråttas för år 1313, att Sillen åfven då var så ymnig vid Skåne, så väl som England, att hon med blotta händer kunde fångas. Jfr Fagræus anf. st. sid. 100, 101. En välkänd samtida Författ. Herr Aßell. Lannér anf. st. sid. 50, upter ett åfven så otroligt hevis på Sillens mängd, neml. att en Fregatt på en Sill stim, likasom mot en Sandbank, lidit Skepps-brott, och att då Sillen står inuti Hafsvikar vid Sv. Kusterna. År stimmen ofta så stark, att en därutri nedfatt flång kan få upprått m. m. Huru rikt och ymnigt både In- och Saltsjö-fisket af sill, Tork

tagas med blotta händerna i Öresund, och att Båtar knapt kunde gå fram för Fiskens myckenhet. Man kan förmödeligen fluta, att det varit Sill, emedan K. Waldemar (utan tvivel den I.), utgaf en egen Lag för Skånska Sillfisket; hvilken kallades: Skanörs Lag, eller *Fidha-Rått*; ty ordet *Fidh* betyder fet, feta varor, såsom Sill och Tran, hvilka erhölls vid Sillfisket, och där förfälldes p). Arrild Hvitfeldt anförer q), att Lübske Borgare år 1200, hade alla sina Skepp i Skåne vid Sillfisket m. m.; och säger: „Hvad Skånska Sillfisket angår, så var det kort förut begynt; ty förrän var det under Landt-Rygen“. -- År 1204 förfälldes en myckenhet Sill, fångad vid Skånska Vallen r).

Sillfiskeriet sleg dock ej till sin högd förr, än de mägtige Hanse-Städerna, år 1254, förenade sig, att draga gemensam vinst af alla Svenska Handels-varor. Städerna Lybeck och Braunschweig, samt Cölen voro de första, som

och Cabeliou hos oss förrän varit anföres åfven omständeligen af Peder Clausen i des Bok, kallad Norriges Og omliggende Öers fansårdig Beskriffuelse. Jfr Trozelius sid. 11.

p) Kongl. Sv. Patr. Sällsk. Hush. Journ. Maji 1781, sid. 3, 4. Hadorph i uttydningen öfver ordet *Fidh*, som förekommer i Schaner Log. sid. 67, öfversätter det med fiskeläge och *Fidha-rått*, råtten på Fiske-laget, hvadan Agnefit nu för tiden Stockholm. Ibid. Thy Tynner Laghå *Sildh*, (insaltad, lakegods) är en Låst, och 12 Thynner Thor är en lasth.

q) Hvits. D. Kr. 2 D. sid. 165.

r) Herr Arnold fortsättning af Helmolds Chronica Slav. sid. 102.

som uti ett fådant förbund ingingo; men det varade ej långe, innan 60 till 80 andra Ståder med dem sig införlifvade. Ett fådant förbund, som under svaga Regenter upväxte, och hotade Nordens Konungar med sin öfverlägsna magt, hade styrka nog, att utfända folk till alla de Kuster, hvareft Sillen i flörsta mångd famlades ¹⁾). De fiskandes företag lyckades väl; emedan år 1275 fångsten blef vid Skåne få ovanligt ymnig, att ett lafs Sill fälldes för ett öre, eller en half Sv. Riksdaler, enligt Herr Kammar-Rådets af Botin utsaga.

En Svensk Författare ²⁾, yttrar sig om Sillfiskets skiften under denna tid fälunda: „Det dråpeliga och öfver hela verlden namn-, kunniga Sillfiske, som dress under Skånska „Vallen, var i 12 år på Pommerska ³⁾) och „Tyska sidan; men har sedan, vid år 1280, „flyttat sig öfver till Skånska Kusten, hvareft „det öfver 300 år ined en fådan vålfignelse „förblifvit, att Sillen fått i många millioner „få

¹⁾ Egbert Ruys Woerdenboek, utgif. Amsterd. 1773, I. D. sid. 66. Art. Hanze-Steden. Jfr Doct. Fagræus, sid. 100.

²⁾ Herr Assess. Wessman i 2:dra Qvart. af Skånska Handl. recenser. i Sv. Mercurius 1755, sid. 229 och följ. Jfr Lagerbring ans. fl. 2 D, sid. 871, 872.

³⁾ År 1169 och följ. fiskades i Nov. mycken Sill vid Pommerska stranden och Oderns utlopp; enl. Helmoldi Chronica Slavorum Libr. II. Cap. 12, Jfr Fagræus, sid. 99. Herr Suhm om de Danskas och Norrikes Handel och seilad i den hedenske tid, uti Københavnske Selskabs Skrifter, 9 D. sid. 110, anmärker denna ymnighet af Sill, omkring 1080. Jfr Kongl. Patr. Sålsk. Handl. 1 fl.

„få tått tillhöpa under Kusten, att man knapt
 „kunnat komma fram med en Båt, och har
 „man kunnat fätta en stake ned i vatnet emel-
 „lan Sillen, utan att den fallit öfver ånda.“
 Utlännigar, i synnerhet Lybeckarne riktade
 sig häraf otroligen, sedan de under K. Mag-
 nus Ladulås bekommo sina första Handels-
 friheter; hvilka sedan af K. Magnus Smek,
 och följande svaga Regenter få utvidgades,
 att ett Handels-föllskap inrättades i Lybeck,
 som kallades *Stockholms Farare*, och eft annat
 under namn af *Skåne-Farare* (Schonen-fahrer).
 för Skånska Sillfisket; hvilka räknades för
 fjälén i det Hansiska Förbundet, emedan de
 med Sillfiskerierna vid Skånska Stränder, er-
 hόllo en betydlig vinst. Det ansågs der-
 före mycket hederligt att vara en Schonen-
 fahrer, och til minnet af den flora magt och
 rikedom de tillskyndat Samhället, att räknas
 ibland de fornämsta i deras Samfund x).

Men beklagligen underlāto åndå de Sven-
 ske, att nyttja ett så godt tillfälle till förmö-
 genhet, fastän i äldre tider, rättigheten att
 fiska var i Sverige ingen betagen; och ingen
 hade någon förmåns-rätt dåtill framföre den
 andra; utan hvar och en begagnade sig sjelf
 af det, som omtanka, flit och lycka honom
 till-

x) Herr Olof Celsius's Hist. om K. Gustaf I:e sed. D.
 sid. 76. Willebrand Hansische Cronik Paris 1:ma
 Pag. 56, 58. Der freyen Reichs Stadt Lübeck,
 scriptum Apologeticum oder Ehren-Rettung wider
 der zünfste der Schonenfahrer. Und der zünfsten
 der Schonenfahrer Gegenbericht &c. tryckt i Folio,
 Lübeck 1668.

tillskyndade, så på eget, som Allmänningsvatten, stundom ock vid andras enskilda Stränder. Med samfåld kostnad idkades merendels fisket, likasom det i sednare tider skedt med Vinter-Nots dragning i Skären: och om Strand- eller vatten-egaren ej ville delta i kostnaden och arbetet, intogos frånvistande i Bolaget, som nyttjade sig till godo fångsten, upphåmtad på andras egor. I annat fall var likväl ej tillåtit att nyttja andras fiskvatn utan Egarens tillstånd y).

Men, sedan hvarken årliga Skatter, eller Upsala-Öde förflogo till allmänna Utgifter, och K. Magnus Ladulås's yppiga Håf-hållning; blef, igenom det ryktbara och mycket omtvistade Helge-Ands Holms -beslutet år 1282, beviljadt, att, jämte flora Sjöar, Strömnar, Malmstrek och Skogar, åfven alla Husvudskår både i den Svenska och Finska Skärgården skulle lyda under Kronan. så att, „*alle the ther läge till fiskerij skulle göre Kronen Rente theraf*“ z). Präster och Munkar innehade likväl

- y) Stjernhöök, de jure Sv. & Goth. Vet. sid. 139. 264. Gamla Skåne-Lagh, gjord för år 1127, utgivven af Hadorph 16-6, sid. 31, 38 och 59. Dale-Laghen, skrif. för Kon. Byrgers tid, utgivven af Hadorph 1676. sid. 19, 23.
- z) Joh. Stjernhöök, anf. st. sid. 270 och 280. Von Dalin Sv. Hist. 2 D. sid. 285, 286. Af Boins Sv. Folkets Hist., sid. 354. Den sammes Beskrift. om Sv. Hem. 2 D. sid. 9, 11. Lagerbring anf. it. 2 D. sid. 586 till och med 596, hvareft denna Handlings trovårdighet utredes och bestyrkes. Hist. Bref om Sv. Regerings-fättet, 2:dra Flock. sid. 169.

likväl, och behöllo ånnu den fiskrikaste delen deraf a)

År 1284 blef Sillfisket mycket oroadt af de Norrknes Skepps-flotta, som utrustades af K. Erik Präst-hatare i Norrigé: Skanör blef då plundradt; och en Alf Erlingson lade sig med sin Flotta i Öresund, sköflade alla sjöfarande Danskar, Tyfkar och andra b).

K. Birger Månsfon utfärdade år 1297, en Förordning om Årke-Biskops-Stiftets och Helsingelands Präste-tionde, som skulle utgå af Sill, Lax, Gråverk, m. m. År 1299, lärer något ytterligare blifvit anfaltadt för Prästerkapet i Helsingland om dess Tionde af Lax, Ströming, m. m. c).

Vid Skåne infann sig åter Sillen år 1313, till sådan myckenhet, att hon med bara händerna kunde tagas; och åfven vid England, hvarest hon alt sedan blifvit upfiskad. Uti Lisländska- och Curländska-Skåren fångades dock detta året Sill d).

Lybeckarne drefvo under hela denna tiden, med alla krafter, Sillfisket vid Skånska Kusten; genom hvilken rörelse Skanörs och Falster-

a) Von Dalin anf. fl. sid. 127, 145, 216, 217-232, 248, 301, 430, 488, 505, 710, 713, 725 och 735. Lagerbring anf. fl. 2 D. sid. 184, 254, 321, 326, 443 &c. Botin nyfs anf. fl.

b) Lagerbring anf. fl. 2 D. sid. 619.

c) Hadorphs Saml. af Gamla Stadgar, eftre Björkö-Rätten, sid. 6. — Jfr. Dale-Lagen, sid. 2. Lagerbring Sv. Hist. 2 D. sid. 652. Von Dalin anf. fl. 2 D. sid. 325, 330.

d) Anderson anf. fl. sid. 152, 191. Jfr. Fagræus anf. fl. sid. 101.

Falsterbodas låga kojor förvandlades till rika och blomstrande Städer e). Hanse-Städernas girighet och tilltagfenshet var så stor, att de ensamme ville tillvälla sig Skånska fisket: anföllo och fördresvo derifrån sjelfva de Svenska, så väl som Holstenare år 1341, samt Holländarena, år 1422 f).

En sådan öfverlagd och våldsam oförskämdhet var befluten och stadfästad uti ett Hanseatiskt-mötes-beflут år 1368, som uttryckeligen innehåller: att man med våld ville fara till Skåne och salta Sill g). De sökte ock till att genom mildare och flugare medel bibehålla sitt vålde, uti denna fördelaktiga inkräckt-

- e) J. C. Beccan Hist. orb. Terrar. sid. 214, Sv. Mercurius, sid. 230, årgång. 1755. Jfr. Eistenberg anf. st. sid. 8. Tunelds Geogr. 5 Uplag. sid. 491. Gillbergs Beskrifsn. öfver Malmöhus-Län, sid. 19, 20. Fagræus anf. st. sid. 105.
- f) Von Dalin anf. st. 2 D. sid. 514 säger att Lybeckarne skadade Svenskarne och Holstenarne, år 1356, under det de idkade Sillfisket. Se Willebrand Hans. Cron. pag. 2, vid de nämnde åren.
- g) Willebrand anf. st. sid. 41. In eben deme jahre (1368), ist auf dem Hansetag zu Lübeck beschlossen, dass man mit gewalt auf Schonen fahren, und Hering saltzen voile. Detta beslut utvisar derjämte at Sillfaltning-konsten varit kånd för Wilhelm Beukelfons ifrån Biervliet tid; hvilken annars allmänt hålls före varit upphinnare därtil (andra sàga 1386); och för en människo slägtet få gagnelig upptäckt öfver 140 år efter sin död eller 1556 blifvit hedrad af Kejser Carl 5 med beröm i et Aminnelse-Tal på defs graf. Det berättas ock, at Kejsarn vid summa tilfalle där upåtit en saltad Sill - - . Anvisn. der Politiqv. gronden van Holland sid. 27. Savary Dict. Comun. V. Hareng. Beccan anf. st.

inkräcktning; fastän man ej kan skylla dem för mycken frikostighet, emedan den bestod blott i ett halft dusfin Strumpor och en tunna Vin, för att erhålla de förnåmares bevägenhet vid Fisket i Skåne: en ringa erfärtning för förlusten af det betydeliga: Landsmåns förknippad med egen förmåns-rätt *h*).

Sedermera har Danmark och flere Europeiske Stater, — mera omtånsamma, ja, nitfulla för sitt väl, än våre Föräfader — dragit stora rikedomar ur Svenska vatten och hamnar, genom fiskande och handel, som Arnoldus Lübecensis bestryker *i*). Som denne Författare — hvilken år 1209 antecknar Skåningarne och Danskarné, riktade af Sillfisket vid Skåne — är äldre än Hvitfeldt; synes troligt, att den sistnämnde hemtat sina underrättefer häröm från Arnold *k*).

Under det Hanse-Städerna och i synnerhet Lybeckarna, af afundsfjuka på våra fiskevier, i K. Magnus Smeks tid, tillkräcktade sig Sillfängeriet vid Skåne — där de haft Capell vid Cimbrishamn, Kivik och flere städes *l*); hulpo Holländarne af all sin magt att fiska vid

- h) Lagerbring* ans. st. 2 D. sid. 871 och 872. Willebrand. Hans. Cron. I. D. sid. 34, införer Beslutet häröm ur Lybska Råds-Matrikeln.
- i) Arn. Lib. Lib. III. Cap. 5.* sid. 121. Jfr. Lagerbrings Sv. Hist. 2 D. sid. 232. Den sammes Danska Sta:s-Kunskap, sid. 36.
- k) Esterberg* ans. st. sid. 5.
- l) Archiat. von Linnés Skånska Resa,* sid. 137. Tunelds Geogr. 5 Upl. sid. 515. — År 1288 skickade redan de Danske nägre Jagter till Skanör på Sillfiske. Hvitfeldt ans. st. sid. 299.

vid Skåne, och Skottarne gjorde ock sin flit vid Bohuslän; hvareft på Holmarna för ej lång tid tillbakars syntes, och kanske ännu finnas lemningar af deras fiske-hyttför *m*).

År 1394, blef Sillfisket vid Skånska Stranden, som af Lybecks Utliggare ännu flitigt besöktes, oroadt och hindradt af Sjö-röf-vare *n*). Och år 1400, började detta rika förråds-hus i Bält och Östersjön sparfåmmare underhålla sina trågna påhållsares vinnings-lystnad *o*).

Men att Sillfisket åter blifvit lönande och att Lybeckarne idkat det med mycken drift vid Skånska Vallen, inhämtas tydeligen deraf, att tilloppet af Fiskare var få flort, år 1415 *p*), att K. Erik af Pommern låt der fasttaga och i fångelse infåtta 400 fiskande Borgare ifrån Lybeck, hvilka emot Förbud *q*)

M en-

m) Trozelius anf. st. fid. 10. *Sv. Mercurius* 1756, fid. 449.

n) Werdenhagen Tract. De Rebus publicis Hanseaticis, Vol. II. fid. 366.

o) Anderson anf. st. fid. 225. *Jfr. Fagreus* anf. st. fid. 103.

p) Hvitfeldt anf. st. fid. 666. *Lagerbring Sv. Hist* 4 D. fid. 52. *Trozelius* anf. st. säger detta skedt 1411, men det måtte fäkert vara tryckfel. *Anderson* fid. 244 upgivver i anledning af Lindebrogs Chronica Slavor., att det tilldragit sig 1417. Denna lilla skiljaktighet är ej af betydenhet, och förringar icke det bevis man ur Häfderna föker, att Sillen å nyo infunnit sig i Bält emellan 1414 och 1417.

q) Von Datin Sv. Hist. 2 D. fid. 514 och 626. *Hvitfeldt* berättar, att K. Eric i Danmark, till att hämma sig på de Lybske, låt 1246 gripa och anhålla Lybske Köpmän, som foro till Sildefiskende i Skoone, fid. 214.

ensamme ville tillvälla sig denna rättighet. K. Erik gick ån vidare, och lät genom Kröñelin sätta i qvarstad alt Gods, som Lybeckarne hade i Norrige till ett värde af 3414 Mark Silfver, och förskaffade sig genom denne alfvärfanhet en verkelig heder ^{r)}). Icke desf mindre idkade de mågtige Hanse-Ståder det Skånska Sillfiskeriet, tidsvis med otrolig vinst, alt intill år 1519; och med sin Handel på Sverige fortforo de ånda till K. Gustaf I:s tid år 1533 ^{s).}

Oaktadt Utlåningarnas flit och omforg, att nyttja Svenska fiskvatten, upsteg dock priset på fiskvaror nog högt: en fjerding Holländsk Sill gálde år 1331, 20. Dal. 8 öre K:mt ^{t).} Det var derföre hög tid för de Svenske, att sjelfve begagna sig af de förde-lar naturens Herre i så rikt mått tilldelade deras Stränder. Men mågtige Utlåningars konfigrep felades då ej mindre, än i sednare tidér, att hindra Svenska Nåringars uphjel-pande.

De Regerande åsidosatte dock icke en nödig omtanke för detta högst nyttiga nårings-fång. K. Magnus Smek, som regerade till år 1360, utgaf

^{r)} Lagerbrings Sv. Hist. 4 D. sid. 52.

^{s)} Hushålls- och Konst-Cabinett, 2 D. sid. 133, 233. Celsius anf. st. Sedn. D. sid. 76, 80.

^{t)} Kongl. Sv. Patr. Sålik. Handl. I. Stycket. — Uti Lagerbrings Sv. Hist. 2 D. sid. 718, anföres ur Peringschölds Monum. Ulleråk. att emellan år 1250 och 1300, köptes III Lagenæ Halecis för 6½ Mark 6 öre. Med Lagenæ förstas Tunnor. Du Cange salar om Lagenæ, är flora att Folk kunde gönna sig i dem.

utgaf förmödeligen genom sin Förmynndare, Mathias Ketilmundson, Författningar om Allmanna Fiskerierna i Finland, som efterlefdes till och med år 1672, af Finske Skårboerne vid deras Sillfiske ^u). K. Erik 13:de lät tillika med sin Med-Regentinna, Drottning Margareta som dog 1412, ej allenast utfärda en Stadga om Sills fiskande, falltande och försälgning m. m., för Köpmannen i Skåne, utan ock förraska en mångd utländske Fiskare; oansedt det i Stadgan mot slutet finnes tillåttligt både för Tyske och Danske Fiskare, att infinna sig vid Fisket, allenast de med sina Skutor lade sig tillsammans, och på anvista, uti 47 Artiklen uppråknade, ställen ^x). Uti 8 Artiklen förbjudes alle att fara i Rosengarden vid lifsstraff. Om härmmed menas godset af det namn i Pommern beläget; har Sillen och Fiskare, åfven den tiden, infunnit sig på flera ställen omkring Östersjön, än vid Skåne.

Tillförene var Sillen förklarad för en Stadsmanna-vara, som ej af Allmogen fick föras till Bergslagen, att föryttras ^y). Stadslagen tillåt, att Sill fick handlas i Skepp och Fartyg utan ansvar ^z). Ståderne Stockholm,

M 2

Lödöse,

^u) Stjernhök anf. st. fid. 16.

^x) Se Hadorphs Samling af gamla Stadgar efter Skåne Lag, tr. fol. 1676, fid. 69 - - 72. Ett bättre aftryck af denna K. Eriks Fiskare-Rätt, eller Artikl. som Drott. Margareta kallar den, har Herr Affesfor Weissman utgivvit i Skånska Handl. 2 Qvartalet. Se Sv. Mercurius 1 56, fid. 230.

^y) Telje Stadga af den 10 Jan. 1380, 3 Artikl. Hos Hadorph nyfs anf. st. fid. 31.

^z) Stads-Lagen, Køp-mål. Balk. Cap. 15, 16, 33, 34.

Lödöse, Enköping, Nyköping, Trofa och Gefle fingo frihet, att idka Fiskerier *a)*.

År 1425, skall ingen Sill hafva infunnit sig vid Skånes Stränder *b)*. Samma underrättelse lemnar áfven Herr Pet. Kofod Anchers Danske Lov-Historie *c)*, i hvilken ansföres, att Sillfiskarena väl fingo nya Stadgar, under K. Erik af Pommern; men att dessle snart blefvo onyttige, emedan Sillen efter 1425, förminkades få ansenligt, att Skånska Kusten intill 1469 fällan, och 50 år derefter alldelers icke, af Utlänningar besöktes. Tidens mörker måste hafva varit orsak där till, att på 200 år, ganska få af våra Håfdateknare orda om Sillfisket; det är dock troligt, att Sillen áfven denna tid infunnit sig, och blifvit fångad vid våra Stränder *d)*. Mera upplysning och mindre illvilja mot K. Erik 13:de — (till áfventyrs för den nya Stadgan om Fisket, han utgaf; ty okunnigheten álfskar villfarelser och oordning, samt understödjes däruti af illfluge utländske medtåflare), — hade säkert icke beskylt Konungen för olyckor, dem ingen dödelig kan afbója, såsom missväxt, vattuslodar och Sill-

- a)* Von Dalin anf. st. 2 D. sid. 623, 733, 754 och 784.
Men huru vida de befattat sig med den egenligen få kallade stora Sillens fångande, derom saknas underrättelser.
- b)* Chronolog. Rerum Dan. Ilda Auctore Cornel. Hamsfort, införd i Jac. Langebecks Script. Rer. Danic. Medii ævi, I Tom. Hafniae 1772, sid. 326.
- c)* Köpenhamn 1776, in Qvart. 2 D. Jfr. Fagreus, sid. 104.
- d)* Allmän. Bibliotheket för år 1777, sid. 23. Doct. Fagreus anf. st. sid. 105.

Sillfiskets aftagande i Östersjön, år 1439 e). Önskligt, att K. Erik ej haft betydligare fel, än dessa, som illikan uppdiktade, och fördomen så strängt beifrade.

Under desse villervallor och oroligheter, samt det ombyte af Regenter, hvilket i Sverige likasom fått håfd, förordnade likväl K. Carl Knutson, i sin år 1450, utfärdade Hamne-Skrå-Ordnung, eller Fiskare-Artiklar, hvad vid Strömmings- och Torsk-fiske borde i akttagas, samt utsatte i 20 Artikeln, straff för dem, som illa saltade sin Fisk. Endast utr 35 Artiklen är Sill omtalad f). Emedlertid fortför icke desto mindre åfven Holländarne att på ett betydande fått, draga vinning af Svenska Sillen, som ännu måste varit ymnig, emedan icke mindre, än 80 stycken af deras Fartyg, som voro utrustade till Sillfiskets idkande i Östersjön, år 1479, blefvo af Franska Admiralen Coulon borttagna och förskingrade g).

Skånska Sillfiskeriet blef sedanmera, tidtals intill år 1519, med ganska mycken vinst idkadt, förnämligast af de mägtiga Hanse-Städerna;

e) Von Dalin anf. st. 2 D. sid. 688.

f) Hamne-Skrå-Förordn. tryckt i Stockh. 1701: men orätt daterad 1400, snarare 1448, då K. Carl 8 kröntes. Se Trozelius anf. st. sid. 11. Uti Registr. öfver Förordn. i Consist. Acad. Canzli uti Upfala finnes uptecknade: först Hamne-Skrärne 1400, 1450 och 1600 - - . Fenite K. Carls Artikl. och Hamne-Skrå för dem som fiskja på Konungens allmänna fiske-grund, dat. St. Bartholomæi-afton 1450.

g) Af Botin Sv. R. Hist. sid. 618. Von Dalin Sv. Hist. 2 D. sid. 793.

derna; men det aftog derefter småningom, och upphörde nästan aldeles, år 1550 eller 1560. Vid Skanör och Falsterboda, har man alt sedan knapt fångat någon Sill *h).*

Orsaken till Sillens flyttning från Skånska Vallen och Östersjön i sednare tider, lärer vara nog svår att utgrunda, om ej den starka rörelsen med Fartyg, genom Öresund, och dermed åtföljande buller af seglande, skjutande och mera dylikt, gifvit anledning till dess flygt *i).*

Herr Assessor Wessman besvarar frågan, hvarföre Sillen lemnat Östersjön och Skånska Kusterna, sälunda: Det är en ostridig fanning, att Sillen födes och upphåller sig under de omkring Norrpolen belägna Ishaf. Då hon sedan kommer i öpna Hafvet, hafver hon sina fiender af stora Fiskar, hvilka henne förfölja, och deribland förnämligast Hvalfiskar. Ut i Kongl. Antiquitets Archivi Handlingar, förvaras en handskrifven berättelse om Island, hvaruti uppråknas 20 skärskilda flag Hvalfiskar, af hvilka en fort kallas Fisk-ráki (Fisk-föfaren), som sages vara ganska nyttig för människo-fläget; emedan den försvavar de fiskande för sådane Hvalfiskar, som vilja skada dem, men rådas för denne: och att denne Fisken åfven har den egenskapen, att

h) Svenska Mercurius sid. 230 år 1755. Doctor Faggræus ans. st. sid. 105. Lagerbring ans. st. 2 D. sid. 871. berättar efter Krantzius, att Sillfisket i slutet af 15:de Seklet ännu var ganska betydligt vid Skän.

i) Canzli-Råd. Lagerbring's Sv. Hist. 2 D. sid. 871.

att han drifver all flags Fisk ur djupet till landet, att den med låtthet kan fångas. Vidare beråttas, att en anuan Hvalfisk gifves, som heter Sil-råki (Sill-föfaren), som är 16 fot lång, och jagar Sillen till Fiskarena. Denne sednare är den, som förtjenar uppmärksamhet. Af gamle Norrske Lagar bevises, huru denne flags Hvalfisk varit under Lagens beskydd, och fick ej vid hårdt straff fångas under Sillfiske-tiden; enidan, som orden lyda: „*Guds gävor varda derigenom förminkade.*“ Sedan man i Europa börjat med större flit idka Hvalfisk-fångsten, ifynnerhet ifrån 1614, då Grönländska Compagniet i Holland kom i stånd; har man tydeligen märkt Sillen minskas, och aldeles uteblifva från Östersjön och våra farvatten, och att hon ej kommit längre än till Skottiska och Norrska kusterna. Här till kan ingen annan orsak gifvas, än den, att man farit ut tidigt om våren på Hvalfisk-fångst, och då utan åtskillnad tagit så det ena, som andra flaget af Hvalfiskar, och således förhindrat dem, att, efter sin naturs drift, vana och anordning föfa Sillen utföre hafvet, ånda ned till våra Svenska Kuster. Denna sak bestyrkes än mera af det, att medel-tidens Krönikor få ofta tala om Hvalfiskar, som blifvit sedde och fångade i Östersjön ^{k)}; hvilket i sednare tider ganska sällan håndt. Herr Professor Ström i Norriga intåmmer

^{k)}) Skånska Handlingarna i Sv. Mercurius 1755. sid. 230.
Hadorphs Rim-Krönika, sid. 530. — Von Dalins
Sv. Hist. 2 D. sid. 811. 3 D. 412, 422. Ilvittelds
Krönika 2 Tom. sid. 1545.

stämmer i det anfördta om Hvalfiskars nytta vid Sillfångsten, med tillägg af 2:ne andre skål till Sillens uteblivande från Österfjön, det ena: en kall våderleks och drif-isens olika förhållande i norra Hafvet på vissa årtider, hvarefter Fisken råttar sin utvandring till de sydligare och östra vattnen; det andra: Sillens förnämsta födo-åmnes Sill-årets (*Astacus Harengum*), eller på Norrska så kallade Röde-Aats olika tillhåll i vattnet, som merendels är i hafvets strömmar, hvilka af okända orsaker kunna förändras och föra dessa Sjö-Insepter med sig, än under det ena, än under det andra landets Stränder ¹⁾). Hade man sig bekant med hvad redskap de fordne Fiskare uphemtade Sillen; kunde man af sådan anledning döma, om Sillen genom instångning och sammianträgning af stora Notar eller Vador och annan ovårdsam medfart, blifvit skrämd från Kusterna. Biskop Frijs tror, att Notar, oförsigtigt och allt för girigt nyttjade, äro skadeliga både för Fiscket och sjelfva Sillens godhet; då dock Nåts brukande i båda afféenden berömmas ²⁾).

Det

1) Profess. m. m. Herr Hans Ströms sammanlikning emellan de Norrska och Svenska Fiskerier uti K:gl. Patr. Sälsk. Hush. Journ. för Maji Mån. år 1781, sid. 9, 10 &c. Vecko-Skrift för Läkare och Natur-Forskare, i Band. sid. 189 och följ.

2) Herr Biskop. Doct. Nicl. Christ. Frijs Berättelse om Sillfiskeriet uti Nordlanden i Norriga, införd uti Kongl. Sv. Veteinsk. Acad. Handlingar, år 1770, 2 Qvart. sid. 158, &c.

Det är mycket sannolikt, att Utländningarna varit mindre forgfällige, att bibehålla Fiskets ymnighet för framtiden vid andra tillhöriga Kuster, der de, såsom inkräcktare, ej fallan oroades, och oftaast bortdrefvos.

Trankokning lärer väl ej den tiden varit så betydelig, att det därvid fallande grumset, kunnat skada botten på Sjön och Sillfiskeriet, hvilket i sednare tider hållits före, och väckt mycken uppmärksamhet, samt blifvit omtvistadt med många sannolika skäl både med och mot, utan att frågan ännu veterligen blifvit fullkomligen afgjord ⁿ⁾.

Efter dessa Anmärkningar återkommer jag å nyö till sjelfva ämnet; men finner under de oredor, i hvilka Riket var intrasfladt, att så väl denna, som öfriga Nåringars vård blef uraktläten, då hvar och en blott tänkte på enskildt väl, och utvalde främmande Regenter, mer för att befrämja egna, än allmänna fördelar. Ej underligt, att underrättelser om Nåringarnes beskaffenhet denna tiden, åro oss få mycket obekanta, då de, voro i ett så bedröfligt tillstånd. Det enda, hvaraf vi kunna sluta, att en så nödvändig och nyttig Nåringsgren icke alldeles var förstörd, är Christian II:s utdelade gäfvor af Sill och Salt

ⁿ⁾ Se Trangrums-Athen tr. i Quart. 1784. Stockh. Post. N:o 254, år 1781. Götheb. Alleh. N:o 95. 1782. Stockh. Post. N:o 83. 98. 212. 218. 271. 293, år 1783. Inrik. Tidn. N:o 13, år 1785. och N:o 8, 12, år 1786. N:o 30, år 1787. Post-Tidningen N:o 6, år 1788. Och Stockholms Posten N:o 66, 1788.

Salt till Bönderne, då han 1520, belägrade Stockholms Slott; samt Smålandske Allmogens svar till Gustaf I., då han begärte, att de måtte hjälpa honom, att utdrifva tyrannen: „*Så länge vi lyda Konungen, tryter oss hvarken Sill eller Salt*“ o).

Men få förfallet, som detta Närings-medel vid denna tiden förekommer oss; så förbåtradt ser man det, icke långt derefter, genom K. Gustaf I:s nit för Svenska Folkets fällhet, hvarom Rikets Händlingar nogamt vittna.

- c) Von Dalin Sv. Rik. Hist. 3 D. sid. 13. Konung Gustaf I:s Hist. af Celsius, 1 D. sid. 55 och 62.
-

LAUDATIO
HUGONIS GROTTII

Auctore
MATTHIA STOLTZ,
Rectore Scholæ Helsingburgensis;

Cui Palma adjudicata est Anno 1796.

Forma mentis æterna: quam tenere & ex-
primere, non per alienam materiam & ar-
tem, sed tuis ipse moribus possis.

TACITUS.

Bene ac sapienter majores, ut populorum, ita clarorum virorum facta moresque literis ac posteritati committere instituerunt. Est enim memoria rerum, praeter lectionis oblectamentum, castigando pravos & referendo suum decus egregiis, quatuorcumque curarum solamen & validissimum virtutis laborumque incitamentum. Et solemne est mortalibus praecpta ægrius pati quam exempla factaque, at non viventia hæc & recentia, sed defuncta, sed vetera, ut ab ira æmulantium aut invidentium remotiora. Fuit tamen temporum rara olim felicitas, ubi potuit ingenio celeberrimus non modo quæ viderit memoratu digna laudare, sed & quæ gesferit egregie sine vaniloquentia narrare & sine obtrectatione ^{a)}, conscientius virtutem, ut suo decore niteat, neque opera

a) Tacit. de Agric. cap. I.

opera aliorum, neque gratia, neque mercede egere. Mox vero, postquam inter viventes infrequentiora cœperant esse exempla, inter mortuos & mortuorum demolita monimenta, qui rariorem & nutantem virtutem instaurarent, quærebat suorum incuriosa posteritas: arduum munus, quippe inter umbras & fallacia ob vetustatem vestigia fuscipiendum.

Prominuit olim inter illos, qui clara prodiderunt orbi exempla *Hugo Grotius*, vir singularis, quem obrui longiori oblivione pati non potuerunt, qui abdita præteritaque venvendi & suum bene meritis referendi decus nobilissima cura funguntur. Ut vero ego laudarem, non accessi gratia aut ambitione, pietate mera adductus & vera oratione quam ornata, componere otio avens, quæ de magna ac nobili virtute fentiat pectus.

Quoties vero optat otiosa mens immisceri claris hominibus, audire plerumque bellatores & qui cruentis inclaruerunt facinoribus consuevit, quasi una virtus esset, quæ igne ferroque devastat, quasi *Alexander* aut *Tamerlanus* gratioris apud posteros memoriae esset, quam *Numa Pompilius*, civium illud exemplar & regum. Falluntur autem, qui apud nos rixas modo fortisque præliorum exspectaverint, otiosam scientiam, quippe casibus iisdein & paribus exitu causis continuo sibi similem. Commentarios illi solvant & acta belli diurna, tristi eura composita. Gaudeat hic animus referendo lætiora, & quomodo ingenio ingeniique operibus clarescat homo.

Inclaruerat per saecula Grotianæ stirpis nobilitate Belgium, feracitate virorum elatum: genuitque *Hugonem*, natalibus primis, qui fortuiti sunt, mox virtute & casibus inclutum b). Sero plerumque emergere infantibus datur, neque celeres primæ ætatis progressus bene semper de futuris ominantur: *Hugonem* vero, ad clarissima quæque iturum, talem ab initio promisit natura, qualem ætate proiectum admirati sumus. Scilicet acutum ingenium & memoria stupenda scientiam artium & disciplinarum ita appetiit cupide tenuitque, ut admodum juvenis in ore omnium & fama feracissimo hoc ingeniorum tempore tamquam prodigium versaretur. A teneris ordior; ingenui enim viri noscere rudimenta juyat. Placuerant ætatem ineunti, quæ juventutem plerumque rapiunt literæ; aureæ, respectu pretio; divinæ, si originem intuearis. Studium *Nasonis* numero & nitore verborum gravitatem sensuum decorandi, quod semper iunctum, utile sæpe est, nec unquam ulli despectum, nisi qui omnia præter se ipsum despicit, mature & avide hausit c). Mox mitigavit humani juris divinique scientia, quæ nostra cognoscere, aliena defendere, recteque nos vivere docet, & justitiam, qualis in cœlo est, integrum suique semper similem commonistrat.

b) Natus Delphis 10 Apr. 1583, patre Joanne Grotio, Praefecto Delphis & Acad. Leidianæ Curatore. Proxiima aviti a claris majoribus cognominis origo proavia erat *Ermengarde de Groot*.

c) Carmina Elegiaca, incredibile dictu, oīas annos natus egregie condidit.

strat. Studia & linguarum, vera illa artium humanarum fundamenta, mirabili successu adgreditus est, in natura cujusque indolem gentis regionisque scrutatus; nullius igitur nec saeculi nec populi hospes. Cogitavit autem *Grotius*, scientiam rerum praeter usum proficere parum, nec sapere quemquam, nisi quæ legerit in libris, inter homines consummaverit. Obsolevit saepe foris, qui domi inclaruit: bene dicentem perite agens obscuravit. Nec id immerito. Manca & dimidia cognitio est, quæ in solitudine paratur, absolutum nihil unquam sine exemplo rerumque contactu & usu. Ingenii igitur animi specimen sit, quod amore virtutis extra patriam trahebatur. Galliam adit, splendore, urbanitate & bonis exemplis celeberrimam. Sed repetere altius iter, fatis Grotianis lumen daturum & celebritatem, non pigebit.

Male pacatus ex servitute nuper vindicatus Batavus, neque ipse sibi amplius adversus præpotentem oppressorem sufficere videbatur: nam fragilitate humana, tardiora & molestiora remedia quam mala sunt. Discors Gallia & ad opem invalida. Tulit autem auxilium imperandi laude clarissima *Elizabetha*. Imperio interim Gallorum per horrenda pericula potitus *Henricus IV*, pace & otio refrendo cuncta studebat. Sed voluerat, antequam egit cum Hispanis, cognitum suum propositum Batavis, ne liber a Gallo *Philippus* verteret in fessos belli molem universam. Quibus rebus solliciti territique Batavi, quum conditionibus, quas præscripserat *Philippus*, facere

facere pacem haud potuerunt, *Barneveldium* legatum ad *Henricum IV* miserunt, ut duceret diutius bellum nec laboribus fatigatos in medio libertatis itinere desereret, imploraturum. Sed adductæ in hunc statum res erant, ut bellum, quo & ipsa vexata jam diu erat, recusare cogeretur *Gallia*, pecuniam modo, quæ sine sanguine solvitur, pollicita. De *Barneveldio* autem, quoniam prima incidit mentio clari posthac memorandi hominis, juvat monuisse perfunctorie, neminem illo aut Batavis studio libertatis fuisse amantiorum, aut *Hugoni* usu amicitiae conjunctiorem. Ore disertus, consilio valens, & in publicis negotiis a juventute exercitatus, patriæ semper commodis domi forisque consuluit. Ille Hispaniæ aulæ, dominium Belgii recuperare molienti, ille Principi Oraniæ, summam imperii arripere conanti, fortiter sed cum suo denique interitu restituit. At hæc suo loco reserventur: ad incopta redeo.

Grotius Lutetiam cum magno hoc viro pervenit, quo tempore nullum aliud ad excitandas virtutes & formandas viros illustrius fuit. Regnum, ut retulimus, occupaverat *Henricus*, quadraginta annorum discordias vulneraque sapientia & mansuetudine sanaturus. Atrox multiplici cæde Lutetia: palatio reges, tugurio ejectum agrestem, matre infantem conjugis avulsum complexu maritum seditiosa mactaverat factio: cruenta templa foraque neglecti aut pleni cædibus agri, fatigati cives effusa æraria, divisi post bellum domesticum animi, eo validiores, quod opibus erant inflati

flati externis, eo sæviores quod cœlestium causa erant concitati. Sed in sæcula infornata incident pro solatio summæ, quæ aliter non provenissent, virtutes; & raro fœdata sic tempora sunt, ut non bona forte exempla progignant. Comparanda clarissimis temporibus facinora ætas vidit, porrectas levandæ patriæ manus; amicos audentes; interritam etiam adversus carnifices fidem; &, ut inter principes *Henricum IV*, ita inter principum administratos Duce in *Sully*, splendidissimæ virtutis exemplar. Hoc spectaculum *Grotio*, hæc exempla. Nuntiaverat quoque fama venientem; neque erraverat. Illustres enim amicitias parare, contingere principum dextras, donari illorum imaginibus, si fortuitum plerisque nec ultra æstimandum, *Grotium* saltim non fessellis se exspectationen sui, sed æquasse vel supererasse probabit. Multus ex itinere usus, magna voluptas. Doluit autem magnopere, quod *Thuanum*, civem, magistratum, scriptoremque florentissimum, suspicere coram & alloqui non contigerit ^{d)}). Sed æterno quodam causarum latentium nexu, raro quidquam præter optatum ita & exspectationem accidit, quod non tempus compenset munificens. Dedit enim hæc res ad patriam reduci occasionem familiarissimæ, quæ unquam contrafacta est, amicitiae inter homines, dignitate & ætate diversos, studio autem recti similimos multo & conjunctissimos.

Ditatus exemplis, quæ suppeditant peregrinationes fapienti, & supremo in Jure gradu insignis;

^{d)} Epist. *Grotii* ad Gall. I.

insignis, ornatisimas sedes Gallorum relinquit, ignarus se olim, volvente fortuna, inopem fugientemque quæsitorum easdem. Ad patriam redit otiumque, inter libamenta Musarum refecturus animum ex itinere simul & exculturus. Sit autem eorum, qui opera singulorum diurna componunt, lucubrantem inter Philosophos vel cum Musis ludentem prosequi, & libros enumerare sigillatim, quos scripsit, instauravit, transtulit. Nostra, non quæ egerit cunque, sed quæ peregerit ad immortalitatem, sit cura ostendere.

Artem, quæ præsidium amicis, salutem periclitantibus, & cladem aut emendationem fert improbis, ita a juventute exercuerat sanctæ, ut periculosa licet plerumque & plus molestiæ profitentibus quam gratiæ afferens, illi mature e civibus reverentiam, amicitiam apud principes, & summos honores in patria comparaverit. Magnum hinc nomen, magna auctoritas *Grotii*. Cum enim distineretur respublica litibus, & de injuria vel accepta vel illata ageretur, *Grotius*, qui promptissima voluntate & optimo judicio aperiret ambigua, quærebatur. Arcebat ab Iudiis Batavos vana nimus pontificis venia Lusitanus; *Grotius* in pelago, quod competere a natura neutris videbatur, mutua jura præscripsit. Conjugi carus *e*), amicis & popularibus venerandus, extraneis

N

etiam

- e)* In matrimonio habuit Mariam a Reigersberg, dignam tanto viro uxorem. Splendide nata, non generis magis claritate, quam sagacitate muliebri & fide memorabilis.

etiam ignotisque non sine nomine fuit. Vacant magni apud maximum principem honores: *Grotius*, qui decoretur illis, cum summis ejus fæculi viris proponitur *f*). Lubet fortia Bata-vorum contra Hispanos facta memoriæ nepotum & exemplo mandare: hic solus eligitur, qui optime diceret, quæ perfecissent cives egre-gie. Adeo enim mentes devinxerat civium, ut causas oraret, seu coleret historias, ver-fosve funderet, huic plauderetur uni. Sed breves & inconstantes vices rerum sunt, & fortuna raro simpliciter fovet. Studio recti & concordiae per omnem vitam notus, (vix credibile memoratu est) tandem non nisi odi-um apud cives & suæ tantum conscientiæ præmia tulit.

Nobilissima pro Belgica libertate certa-mina exceptit domestica de sacris rebus dissen-tio, dirum complementum malorum! Inquis-sima hæc conditio adversorum est: gliscente semel fortuna, nihil præterit intactum, mala malis cumulando. Jurgium oritur *Arminium* inter *Gomarumque*, quorum ille, a rigida rece-dens doctrina *Calvini*, profitebatur, non con-demnare Deum, nec reddere beatos, nisi quos viderit mortalium rejecturos suam gratiam vel vitæ probitate quæsituros: hic contra docuit, alios præmiis esse afficiendos, suppliciis vero sempiternis alios, nullo habito virtutis vel prave actorum respectu. Fovebat Goma-ristas *Mauritius*, Reipublicæ illa tempestate gu-bernator, potestatis avidus, summæque imperii affecta-

f) Simul cum *Casaubono* proponitur, qui Bibliothecæ *Henrici IV.* præcesset.

affector occulte: Arminianos sequebantur; qui in doctrina, quod est difficillimum, modum tenuerunt sapientius. Magna utrinque vis & controversia. Nec incuriose tulerunt Imperii Ordines rem, opimam casibus, palam mox erupturis. *Grotius* arcetetur, pacem animis & concordiam allaturus; nam opus fuit arbitro, facundia, peritia, & doctrina celebrato. Venitque in Senatum, legum potestate instructus, consultans, disserens, perplexa discernens, controversa componens, falsa refellens. In religionibus enim & sacris hac perpetua lege utendum rebatur, ut quæ vera innotuere affirmaverit sincere, opinionum commenta pro probatis numquam accepturus: procul odio & pervicacia prava, gnarus, studio nimio fastidiri sancta, verum corrumpi & fidem addi calumniantibus. Sic pacem Ecclesiis, discordiarum pertæsis, afferre aliquando paravit, magno & laudabili concordiae studio, quo fundatores sectaruni & partium in sacris conditores ut seditiones averfabatur. Sed est ubi solita & humana opis ad infringendam proterviam, parum valet. Vires consilio addendas, & militari ope reprimendos, qui quietem publicam turbaverint, *Barneveldius* censuit, libertatis pacisque, et si in feneclute, vigens defensor. Hæc quoque & his similia, quippe conatis *Mauritii* inimica, non modo irrita & castra fuerunt, sed factionis Gomaristicæ principem exstimulabant acerrime Quæ omnia non potuerunt, quin probe sentientem de republica *Grotium* afficerent quam maxime & vexarent. Angitur tædio peccatus, valetudo

infirmatur, & brevi fors acerba minatur maxi-
mi viri maturare discesum. In *Grotii* vero
vitam si nondum quidquam licitum fatis, in
personam eo fævitum est iniquius. Proditio-
nis, quo haberet speciem fraus, *Barneveldius*
Grotiusque accusantur: capite plectitur ille, pa-
triæ per discrimina crebra vindex gravissimus
& custos, hic in rigido & perpetuo carcere
animam trahere damnatur; ita ut in bene de
republica promerendo pares, parem meritorum
virtutumque fructum repeterent.

Non vero captivitas hæc *Grotio*, sed tri-
umphus: corruptis enim temporibus & inter
homines pravos suppliciis saltim quædam glo-
ria inest. Succubuit potentioribus vultu, quo
folet alta & recti sibi conscia mens; cultorem
enim prosequebantur suum virtutes, literæ,
conscientia recta, amantissima conjux, comi-
tes cujuscunque fortunæ fidissimi. Vincula &
captivitas, quorum nomina implet terrore
fortissimum, nostro fuerunt aylum, & pacis
domicilium carum.

Industrio viro non fugit usquam sine lu-
cro dies. Literis hic & mortalium emolu-
mento horas commodavit studiose, quibus in-
tentus nec strepitum exaudivit, qui concutie-
bat Europam, nec vincula, quæ circa crepita-
bant triste. Heic divini humanique juris sci-
entiam, publicis sub negotiis jacentem jam
diu & intermisam, resumfit latiusque exco-
luit. Heic alia elaboravit præclara, vel pro-
pria, quæ ipse meditavit, panxit, conscripsit,
vel aliena, quæ refecit, transtulit, polivit.
Nihil intactum intentatumve reliquit, nam &

hic

hic ei omnia, præter claustra & fores, reclusa, quæ eo felicius exposuit, quod nec hominum turba, nec naturæ amoenitas beatum & excelsum animum ab intensione meditationis avocarunt.

Hæret vero intima mortalium visceribus libertas; & latiori egebat generosus animus campo, in quo sua virtus studiumque promerendi liberius excurreret. Spoponderat uxor, quam primum tulisset fors, liberare a vinculis conjugem. Nec se felli dextram, fide juxta & astu præclara. Nam in cista, qua libri afferri & exportari solebant, inclusus, evadit incoluis & in tuto locatur *Grotius*, natale quidem solum, amicos, penates, non sine intimo vulnere deferens, conjuge vero & pignoribus caris, bona causa, & reverentia Numinis, pro solatio & præsidio, comitatus.

Non diu, quorsum refugeret, *Grotius* hæsit; magni enim viri, ut sæculorum omnium coævi, ita cives terrarum omnium sunt. Porrexit fugienti dextram & hospitium Gallia, testis diu injuriarum, quibus de suis optime meritus indigne plectebatur *Hugo*. A rege exceptus benigne, munifico in difficultatibus suis subfido largiebatur, quo impetrato, literis denuo se tradidit & studia antiquorum, quibus venustate sermonis & gloria inventio-
nis ingeniique nulla habent æquiparanda recentiores exempla. Popularibus primum, edita defensione sui, se purgare laboravit, sine gratia & ambitione, quarum bona mereri quam habere optavit. Displicuit autem valde libellum, injustitiam Batavorum libere & palam expo-

exponens, & exitio fuisset scriptori, nisi Gallicæ aulæ tutela prævertisset conatus.

Viderat *Grotius*, quo oculos cunque adjecterat, oppressum genus hominum aut nimis a natura recedens, & statuerat restaurator orbis alter, sancta mortalium jura persequi: digna materia, cui ingenium amplissimum non diutius decesset. Perfectus igitur, quod vel solum sufficeret immortalitati, *de Jure Belli & Pacis* opus, quo generis humani nihil interfuit magis futuri, tempore, quo præ strepitu armorum & discordiis gentium exaudiri leges nequibant. Docuit *Grotius*, quid, cum ferrum distolvisse fas & jura videtur, sibi invicem debeant gentes gentiumque rectores ^{g)}. Nec taceam, quod librum (blanda iubet Suecanum pectus recordatio) regum vere maximus continuo in casuis secum tulerit, legerit, fecutus sit, salutem & libertatem gentium contra hostem truculentum defensurus. Ab orbe vero literario & togæ proceribus plerisque dici vix potest, quanto cum applausu exceptus fit. Illam enim inventioni solertiam, demonstrationi gravitatem, veri æquique studio sinceritatem adhibuit, ut, cum aliorum plerosque velut speciosos & leves, oblivio obruit, *Grotium* æterna & mansura fama opperiatur.

Videtur vero orbis aut capere nimia merita aut pati non posse: posuit enim numen quoddam juxta virtutes invidiam, communem & ingentem naturæ compagem ut referret. Ingruere rursus, vix dato ad respirandum spatio, nova in *Grotium* mala cœperunt.

Tæduit

^{g)} Rosenstein om Uplysningen pag. 104.

Tæduit morari Lutetiæ diutius, detineri cœpta, propter defectum ærarii, annua ei concessa pecunia. Fautores recesferant, postquam flectere a studio recti nec largitio nec spes excelsum animum potuit: stetitque sine refugio exul, inops & destitutus. Vicit vero patrii foli amor, ultimus sensus, qui in generoso extinguitur corde. Ad Hollandiam, non sine periculo summo revertebatur, Mauritio decesso de injuriis fibi, studio amicorum præsentiore, satisfieri ratus. Mutatos vero animos reperit, fide, ut in nubilis temporibus solent, fluētantes amicos aut palam adesse non audentes. Patriam igitur fugere iterum coactus, Hamburgam petit, vicibus fortunæ fessus & occasionem ibi opporturus ex tristibus aliquando fatis evadendi. Confluxere undique offerentes solatia literæ regum, quas (fluxas esse principum amicitias conscius) repudiavit, celebratissimum præferens *Oxenstjerna*, cui a Gustavo Magno, antequam vitam ei invida fata eripuerant, injunctum erat, ut, si quid accidisset, regimini accerseretur adoptandus inter Sveciæ filios *Grotius*. Francofurtum mox convencere viri, quibus majores vix ætas vidit; mutuaque salutatione functi, Moguntiam una pergunt, ubi ex potestate, qua polluit plurimum *Oxenstjerna*, Sueciæ ad Gallos Legatus *Grotius* renuntiatur. Adeo diris bona æquavit fortuna, & pretio laborum egregio extingui memoriam præteriorum pasfa est.

Spectabimus jam *Grotium* in fastigio, ut altiori ita periculosiori materias uberiore ingenio amplem quærentem. Digne non jactanter

ter fortuna usus, inter impetus invidiosorum, minas potentiae, illecebras felicitatis, immotus semper, &, ut constans in adversis, sic fato arridente, nec tumidus, nec arrogans, nec in rebus novis novus erit.

Acerbioribus vix temporibus commendari ulli summæ rerum cura potuit. Erepto enim rebus humanis *Gustavo*, occubuisse cum ipso spes & prosperitas omnis videbatur, & vindictæ Austriaci subjici Suecus, Germanici imperii summam propter felices progressus petere existimatus. Nam postquam infeliciter apud Nordlingam pugnatum, recipere animum victoria insolens Austriacus, &, ut solent in adversis ignavi, recedere indies foederati, Una spes Gallia in adficta conditione Svecorum supererat, cuius opem petitum *Grotius* mittitur, amicitiam duarum per Europam florentissimaruin gentium conjuncturus in posterum perpetuo.

Properat Lutetiam, adfictorum populorum arbiter & vindex, adveniensque, velut de invidis & inimicis triumphans, urbem solemniis multis init. A rege & optimatibus receptus amice, solitisque peractis honoribus, novæ mox patriæ rebus impendere operam & invigilare cœpit. Sed attinet quædam præmittere, ab initiis rei non absurdâ, quibus cognitis de *Grotio* eo amplius fiet judicium.

Post stragem Nordlingensem ad regem Gallorum legatos miserant foederati, arma virumque efflagitatum. Egit cum his *Armandus Richelius*, Gallici status inter summos administer, temporum callidus, patriæque utilitatisbus

bus inferviendi omnes captans opportunitates. Obtulit illis pro cessione Benfeldiæ, Sueco a Germanis concesſæ, duodecies mille militum & pecuniam modicam, fœdus sic Heilbrunnense & antiquam Svionum fidem deludens. Major deinde, sed usui in primis Germanorum, militum numerus spondebatur, quibus Germanicus princeps præeset, post habitis Suecis Sueciæque regni Cancellario, cui summæ rerum in Germania cura fuerat commisſa. Haud igitur adsentitur decreto Cancellarius, delegans *Grotium*, irritam ut faceret pactionem inhonoram noxiāmque. Mox consilio regis & cœtibus procerum immixtus *Grotius* obviam intrepide conatis malevolorum ivit, monstrando quam haberentur inique Sueones, ingente hoc bello implicati, spe in primis auxiliorum, quæ promiserant Galli. Tantum in uno viro præfidii erat. Crebris sermonibus, minacibus, blandis, tentatus, adduci tamen ut acciperet conditiones non potuit; donec urgente, qui Lutetiam aliquanto post advenerebat, *Oxenstjerna*, ad novam pactionem, Sueco falubriorem per ventum est.

Dispositis ita rebus, abit Lutetia Cancellarius, fidei *Grotii* rem Suecanam committens, quam tanta cura percoluit, peritia rerum & integritate præclarus, ut Suecus non factus, sed natus, & ministerio non provecta ætate adscitus, sed a juvenilibus annis imbutus videretur. De patria enim nova, si coram rege, sive apud populum, in conciliis, seu privatim ageretur, perinde utilitatibus ejus ac dignitati, non sine discriminē suo, consuluit.

Sveoni-

Sveonibus non favebat satis *Armandus*, a *Grotio* ut & ab *Oxenstjerna* ingenio discrepans nimis. Pacem inter alia parare sigillatim contra fœdus Cancellarium perhibens, apte animum velavit, fidem & suppetias detrectantem. Hic & habitus animorum *Bullionis* & *Chavignii*, quorum plurima, unius in vectigalibus, in exterris rebus alterius auctoritas fuit. Varias per ambages protrahentibus astute pecuniam, quæ ex pacto debita & a rege imperata esset, indefesce institit *Hugo*, nec nisi iimperato quod petierat filuit. Hinc lætum *Grotii* nomen optimo cuique & cordatisimo, acceptum *Christinæ*, qua nenio magis magnas æstimavit virtutes, & carum Cancellario, digno qui juxta populorum rectores nominetur. Sed, ut petit livor summa, offendere animos celebritas, studium, & incorrupta sinceritas *Grotii* cœpit. Res autem nuncupare hæreo & jurgia, quæ, ut anxias curas & molestias attulerunt *Grotio*, ita non nisi fastidium legentibus & satietatem parient. Non dicam quæ undique tenderentur insidiæ, quæ spargerentur probra, ut dejiceretur de statu, quem majore cum laude tenuit ante nemo. Adnotasse fategi, constantem illum inter turbida fletisfe, arborum inflar altarum, quas magni motus concutiunt magis quam affligunt.

Jam lectorem piget, jam scribentem, immorari diutius aulæ artibus & secretis. Ad belli campos revertor, & præliorum varietates ac dira, grata ut memoria majorum retineam nepotum mentes & redintegrem. Blandiebatur cœptis fortuna, reddito animo perculsis morte

te *Gustavi* Suecanis, & invasum in hostes tanto incitatius, praeunte *Bernhardo*, necem regis indignam vindicaturo. Obversabantur velut militibus animosque incendebant manes *Gustavi*, & victoria ubique arma Sveones circumferebant; donec pugna, sicut memoravi, pugnata apud Nordlingam (adeo sunt fluxæ mortaliū spes) vertere in pejus Suecana fata cœperunt. Vixtus, qui prœlium suaferat, pugnans acerrime *Bernhardus*, captus & *Hornius*, strenuæ fortitudinis vir: & plurinia strages utrinque. Deseruerunt, quod clade indignius ferebatur, *Saxonicus*, *Brandenburgicus*, & alii Duces Germanorum fœderatos, pace, insciis & inconsultis Sveonibus, Pragæ inita. Luit vero mox doli pœnas & ignaviae *Saxo*. Nam accepto a Gallis subsidio & collectis adcfis viribus refectisque, ad Dœmitium primum, deinde ad Vittstochium pugnavit claro eventu *Banerius*, qui in interiora deinde Germaniæ arma ulterius intulit. Dum hæc vero a nostris tribus & qui pacto mente immota steterant geruntur, diversa ex parte hostem urgendo *Gallus* felicissime in Alfatia, *Lotharingia*, *Burgundia* agit, pluribus hic oppidis aut detritis aut strenua manu occupatis. Brifacum inter alia, Germaniæ tunc temporis claustrum, obfessit fameque exhaustum ditione cepit *Bernhardus*, gloria rerum, quas gesit, memorabilis. Sic clara & hoc tempore Rheni ad ripas Gallica virtus emicuit, Gallis fructuosior, quorum fines defendebantur a Cæsare, an Suecis, quibus progredi ultra licuit, incertum. Nec facile dictu est, majore utrum *Ludovici* gloria

gloria hæc gesta sint, qui militem suppeditavit & aurum, an vero *Grotii*, cuius in illo exigendo indefessa solertia fuit. Certe cum statuas erexeris & altaria illis, qui in Chemnitii campis victorias pepererunt claras, aut illis, qui ad portas usque Viennæ Cæsarem fugarunt perculsum, ne obliviscaris ejus, cui operam interponenti suam plurimum laudis acceptum referunt victores. Dum tolluntur ad sidera *Bernhardi*, *Torstensonii*, *Bannerii* decora clara; & tuum, o *Groti!* nomen immiscent tutoribus liberatae ab oppressione gentes.

Satis autem non fuit Germaniæ in campis suum fudisse sanguinem Suecos; patrium & solum infici filiorum crux oportebat. Exarsit reconditum inter Suecos odium Danosque, nimiis in Daniæ freto vectigalibus causam belli adferentibus. Illustri nec hic merendæ famæ eximii viri defuerunt. Cæsus ad Nordingam & retentus novem in Bavaria annos *Gustavus Horn*, cupiditate magis bene merendi de patria, quam acerbitate carceris arserat. Nec potuit ulli quam *Grotio* tutius liberatio tanti viri committi. Decreta igitur commutatione pro capto ad Brisacum *Johanne de Verdt*, recluditur *Hornio* carcer, vincula laxantur, liberatur, evadit, nova cum *Torstensonio* decora patrio sub cœlo comparaturus.

Tot vero curæ tantæque non suum detrahebant literarum studiis cultum. Modicus ipse voluptatum, illecebris nullis posthabuit seria. Et quos meritis peragendis audiendisque honoribus dies consumunt plerique, *Grotius* in meditationibus & quibus vitæ demulcetur tedium

dium literis, commodabat. Cumque inter modesta officia languescere ingenii vires sentiret, inter sacras camœnas a laboribus se & nimia intentione refovebat, insignem & inter laudatos poëtas gloriam amplexus. Parum vero credam referre lectorem, nec nostri videtur esse muneris, singulatim persequi quæ scripsiter ingenium ferax & panxerit: historiæ hæc satis prodant, orbis promulgat, Roma rediviva eloquitur. Semel, quo brevi defungar, monuisse sufficiat, *Grotio* adeo non fuisse negotia otiosa, ut otia ipsa negotiosa ei quam maxime fuerint.

Festinat hora, est præceps ætas virilis, fluxa sunt mortalia, subit senectus. Tempus aliquando appropinquat, quo gloriæ satur & annorum quiete eget curis agitatus animus. Tranquillitatem appetebat *Grotius*, Numini & posteris ut viveret, qui patriæ tantum & suæ ætati vixisse videbatur. Accederat quod hominem, *Grotio* non satis dignum, delegasset *Christina*, cum Regina Gallorum (nam decesserat Rex) publice acturum h). Jure igitur officii onere allevari optavit, ærumnis & negotiis fessus; descenditque e fastigio, sublimis æque & eximus, colosforum instar prægravium, qui mole fundamenti diruta admirationem spectantium vel subversi efflagitant. Sveciam petiturus visit in itinere patriam, summo ibi honore, pro solatio præteriorum & pretio, cumulatus: advenitque Holmiam, ubi munifice a *Christina* & honorate accipiebatur. Redita ratione castissime administratae legationis, Sveciæ mox oras linquit invi-

4) Vide *Burigny*.

invidiæ, quæ & hoc cum esset persecuta, per-
tæsus. Infelix vero incommode & inpro-
spere navigationis malis, graviterque & citra
opem medicinæ ægrotans, diem supremum
(mœstus hæc scribo) Rostochii obiit, placidus
ore, pectore pio beatus ⁱ⁾. Delphos inter cla-
ros majores portabantur, quæ mortalia fuere
Hugonis: superstes est & ubique vigebit fama in-
dolis, gloria rerum. Ipse sibi, citra odium &
adulationem, hunc in sepulcro, sine pompa
clauso, titulum scripserat:

*Grotius hic Hugo est, Batavum captivus &
exul,*

Legatus Regni, Svecia magna, tui.

Excessit tertio & sexagesimo anno, grande
mortalis ævi spatum, quantum ad gloriam,
emensus; quamquam & fuis & naturæ & ge-
neri humano vivere longius debuisset.

Si vero formam quoque *Hugonis* videre
velint nepotes, vigorem magis & decus quam
proceritatem habuit. Luminum fulgor exi-
mius; nasus aquilinus; vultus serenus. Gratia
& hilaritas oris supererat.

Lugebat ereptum, præter amicos, optimus
quisque & nobilissimus, miscebantque
ploratus exteræ gentes principesque. Tumulo
prominuere asidue conjux, propinqui. Virum
probe sapientem, pius, recti legisque tena-
cem, &, ut est inter fulgura virtus, in aspe-
ris securum mærebit, cui ex imagine rerum
consulere moribus & indoli libet. Utramque
fortunam expertus, adversam toleravit sapi-
enter,

ⁱ⁾ Nocte inter 28 & 29 Aug. 1645.

enter, secundæ minime fidens, fataque ingruentia adeo spernens, ut non trudi olim ad carcerem, sed rapi ad altiora vidererur *k).* Inter gloriæ & prosperitatis irritamenta, vita integer, tantoque felicior. Ingenio puer vigit, præcelluit vir gestis, doctrina & morte inclaruit senex.

k) Vide supra pag. 196.

F ö r f l a g

T i l l

Minnes-Penningar öfver Sveriges Namn-kunnigaste enskilda Personer, ifrån
Drottning Margaretas till Konung
Gustaf I:s tid;

Uppgifna af

G U N N A R   B A C K M A N,

Magister Docens vid Kongl. Akademien i Lund

Och af Kongl. Vitterhets, Historie och Anti-quitets-Akademien belönta,

År 1796.

Sed tamen experiar.

N:o 1.

Öfver *Upsala Akademies instiftelse af Riks-Före-ståndaren Sten Sture den Åldre.*

Första Sidan: Brösbild, namn och titel.

Andra Sidan: Öfverst i Fältet af Penningen, Solen i Fiskarnes-tecken. Nederst: ett Segment af jorden. Omskrift: *Minuent sua lumina noëtem.* Nedanskrift: *Acad. Ups. instituta - - - Febr. - - -* (då Solen är i ofvannämnde tecken och dagen hos oss ökas.)

N:o 2.

N:o 2.

Öfver Bröderne ERIK och IFVAR AXELSÖNER,
(TOTT): den förre Riks-Föreståndare; den
sednare, Väpnare och Riks-Råd.

Första Sidan: deras Bröstbilder eller Vapnet,
 med namn och titlar.

Andra Sidan: Castor och Pollux, eller tvåne
 eldar i form af stjernor på rån af ett
 segel - revadt Fartyg (Bonde Famillens
 vapen) i stormande Hafvet. Omskrift:
Ponentque furorem æquora. Nedanskrift: *Ad*
Solum revocatus Carolus VIII 1467.

Man vet, att de gamla ansågo detta *Lvft-tecken*,
 hvilket de tillskrefvo *Castor oth Pollux*, hafta en viktig
 betydelse till Sjöss; ond, då blott en eld visade sig;
 god åter, då tvåne syntes.

N:o 3.

Öfver Engelbrecht, Riks-Råd och Riks-Höfvidskian.

Första Sidan: Bröstbild, namn och titel.

Andra Sidan: en frihets-hatt, inom två pilar,
 som framskjuta mellan Sveriges tre Kro-
 nor. Omskrift: *Neque regnum queritur*
armis.

N:o 4.

Öfver THORD BONDE, Sven Rikes Råd och Marfk.

Första Sidan: Bröstbild, namn och titel.

Andra Sidan: Västergöthland och Småland före-
 ställda såsom tornkrönta Qyinno, med
 ett Lejon vid hvarderas fötter, och med
 hvar sin Lagerkrans i högra handen. Oms-
 skrift: *Liberatori.* Nedanskrift: *Vestrogo-
 thia & Smolandia.*

*I Smålands Vapen förekommer ett stående, och
i Västergötlands ett springande Lejon.*

Eller:

N:o 5.

Ljungelden. Omskrift: Jovis quo stabile regnum.

N:o 6.

Öfver KNUT POSSE, Väpnare och Riks-Råd.

*Första Sidan: Brösbild, eller Vapen med namn
och titel.*

*Andra Sidan: Jupiter fulminator emot Jättarne,
som storma Olympen. Omskrift: Tonan-
tibus armis. Nedanskrift: Oppugnatuni Viburg.
liberatum 1495.*

N:o 7.

*Öfver CHRISTINA GYLLENSTJERNÄ, STEN
STURE den Yngres Enka.*

Första Sidan: Brösbild, namn och titel.

*Andra Sidan: det så kallade Palladium eller
en bild af Pallas, stående på et antikt
Altare. Omskrift: Servata Servabitis urbem.
Nedanskrift: 1520.*

Eller:

N:o 8.

*Ett Slott. Omskrift: Salus ultima prescis. Nedan-
skrift: 1520.*

Eller:

N:o 9.

*Venus eller Morgonstjernan, ensam på fåset,
igenkänd af strålar, som Solen, ännu icke
uppgången, kastar öfver horizonten. Oms-
krift: Post luces sola minores. Eller: Ori-
zuræ nuncia lucis. Nedanskrift: 1520.*

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets Akademiens Dagbok,
den 28 Martii 1797.

Då Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets Akademien icke ågde tillfälle, att efter Städgarnes föreskrift, den 20 sipl. Martii, i offentlig sammankomst affäga sitt utlåtande öfver de Skrifter, som under det förlidna årets lopp, för de af henne utfäste Belöningar inkommit; samt upgifva de Tåflings-åmnen, hvilka Konungen för det ingångna fastställt, beslöt Akademien att upfylla samma pligt genom följande kungörelse.

Uti Historien: där Akademien förledit är till åmne upgaf: *Afhandling om Sillfisket, ifrån Konung Gustaf den Förftes anträde till Regeringen intill närvarande tid*; hafva 2:ne Skrifter blifvit infände.

N:o 1. med Valspråk: *Så skal och godhr Konunger sea med förhuxan sinne, huadhr Ålmoghanom må wara tarf' ella skadhi.*

N:o 2. - - Namque profundum Pars co-
lit - Pars hæret scopulis, aut falso spargit
arenam.

Vid granskningen af dessa Skrifter, har Akademien väl icke funnit dem åga den fullständighet, hon önskat; men dock vittna om den flit och skicklighet hos deras Författare, som bör uppmuntra dein, att vid det in-

gångne årets täfling fortfara på den bana de med framgång börjat.

Uti Främmende och Lärda Språken: Åreminne öfver Samuel Puffendorff på Latin eller Fransyks, har Akademien emottagit tvåne Skrifter: den ena med Valspråk: 'Αὐδέα με εὑνεπε, Μοῦσα; πολύτροπος'; den andra med Valspråk: Formamentis æterna, hvilken sednare ågt den förtjenst, att Akademien tilldömt densamma högsta priset. Författaren är Herr D. Jenisch, Pastor vid St. Nicolai Församling i Berlin.

Uti Antiquiteterna: Undersökning om beskrifvenheten af de verldsliga Åmbetena, som omtalas i Nordiske Handlingar före Folkunga-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter, har alsiintet Försök blifvit inlemnadt.

Uti Inskriptions- och Sinnebilds-konsten: hvaruti Akademien åskat Förflag: 1:o Till Inskription öfver Börs-Byggnaden. 2:o Till Skädepenningar öfver de märkeligaste i Sverige timade handelser, uti innevarande Sekel, efter Författarnes eget val, hafva 3 Försök blifvit inleminade:

N:o 1. med valspråk: In magnis rebus voluisse sat est.

N:o 2. At rariss juvabit auribus placuisse.

N:o 3. Stultum est eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris.

Bland hvilka intet varit få beskaffadt, att det kunnat belönas.

Med Konungens Nådiga tillstånd framhäller Akademien för nu ingångna år, följande Täflings-ämnen:

I Historien: *Afhandling om Sillfisket, ifrån Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen intill närvvarande tid.* Priset är en Guldmedaille af 26 Dukaters vigt.

I Främmande och Lärda Språken: *Undersökning på Latin eller Fransyska om en Historie-Skrifvares skyldighet, att i sine omdömen om store Män, hafva ett noga afseende på det tidehvarfs lynne och omständigheter, hvari de lesfret, så att han å ena sidan icke fortplantar och besäfter tankefått, som kunna vara oriktiga och skadliga; och å den andra icke försvagar eller förstör den vördunad och beundran för flora egenkaper, för finnesstyrka och verksamhet, för hjelte-bedrifter, hvilka äro sju nödvändiga att bibehålla hos ett Folk, om det skall blifva sjelfständigt, ädelt och lyckligt.* Priset en Guldmedaille om 26 Dukater.

I Antiquiteterna: *Undersökning om beskriftenheten af de verldsliga Åmbeten, som omtalas i Nordiska Handlingar före Folkunga-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter.* Priset en Guldmedaille af 15 Dukater.

Uti Infektions- och Sinnebilds-konsten: *Förflag 1:o till Inscription öfver Börs-Byggnaden. 2:o Till Skide-penningar öfver de märkligaste i Sverige timade håndelser, uti innevarande Sekel, efter Författarnes egit val.* Priset är en Guldmedaille af 12 Dukater.

De Författare, som i desfa ämnen vilja tävla om Belöningen, böra inom den 20 Jan.

1798 till Kongl. Akademien inlämna sina Skrifter, förfedde med Valspråk och försedd med namnsedel. De Skrifter, som icke blifvit belönte, kunna hos Kongl. Akademiens Sekreterare återbekommas, då deras Valspråk, eller andra säkra kännetecken upgifyas.

LAUDATIO SAMUELIS PUFENDORFII

Auctore

D. JENISCH,

Ad æd. St. Nicolai Berolin. Pastore;

Cui Palma adjudicata est anno 1797.

Forma mentis aeternæ

TACITUS.

Sunt & veritati sui heroes, qui erroribus oppressam defendant, defensæ jura vindicent, augustissinique ejus regni fines, nunc fortiter tuentes, nunc felici audacia propagantes, memoriam sui humano generi recolendam tradant.

Licet enim haud raro posteritatis solertia, verum altius rimando, distinctiusque perlustrando, vel celeberrimos seculorum suorum antesignanos longo post se intervallo relinquit; grato tamen animo nos illorum decet esse memores, quorum veluti humeris in ipsum illud, in quo nunc consistimus, fastigium evecti sumus: nec tam quid nostris temporibus præstigiuri essent, quam quid suis præstiterint, spectandum est in viris illustribus.

Inter præclara, quibus seculum XVII: effulsit, ingenia, nomen emicat Samuelis Pufendorfi.

fendorfi, Philosophi & Historiarum scriptoris celeberrimi.

Natus est anno post reddit. mund. salutem 1632. Dippoldiswaldæ *a)*, Misniæ pago, patre verbi divini præcone, a quo primis litterarum initiis imbutus, inque schola, tunc temporis haud incelebri, Grimmeni, omnibus, quibus puerilis ætas ad humanitatem informari solet. præcultus, virtutis scientiæque femina, ut est excellentium ingeniorum indoles, & facilius comprehendere, & tempestivius adolescere visus est.

Mox Lipsiam adiit, Musarum altricem, ibique Theologiæ nomen dedit: a qua tamen disciplina & infinitæ Theologorum disceptationes, & jejunitas rerum, nulla rationis humanæ censura dijudicandarum *b)* mature eum deterruisse videntur.

Magis arridebat juveni, altiora spiranti, Philosophiæ studium, quod sub Erhardo Wieglio, Mathematicorum Germaniæ tunc facile principe, Jenæ maxime florebat.

Nec diu latuit acrem illum & perspicacem ingeniorum æstimatorum tantæ spei indoles, neque prius Jenam adolescens, quam in intimam viri illustris amicitiam venit, ad cuius etjami

a) Confer. scriptum quoddam "de vera Elaiæ & Samuelis Pufendorfianorum patria obseratio ad Historiam litterariam pertinens, auctore C. G. H. Lipsiae 1793. ex officina Klaubarthiana", ubi autor nimis fere operose demonstrat, non Flœham pagum, uti adhucusque creditum est, sed, uti & a nobis positum est, Dippoldiswaldam, locum patrium esse Pufendorfianorum.

b) Quæ tunc erat Theologiæ scholasticæ facies.

etiam consilia totum studiorum cursum directit: imo vero Weigelius nostro primus autor fuit, in illam Philosophiae partem, quæ humana officia spectat, quæque a renatis litteris maxime neglecta jacebat, operam & industriam collocandi.

Summum certe ex tanti viri & institutione & amicitia hunc tulit fructum, ut, cum Geometria animum a sensibus ad ea, quæ mente contuemur, intelligenda traducat acutaque; mathematica disciplina subactum juvenis ingenium veluti habitum quandam indueret, ad verum penitus scrutandum dilucideque explicandum.

Scilicet geometrico argumentandi rigore exercitatus, facile deponit præconceptas opiniones, contemtisque autoritatibus, ad verum ipse indagandum aggreditur: adsuetus Euclidæ subtilitati philosophus nil sumit temere, sed a certo cognitis & perspicuis via & ratione progreditur ad ea, quæ inde necessaria consecutione efficiantur. En præstantem istam disserendi methodum, qua Pufendorfius tot seculi sui philosophos scriptoresque excelluit.

Inde est, quod, & veterum & recentiorum autoritate posthabita, nova juris principia constituer non dubitarit.

Inde est, quod omnium primus tentare ausus fit, immensam jurisprudentiæ naturalis congeriem certo quodam ordine distinguere, veritatumque inter se concatenatarum systema, quod dicitur, condere.

Inde, quod, & philosophus & historiarum scriptor, ubique de obscuris dilucide, de confusis

fusis ac perturbatis ordinatim ac disposite, de dubiis enucleate disferat.

Ex quo tempore Europæ christianæ purioris religionis lumen enituerat, nulla magis scientia excolenda suæque dignitati asferenda videbatur, quam quæ hominum societatis vinculis conjunctorum inter se jura atque officia exponit, tot absurdis superstitionisque Theologiæ Monasticæ commentis, tot Sophistarum argutiis confusa, perversa, depravata.

Flagrabat Europa diris bellis, vel regum ambitione, vel religiosis instigationibus concitatis: insurgebant contra principes subditi: minitabantur subditis principes: capitali inter se odio disidebant ecclesiastici cum laicis, cum sectis sectæ.

Neque vero diu caruit suo Solone violata tam duriter sacrosancta societatis civilis justitia!

Exoritur *Grotius!* vir ob immortalia in re publicam litterariam perinde atque politiam merita nunquam satis deprædicandus: librum tradit mundo disceptanti, quem veluti codicem quendam pacandi placandique generis humani appellare possis "De jure belli ac pacis:" librum, qui, utrum eruditionis varietate atque copia, an judicii acumine, ingeniique solertia præstantior sit, non adhuc constat.

Pervadit Grotii nominis fama omnes Europæ regiones: hunc librum suspiciunt principes, amplexantur populi, commentantur eruditi, defendunt boni, conviciantur malevoli.

voli. Lucet ille quasi nova quædam Cyno-
sura Philosophis, revocatque erectorēs seculi
genios a Grammaticorum nūgis, frivolisque
Scholasticorum argutiis, ad indagandas verita-
tes, omni seculo salubres, omni generi huma-
no frugiferas. Mirumne videri debet juvenem
ad alta quævis connitentem, Pufendorfium,
tāto se certamini immiscere voluisse, nec de
gloriola, cuius Palmam ab illustri Batavo præ-
reptam esse pœnitēbat, omnino desperasse?

Videt, autorem libri celebratisimi non-
dum universam Philosophiam, quæ dicitur,
præticā mente esse complexum; videt, per-
multa, eaque maxime gravia, levi ab eo bra-
chio esse tractata; videt, totum opus carere
stabilitis firmiter principiis, argumentis apte
acuteque conclusis, Batavoque Soloni haud
raro veterum autoritatem pro fulcimentis,
exempla pro rationibus esse: videt denique,
ingeniosissimos omnium Grotii commentatores
vel potius æmulos, Hobbesium atque Cumber-
landium, non satis profunde societatis civilis
compagem rimatos esse, multaque ad severio-
rem veritatis normam exigenda adhuc reli-
quisse.

Audet juvenis, tantis insistere vestigiis;
Nec infeliciter audet.

Primus ergo, quo orbi litterario inno-
tuit, liber erant *Elementa jurisprudentiæ natura-
lis, methodo mathematica c.*

Quod ingenii propullulantis specimen li-
cet octavum & vigesimum annum vix egres-
sus,

sus, in lucem ediderit; licet ipse, ut ejus verbis utar ^{d)}, hujus opusculi immaturitatem maturiori aliquo scripto, (sc. libro de Jure naturæ ac gentium) publice deprecandam existimari: ex herbescente tamen segetum viriditate futuram messem facile augurarere.

Fatigant legentem axiomata, theorematum, Corollaria, omnisque illa geometrica ariditas, quam & ipse deinde in tractanda Philosophia haud imprudenter deseruit. Verum enim vero ipsa hac via ad verum inveniendum firmare sibi gressum videbatur.

Conscriptis libellum, diu jam meditatum in custodia, qua, recrudescente inter Danos & Suecos bello, una cum omni Legati Suecici comitatu (præerat Legati filii studiis) detinebatur: biennioque post, cum Hagam Comitum excurreret, (nimirum in ipsa Grotii patria tanti nominis memoria incitatus inflamatusque), Lugduni Batavorum publici juris fecit.

Conciliat opuscūlum scriptori juveni gratiam Principis Palatini, Caroli Ludovici, eruditorum sui seculi Mæcenatis liberatisimi, & æstimatoris haud indocti, cuius etiam nomini inscriprium erat: nec facile dixeris, majorine glorie fuerit Pufendorfio. principi placuisse, an principi, autoris juvenis virtutes intellexisse.

Neque tamen sterili, ut fere fit, principis gratia est fructus.

Ilico instituit Elector *Professionali iuris naturæ ac gentium*, novam tunc & multitudinem non in Germania solum, sed in omnibus Europæ Academias.

d) Confer. Præfat. ad *Jus nat. & Gentium*.

Academiis, autoremque Elementorum spartam hanc, recens creatam, ornare jubet.

Ecce dignum campum, in quo excurrere possit tam præstans ingenium.

Excitant virum juvenem amplissimi munieris novitas, principis favor, auditorum confluxus atque studium: profundius in dies scrutatur scientiæ, quam unice in deliciis habet, quamque quotidie tractat, fontes atque rivulos; obscuris lumen affundit, dubia pellit, falsa refutat, depravata corrigit, recta confirmat: atque ita materiam sibi præparat uberrimam majoris illius, quo tantam deinde famam assecutus est, operis. Neque vero sufficit ingenio ad omnia summa tendenti operis de Jure Naturæ ac gentium, philosophia, quam nominant, speculativa. Perlustrat, hac veluti face, temporum monumenta, imperiorum progressus atque lapsus, populorum & in primis patræ gentis, Germanæ, fata ac vicissitudines e). Curatius inquirit in immensam istam Germanarum rerum publicarum molem: qua via, quibus rationibus in monstruosum illud, quod nunc videmus, corpus excreverint? quibus nexibus tot tamque diversa inter se membra cohærent? quibus singula legibus, quibus totum, dirigantur? Laudat laudanda, reprehendit vitiosa, medelamque innuit morborum, quibus patriam conflictari videt. Quæ omnia ita candide facit vir incorruptæ libertatis, ut nihil eum declinandis principum offendis dedisce, nihil nec captandæ gratiæ causfa, nec partium

e) Severini Monzambani, Veronensis, de statu Imperii Germanici, libri 3.

pātium studio vel enunciasse, vel disimulasse, liquido apparet.

Recentioribus hisce temporibus longe præstiterunt nostrō Pütter, Boehmer, Schlœzer, Spittler, totque alii, qui de rebus germanicis disseruere: nec tamen quisquam sine laude Monzambanum sibi memorandum putat.

Mirantur in hoc libro, Sec. XVII viri docti eruditionis historicæ copiam; mirantur philosophi subtilem causarum effectuumque, quos autor exponit, intelligentiam; mirantur politiora ingenia venustatem atque lepores epistolæ, operi præfixæ, in qua, ficto nomine Monzambani Veronensis, & Italicæ & Germanicæ gentis vitia haud infacete taxat, fastidiosam nempe Italorum superbiam, supinam Germanorum istius ætatis in scribendo negligentiam, barbarique immundiciem.

Rerum descriptarum novitas, imperterritus Veronensis in reprehendendo animus, tot opiniones, a communiter receptis prorsus abhorrentes, magnam autori celebritatem, magnam parabant invidiam: ambigique potest, utrum Monzambanus pluribus laudibus ab æquis rerum judicibus cùmulatus, an opprobriis ab iniquis censoribus fuerit laceratus.

Flagrabat autor odio præsertim Catholycarum pātium atque Aulæ Austriacæ, quibus quidem vel maxime detraxisse videri poterat: quo ipso & factum est, ut *liber de statu imperii Germanici in prohibitorum censum rejiceretur*: imo vero publice flammis datum ferunt.

Neque longe a vero aberrare crediderim, quibus persuasum est, Pufendorfium, ob cōtitatam

citatam sibi isto opere invidiam, Heidelberga relicta, ex Germania in Sueciam transmigrasse: ubi & fratrīs (Efaiae) apud proceres gratia, & generosi regis Caroli XI in doctos favor, honestissimum tantæ celebritati perfugium præbebant.

Nimirum novam hic Musis sedem rex consecraverat Lundini Scanorum: virumque illustrem Musis, Musis virum illustrem, ornamen-
to fore recte judicabat.

Pufendorfius certe nihil prius habuit, quam novum munus noua famæ accessione illustrare.

Igitur in lucem profert opus, tot per annos concinnatum atque vigilatum, "de Jure Naturæ ac Gentium" f). Vides in hoc libro Jurisprudentiæ naturalis, ceu ruditis cujusdam materiæ, confusas hucusque & permistas inter se partes discretas certoque ordine suis quaque in sedibus collocatas: vides autorem, ve-
re philosophum, ad notiones primarias ascen-
dere, ex primariis secundarias, ex secundi-
ariis consequentes elicere, cunctaque, stabi-
litis fundamentis superstructa, justis ratiociniis
coagmentare, selectissimis exemplis illustrare.

Quæque non spernenda libri dos est, omnia hæc conficiuntur genere sermonis distin-
cto, perspicuo, & quale veritatem decere ait Euripides, nudo atque simplici: exsurgit nativa quadam elegantia atque pulcritudine, nullo, ut videtur, artificio excultum, nullis pigmentis coloratum.

Nunquam

f) Samuelis Pufendorfii de Jure Naturæ ac Gentium libri octo.

Nunquam fere de principiis cogitavit Grotius: semper respicit ad principium Pufendorfius, totiusque systema operis accuratius inter se nexus est atque ordinatum. Quæ ab illo vel prætermisſa, vel leviter tacta sunt, hic ambabus veluti manibus comprehendit, diligentissime pertractat; Grotii liber ita compratus est, ut habeant eruditi, quem consulant: Pufendorfius ab omnibus, qui vel leviter tineti sunt litteris, intelligi potest: Pufendorfium nonnunquam haud sine ratione Grotium refutasse certum est: interdum tamen Grotius rem introspexit penitus g).

Verum ubi, quicquid a viris tantæ eruditioſis, tanti acuminis, ad illustranda societatis civilis jura præstitum fuerit; justus rerum judex æqua lance perpendit; nec Batavum, nec Germanum philosophum ad intima veritatis adyta penetrasse reperiet: quæ quidem natura, sui occultrix, vel hic in primis, tot quasi repagulis obstruxisse videtur, ut de principiis scientiæ moralis atque omnis juris, de jurium officiorumque inter se confiniis, &c. — vel nostris adhuc temporibus maxime inter omnes Europæ philosophos motæ sint lites, quas & nova quædam Philosophorum familia, *Kantiana*, & Monarchiæ Gallicæ dira concusio, vehementissime inflammariunt.

Illud tamen annotandum videtur: Pufendorfi juris principium, sic dictam *socialitatem* levibrachio, ad celebratam illam Kantii formulam reduci posse: "Fac, ut tuum agendi principium

g) Conf. Stollii Introd. in Historiam Erudit. V. III. Cap. II. §. II.

"pium cuiuslibet entis rationalis esse posse
"principium:" neque vero illud dictum volo,
in Pufendorfii libro de Jure Naturæ ac Gen-
tium omnia jam contineri, quæ Aristotelis
Borusiaci acumen ex ista formula enucleavit.

Nobis tamen de Systemate Pufendorfiano
non ex nostri, sed ex sui seculi genio judican-
dum erit.

Scilicet amplissimus operis complexus;
rigida, nec usitata hucusque philosophandi
methodus, artificiosi argumentorum inter se
nexus, ratiociniorum splendida soliditas, ordo
lucidus, exemplorum vividissimorum copia,
genus scribendi vel rudiorum captui accommo-
datum, tantam huic libro famam acquirebant,
ut nec Galli, nec Angli, exterarum rerum
contemtores alias fastidiosissimi, eundem ex-
plicare, commentari, linguaque patria donan-
tes suum facere erubescerent.

Qui vero uberrimus ex Pufendorfii libro
in seculum suum redundavit fructus, hic
erat: Excitabatur torpens *Philosophie*, quæque
ejus gravissima perinde atque maxime frugi-
fera pars est, *practicæ* genius, ex vetero, cui
immori videbatur, somno: eripiebatur disci-
plinarum moralium regnum, penes quos huc-
usque fuerat, qui que illud inique sibi vindic-
carant, iniquius administrarant, Theologis:
executiebat servile auctoritatis jugum liberior
in sentiendo scribendoque ætas: tenebantur
suis judiciis errores, in hominum animis peni-
tus inveterati: radiabant nova luce veritates,
generi humano saluberrimæ.

Cumque Pufendorfii, non ut Grotii, liber recondita quadam Graecæ ac Latinæ antiquitatis eruditione refertus, sed populari dicensi genere adornatus eset, eoque ipso recentiorum temporum genio magis concineret; ad illum & intelligendum & commentandum latior faciliorque patebat aditus, ac jurium officiorumque cognitioni amplissimus campus aperiebatur.

Tot in librum hunc commentarii, nunc Latii, nunc totius fere Europæ idiomatis conscripti, tot translationes, tot iteratæ editiones, tot denique auctori ob illum conflatae litteres, quam universe, quaque solertia ille letus versatusque fuerit, quanta studii philosophici mutatio inde consecuta sit, quam late auctoris sui famam extenderit, satis superque testantur.

Verum (quæ est mortalium iniquitas, ut, quam ipsi laudem consequi nulla ratione possint, per invidiam allarent) inventi sunt, inter multos, duo præsertim Pufendorfii concives in illa, quam Lundini ornabat, Academia, unus ejus in professione Juris Collega, alter Theologus, qui in præstantissimi operis nævos potius, quam puleritudines, inquirerent, autoremque multa veritati, plura receptis in patria legibus, plurima religioni orthodoxæ haud consentanea in medium protulisse calumniose arguerent. Scilicet convellunt ratiunculis quibuscumque quædam a viro illustri novata, moliuntur, sudant, misere se torquent, ut huic illive aserto Philosophi qualcumque potius, quam genuinum auctoris sensunt

fensum affingant. Tradunt homines malevoli *Indicem quendam Novitatum*: [id est, peculiarium ac, uti putant, perniciosissimarum autoris opinionum in libro de Jure Naturæ ac Gentium] Scaniæ Episcopo, senio jam in puerilitatem prolapso: accusatur, damnatur liber: nec fere quicquam eum præter rogum manere videtur.

. Verum Di melius!

Ferox ausum non sine indignatione improbans Sueciæ Rectores, ac silentium impo-nunt turbulentis hominibus. Neque tamen prius cesarunt infensisimorum hostium calumniæ, quam uterque publicis decretis regno pulsus eset. Quam contentiosum, ferox, truculentum genus hominum seculi decimi septimi eruditæ fuerint, Becmanni Profesforis & Pastoris Schwarzii contra nostrum vitilitigatio exemplum erit semper memorandum.

Nec nostri officii, nec operæ pretium est, infructuosarum litium, Pufendorfio exortarum, telam retexere: illud tantum addere licet, quod & ex *Eri Scandica* (quæ, quicquid nosfer in adversariorum & calumnias & philosophicas antitheses regesferit, continet), liquido apparet, illum in jaciendis ridiculis haud ineptum, multasque ei in lacesfendo ac respondendo fuisse argutias.

Scilicet jam ex Plautiana vi comica, jam ex Terentii leporibus aliqua eum traxisse dicas: quamquam haud pauca impoliti seculi crasfitem redoleant, ipseque perfractoria quadam in obtinendis semel a se dictis pertinacia nimiaque ingenii sui fiducia fuisse videri posit.

Ex tot tantisque Academicis procellis tandem incolamis evadit in Aulam, quæ est Holmiæ, quo eum, Loccenio defuncto, Regis favor evocat, gravissimumque *Historiographi regii* munus ei offert: quo quidem munere deinde & Berolini sub Electore Friederico III ab anno 1668, usque dum mortalitatem exemplaret, functus est.

Nimirum videbatur aliquid istius ætatis principibus, memoriam vel sui, vel avorum, novi cujusdam Thucydidis aut Livii ore ad posteros propagari æternisque litterarum monumentis consecrari.

Quod si ingenii acumen, judicii sinceritas, eruditio haud vulgaris, exquisitum rerum morumque studium, magnus ac multifarius latine scribendi usus, vel in primis requiruntur ad sustinendum Historici onus: ecquis eat inficias, Pufendorfium tanti muneris partes non indigne expleturum?

Res gestæ Gustavi Adolphi, Christinæ, Caroli X, Friederici Guilielmi, Electoris Brandenburgici — quot & quanta fortiter facta! quænam uberior scribendi seges? quis amplior eloquentiæ campus? Qui heroës! Illustrissimi certe, quos ferax illa heroum ætas tulerat, toga fagoque incluti.

Prælia feliciter pugnata, captæ urbes, hosium strages, populi nunc tranquillitate pacati, nunc bello oppressi, nunc sub jugum missi, regna jam concusfa, jam servata — digna fane quam materies vel Thucydidis ardenti vehementia, vel magnifica Livii eloquentia.

Patent scribenti scrinia ac tabellaria publica: *h)* licet aspicere, licet alloqui multos eorum, qui res, stylo exsequendas gesserant: viget adhuc in hominum ore atque auribus fama heroum, fama fortiter factorum *i).*

Verum enim vero nemo non historiæ artis intelligens, facile concedet, Pufendorfio, tot tantasque res exponenti, nec singularem in perscrutando diligentiam, nec fidem in dicendo vero, nec in dijudicando acumen defuisse. Rem, de qua scribendum est, videt acute, explicat dilucide, sententias adhibet illustres, quæ non tam habent venustatem, quam gravitatem & pondus. Videre licet ubique philosophum, stylo magis claro, quam vivido, proprio magis, quam eleganti, res gestas explicantem: vix umquam exsurgit, rerumve magnitudinem verbis adæquat: quinimo haud raro infra rerum scribendarum majestatem subsistere scribentem dicas.

Quæ vel summa historiarum scriptoris ars est humilia subtiliter, ampla sublimiter, mediocria temperate dicere, in nostro parce admodum sparsimque admiranda tibi occurret.

Narrat, non pingit, audita scribit, non visa, autor: legunt, non spectant, Lectores. Fluit oratio, æquabili quadam mediocritate non contemnenda; sed nullis interrupta acribus vibrantibusque sententiis, quæ aculeos relinquant in legentium animis; sed nullis colorata picturis, quæ spectantem jam horrore trucu-

h) Scilicet ex Regestis publicis omnia depromisit Pufendorfius.

i) Nimirum recens facta Pufendorfio erant describenda,

truculentarum rerum concutiant, jam in admirationem grandium rapiant: frigescit plane oratio, nullis inflammata affectibus.

Celebratissimi omnium Regis, Gustavi Adolphi, media in victoria mortem, luctuosum illud Magdeburgi excidiun, singularem ac prope unicam in omni temporum antiquitate Christinæ Throni abdicationem, Caroli X characterem vere heroicum — quæ omnia vel tardissimo, ut videtur, ingenio, poëticum quendam furorem inspirare possent, — nosfer ita tranquillo pacatoque animo describit, ut vix ullo maximarum rerum sensu correptus videatur.

Plus sane habet acuminis in judicando, quam ingenii in describendo; peritiorque videtur, Philosophiæ præceptorum, quam in adorandis orationis luminibus artifex, gestaque non perinde concinnat ac conficit.

Nec tamen sua laude defraudandus est. Certe enim Pufendorfius, in histriarum scriptorum cœtu, non unus e multis, sed inter multos prope singularis habendus erit: ita eum commendant sincerum veritatis studium, recta de rebus hominumque moribus judicia, in expoundis ordo, stylus concisus, perspicuus: licet eadem scripturo materiam non tam præripuisse quam præparasse dici posit k).

Non

k) Nec vero plura. quam quæ hic ei tribuimus, præflare ipse voluisse videtur.

„Ceterum hoc in opere, quod præcipuum histrici officium est, fidem summa religione præstimus: confilia authenticis ex actis depromsimus, „a nobis nullibi interpolata, nec ulterius sere tra-

Non exæquat profecto rei magnitudinem, proelii apud Luzenam descriptio, & mortis Gustavi Adolphi, in æternum memorandæ *l).* Verum ubi graphicum *Thucydidis* alicujus penicillum natura tibi finxerit, *aliis verbis potius quam rebus*, ac quibus noster usus est, opus erit: ita Pufendorfius *rem magis indicat*, quam ostendit.

Haud sine quodam admirationis affectu vel apud nostrum legimus Christinæ de Throno regio decessum: atqui ipsi Livianæ eloquentiae plura hic recidenda, quam addenda erunt *m).*

Dignus fane Tacito locus est in opere de rebus gestis Caroli Gustavi, "Principis hujus ad summam regni spem admoti, Christina dominante, circumspete vivendi ratio" *n).* pressior tamen abruptiorque foret Tiberiani seculi conditor,

Quod-

„dere curæ erat, quam qua nostris oculis incurserunt. Arcana conjiciendo rimari aut interpretari temerarium suit habitum. Quin & lectori judicium ubique integrum reliquimus, quid nobis videatur, haud interposito“. Ipsius hæc autoris verba sunt in Præfatione ad Commentarios de rebus Suecicis.

l) Confer. *Comment. de rebus Suecicis ab expeditione Gust. Adolphi Regis in Germaniam ad abdicationem usque Christinæ.* Lib. IV. § 63.

m) Confer. *opus citatum Lib. XXVI. § 22-34.*

n) Confer. *opus de rebus a Carolo Gustavo, Suecice Rege gestis Lib. I. Cap. 4.* Lubet animo, locum hunc, speciminis gratia. hic apponere: „Carolus „Gustavus, quo propius jam summae spei admotus erat, eo longius a publicorum traſlatione nego.

Quodsi denique a quibusdam vitio ei datur, "non exquisitum satis rerum delectum habuisse, principumque, quorum magna gesta exprimit, dignitatem, exilium rerum administratione haud raro deterrete; nimium fuisse in explicandis aularum tricis, ac evolvendis legationum tractatuumque fallaciis; nec diligenter, nec judiciose satis perscrutatum esse eam seniorum publicorum partem, qua res bellicae asfervantur ac custodiuntur, eoque ipso in persequendis militaribus saepe graviter admodum lapsum esse; ea tantum copiose exposuisse, quae foris, pace belloque gesferint principes, omnis aut tantum in calce historiaræ leviter & quasi in transitu memoratis, quæ summa cum sapientiae, iustitiae, ac magnificientiae laude domi, & in tam late patentibus ditio-

„tiorum se removit, ardissimoque otio in Oelandia insuli, aut assignatis praeditis immersus, raro in urbem accesfu, & non nisi haec tenus, ut Reginam salutandi officio fungeretur. Unde Holmiam ingressus statim in arcem se conferebat, & hac regia, mox iterum digrediebatur, ne longioribus in urbe moris, ex familiari cum Proceribus conversatione Regina animum suspicione perstringeret. Eoque Proceres populumque nec ipse ambitione colere nec ab ipsis cultum admittere. Nam tacitus metus coquebat. ne Christina, quam sententiam circa regnum deponendum ceperat, iterum mutaret, & penitus tecum expenderet, quantum distet, regnum possidere, ac regio quantumvis vocabulo fulgentem alieno sere imperio obnoxiam agere. - - - Nam ne tunc quidem negotium illud distractare cesabant nonnulli, quorumi tamen ille disjecit machinationes per fidos sibi interpretes", &c.

„ditionis suæ provinciis gesta sint & instituta“^{o)}: pleraque ex his non in Pufendorfio solum, sed in Thuanis, sed in Buchananis, sed in Grotiis, taxanda reperies. Nostrum abunde excusare possent temporis angustiæ, quibus ad elaborandum tot tantæque molis opera circumscribebatur. Ferunt, scriptorum quendam historiarum quindenos dies in singula periodo perficienda ac rotundanda trivisse: Pufendorfius, uti in præfatione ad Commentarios de rebus Suecicis profiteri nullus dubitat, vastum illud volumen intra quadriennium exaravit.

Scilicet tam angusto in spatio infinita vis rerum ac varietas, per archiva dissipata ac disseminata, colligenda, intelligentia comprehendenda, de unaquaque earum judicandum, ac denique litteris docte mandandum erat.

Quæ cæterum scripsit noster vel *Philologica*, vel *Politica*, vel *Theologica*, vel *Historica*, quoruim aliqua non nisi post autoris e vita excessum in lucem prodiere, hæc quidem nec sua ætas, nec nostra ea judicavit esse præstantia, ut viri famam multum augerent, iisdemque cum Grotio illo Panopho, quem, ut ferunt, æmulandum sibi proposuerat, in parem gloriæ societatem veniret.

Non sine laude tamen citantur *Mevrsii Miscellanea Laconica*, Ejusdem — *Ceramicus Geminus*, &

•) Confer. Crameri de Pufendorfio judicium in Sv. Car. Conr. Oelrichs libello de Historiographis Brandenburgicis. Berolini 1751.

& Laurenbergii *Græcia antiqua, a Pufendorfio adornata* p.).

De *habitu religionis Christianæ ad Rem publicam uti & de papali Romæ Monarchia libelli* sunt veluti *Monzambanus continuatus*, pari judicio, pari candore adornati.

Celebriorum Europæ recentioris imperiorum Historiam condidit *Germanico idiomate, stylo satis inquinato, ac pene barbaro: neque enim vir illuster effugit vitium, omnibus fere seculi sui eruditis commune, linguae patriæ contemtum atque negligentiam.*

Nec eo secius celebre autoris nomen, rerum pertractarum novitas, exquisitaque nonnulla de politicis judicia, & huic libello famam paraverunt haud vulgarem: multifarieque ille continuatus, explicatus, editus est.

Laudari certe Pufendorfius meretur non in postremis, qui primum tentarunt, in patetissimum illum *Philosophie Historie*, (uti recentioribus appellare hanc scientiam placuit) excurrere.

In omnibus tandem, in quibus se exercuit viri ingenium, magis admirandum est, quod præstítit, quam invidiose carpendum, quod non plura præfliterit.

Tot tantisque meritis splendida nominis celebritas non plane, ut fere sit, suis caruit præmiis.

Nemo

r) Confer. in notis, quas elogio subjunxi, litterariis, omnium, quæ a nostro scripta sunt, catalogus.

Nemo certe omnium istius seculi eruditorum tam benignam expertus est fortunam, tam obviam habuit principum gratiam, ac nostro obtigit: nemo illorum ampliora ingenii atque industriæ præmia est consecutus, quam quæ Pufendorfio principum munificencia tribuit, seu stipendii, seu mercedis magnitudinem, seu honorum ac dignitatis incrementa spectes.

Quam primum Berolini venit, Elector eum & *Historiographi & Consiliarii Intimi* munere donat, mox Suecorum Regis favore in Liberorum Baronum ordinem cooptatur: bis mille thalerorum stipendio in aula Berolinensi fruatur: quin & filiabus, quas ex uxore habuit, quingentorum thalerorum stipendum post patris mortem numeratum est,

Commentarios de rebus Caroli Gustavi & Friederici Guilielmi, 24000 Thal. redditum Pufendorfio tulisse, autor est in ejus vita Gundlingius.

Lucis usura frui cœslavit Berolini 1694 anno vitæ sexagesimo secundo.

Fuit vir ea oris atque vultus honestate, ut ex ipso adspectu imago quedam ingenitæ virtutis emicaret. Mores severi, compositi, humanitatis tamen condimento temperati, ut eos, quibuscum erat, peculiari quadam jucunditate sibi conciliaret. Frivolæ eruditorum sui seculi vanitatis plane expers, odio habebat futilis, quibus illi mire se circumspiciebant, titulos Baccalaureorum, Doctorum & t. c. neque unquam Doctoris titulo se condecorari volebat.

Nec liberior vivendi potestas, nec juvenitatis fervor, nec cum principibus viris commercium, a studiorum ratione eum dimovere potuit, sed semper recta, omnem vitæ cursum, sine casu ac prolapso, confecisse videtur: quod vel ex ipsis invidiosissimis Becmanni & Schwarzii calumniis patescit.

Sine ulla commendatione majorum, sine aliqua familiæ claritate, sine opibus ac divitiis, sola ingenii atque virtutis suffragatione, in illum, quem tenuit, amplitudinis locum pervenit, Philosophorum ac scriptorum, quos illa ætas tulit, quique Germani ingenii famam in exteris regiones propagarunt, unus celeerrimus, principibus carus, seculi sui deus atque ornamentum.

Notitiae
ad
Historiam litterariam scriptorum
SAMUELIS PUFENDORFII
pertinentes.

Cum in elogio non nisi de *præcipuis*, quibus autor maxime inclaruit, scriptis sermo esse possit; subjungere mihi visum est, omnium, quæ ejus manu prodiere, librorum dissertacionumque catalogum; scripsit ergo:

I.

Philosophica.

- 1) Elementa juris prudentiæ naturalis methodo mathematica 1660. Lugd. Batav.
- 2) De Existimatione, Heidelbergæ 1667.
- 3) De Jure Naturæ ac Gentium Libr. VIII. 1672, Lund. Scan.
- 4) De officio hominis ac civis Libr. II. 1673.
Ibid. (est hic liber veluti compendium quoddam majoris operis. N:o 2.)
- 5) Specimen Controversiarum, circa jus Naturale, Upfaliæ (seu potius), Osnabrugæ 1678.
- 6) Eris Scandica 1686.
- 7) Prodromus Justitiæ Palatinæ. in Casu Vildfangiatus. Vid. Diarium Europæum.

II.

II.

Politica.

- 8) Severini Monzambani Veronensis de statu imperii Germanici. 1660.
- 9) Disertationes Academicæ selectaæ, sive Analecta politica. Lund. Scand. 1677.
- 10) Disfertatio de Fœderibus inter Sueciam & Galliam. Hagæ 1708.
- 11) De habitu religionis Christianæ ad rem publicam. 1727, 12mo.
- 12) Politische Betrachtungen der geistl. Monarchie des Stuhls zu Rom. (germ. idiom.) Halle 1714. i. e. Disfertatio de papali Romæ Monarchia.
- 13) Disquisitio de republica irregulari. Lund. 1669, 12mo.
- 14) Disfertatio de forma Reipublicæ Romanæ. 1669, 4to.

III.

Philologica.

- 15) Meursii Miscellanea Laconica. Amstelod. 1661, 4to.
- 16) Ejusdem Meursii Ceramicus geminus. Traj. ad Rhen. 1663, 4to.
- 17) Laurenbergii Græcia antiqua. Amstelod. 1661, cum multis figuris.

IV.

Historica.

- 18) Georgii Castriotæ Scandenborgii Historia.
- 19) Commentarii de rebus Suecicis ab expedit. Gustavi Adolphi usque ad abdicationem Christinæ. 1686.
- 20) De

- 20) De rebus gestis Caroli Gustavi, Sueciæ Regis. Norimbergæ 1696.
- 21) Res gestæ Friederici Guilielmi Magni Electoris Brandenburgici. Berol. 1695 *).
- 22) De rebus gestis Friederici III Electoris, postea Regis commentarium libri III., opus posthumum, editum ab Evaldo Frier. Comite de Herzberg. Berol. 1784.
- 23) Einleitung in die Geschichte der Europäischen Staaten. Frankfurt. 1695. Introductio in Historiam Europæ statuum.

V.

Variā.

- 24) Epistola super censura, in Ephemeridibus Eruditorum Parisiensibus & Bibliotheca Universali, de quibusdam suorum Scriptorum locis, lata.
- 25) Epistola super Theologia, in formam Demonstrationis redigenda.
- 26) Epistolæ Amœbeæ Pufendorfii & Groningii, de commerciis pacatorum ad belligrantes. Attribuuntur nostro etiam Les Anecdotes de Suéde, ou l'Histoire secrète des changemens arrivés dans la Suéde, sous le Règne de Charles XI. à la Haye 1716, rectius tamen fratri Esaiæ adscribi videntur. U t-

* Ferunt quidam in editione hujus operis 1733, impensis Rudigerianis instituta, multa esse callrata, mutilata, interpolata sed ambas editiones per omnia inter se concordare, extra omnem dubitationis aleam posuit vir pereruditus atque celeberrimus. Carol. Conrad. Oelrichs in Supplemento ad Commentationes de Historiographis Brandenburgicis. Berolini 1752.

Utdrag af Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets Akademiens Dagbok, den 20 Martii 1793.

Som Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets Akademien i år, lika som de nästförfälta, saknade tillfälle, att i offentlig sammankomst afkurna sitt omdöme om de Skrifter, som det framfarna året för hennes utfäste Belöningar inkommit, samt upgifva de Prisämnen, hvilka hennes Höge Beskyddare för det ingångna fastställt, beslöt Akademien att nu i dess ställe genom kungörelse i allmänna Tidningarna upfylla samma pligt.

I Historien: där Akademien förledit är till Täflings-åmne framstälde: *En Afhandling om Svenska Sillfisket, ifrån Konung Gustaf I:s antråde till Regeringen intill närvarande tid*, har en Skrift inkommit, med Valspråk:

*Välsignad Du Försynens hand,
som denna tid, då vintren hotar,
befaller tusend, tusend rotar
af Sill besöka Svea strand.*

Men som denna Skrift endast innehåttade en Beskrifning om Svenska Sillfisket under Konung Gustaf I:s tid, kunde den icke till granskning upptagas.

I Främmande och Lärdå Språken: upgaf Akademien till Pris-åmne: *Undersökning på Latin eller Fransyska om en Historie-Skrifvares skyldighet*, att i sina omdömen om store Män, hafva ett noga afseende på det tidehvarfs lynne och omständigheter, hvari de lefvat, så att han å ena sidan icke fortplantar och befäster tankesätt, som kunna vara oriktiga och skadliga, och å den andra icke förfvagar eller förstör den vördnad och beundran för stora egen-skaper, för sinnesstyrka och verksamhet, för hjelte-bedrifter, hvilka áro så nödvändiga att bibe-hålla hos ett Folk, om det skall blifva sjelfständigt, ädelt och lyckligt. Ett enda Förfök har deröfver blifvit inlemnadt, med Valspråk: Bonis Seculi sui quisque citra obtrectationem alterius utatur. Men Akademien fann sig ej i stånd, att derföre tillågga Författaren någon belöning.

I Antiquiteterna: *Undersökning om beskaffenheten af de verldsliga Åmbeten, som omtalas i Nordiske Handlingar före Folkunga-tiden, samt de dem åtföljande skyldigheter och rättigheter*, har ingen Skrift inkommit.

Uti Inskriptions- och Sinnebilds-konsten: hvari Akademien åslundat: 1:o *Förstag till Inskription öfver Börs-Byggnaden*. 2:o *Till Skäde-penningar öfver de märkligaste i Sverige timade händelser, uti innevarande Sekel*, efter Författarnes eget val, hafva i laga tid 3 Förfök blifvit insända:

N:o 1. med Valspråk: Magnus ab integro Seclorum nascitur ordo.

N:o 2. Inslit Gallus.

N:o 3. Paucis, sed argutis opus est.

Bland hvilka intet kunnat belönas. Efter den föreskrifna tiden, har ånnu ett Förfök inkommit, med Valspråk: Rideat in nostris Genius Jovis undique Scriptis. Men Akademien har med detta Förfök få mycket mindre kunnat taga någon befattning, som det blott innehöll en Inscription öfver Banken i Stockholm, hvartill hon icke åskat Förslag.

Med Konungens Nådiga tillstånd, upgiver Akademien för nu ingångna år, följande Pris-ämnen:

I Historien, för tredje och sista gången: *Afhandling om Svenska Sillfisket, ifrån Konung Gustaf I:s anträde till Regeringen intill närvarande tid.* Priset är en Guldmedaille af 26 Dukaters vigt.

I Främmende och Lärda Språken: *Undersökning på Latin eller Fransyska om en Historie-Skrifvares skyldighet, att i sine omdömen om stora Män, hafva ett noga afseende på det tidehvarfs lynne och omständigheter, hvari de lefvat, så att han å ena sidan icke fortplantar och befäster tankesätt, som kunna vara oriktiga och skadliga; och å den andra icke försvagar eller förstör den vordnad och beundran för stora egenskaper, för finnesstyrka och verksamhet, för hjelte-bedrifter, hvilka äro så nödvändiga att bibehålla hos ett Folk, om det skall blifva sjelfständigt, ädelt och lyckligt.* Priset en Guldmedaille om 26 Dukater.

I Antiquiteterna: *Undersökning om början, föremålet och beskaffenheten af våra Förfädars härnads-färder.* Priset en Guldmedaille af 15 Dukater.

Uti Inscriptions - och Sinnebilds-konsten:

1:o *Förslag till Inscription öfver Börs-Byggnaden.*
 2:o *Till Skåde-penningar öfver de märkeligaste i Sverige timade händelser, uti innevarande Sekel, efter Författarnes egit val.* Priset är en Guldmedaille af 12 Dukater. De Författare, som om detta Pris vilja tävla, böra få öfver det ena som andra åmnet inkomma med uppgifter, i brist af hvilken fullständighet deras försök icke kunna komma under pröfning.

Täflings-Skrifterna böra till Akademien infandas inom den 20 Jan. 1799, och vara förfedde med Valspråk samt vidhäftad och förseglad namnsedel. De förledet är ingifna Försök kunna hos Akademiens Sekreterare återfås, då sâkra kånnetecken derâ upgivvas.

T A L

Om Svårigheten att i Historien finna Sanningen;

hållet

Vid Intrådet i Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Akademien den 16
Julii 1794.

Af
ERIC MICH. FANT,
Hist. Profesor vid Kongl. Akademien i Uppsala.

MINE HERRAR!

Aldrig har denna Kongl. Akademien mindre rådfrågat Sitt uplysta omdöme och mera Sitt ådelmodiga upfåt, att upmuntra en blygsam välmening, än vid valet af den Ledamot, som i dag har den åran, att hos Henne göra sitt Intråde. Några års deltagande med Undomen i Historiens läsning: några gifna anledningar till profven utaf deras framstieg: ett eller annat utkaft till minnets underhjelplande af tidens händelser: hvad förtjenst kunna de medföra till delagtighet uti ett Samsfund, som lyft och lyser af djupsinniga Statsmän, skarfsynta Fornfökare, Smakens och Konsternas domare och Häfdateknare af första rangen? Men

Men då jag för första gången får närvarande vörda en Inrättning, som leder Sin förnyelse och Sitt närvarande skick ifrån samma Stora Stiftare, hvars Nåd updragit mig den Veten-skap, som deruti beredt mig ett rum: när jag påminner mig, att samma Snille, som för-nöjdes och uplystes af Edra öfningar, stun-dom nedlåtit sig, att tåla och afhöra mina ofullkomliga försök; känner mitt sinne en upmuntran, som gör, att jag åfven vid detta tillfälle något vågar hoppas. Min odödeliga vördnad för min Konung och största Vålgö-rare och min erkänsla för Eder ynneft skola framgent helga åt denna Kongl. Akademien det bemödande, som jag kan aftvinga en in-skränkt förmåga och undandraga ett sysslo-fåttande åmbete.

Det är om svårigheten att finna den historiska Samlingen, som jag utbeder mig, att få under-kasta Edert omdöme några Anmärkningar. De åro samlade af min egen lilla erfarenhet. De härleda sig, kan hånda, mera ifrån min inskränkta urskillning, än ifrån naturen af sjelfva faken; men icke dess mindre torde mig tillåtas, att upgifva detta åmne sådant som jag funnit det, benägen att begagna mig af andras bättre upplysning och råttelse.

Vi lesve icke nu den tid, då man ohe-mult kan upgifva uppenbara osanningar om fordna tiders tillstånd: då man med samma säkerhet, som Carl 12 lefvat, kan påstå, att Mars och Magog varit ibland hans företrä-dare på Svenska Thronen: då man utan min-sta

sta anledning till skämt vågar yrka, att Adam bott i Kålkstad och att syndafallet tilldragit sig i Småland. Den tiden är åfven förbi, då man kunde bygga Historien på snillrika hypoteser, då Rudbecks bevis af Julens framskjutande i tideråkningen och svartmyllans tilltagande på Upsala högar gaf vårt Fåderneslands bebyggande en ålder af 4000 år och Dailins deremot af vattuminskningen nedsatte det till 1500. Ån mer: man vågar nu bestrida saker, som åfven i uplystare tider varit antagne såsom axiomer, flyttade ur bok i bok och af våra flörsta Häfdateknare gillade och försvarade, såsom Góthiska folkflagens utgång ur Norden, Skrif-konstens ålder hos oss öfver Christendomen. Regenter, dem deras samtid och efterverld beundrat och tilldelt namn af Stora, börja falla vid närvarande tids fått att döma. Sådant ger oss ju ett slått begrep om den historiska fanningen. Antingen skola alla fordna Historier omfkrifvas och bringas tillbaka till det lilla och ofrugtbara, som man vet visst, nemligen när menniskor blifvit födde och dött; eller ock är man i beständig fara för falska upgifter, tilltagsna gissningar, förhaftade omdömen, hårdrägna slutsättfer, med få ord, för alla de förnufts-svek, som Författaren varit underkaftad, som skrifver.

Jag talar nu icke blott om de tiders Historia, hvilkas aflägsenhet ifrån oss utesluter alla fullständiga underrättelser och som derföre utgöra ett åmne mera för nyfikenhet, än verkelig undervisning. I den är ingen annan utvåg, än att med mödosamma undersökningar

gar leta sig fram till ett utflag, som åndå icke hinner längre, än till den högsta grad af fannolikhet. Med de få minnesmärken, som åro öfrige af våra äldsta Förfäders góromål: med mundteliga traditioner och Sagor, som ånnu ibland allmånenheten åro bibehållne: med Språkens hänledande och jämförande och till det högsta med tillhjelp af några, oftaft flera Secler efteråt författade, magra Krönikor och legender kommer man med mōda så långt, att man kan gisfa till folkens ursprung, näringsfång och feder. Men man erfar ofta det obehagliga missödet, att sedan man tyckt sig blifva någorlunda fast och öfvertygad om en tanke, kommer en annan med fannolikare skål och förfätter oss i vår förra ovisshet.

I andra Vetenskaper kan man antingen genom egna rön och försök, eller en fortlöpande kedja af sammanhängande bevis, af hvilka det ena stödjer sig på det andra, komma till den grad af visshet, som utesluter allt tvifvelsmål. Hår åter grundar sig all fanning på andras vittnesbörd, hvilkas undersökning fordrar samma varsamhet hos en Håfdateknare, som lagen ålägger en domare vid rättegångar. Hår är ej nog med vittnens redlighet, som ofta är svår att utreda, då man ej känner deras personliga omständigheter. Hår åfskas åfven hos dem urskillning att rått dömma och tillfälle att rått se händelsernas förhållande. En Håfdateknare måste derföre, så mycket möjeligt är, sätta sig sjelf i samma ställning, som den Författare han följer; prova hvad verkan hans tidehvarf, stånd, belågenhet,

genhet, m. m. kunnat hafva på hans omdöme och af hans berättelser afdraga alt, hvad visfa fördomar, som varit gångse på den tiden, då han skref; visfa affigter, som antingen högsta Magten eller hans egen stållning pålagt honom; visfa hinder, som för honom varit ogörlige att undanrödja, kunnat uti dem inblanda.

Ericus Olai är visserligen i vår åldre Svenska Historia en dyrbar Auctör; men då man vet, att han var Präst och lefde i K. Carl Knutsons tid, som med Prästerna var i få mycken delo; måste man draga i tvifvelsmål många af de fel, som han skrifver på denna Konungs räkning. Johannes Magnus är enot Carl Knutson mycket billigare; men den förföljelse, han åter undergick af Kon. Gustaf I., förledde honom, att i 8:de Boken, 29:de Cap. af sitt Verk digta en historia, som billigar bemälte Konungs missnöje med hans arbete. Von Dalin var ej känd såsom Prästvän och hade åfven sina ledfåmhäder af Prästeståndet vid Riksdagarna. Man får derföre anse hos honom som en svaghet, att han tillskrifver Catholska Prästerskapet orsaken till alla Sveriges olyckor i medeltiden. Puffendorf var först en af Sverige och sedan af Brandenburg befoldad Historiograph. Ingen undrar, om han målar famma laker med helt andra färgor i sin Brandenburgska, än i sin Svenska Historia. Om det kan bevisas, att famme Puffendorf är Författare till Anecdotes de Svēde, att han under sitt vistande i Sverige sökte Skyttianska Profession i Upsala, och

och att den nekades honom af Johan Gyllenstjerna, des då varande Patronus, förlora de tillmålen mycket af sitt värde, som i denna skriften göras bemålte Herre.

Den tiden är nu lyckeligen inne, då det ej anses för patriotism, att göra sitt Fädernesland ganimalt: då man ej gråter i glädje, för det man upptäcker, att Plato med flera Grekiske Författare talat i sina skrifter om Sverige, icke heller hotar, att få folk i huvudet med våra runtlenar, som tvifla om de i ålder gå öfver Syndafoden. Ånnu mer: man tror sig icke forbunden att skrifva ett Lof-tal öfver en Konung, då man skrifver hans Historia, eller att glömma nienniskan, då man målar Regenten. Ögat är nu riktadt på faker, och icke på personer; på det goda och nyttiga man uträttat och icke på det buller och oro, man åstadkommit, som simskret ofta ståmplat med namn utaf åra. Vi synas återkomme till de gamla Häfdateknares ovåldighet, som icke drogo i betänkande, att framställa några Roms och hela Verldens beherrskare såsom vilstdjur, andra såsom sitt Slägtes vålgörare. Och på det fättet kan Historien endast blisva lärorik. På det fättet blir hon en Schola för de Styrande, en belöning för den dygdiga, en varning för den våldsamma och för hela mennisko-slägtet en lefvande Sedolåra.

Men detta åndamålet ålägger Historieskrifvaren en ånnu heligare pligt, att vara noggrann i sina undersökningar och varfam i sina omdömen: det ökar för honom ånnu mera

mera svårigheten att finna det sanna. Miss-taga vi ofta i våra tankar om menniskor, med hvilka vi lefva: återvinna de ofta icke sin rått förrän hos efterverlden; huru mycket lättare är det då icke att missledas i begrepet om forntiden? De, som ågt tillfälle, att personligen känna K. Ludvig 13., förfäkra att han hvarken faknade eftertanka eller mod; men han blef i ungdoms åren få kufvad af Richelieu, att han under hela sin Regering aldrig kom att synas annorlunda, än igenom honom. Hade Mazarin lefvat längre, torde Ludvig 14. för hela sin tid hafva blifvit lika få obetydlig, som han var till 22 års ålder.

Det är sant, att den oväldighet, hvarmed man dömmmer den, som man vidare hvarken behöfver behaga eller frukta; att det ljus, som författningars och händelsers verkan kastar på deras uphofsmåns affigter och urskilling: att den upplysning, som vinnes för ett tidehvarf genom defs jämförande med flera, åro verkelige fördelar, som efterverldens undersökning har framför Samtidens. Men då faknar man deremot den kändedom af personer och händelser, som endast genom umgänge och deltagande kan vinnas och man behöfver förfätta sig uti en tid, till tankefätt och omständigheter helt olika den, i hvilken man lefver, för att kunna se och tala med någorlunda fannolikhet.

Om personer, som sjelfve hufvudsakeligen deltagit i allmåanna årender, alltid tillika voro de uplystaste och redligaste: om de utan flård upgåfvo för efterverlden sina grundsfäster

fer och medel: om de frivilligt erkände sina misstag och de utvågar, de varit nödsakade att bruka, för att likafullt vinna sina åndamål; då sakenade man ej hjälpmittel, att göra en Historia pragmatisk. Hon skulle då utan möda framställa sig för granskarens öga och icke behöfva befara motsägelse af rimligheten.

De gamle Håfdateknare af denna egen-skap, en Thucydides, Xenophon, Polybius, Ammianus, Dio Cassius, Cæsar, Cicero och Sallustius hafva dock måstades uti sina anteckningar om deras tid, uppehållit sig vid händelsernas blotta anförande, utan att gå in i deras orsaker och drif-fjådrar. Samma fak-nad möter i den Krönta Författarens Memoi-rer, som med sina storverk förvånat vår tid och med sin penna kunnat uplysa sednafe åldrar. Sullys Samlingar åro dyrbara; men ingen tycks i uprigtighet hafva öfverträffat Cardinalen Retz. Skada, att hans period är inskränkt inom la Fronde och att hans bedrifter bestå i utsvåfningar och skålmsflycken. Af Brahar, Oxenstjernar, Rosenhanar och flera hafva vi uplysfande; men alt för korta och enskilda årender måst rörande Dagböcker. Det har varit Bondar och Gyllenborgar förbehållit, att uti allmåns faker efterlämna utarbetade berättelser, der man väl bör afdraga något för partisjukan; men ändå får en god behållning för sanningen.

Hvad kan icke framtidens hoppas, när den får öppna den skatt, som i Upsala Låro-Såtes förvar är ett rörande vedermåle af K. Gustaf III. Nåd för Akademien, ömhet för Sannin-

Sanningen, kärlek för Vetenskapen och om-tanka för Efterverlden? Af krönta Snillen hvilket vågar jämföras med Hans skarpfin-nighet och fått att utreda och föreställa de målt granlaga ämnen?

Men för att komma närmare mitt föremål, får jag anmärka, att den historiska Sanningen delar sig i tre flag, alla belastade med sina svårigheter för granskaren. Det första är sjelfva händelernas Sanning. Den tyckes genom sjelfva sin natur vara underkaftad minsta tvifvelsmål, om icke affigter ofta förellede vittnen, att berättia samma sak olika. Huru ofta har man icke å ömse sidor sjungit Te Deum öfver samma Fältflag? Man tage en Dansk och en Svensk, en Catholsk och en Protestantisk Författare, i synnerhet, ifrån forntiden, i handen och jämföre deras föreställning af samma tillfällighet och man skall snart blixta övertygad, huru händelser kunna vanställas. Jag vill ej nämna, att sjelfva Jour de Barthelemi och Stockholmska blodbadet haft sina förfägtare. Att K. Birger ihjälhungrade sina Bröder, har varit en af gjord sak hos oss, allt ifrån Wisby Krönikan och Ericus Olai. Icke desv mindre anförer vår odödelige Lagerbring deremot välgrundade påminnelser. Hans mälning på Magnus Ladulås och Magnus Smek fynes vederlägga det begrep, man hitintills gjort sig om desfa bågge Monarcher. Det är åtminstone visst, att den sednare erhöll sitt tillnamn för ett helt annat fel, än att han skänkte bort Skåne, Halland och Blekingen.

Ingen

Ingen ting har blifvit ansett mera af- gjordt, än att K. Gustaf I. var född 1490 och således, då han dog, 70 år gammal. Efter Petrus Niger, som höll Lik-predikan vid hans graf, har det årtalet flyttat emellan alla hans Håfdateknare. Men hans Grafvård, som blef uprest af hans egen Son, K. Johan 3. i Upsala Domkyrka, innehåller, att han var 75 år och hans andre Son K. Carl 9. säger i sin Rim-krönika, att han var 72. Såsom bevis på Upsala Akademies flor i Högtbemålte Konungs tid: ett påstående, hvilket hans egna bref vederlägga, anföres af många Håfdateknare, att tvenne Profesorer Jacob Ziegler och Olaus Magni år 1540 varit i Upsala. Man invänder förgäves, att den lärde Schelhorn, som med mycken noggranhets skrifvit Zieglers lefverne, aldrig kunnat uptäcka minsta spår, att han varit i Sverige. Man tycker det åfven vara orimligt, att en Reformatör, som K. Gustaf I., skulle kalla en Båjrare och Catholik till Lärare för Ungdomen. Men hela Sagan lärer förfalla, när man går upp till hennes första ursprung. En Profesor i Weissenburg i Schlesien Johan Henric Alstedius, död 1638, anföres af alla såsom första Sagesmannen i defs Chronologia. Han hade tvifvelsutan sett, att Ziegler utgifvit en Scoria och Olaus Magni eller Magnus en Historia Gentium Septentrionalium omkring 1540. Sådane böcker kunde efter hans tanka icke skrifvas af andra än Profesorer i Upsala.

Man har likväl i vår tid gått för långt, att bestrida gamla Författare deras trovärdighet

het derföre, att visa deras berättelser strida emot sanning och rimlighet. Somliga få tillskrifvas deras okunnighet i naturen, såsom då de förtälja, huru det regnat blod och stenar, huru flere Solar varit synlige på en gång m. m. Derföre kunna de väl förtjena förtroende i sitt ämne. Andre hårröra ifrån tidens och allmänhetens fördömar. En Livius, Sallustius med flera kände nog värdet af underverk och prodiger; men de skrefvo för allmänheten, och de hörde till dess Religion, som all Stats-klokhet förböd till att stöta. Väl använde af Teknatydare och offrens föreståndare, uträttade de ofta hos menigheten betydeliga faker. I vår tid skulle Danebrog och S. Erics Baner skådas utan håpnad. I forntiden gjorde de underverk. Ett annat inkaft har man gjort emot de gamla Håfdateknare, att de lägga Generaler och Statsmän vidlyftiga tal i munnen, vid sådana tillfällen, då tal icke möjeligen kunnat hållas. Detta är dock endast ett fel i föreställnings-fättet. Författaren anför sina tankar om en händel-les orsfaker och drif-fjädrar icke i sitt egit; utan i sin hjeltes namn. Man ser deraf, huru han fattat, icke huru den sednare föreställt faken.

Om man allenast ombyter den första person i talet till den tredje, så blir skillnaden oinärklig emellan de gamla och våra nymodiga Håfdateknare.

Det andra flaget af historisk Sanning anger Händelsternas rätta och fannskyldiga orsfaker. Detta är ännu svårare att utreda. Här har

har man å ena sidan Manifester och publika Handlingar, som altid tala om nödtvång, billighet och råttvisa, och å den andra Anecdoter och smådeskrifter, som se all ting svart och icke känna annat, än intriger och svagheter. Stundom vederlägga bågge delarne sig sjelfva. Jag behöfver endast åberopra mig Danska Krigs-förklaringen emot Sverige 1657 och den Ryska 1700. Den Engelska och Franska emot Holland 1672 år lika löjelig. Af det sednare flaget har man en vacker Samling i den bekanta Boken Les grands événemens par les petites causes. Ty vårr! torde flere af dem nalkas Sanningen, men få tåla de ofta mycken afprutning.

Att den allvise Förfyn, som styrer verlden, icke rubbar de bevekelse-grunder, som verka på menniskor; utan betjenar sig af dem till befordran af sina åndamål, är lika sâkert, som att menniskor, upfatte att styra sina likar, derföre icke upphöra att vara menniskor, det är, bevekas af samma skål, som andra och att deras mensklighet är fatt på hårdare prof, genom sjelfva tillfället till passionernas utöfvande. Således hemödar man sig fåfängt, att uti deras góromål, som innehafva högsta Magten, altid igenfinna fanna moraliska och politiska skål. Svagheter, öfverilningar och nycker hafva tvifvelsutan stundom haft del uti steg, hvilkas påfölgder kostat många menniskors lif ock lycka, åfsven som de ofta varit orsaken till fördelagliga revolutioner. England hade kan hånda ånnu varit undergifvit Påfviska Stolen, om icke

icke Henric 8. fattat kärlek till Anna Boulein. Den, som påminner sig, att Christina Religion blef införd i Pohlen genom Böhmisca Prinsesfan Grabowka, i Ungern genom den Pohlska Adleide, i Litthauen genom en annan Pohlsk Prinsesfa, i Ryßland genom Grekiska Prinsesfan Olga och i Västergöthland genom Norrlska Prinsesfan Ingeborg, lärer icke fatta den saken i tvifvelsmål.

Men desse bi-orfsaker, hvaraf den eviga Visheten finner för godt att betjena sig uti verldens styrelse och som Philosopherne kalla Causæ Secundæ, åro ofta omöjelige att uppleta. Hvem kan säga med fullkomlig visshet, om penninge-behof eller öfvertygelse var första drif-fjädern till K. Gustaf I:s reformation: om ogrundade misstankar eller verke-liga skål vållade K. Eric 14:s hårdhet emot Sturarna: om årelyftnad eller nødtvång förmådde K. Gustaf Adolf att delta i Tyska kriget: om Christina lämnade Spiran frivil-ligt, eller för det hon icke längre kunde bi-behålla sig o. s. v. Till att afgöra desfa frå-gor, fordras en närmare kännedom af Regentens caracitere, än som trånger fram till efterverlden. Man får icke deri följa en allmän opinion. Den som läst K. Gustaf Adolfs bref om Bror Rålambs affättande för Sonens förse-else, frikallar honom icke från en häftighet, som ledde till oråttvisa. Ikke en gång Sam-tidens omdöme gäller här fullkomligen. Föga har vårt Fädernesland haft siörra skål att klaga öfver någon olycka, än öfver påfölgderna af K. Carl 12:s krig. Ikke desto min-dre var han af sitt folk beundrad, tillbeden och

och ålskad, ånda till förtjusning. Det var då modet, att få anse Konungar. Carl 12 hade äfven ett personligt upförande, som skulle vinna hjertan genom den strånghet, han ålade sig sjelf. Man vördade honom såsom ett mönster af en god Christen; men den, som läser hans bref till Rehnsköld i Pohlen, kan icke undgå, att sätta hans mänsklighet i fråga.

Ingen ting är vanligare, än att dömma om orsaken och affigten af ett steg efter utgången, hvilken dock ingen kan förefe och om hvilken ingen mänsklig klokhet kan förstå sig. Hvem har någonsin kunnat säga vid ett krigs början, huru det skall slutas? K. Carl Gustaf kunde väl aldrig drömma om, när han föll in uti Pohlen, att Churförsten af Brandenburg skulle draja första nyttan deraf och att Skåne, Halland och Blekingen skulle blifva frukten af våra segrar. Sedan en stor kropp fatt sig i rörelse, kan den icke stanna, när den vill. Oförmidade omständigheter inträffa. Tiden och tillfället tillåta icke någon vidlyftig öfverläggning. Beslut skall likväl tagas, och då blir en Styresman gärna lämnad åt sig sjelf. Det går, som en icke mindre stor Statsman, än Författare sagt: Medan stormen påstår, vill ingen hålla i flyret. Sedan stormen är förbi, tror hvar och en sig hafva kunnat styra bättre.

Påminnom os till exempel Finska kriget 1741. Den, som läser Manifestet, finner förolämpningar, som vid ett gynnande tillfälle borde beifras. Den, som igenomgår Secre-

ta Utskottets Protocoller, upptäcker föga annat, än förhaftande och misstag. Hufvud-documtentet, som förorsakade kriget, lärer knapt nu mera vara i behåll och således aldrig komma til efterverldens kunskap.

Det behöfves Seclers erfarenhet, att övertyga oss om hvad visse Herrar redan sade förut, då man öfverlade om Westphaliska Frids-villkoren i Svenska Rådet, att de Besittningar, Sverige vann på Tysk botten, icke på långd skulle kunna bibehållas; utan endast inleda oss uti onödiga krig och omkostnader. Axel Oxenstjerna fann deremot Preussiska hamnarna, som vi innehade ifrån 1629 till 1635, af den vigt, att han för deras bibehållande ville lämna hela Tyska kriget ur hågen och kunde aldrig dölja sin harm öfver sednare Stumsdorffska stilleståndet, der de förlorades.

Tidehvarvens olika vanor hafva ock allt för mycket inflytande på händelser. Allt till des Ludvig 14. anföll Nederländerna 1667, hade man ej förstått den konsten, att underhålla Arméer på främmande botten, genom anlagda Magaziner på gränsen. Man uppehöll sig förut på en ort endast så länge man der hade tillgång på födan. Fordna tiders krig kunna derföre, i jämförelse med våra, endast anses såsom ströfverier. Intill Fridsbrottet med Holland 1672 såg man fallan större Hårar på benen, än 30,000 man. Med sådana gjorde Gustaf Adolf och Carl Gustaf sina storverk. Ludvig syntes då med 112,000.

I ett af sina påföljande krig hade han till 450,000 på särskilda ställen sammanräknade. Andre Magter måste naturligtvis fåtta sig i författning derefter. Här har man orsaken, hvarföre sednare tiders krig blifvit så folk- och penninge-ödande, hvarföre nästan alla Rikens Financer åro förstörde och hvarföre de hotas af så tåta Revolutioner.

Sjelfva allmånnas begrepet om dygd och last, åtminstone om den heder och skymf, som åtföljer dem, har icke i alla tider varit lika. Christian 4., en af Danmarks berömligaste Konungar, hade icke allenaft 17 naturliga barn, dem han erkände; utan sedan han druckit sig rus med främmande Magters Sändebud, gick han ut att skåmta med Fruar och Jungfruer i byn. Ett sådant sjelfsvåld skulle åtminstone nu gömmas för allmånhetens ögon. Generalerne i Tyska kriget, sedan de tumlat om på fältet, räknade för ett lika vårdigt täflings-ämne, att dricka hvarandra under bordet.

Till vår blygd och häpnad nödgas vi ju tillstå, att de dygder, som góra heder, prydnad och lyksalighet i en enskild lefnad, icke åro tillräcklige att befästa Throner. Carl 1. och Richard Cromwell i England, Ludvig 16. i Frankrike tjena deruppå till ojäfagtiga bevis. Hvad svårighet för en Häfdateknare, då han i sådana fall skall dömina imellan den moraliska och politiska förtjensten.

I vårt philosophiska tidehvarf, som vill utmärka sig med mildhet och mennisko-kårlek, har ett synnerligt nit uptåndt sig emot de Regenter, hvilke haft den olyckan, att vinna sina namn genom Svårdet. Att en Författare vid sitt skrifbord önskar lugn och kan behålla det, är lika naturligt, som att en Monarch, omgifven af tilltagsna Grannar, icke längre, än de behaga, kan behålla friden. Det är visserligen vårdt uppmårfamhet och bekymmersamt för ett ömt hjerta, att se Europa under trenne Seeler knapt uti femtio år till sammanstagna hafva njutit ett fullkomligt fridslugn. Flandern och Lombardiet samt Fälten vid Rhenströmmen hafva liksom varit döinde att fugtas med millioner menniskors blod. Man har väl svårt före, att anse det såsom ett behof för jorden, att på detta fätet afbörda sig sina öfverflödiga Invånare, så långe flora trakter af henne ligga öde. Men att inse Förfynens hushållning i Historien är, att förlora sig i ett djup af mörker. Den stridighet vi uti henne uptäcka imellan det vi tycka vara godt och det som händer, lägger ändå få ifkrivas på vårt inskränkta begreps räkning, som icke kan omfatta fakernas sammanhang. Jag påminner mig Åkermannen, som utverkade sig tillstånd af Jupiter att utslaka väderleken. Han skaffade värma och nederbörd efter behof. Såden växte förträffeligen; men kårnan multnade i axen; ty han förglömdie blåsvädren.

Vi uptäcke i den physiska verlden en ordning uti de faker, som tyckas vara ordningen

gen minst underkastade, t. ex. uti förhållanden det imellan antalet af könen. Samma åger ofelbart rum i den moraliska. En okunnig förundrar sig, att i ett urverk se det ena hjulet gå i stridig direction emot det andra. Konstnären, som känner deras verkan, finner, att sammansättningen icke annars kunde bestå.

Det tredje flaget af historisk Sanning, som således är svår att upptäcka, är den som angår händelsernas fölgder och verkan, och det omdöme, man i anledning deraf fäller om deras uphofsmåns skarpsinnighet. Det är ganska vanskeligt, att utståka, hvad del oförmodade tillfälligheter, som vi kalla lycka, haft uti ett företagandes goda eller skadliga förlopp, och hvad som bör tillskrifvas mennisksors skicklighet, att sig af dem betjena.

Åndamålet af dessa få och ofullkomliga anmärkningar är icke, att förringa Historiens värde, icke heller att underhålla deras villrädigheit, som fätta all ting, till och med deras egen varelse, i tvifvelsmål. Jag har endast velat visa, och deruti hoppas jag, att icke få många motsågare:

1) Att Historien är en svår och mödosam Vetenskap för den, som är grannlaga, att icke bedraga andra. Hon fordrar arbete och tålmod, att rådföra få många stridande uppgifter; omdöme, att ibland dem urskilja det sanna och det minnesvärda; Snille att, der

tvifvelsmål yppas, med fannolikheter leta sig fram.

2) Att Historien bör läsas och skrifvas med varfamhet och noga betänkande, och

3) Att uti ingen Vetenskap en dictatorisk myndighet pasfar sig få illa, som i Historien.

Vice Sekreterarens Svar.

MIN HERRE!

Kongl. Akademien njuter i dag det nöjet, att emottaga en Ledamot, som med kunskaper uti Häfderna och Historien få lyckligen förenat insigter och smak i de öfriga Yrken, som tillhöra Hennes omsorg.

Lärare vid Nordens yppersta Hög-Skola, dit Edre Förtjenster och Konungens Nåd kallat Eder, har Ni undervist Rikets Ungdom på ett fätt, som rättvisat Konungens Förtroende, hedrat Er sjelf och förvärft Eder Allmänhetens akning samt ett upväxande Slägtes erkänsla.

Denna Akademie, hvaruti Ni i dag intager ett rum, kunde icke förfamma ett tillfälle att förvärfta Sig en så vårdig Ledamot, som Hon igenkånt uti Eder, en Man af Uplysning, Kunskaper och Smak.

Akademien är försäkrad, att af Eder njuta det biträde, som Eder aflågsenhet ifrån Hufvudstaden och Edra trågna góromål medgifva.

Om Edert deltagande i Akademien Yrken, vittnar denna Afhandling, som Hon nu afhört; och det är för Henne en förlust, då Hon

Hon nödgas fakna Eder vid Sina Sammanträden.

Det är om desfa Akademiens tänkesätt,
Hennes aktning för Eder och önskan för
Eder välgång, som jag å Hennes vägnar har
den åran förfäkra.

T A L

Om de fordna Finnars Sällskaps-Nöjen
och Tidsfördrif;

hållet

Vid Intrådet i Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien den 15 Julii 1795.

Af

J A C O B T E N G S T R Ö M.
Theologiæ Profesor vid Akademien i Åbo.

MINE HERRAR!

Att få intaga ett rum bland detta Samfunds vittra och upplysta Medlemmar, är en lycka, den jag aldrig kunde hoppas, en åra, den jag aldrig borde vånta mig; — den jag derföre nu med få mycket lifligare tacksamhet i dag emottar, och offenteligen inför Eder, M. H., får årkänna.

Om den kårlek jag hyft för Akademiens Yrken någon gång ledt mig att granska Fosterlandets Historia, och att, vid ljuset af den dag, som Akademien sprider öfver Svenska Häfderna, kasta någon blick tillbaka på forntidens händelser; få hafva likväl de trågna Embets-vårf, och de färskillda, till en del för mig nya, Lårdomsdelar, åt hvilka jag i senare

nare åren varit af plikt förbunden att upoffra min tid och min uppmårfamhet, få skiljt mig vid fordom ålskade Yrken, att jag fällan, och det endast på afstånd, kunnat eller hunnit följa dem.

Men ju mindre berättigad jag varit till Akademiens ihågkomst, desto ifrigare borde mitt bemödande blifva att förtjena den. Den godhet, hvarmed Akademien redan för långre tider tillbaka ansett mina ofullkomliga Ungdoms-försök, ökar denna förbindelse, ljuf, men svår för mig, att, som sig borde, någonfin uppfulla.

Af den oförtjenta ynnest, hvarmed Akademien mig redan ansett, utber jag mig imellemtid fortfarande vedermålen, åfven vid detta tillfälle, då jag vid mitt intråde i Edert vittra Samhälle, Mine Herrar, åmnat Eder upplysta granskning underställa ett åmne, närmast rörande min Fosterbyggd, och dess Invånares, *de forna Finnars Sällskaps-Nöjen och Tidsfördrif.*

Vid antecknandet af dessa uppgifter har åfven jag nogfamt fått röna både fanningen och råttvisan af de klagomål, som alle våre Fornforskare fört öfver ovifshet och brist på upplysning i den äldre Finska Historien. Nationen, som ej kännt skrif-konsten, har ej heller i de äldre tiderna haft någon egen Häfte-tecknare; och de få anteckningar om Landets och dess Inbyggares forna öden, händelser och lefnadsfått, som hos fremmande Författare förekomma, åro dels så ofullständige, dels få opålitelige, och emot hvarandra stri-dande,

dande, att man ej, utan mycken villrådighet och yttersta svårighet, kan genomvandra dessa mörka åldrar af vår Finska Historia.

Det är af Språkets urgamla, men än bibehållna, lynne, och de deruti antingen förekommande eller bristande ord och talefått, som jag förnämligast bjudit till, att samla de flästa till mitt åmne hörande Anmärkningar. Då jag hårtill lägger några än förvarade öfverlefvor af de äldre National-sångerna, eller de få kallade *Finska Runorna*, och de få spår af Förfadernas bruk, feder och lefnadsfått, som än med möda, kunna igenkännas och urskiljas hos den längst upp i Landet boende, och således från fällskap med främmande måst afskiljda delen af vår Finska Allmoge, så har jag tillika uppgifvit alla de kållor, ur hvilka jag vid mitt åmnes utredande trott mig kunna hemta någon upplysning.

Man föreställer sig lätteligen, att Samhållslefnaden ej kunde göra mycket stora eller snabba framsteg hos ett folk, som, lämnadt till sin naturliga frihet, under ett strängt Climat, i ett villdt, vidsträckt och föga uppoddlat land, faknade all borgerlig Regering, alla Lagar, allt umgänge och förbindelse med Främmande, och all kännedom af ett mera hyfsadt och beqvämligare lefnadsfått, tills en del af Landet vid medlet af det 12 århundrade först af Svenskarne inkräktades. Intill den tiden hade dess Inbyggare levat sjelfständige, inom fig, vidt kringpridde i färskillda Horder, Flockar eller Slägter, utan att veta af andra Samfunds-band, eller annat öfvervållde,

välde, än den aktnings och myndighet en Husfader tillkom i afseende på sin Hustru, sina barn och sina trålar eller tjänstefolk ^{a)}.

Åkerbruket, som redan ifrån de äldsta tiderna blifvit hos dem med framgång idkadt, icke allenaft i Svedjeland, utan ock i ständiga och ordenteligen inhågnade både bol och ut-åkrar, bevisar imellertid, att de, åtminstone ej efter ankomsten till de af dem i Finland intagna bonings-ställen, få räknas bland de villda och alldelers ohyffsade Folkflagens antal; churu tillika ej bör nekas, att ju jagt, fiske och boskaps-ikötsel, desfa vildarnes vanligaste närings-sätt, derjämte varit både kånde och länge öfvade hos Finlands äldsta Invånare, som i Landets djupa Skogar och Utmarker hade ymnig tillgång på Villebråd för sin jagt, bete för sina Hjordar, och dessutom tillfälle till det förmönlige Fiske såväl vid falltsjö Kusterne, som i de mångfalliga sjöar och vattudrag, som öfverallt genomskåra denna Landsort och dymedelst gifva densamma än i dag utseende af en vidlyftig Skårgård.

Åkerbruket hade imellertid redan fåst dem vid visfa bonings-platser, och förde dem åven dymedelst finåningom till en flags Samfunds-lefnad, som, churuvål blottad på den smak, den artig-

^{a)} Jfr. Prof. och Ridd. H. G. Porthans i K:gl. Vitterhets, Hist. och Antiquitets Akademien hållne Inträdes-Tal, tryckt i Akademiens Handlingar Del. IV. Sid. 1 och följande, som om Finska Folkets äldsta tillstånd lämnar de särkrafa, åtminstone de fannolika, underrättelser.

artighet och de beqvämliheter, som utmärka mera hyfsade Folkflags Seder och Tidsfördrif, likväl icke faknade alla Sällskaps-nöjen, öfverensstämmende med Nationens alfvärsamma lynne, och des mer trumpha, än muntra och eldiga, både tänke- och umgånges-fätt.

Sedan å de till uppodling tjenligaste trakter flere Jordbrukare sig efter hand nedfatt, uppkommo därigenom åtskilliga större och mindre *Byalag* (*Kyläkunnat*) b), hvilka åter med tiden

b) Anmärkningsvärdt synes, att ändellen *kunda*, som i några saminansatta Finiska ord betecknar en trakt eller samfällighet, i denna bemärkelse förekommer ej blott i Finiska, och det dermed närlägtade Estniska, Språket (till ex. *Kilegunda* och *Kylegunda*, *Ablat. Kylegundis*, i Gruberi *Origines Livoniae sacrae & civilis*. Franc. & Lips. Fol. 1740, sid. 164 och 267). utan ock igenfinnes i några ofs bekanta Indiska namn på orter och Landskaper, till ex. *Bundekund* och *Golkonda*, bågge för sina Diamant-grufvor bekanta Länder, hvaraf det senare eller åtminstone en del deraf, också kallas *Raclkonda*, *Gurramkonda*, *Innakonda*, *Nilkonda*, *Pakonda*, *Palikonda*, *Pallekonda*, *Pellikonda*, *Pennakonda*, *Penukonda*, *Volkonda*, in. fl. hvilka nästnämde orter alla finnas upptagna å *Rennels* berömda Charta öfver Ostindien, bilagd till 2:dre Tomen af *Jos. Tieffenthalers Beschreibung von Hindustan*, Berlin 1785 och 1788, 4:o. När omkring medlet af sist förflutne årbundrade, under de oroligheter, som följde på *Schach Nadirs* bekanta infall i Indostan, en Nation, benämnt *Rohillas*, (som det synes: af *Afghaniska* Stammen) bröt sig in, och fäste sig nästan i hjertat af Stora Mogols forna Rike; så feck deras inkräktade Land namn efter den af *Rohilkund*; hvilket namn dock nu, då deras Stat, niedelst Britternes biträde, blifvit förflörd och de bortjagade, åter försunnit. De, liksom de öfriga *Afghaniske* Stammarna, nedstornade

tiden till visfa större samhälligheter (*Pitáját* eller *Socknar* och *Kihlakunnat* eller *Håradet*), sammansmållte, hvilkas Inbyggare, ehuru ej genom Lagar, eller andra borgerliga förbindelser, fins-emellan förenade, dock synas hafta kändt och i akt tagit ett visst eget och närmare förhållande till hvarandra, både i allmånnan och enskilda angelägenheter, hvarigenom tillfället således yppades till nya bekantskaper och förtroligare umgången fika Grannar och Byalag imellan; — att ej förtiga de förbindelser, som af Giftermål och nya skyldskaper nödvändigt måste leda sin upprinnelse, (*Sukukunnat*) och för hvilka blodsband våra gamla Finnar synas haft mycken akning och tillgifvenhet.

Men

ifrån den höga Bergstrakt, som skiljer Indien ifrån Norra Afien, ej mycket långt ifrån Finska Folkstammiens åldsta kända hemvist, i Caspisca Hafsvets grannskap. — Det i Svenska Norden nog samt kända gamla namnet *Hundari*, (Hårad) hvaraf *Tiunda*, *Attunda*, *Fjerdhundra*, m. fl. upkommit, synes ock lämpeligare kunna ledas ifrån Finnarnes, med flera åldre Asiatiska Folkslags gemensamma *kunda* än af *Hundrade*, såsom i allmänhet plägar ske? Råkneorden: *Fjerde*, *Ottonde*, *Tionde*, m. fl. torde utmärkt Håradernas rang eller ordning? Då deremot vårt Finska ord *Satakunda*, (soni nu innefattar en del af Björneborgs och Tavastehus Län) sammansatt af *Sata* (hundrade) och oftanämnnde *kunde*, synes fördom hafta betecknat antalet af de till denna trakt då hörande Gårdar eller Byar; hvilket ej om de Uppländska *Hundari* lärer få tagas för afgjordt, ehuru *Ihre* dermed jämför Britternes *Cantreff* (af *Cant*, hundrade), Italienarnes *Contrada*, och Fransofernes *Contrée*? Jfr. Herr Prof. Porthans *Upl. af Chron. Finst.* sid. 119 och 143.

Men huruvida gemensamma Religions-
öfningar, som hos så många andra Folkslag
befordrat Samfunds-lefnaden, åfven må hos
våra Finska Föräder bidragit till samma ån-
dämål, är svårare att med visshet bestämma?
Att de haft någon flags, ehuru med många
oriktiga begrepp och vidskeppelser belastad
Religions-kunskap, samt någon kånsla af sin
skyldighet att dyrka och åra de flera flags
Guda-makter, som okunnigheten oeh vantron
hos dem tillskapat, är väl utom allt tvifvels-
mål. Men då de ej hade hvarken Tempel,
eller andra offentliga samlings-rum till för-
rättande af någon allmän högtidelig Guds-
tjenst, defsutom inga Präster, och inga visfa
beståmda heliga bruk eller Ceremonier, att
vid någon offentlig Gudsdyrkan iakttaga,
så torde Menighetens sammankomster i detta
afseende hafva varit nog fällsynte, och föga
båtande till Sedernas och Tánkesättens deraf
förmodade hyfsning?

Några dagar af året synas väl hafva va-
rit dem heligare än de öfriga, och blifvit af
dem firade med någon flags högtidlighet och
egna särskilda lustbarheter, såsom dagen, då
Vårfådet förrättades, då man i de anställda
dryckes-lagen drack till *Uckos*, en gaminal
Finsk Afguds åminnelse; — Dagen då Skör-
den slöts, som åfven firades med mer än van-
lig välfägnad, och då ett Lamm, som ifrån
Våren lämnats oklippt (*Villavuona*) med visfa
vidskeppeliga uptåg slaktades och förtårdes; —
En högtid om Hösten, (*Vuoden alkajaiset*, på
andra stället *Kekri* eller *Köyri* kallad) till
glädje-

glädje-betygelse öfver erhållen god årvåxt, sedan all Gröda lyckeligen var inbårgad, och Slakten förrättad. Att ej här omrória deras Julhögtid, *Joulu*, deras *Påäsiäinen*, Påska, och *Hellundai*, eller Pingsthögtiden, utom andra dylika Helger, som först med Christendomen blifvit i Landet kände och vedertagne, och således icke höra till de föregående Hedniska Tidehvarfven. Men att dessa deras först-nämnde äldre Fetter skulle blifvit i flora och allmänna Folksamlingar firade, såsom några gemensamma Religions- eller National-högtider, lärer ej få lätt kunna afgöras? *Offer*, så vanliga vid de flästa Folkflagens afgudatjenst, voro förmödeligen hos Finlands forna Inbyggare icke öslige, då ej en gång något Inhemiskt ord finnes i deras Språk, att beteckna ett sådant vårf; hvarföre ock de heliga tråd, lundar, höjder, kållor och berg, som ej allenaft i några äldre Handlingar, utan ock bland menige man, i synnerhet i öfra Landet, än omtalas såsom Hedendomens offer-ställen, snarare torde varit utmärkte för någon flags annan hednisk vidskeppelse, som i Forntiden blifvit å flika orter, fannolikt mera enskilldt, än offendteligen föröfvade, än att anses som famlings-plattser för en offrande Menighet?

Obekymrade om all borgerlig Regering, och tillika skiljde ifrån alla flags Stats-förbindelser med andra Folkflag, kunde de låtteligen umbåra *allmänna Rådplågningar* om det gemensamma båsta; åvensom alla *Rättegångar*, då dels deras få behof och okonstlade lefnadsfått, dels den Hus-faderliga myndigheten, gjorde

gjorde både Lagar och Domare hos dem onödiga; hvarföre ock Språket saknar egna ord att uttrycka alla desfa begrepp. Men så anställdes dock tidsvis hos dem, på dertill bestämda ställen, under bar himmel, visfa allmänna Sammankomster eller *Ting*. (*Kåréját*) där man fornåmligast lärer öfverlagt om de utvågar, som med gemenfåmma krafter borde vidtagas, att antingen förfvara sig emot oroliga Grannars våldsverkan, eller ock att hemföka dem med dylika illbragder? Ty att Finska Nationen ånda ifrån de äldsta tiderna varit på Krig och Härnader både till Sjöfs och Lands mycket begiven, samt med fina plundringar och Sjötåg, oftaft i fällskap med fina Grannar, de ströfvande Esterne, oroat både Svenska och andra nästgränsande orter, samt ofredat den Sjöhandel, hvilken Hansestäderne redan fordom i Hamnarne vid Finska Viken idkade, är af Historien allmännt bekant. och befannas både af Språkets rikedom i alla till deras Krigs-bragder hörande stycken, åfvensom af gamla ån förvarade Folk-fånger.

Den ringa Handel, som fordom i Landet idkades, kunde ej heller ofta föranleda till några allmänna Sammankomster. Städer funnos ej förr än långt efter Christendomens införande, och Handa-slögder utöfver dem lifvets angelägnaste behof påkalla, må man ej en gång omnämna. Sannolikt synes dock, att de på Ryssland handlande utländska Köpmän stundom, vid förbi-farten, lagt till vid visfa af Finlands flera Hamnar, och der, dels genom byte, dels genom köp, annamat de få

export-varor, som Landet kunde hafva att afslåta, bestående hufvudfakligast i djurs hudar och Pelsverk, som deras jagt skaffade dem; genom hvilken köopenskap de i senare tider på flere ställen i Finland fundna Österländska och merendels Arabiska Mynt, af det 9:de och 10:de århundradet, fannolikt kommit i våra forna Finnars ågo.

Man skulle dock mycket misstaga sig, om man, i anledning af hvad nu anfördt är, ville tro Finlands äldsta Invånare hafva varit kånsflolösa för alla Sällskaps-nöjen, alla förtroliga Sammankomster och gladare Tidsfördrif. Innom hvarje Hushåll och Byalag förföllo årligen flerehanda enskillda Gåstabud (*Pidot*), som med all inbördes fornöjelse af Grannar, Slågt och Vänner firades, och som nogfamt bevisa, att de fins emellan varit både förtrolige och sällskaps-like. Sådane Högtider voro deras *Häät* eller Bröllop; *Kihlajaiset*, Förläfningar; *Varpaiset*, Barnsöl; *Pejaiset*, Begravningar; *Orpanot*, *Heimolaiset* eller *Ätivo*, Slågtmältider; *Talkot*, Slotteröl; *Tappajaiset*, Slagthögtider; *Karhunmaahanpaniaiset*, eller de högtideliga frögde-festerna vid lyckeligen slutad Björn-jagt o. s. v.

Förnämsta nöjet och välfägnaden vid alla dessa Sammankomster, bestod i goda och starka dryckes-varor, som, till Vårdens och högtidelighetens åra, gemenligen i få öfverflödigt mitt förtärdes, att all den öfriga välplägningen föga efterfrågades; hvarföre det ock hette: *Häitä juoda*, dricka bröllop, — *Pejaisia juoda*, dricka Graföl o. s. v. — Vin och andra utländ-

utländska drycker voro dem ånda till namnet okännda, följakteligen icke heller vid deras Gåstabud att tillgå. Om Brännvinet, detta Hållsans och Sedernas gemensamma förgift, lefde de, liksom alla Nordens öfriga Invåningar, i en än lyckligare okunnighet, ånda till defs, att det först mot slutet af femtonhundra-talet, ifrån Ryssländ till os fortplantadt, till allmånnare bruk i Landet infördes. Men hos ett Folk, som redan ifrån de äldsta tider tillbaka varit Åkerbrukare, kunde det ej länge blifva obekannt, att af Kornet en både välfärmakande och rus-gifvande dryck kunde tillredas, hvärföre ock flere egenteligen vid en slik tillredning erforderliga handgrepp, tillbehör och redskap, åfven som den rusiga finnesförfattning en öfverflödig välplågning medför, än med flere inhemska Finska ord och talesätt kunna uttryckas c). Och ehuruval ej Bisikötselfn synes hafva varit i Landet fördom känd eller med någon framgång idkad, då man först i de senare åren börjat i Finland

S 2

gifva

- Alla utländska Viner betecknas än i Finskan med namn af *Saxan Viina*, Tyskt eller Saxiskt Vin, af orsak att slike drycker först af Tyske Köpmän (på Finska *Saxat* kallade) i Landet infördes. Brännvin åter kallas i det nyare Språket *Paloviina*, men Ölet, eller det slarkare drickat, i ren Finska: *Juoma*; (det svagare och med mindre omgång tillredda heter *Kalja*) hvaremot det i senare tider införda *Olut*, Öl, tydeligen röjer sitt Svenska ursprung. *Kornet* på Finska *Ohra*, hvaraf Ölet tillredes, synes ock hafva varit Nationens äldsta Sådesflag, hvarsse det ock har sitt eget Finska namn, då *Rügen*, *Ruis*, och *Hafran*, *Kaura*, fannolikt ifrån Svenskarna både i Landet och Språket inkommit.

gifva åt denna flags näringens-gren någon uppmärksamhet; så har man dock få väl af sjelfva Språkets namn å Bin (*Måttiäiset*, *Kimalaiset*) och Honung (*Mäsi*, *Sima*) som af flera äldre Finska Runor, all anledning att sluta, 'det Honingen,' och den deraf till dryck tillredda Mjöden, varit dem bekanta, förmodeligen först ifrån Ryssland till Finland öfverflyttade, hvarföre åfven denna dryck lärer få råknas ibland Förfriskningarna vid deras **Gästabud**.

Lika enkel och okonstlad var åfven deras Matordning, obefvårad af många läckerheter och anråtningar. Ömsom deras Fiske och Jagt, ömsom deras Hjordar och Åkerbruk, gafvo dem de få rätter, som nyttjades både till eget behof, och åfven till vänners undfågnande, utan att konsten hade mycken del i deras tillredande. Endast i en större mängd af de åtliga Varorna visade sig stundom de förmögnares yppighet, i thy att borden fylldes öfverfulla af hvad huset förmådde åstadkomma, och bibeckllos omtänksamt i detta sitt belastade tillstånd under den fiere dagar påstående välfågnaden.

Omsorgen vid alla dessa tillredningar var Qvinnokönets ensak, som för öfrigt hos Finnarne, liksom hos flere andra mindre hyffade Folkslag, uteslöts ifrån allt deltagande i Nationens gelag och högtideliga Sammankomster; ty Döttrarna i ett hushåll utgjorde fordom hos dem en flags Handelsvara, som sälldes af Hus-fadren till den måstbjudande, eller den af andra

andra synnerliga skål honom båst behagande Friaren, och behandlades, sedan de blifvit Hustrur, föga annorlunda än Trålinnor af sina Män och Beherrskare, hvilkas ställthet således åfven förvisle dem ifrån de karlarne ensamt förbehållne välplägningar och Gästabud.

Men utom bordets nöjen förekomma i deras gelager åfven andra flags Tidsfördrif; ibland hvilka *Sången*, och den dermed understundom förenade *Instrumental-Musiken* med skål böra nämñas i första rummet.

Ifrån de äldsta tider nemligent hade Finska Nationen idkat ett eget Skaldeflag, bestående af jämnt lopande 8 stafviga orimmade Verser, bundne i sin sammansättning till visfa egna reglor, och icke obehaglige i ljudet och uttrycket, åfven för mer fina och grannlaga öron. Deras Poëter befjöngo i dem dels Gudarnas bedrifter och åventyr, dels och Förfädernas minne och berömliga gärningar, samt nästan alla flags, ömsom glada, ömsom forgliga händelser i allmänna sammanlefnaden, som syntes dem vara af någon märkvärdighet antingen på den onda eiler goda sidan; att ej omröra det bruk, som gjordes af denna deras Poësie vid deras mångfalldiga besvärjningar och andra vidskeppelser. Slika Vitterhetsstycken fäslades finåningom, genom flitigt upprepande, till stor mångd i deras minne, och blefvo därigenom, såväl hos Finnarne, som hos flera andra äldre Folkflag, ett medel att på Efterkommande fortplanta kåmedomen

ſå väl af Folkets Gudalåra, som Forntidens bedrifter, Seder och tänkesätt d).

Desse Verfer, eller på Landets Språk få kallade *Runot*, hafva en egen mycket enkel och monotonisk melodie, som än hos Allmogen i öfva delarne af Landet öfver allt är kånd och bibehållen, och som synes vara den enda Musikaliska composition, som Nationen i äldre tider vetat utaf, då de få, dessutom i Landet än förekommande, Folk-visor åro, med fina melodier, uppenbarligen dels af Svensk, dels af Ryk härkomst — att ej här omnämna Choral-Sången, eller de Finska Kyrko-Psalmerne, som både till Skalde-flag och musicalisk composition voro i Nationen alldelens fremmande, då de först med Christendomen inkonimo, ifrån hvilken tid de ock alltid förblifvit helgade till sitt eget särskilldta bruk e).

Denna

- a) Om Finska Skalde-konstens art och regior har Hr Prof. och Ridd. Porthan lämnat omständlig underrättelse i de af honom 1766-1778, i Åbo utgivna Akademiska Disputationer *De Poeti Fennica*.
- b) Nämnde Finska National Musik är väl mycket enkel och enformig, men saknar dock ingalunda en viss melancholisk expresion, då den af goda röster affjunges. Hufvud-melodien kan lämpeligen få lunda uttryckas:

Tempo Giusto.

Må - vi tälv
 Ett bud utgick från
 Taiwa hästa,
 Från Himlen,

Denna deras Runo-fång beledfagades stundom af en med fem antingen Tagel- eller Senstrå-

Råwi rå = fy taiwa = ha = sia
Ett bud utgick från Himlen

taiwen luondon häldi = al = da,
af hela Naturens Upprätthållare,

hälden luondon häldi = al = da.
af hela Naturens Upprätthållare.

Denna för Finska Runorna enda Melodie fortsättes beständigt, utan synneelig förändring, hela Skaldestycket igenom, ehuru längt det ock vara må, så att hufvud-idéen alltid blir den samma, utan att falla under Grundton, eller flig i öfver Quinten, i de sifra Variationer färkillde Sångare stundom kunna tillåta sig, såsom till ex. i följande:

Rå = wi råfy taiwa = ha = sia,
Rå = wi råfy taiwa = ha = sia. Hälden luondon
häldi = al = da; hälden luondon häldi = al = da.

strängar förfedd Harpa *f*), hvars upfinnare, efter deras Mythologie, var en af deras forna förnämsla Afgudar, den gamla *Wainamoinen*, Skalldernas Gud, och Finnarnes Apollo, som, sedan han fått Harpan färdig, förgåfves sökte bland de dödeliga någon, som kunde handtera detta ypperliga Instrument, hvarföre han sjelf

Kävi tå - sy tai - wa - ha - sta,
Kävi tåsytaiswa - haña. Raiken luondon Haldialda,
Raiken luondon Haldialda.

f) På Finska *Kandelet*, af vid pass tre quarters längd, och ett qvarter bredd i nedra, men något smalare i östra ändan, med två bottnar och rakt gående fidor, samt af den tjocklek som en vanlig Violin. Derpå spinnas nu för tiden 5 stål-strängar, hvilka är o särmda, i det närmaste såsom G, A, B, C, D, dock så att B, är något lägre än Tertia Minor till G Moll. Accompanementet sker gemenligen uti unisona, dock så att Quinten D måstades åfven anslås till hvarje Attondedel; åfvensom fulla ters-qvint-accorden höres, där det så passar sig. — För de flästa i denna och näst föregående Not meddelade Anmärkningar om Finska Musiken, ärkänner jag gerna mig få i förbindelse hos en Vitter vän, Lands-Kamereraren i Uleåborg Herr Erik Tulinberg, Ledamot af Kongl. Musikaliska Akademien i Stockholm.

fjelf grep sig ann, tog Harpan på sitt knå, och spelte derpå så förträffeligen, att alla Skogens och Hafvets både Invånare och Gudamakter förvånade samlades att höra hans Sång; ja att Gubben sluteligen fjelf få rördes af sina toners samljud, att tårarne i stora perlor strömmvis tillrade honom öfver ansigtet ned på kläderna, fasom denna, i åkta poëtisk styl fatta, berättelse ån förvaras i ett gammalt intill närvarande tider bibecklit Finskt Skalde-stycke.

Konsten att dikta, och handtera Harpan gick dock sedan ifrån den vordiga *Wainämöinen* i arf till Skallderna, som till stort öfverflöd funnos i Nationen, ållskade, sökte och högaktade för sin konst; ehuru otvifvelagtigt de fläste af deras Sånger redan långt för detta blifvit glömskans och tidens rof. I synnerhet ansågs det i deras samqvåm och Gästabud för det yppersta nöje, då, efter den första välplågningen i mat och dryck, en eller flera slike Sångare framträdde, att med sina Qyåden roa de närvarande Gästerna; hvarvid sålunda tillgick, att antingen Poeten sjelf, eller någon annan, hälst åldre Mansperson, som ur minnet kunde upprepa slika Forntidens eller nyare Sånger, satte sig på en stol eller långbänk, framlutande mot en annan, gent öfver med knå vid knå och hand i hand sittande Sångare, *Sääftäjä* kallad, som vid den gemensamma Sången sålunda biträdde, att sedan den förra med alfsvarsam uppfyn, under en långsam takt och derefter noga afmått, samt gungande kropps-rörelse, ensam affjungit första Versen eller raden till inemot slutet därav,

dåraf, tog den senare vid i de 2 eller 3 år af Versen öfrige sista stafvelerna, som då gemensamt affjöngos. Den biträdande upprepade derpå ensam i lika takt, men med någon brytning i ton och röst, samma Vers, hvarunder Skallden eller Hufvud-Sångaren hade tid, att antingen dikta eller erindra sig den följande raden, tills han vid de sista stafvelerna af den upprepade föregående Versen åter vidtog i en Duo med sin medhjälpare, intill slutet af samma Vers, hvarefter han igen ensam framfjöng den följande, som, likasom den förra, af kamraten genast blef återsjungen, och så vidare med de öfrige, tills Poëmet var fullåudadt, då en rundlig välpiågning gemenligen blef Sångarenas belöning, och en ny uppmuntran att ytterligare fortsfara i sitt för det förfamlade Gelaget så angenåma kall. Men då desse antingen utfjungit det förråd af *Runnor*, de lärda, eller ock annars började tröttna och fänka rösten, var fallan brist på dem, som både kunde och ville intaga deras plats. De närvarande, så gamle som unge, samlades mangrannt i ring omkring de sjungande, och ashörde med flörla nöje och uppmärksamhet deras quåden, som sålunda gingo tidehvarven igenom, ifrån Slägte til Slägte, utan att vara skrifteligen upptecknade, såsom det fordom skett åven med många andra Folkslags äldsta National-sånger.

Då detta tidsfördrif, framför alla andra Sällskapsnöjen, tillvunnit sig Folkets synnerliga tycke, så kunde en sådan Sång oasbrutit fortsfara ofta långt in på nätterna, tills antingen nägon

gon ny anråtning, eller ock fömnen och ruset, gjorde derpå åndteligt slut. Fanns någon skickelig Harpolekare till hands, så var han ej sen, at med sina flag och accorder understödja de sjungande; stundom ock att med sitt strångaspel intaga och uppfylla den plats, som den vanliga medhjelparen i fången annars ållåg att svara före. Men af de Blås-Instrumenter, som hos Nationen, redan ifrån åldre tider tillbaka, voro kände (*Torvi Lur* eller *Skallmeja*, och *Pilli*, eller *Huilu*. *Pipan*) gjordes ej i deras samqvåm något bruk, utan synas de hafva varit bestämde för andra behof och åndamål.

Saknades någon gång i deras sammankomster detta för Nationen få angenåma fällskaps-nöjet, så fördres tiden med förtroligt glam, då samtalet gerna kryddades med mångfalldiga, oftaft ganska sinnrika, *Ordspråk* (*Sananlaškut*) gemenligen i en flags poëtisk eller bunden stil uttryckte, af hvilka än i dag hos Finlands inbyggare ganska många finnas bibejhälle i dagligt tal, tjenande liksom till prof och måttstock af den odling, som förfädernes både fader, smak och tankestyrka hunnit till.

Men huruvida de *Gåtor*, som nu hos Nationen åro bekante, och stundom till tidsfördrif i deras fällskaper plāga framställas, åro af inheniskt ursprung, är mycket tvifvelsmål underkaſtadt, cinedan åtminstone de fleste tydeligen röja sin Svenska härkomst, och språket dessutom ej har något lämpeligt ord att uttrycka begreppet af hvad vi kalle en *Gåta*; hvar-

hvarföre jag ej heller tror mig åga nog skål,
att tillägna desfa flags tanke-öfningar åt den
åldre Finska Vitterheten.

Dansen, så öflig och ållskad hos snart sagdt
alla både hyffade och villda Folkflag var hos
de gamla Finnarné så alldelers okänd, att de
ej hade något ord en gång att beteckna den-
na kropps-öfning, åfvensom de faknade all
för detta flags Sållskaps-nöje lämpelig musik.
I famqvåm och *Gåstabud* måste de fåledes
umbåra detta först i senare tider bland Fin-
ska Allmogen införda Tidsfördrif, som icke
heller ån i de öfre delarne af Landet hunnit
komma i allmånnt bruk.

Det samma gäller åfven om alla flags
Spel. hvaruti de fordomdags voro fullkomli-
gen okunnige; ehuru desse för Allmogens se-
der farlige och fördärfselige öfningar numera
nog allmånnt åfven hos Finska folket sig in-
ritat.

Visfa *Lekar* deremot voro Nationen eg-
ne, churuvål de mer synas hafva tillhört Ung-
domen och barna-åldern, ån utgjort något
allmånneligt Sållskaps-nöje vid de åldres förr
nämnde Saminankomster; då deremot hvarje-
handa *kropps-öfningar*, som fordra styrka och
vighet, såsom skjuta med båge, löpa på skidor,
simma, bråttas, draga handkafvel, med flere
dylika — voro dessas vanliga tidsfördrif, och
tjente att gifva dem den hårdighet, det mod,
och den fäkra förtröstan till sig sjelfva, som
alltid utmårkt Nationen, så väl i fredliga yr-
ken, som desks krigsöfningar.

Hvad vårkan Finska Folkets åldsta krigsfärder, fjötåg och få tillfälliga umgången med de fremlingar, som stundom i fredliga, stundom i fiendtliga vårf nallkades defs kuster, må haft på Sederna, tånke- och umgångesfättet, är numera, i brist på underrättelser ifrån forntiden, omöjligt att bestämma. Men att landets inkråktande af de Svenske i det 12:te och följande Seklerna, samt den ifrån desa tider efter hand införda Catholska Religionen, i betydelig mon omskapat Nationens lynne, plågseder och lefnadsfått, i synnerhet uti de närmare mot sjökusten belägne, och i anseende dertill af fremmande mera besökta och bebodde landskaper, är en sak, så lätt och naturlig att förmoda, som den med mångfalldiga bevis kan af Seklers erfarenhet bestyrkas. Den fordna, torftiga, indragna och enfalldiga lefnaden har allt småningom blifvit på de flästa ställen aflagd, och en fremmande smak i mat och dryck, klådedrägter, boningsrum, tidsfördrif o. s. v. har efter hand blifvit i landet införd, som gjort Finlands nuvarande Invånare sina forna mindre hyffade förfäder mycket olika; att jag ej här vidlyftigare må omnämna den förrådling i feder och tänkesfått, som den Christna Religionsläran, och en af lagar stadgad borgerlig ordning, nödvändigt måste åstadkomma, hvarigenom mycken vanro och vidskeppeliga upptåg, stråfhet i umgåendet, och afvighet emot obekanta och fremlingar lyckeligen försvunnit, och vägen således blifvit banad till en angenämre och mera odlad samfundslefnad. Svenska feder och

och moder utbreda sig efterhand i alla Lands-
orter, hvarigenom märkeliga förändringar re-
dan öfver allt blifvit införda, åfven i deras
Sällskaps - nöjen och inbördes lustbarheter;
hvarå jag som bevis endast må anföra den
omständigheten, att sjelfva den hos Finlands
åldre Invånare få allmänt herrskande smaken
och böjelsen för Skalde-öfningar redan i vissa
Landskaper få alldelers utgått och förfvunnit,
att de, snart sagt, alldelers icke känna denna
Förfädernas Vitterhet, än mindre att Poëter
mer skulle finnas på dessa trakter, som vore
i stånd, att dikta ett Skalde-stycke i den ål-
dre *Runo-stylen*. Endast upp i Carelen, Savolax
och den derät grånsande delen af Norra Öster-
botten, har Förfädernas sinak i detta affeende
måktat fåvida bibehålla sig, att Folket å dessa
orter icke allenaft ur minnet kan upprepa, och
på Forntidens vis affjunga, en mångd slika
både åldre och nyare National-fånger, utan
ock Poëter än finnas, som åga både kallelse
och skicklighet, att uti egna och nya Qvåden
besjunga tidens händelser, och tillvinna sig
både Menighetens och åfven upplystare folks
bifall. Det är ock i dessa ifrån umgånge
med fremmande mera afföndrade Provinser,
som de flästa spår, åfven i andra affeenden,
än röja den forna National Caracteren, som
dock efterhand, Slägte från Slägte, åfven å
dessa orter, ikläder sig ett annat lynne, och
kanske 100 år härefter skall vara lika få för-
bydt och omfkapad, som nu i det öfriga
Finland.

Men af aktning och erkänsla för den godhet, hvarined J. M. H., behagat afhöra dessa strödda min hembyggd och desse fornseder rörande anmärkningar, bör jag redan upphöra att trötta Eder uppmårfainhet, åvensom, att längre betaga mig förmonen af den lycka jag i dag för första gången njuter, att som Ledamot bivista de vittra forskningar och öfverläggningar, som utgöra Akademiens yrke, och i hvilka jag oftare, än min vistelse i en afslags landsort vill tillåta, både önskade och behöfde delta, för att någon gång kunna svara emot Academiens väntan, och mina i dess Lagar stadgade förbindelser.

Sekreterarens Svar.

MIN HERRE!

Då Akademien af sin höge Beskyddare emottog råttigheten, att rikta sitt Samfund med flere Medlemmar, än hennes Lagar föreskrifva, var Ni en af de vårdige Män, som i synnerhet kallade hennes uppmärksamhet. Hon fann hos Eder alla de egenskaper förenade, som befrämja de grannlaga Yrken, hon vårdar. Hon såg i Eder, en Författare, som med Sångens behag upväckt en ljufvare kånsla af lifvet, en varmare kårlek till Fåderneslandet: med fanna och ådla Öfversättningar riktat Svenska Vitterheten: med urskillning, kunskap och ordning affskilldrat en betydlig del af Svenska Sjömagtens öden: med segrande styrka blottat en fördom, som oförstått sednare tiders Snillen, då den bestridt dem all förmåga, att utan kännedom af ålderdomens mästerflycken kunna behaga. Desse förtjenster, redan krönte med det måst utmärkta bifall, har Ni i dag ökat med det Tal, hvarmed Ni befästat Eder förening med Akademien.

Nöjet grundlades tillika med verlden för att understödja dygden, bårtjaga bekymren samt befrämja arbetsamhet och drift. Den inflytelse, som näjet i alla tider ågt på Rikens öden, gör den till ett åmne för Håftade teknarens uppmärksamhet. En Nations tänkefått och fader, defs odling och smak visa sig däruti.

deruti. Intet åmne kunde fåledes vara ange-nämre, intet mera efterlångtadt, än den teckning Ni gjort af de Nöjen och Tidsfördrif, som fordom voro i bruk hos ett Folk, hvilket i flera århundraden delat med det Svenska desf lycka och olycka.

J hasten nu, Min Herre, tillbaka till det Låro-fåte, där Ni uppoffrat en flerårig möda, att bereda åt Fåderneslandet upplyste och rättfinnige Medborgare. Vår faknad ledfagar Eder, med vår önskan, att långe njuta frukten af Edra insigter, långe fågna oss öfver Eder välgång, och att ofta för Eder närvarande betyga all den akting, Edra Snille-gåsvor fordra, och den vänskap, man ej kan neka det muntra och behagliga i Edert välfende.

T A L ,

Innefattande en undersökning, huruvida
Osfians Sånger kunna förtjena våre Forn-
forskares uppmärksamhet, jemte en jemn-
förelse emellan desfa Sånger och
de gamla Skandinaviska Barders
Qväden;

H å l l e t

Vid Intrådet i Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien d. 23 Maji 1797

A f
ERIK SKJÖLDEBRAND.
Kommerse-Råd.

MINE HERRAR!

Att Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiquitets Akademien behagat, genom Defs enhälliga Val, kalla mig til Ledamot i Defs upplysta och lärda Samfund; har hos mig väckt den måst vördnadsfulla erkänsla, få mycket mer som det ej undfaller mig, huru litet jag kunnat göra mig förtjent af en få utmärkt och hedrande välvilja, samt tillika inför min oförmögenhet, at framdeles i mina få återstående år, kunna göra mig deraf värdig. Det

Det åligger mig nu, då jag första gången får åran intaga ett rum i Kongl. Akademien, att tala om något, hörande till de yrken, hvilkas vårdande egenteligen blifvit Kongl. Akademien uppdraget: under nog villrådighet vid val ibland de få åmnen, som icke är öfver min förmåga, eller utom min lilla kunskaps-krets; har jag fåstat mig vid ett, som på en gång synes sträcka sig till alla de 3:ne åtskillta Kongl. Akademiens föremål: Vitterheten, Historien och Antiquiterne; och detta åmnets naturliga förtjenst lärer blifva den förnämste, om ej den ende, som det under min hand kan erhålla.

Man vet, att de i senare tider ryktbare, och åfven hos os nog kände, så kallade Ossians Sånger, innefatta åtskilligt, rörande Skandinavien, och som det synes, åfven Svea och Gótha Riken. Det skall blifva mitt föremål, vid detta tillfälle, att utmärka sådant, och derigenom gifva någon anledning til nogare undersökningar, om och huruvida åtminstone något deribland, kunde förtjena våre Fornforskares uppniårksamhet; hvarjemte jag vill försöka en jemnförelse emellan Ossians Sånger, otvifvelaktigt författade på 300:de talet efter Christi Födelse, samt våre gamle Skandinaviske Poësier.

Det är bekant, att James Macpherson, en lård och vitter Engelsinan hade samlat, som han sjelf låtit oss veta, af gamla Kåmpesvisor, Sånger och Traditioner, hvilka ifrån de äldste tider blifvit bibehållna, i synnerhet långt upp i de Skottiska Bergen, hos det enfaldiga

folket, som icke haft stor gemenskap med andra Nationer, dels ock under resor, till de Skottiske Highlands, samt ifrån hvad han kallar Galliska Språket, hvilket jag sett nämnas på Fransyska: *La Langue Erse ou Celtique*, öfversatt på Engelska i prosa, desfa' gamla Poësier, eller *Songs of Ossian the son af Fingal*.

De åro ganska poëtiska, rörande, och i visfa affeenden få vackra, att någre, som mindre grundeligen kände dem och den gamla Skottiske Poësien, näppeligen ville tro dem vara af den uråldriga Period, som de utmärka, ibland folk, som man ansett foga bättre än vilda, i den tiden. Man tog miss-tankar, att Macpherson sjelf componerat dem, och tillägnat dem Ossian, en mycket namn-kunnig gammal Skottisk Bard, eller Skald, endast för att undgå den bittra kritik och afund, som gemenligen förföljer en samtida Auktor af någon förtjenst. Macpherson säger oss sjelf, att en kunnig och djupsinnig Herre af hans Landsmän, först framfatte ett sådant tvifvelsmål, då han endast hört talas om Poëmet Fingal; men att han alldeles ändrade sin tanke, få snart han fått läsa det; och få bör jag tro, att hvar och en, som med någon uppmärksamhet genomgår Ossians Sånger, måste göra, emedan de hafva för många och fäkra ålderdoms-märken.

Profesfor Blair i Edinburg, en lård och djupsinnig man, på hvars vittnesbörd man ock bör kunna lita, få mycket mer, som han visat sig åga den vidsträckta och tillförlitligaste kunskap om Skottlands gamla Språk och

och Håfder, har nog klarligen bevist Ofsians Sångers ålder, af både deras förtjenster och fel. *Osfian*, säger han ibland annat, liknar mycket *Homerus*, men man ser tydligent att Grekeland var i dennes tid mera odladt och policeradt, än Skottland och Irrland i *Osfians*; såsom den förre har mera varietet i berättelserna, mera olikhet i karakterne, mera utrymme i ideer, samt mera kunskap om människan och naturen; då deremot *Osfian* utmärker sig genom en ådel, behaglig Simplicitet, genom dristiga figurer, Allegorier, Metaforer, tagne af de närmaste föremål, samt af den råa, men alltid vackra, naturen; hvilket ock visar oss på Perioden, eller Skotska Samhällets barndom, då man ännu hade få, eller inga abstrakta idéer, eller termer för dem.

Man anser, säger han ännu, Figurer såsom konstens foster, skapade af Poëter och Oratorer i odlade tider. Motsatsen är sann. En hufvudman för Huroner och Cheraquis, brukar i sitt tal, mera dristiga Metaforer, än en Europeisk Auktor skulle våga nyttja i ett Episkt Poëm.

Då nationer blifva mera uppodlade, går Språket från fattigdom till öfverflöd, ifrån en naturlig våarma och entusiasim till en kall och regelbunden noggrannhet.

De första och äldsta Språk härla och bilda Naturen, och många ord måste tagas af och efter den, och således åro de ganska gynnande för Poësien, som derigenom blifver liksom en målning af ljud. Naturen framter ock-få förundransvårda scener, som kunna lifva inbillnings-krafsten och kånslorna. Hos odlade Folkflag deremot åro Skalderne omgivne af konstens regelbundna uppfindingar, och deras Snille

Snille vant med abstrakta idéer, hvilket allt gifver dem en större lätthet att variera tan-kar och turer, att undvika repetitioner, och att välja mer harmoniska utlåtelser.

Man kan i öfritt icke neka, att ju Ossians Sånger hafva, efter nyare tiders fått att döma, flera fel, såsom en mindre regel-bunden plan, hastiga öfvergångar ifrån ett till annat, utan naturligt sammanhang, be-synnerliga bilder och liknelser, utan om-växling och noggrannhet samt tåta repeti-tioner; men sådant kan dock tjena till bevis af deras ålder. De hafva, säger en Auktor, den Orientaliska stilens både skönheter och fel; men man har med nog skål påslätt, att den är naturlig för alla Folkflag, i början af deras Samhällen, och i första odlingen af deras Språk och Poësie, samt att Araberne, med flere, af religionsnit och färskilla orsfaker kommit att länge bibehålla densamma.

Om man vill jemnföra Ossians Sånger med Hôga Visan, så finner man dem emellan en ganska stor likhet; till exempel af Ossians Sånger:

Thy hair is like the mist of Cromla; thy breasts are like two smooth rocks.

Thy arms are like two white pillars in the halls of mighty Fingal.

Her hair was like the wing of the raven.

Thou comest like a roe from Malmor, like a hart from the hills.

Sing of other times, of the days of old. Look from thy rocks, my love! and let me hear the voice of Comala.

I behold my Son, but it is the mist of the desart, lovely is the mist that assumes the form of Oscar.

Ye Sons of the chace! Stand far distant. Nor disturb my rest; disturb not the dreams of Osfian.

På Svenska: *Ditt hår är likt dinuman på Cromla; dina bröst äro lika två slåta klippor; dina armar likna två hvita pelare i den mägtiga Fingals salar; hennes hår var likt en korps vingar; du kommer som en rå ifrån Malmor, lik en hjort ifrån högderne, sjung om framfarna tider, om de gamla dagar. Se ifrån dina Bergs-klippor, min kåra! och låt mig höra Comalas röst. Jag ser min Son, men det är dinuman af öknen; kår är mig den dinuman, som tager Oscars skapnad. Jägare blifven långt ifrån. Skingren icke min sönn, Osfians drömmar.*

Af Salomos Hôga Visa:

Ditt hår är såsom Geta-hjordar, klippte på berget Gilead. Mina bröst äro såsom torn. Hans ben äro såsom Marmor-pelare, grundade på gyllene fötter. Hans hår är krusadt, svart som en korp. Fly min vän, och var lik enom rå, eller enom ungan hjort, inpå Örta-bergen; tala om gammal årende. Min dufva! uti stenklyftor, uti Bergsresvor, låt mig se ditt ansigte, låt mig höra dina röst. Ho är denne, som uppgår utur öknene såsom en rök. Jag besvär Eder ß Jerusalems Döttrar, att ß icke uppväcken mina kåro, eller omaken henne.

Näppen-

Näppeligen finnes i hela Historia Litteraria en så fälskam proces, som den man velat påföra Macpherson. Här är fråga om Poësier, som, efter allmånt vidgående, verkeligen hafva en myckenhet dråpliga skönheter, ibland åtskilligt, som man nu för tiden med skål kallar fel, men som icke anfågs som fel i den Period, då arbetet författades, och som höra densamma mera till, än Ossian. Hvilken Auktor skulle ej med röje och ett flags högmod vidkännas det vackrasie af Ossians Sånger, om han hade någon rått dertill? Men hvilken modern Auktor ville väl nu förlikna *sin sköna bröft vid två klippor, hennes armar vid pelare, hennes blick vid dimman på vågen, hennes hår vid dimman på Cromla, och vid en korps vingar, &c.* Hvilken ville i sina Metaforer, Figurer och Allegorier tått och ofta hålla sig vid samma föremål, vid Cromlas högder, Malmorske hafvets stor-mar, Sjön Legos vafs-rör och dimmor &c. Macpherson lägger och beviser på flerehanda fätt, att han är Samlare och Översättare af dese Ossians Sånger; men någre kritiske tviflare hafva velat göra honom till Auktor för dem. I Skottland är man allmånt öfvertygad om deras ålder och authenticité. Sedan orimlige tvifvelsmål om dem börjat uppkomma, har, utom andre, en ryktbar och ganska Lård man, i en utförlig Traktat med flera skål, och af deras natur bevisit, att de åro hvad Macpherson utgivit dem före. Han sjelf, Skottlands Invånare, och i synnerhet dess Lärde, borde förmödeligen i denna sak åga vits-

vitsord framför andre. När en, som naturligen nogast bör känna allt hithörande, säger: *Les Poësies d'Ossian portent un caractère d'antiquité, si frappant, que quand il n'y en auroit pas d'autre preuve, tout homme d'esprit & de gout n'hésiteroit pas à les regarder comme la production d'un Siècle très reculé;* så tyckes mig, att det borde stoppa munnen på dem, som hafva långt mindre rått att yttra sig déröfver; såsom till exempel en Irlandare, hvilken i Journal des Savans, lätta införa fina tvifvelsmål; men på ett få oräddigt sätt, att, som en god Fransyisk granskare säger: *il est difficile, d'y déneler nettement la Doctrine de l'Auteur.* Ett sådant vittnesbörd borde ej vara af stort värde.

De, som öfverfatt Ossians Sånger på alla de måst odlade Europeiska Språk, och som naturligen haft båsta tillfälle att granska dem, koinna enhålligt öfverens om deras af Macpherson uppgifna ålder. Jag skall härvid ännu tilllägga något, som jag funnit i de Parisiske Variétés Litteraires för 1768: *M. Blair, sâges hâr, a joint à sa dissertation un Appendix dans lequel il établit d'une manière victoriense l'authenticité des Poëmes Erses. Il prouve par un très grand nombre de témoignages irrecusables que ces Poëmes sont encore aujourd'hui récités & chantés par un grand nombre de Montagnards d'Ecosse, qui les ont appris dans leur enfance. Dans cette foulée de témoignages, qu'il rapporte, il en est un, dont nous respectons l'autorité. C'est celui de M. Le Chevalier Macdonald, dont l'esprit, la raison, les lumières & sur tout l'honnêteté profonde, nous sont connus. Nous lui avons entendu réciter en original quel-*

quelques morceaux des Poëmes qu'a traduits M. Macpherson & il en a entendu reciter une grande partie aux habitans des Montagnes d'Ecosse, où il est né & où il possede des grands biens. Mais quand on n'auroit pas des preuves si fortes de l'existence traditionnelle de ces Poësies, la lecture seule nous paroit en garantir l'ancienneté.

En Harhold har som han tror utfunnit flere af Ossians Sånger än Macpherson gifvit oss. En Samling af sådane senare upptäckte Sånger är ock utkommen på Engelska. De åro ungefärliken af samma natur som de förre. Kållan torde faledes ånnu ej vara uttorkad; dock bör en Samlare af dem hafva all Macphersons grannlagenhet och urskillnings-gåfva för att rått kunna igenkänna det som verke-ligen är Ossians. I Noten till Poëmet Croma anförf Macpherson Verser, som åro mycket yngre än Ossians; *but, säger han, the Authors seem to have observed his manners and adopted some of his expressions.*

Når allt det anfördå sammanläggas och öfverväges; så tyckes mig, att inge andre böra tvifla på Ossians Sångers ålder och tro-vårdighet, än de, som föga känner dem, eller, som icke med nog granskning ransakat deras natur. Når man vill fåga eller efterfåga paradoxer, bör man åtminstone hafva rimlig-het och någon fannolikhet på sin sida.

Jag skall sluta denna digression, som jag funnit nödig till ständigande af det verkets tro-vårdighet, af hvilket jag tänker draga slut-sättser i mitt åmne, med en strof af den öfvan citerade Auktorn, som ock väl öfver-fatt

fatt på Fransyska en stor del af Ossians Sånger: *S'il est extraordinaire*, säger han, *qu'un Bard Celle du 3:e Siècle ait composé ces Poëmes; il seroit bien plus merveilleux encore, qu'ils fussent l'ouvrage d'un Moderne;* *Nous aimerions autant croire avec le P. Hardouin, que les Odes d'Horace & l'Eneide de Virgile ont été fabriquées par des Moines du 13:me Siècle.*

Det största af Ossians arbeten är Poëmet Fingal, som har för ämne en Skandinavisk Konung Swarans landstigning och krig på Irrland, emot Cuchullin och Fingal. Macpherson kallar det: *an ancient Epic Poëm, et gammalt Episkt Poëm.* Det hör icke till mitt föremål, att här underföka, om Poëmet Fingal verkeligen har rått till detta namn; jag skall endast nämna, att om Homeri arbeten Iliaden och Odysféen egenteligen och först fått namn af Epopéer, eller Episke Poëmer; om alle kunnige granskare medgifva, att de nämnde Poëmer i 4 eller 500 år, och intill dess Pherecides skref i prosa, eller Herodotus sitt namnkunniga Verk, varit Greklands fornämsta Historia; om en god och förflytlig Auktor utan tvifvel anser för hufvudsakligt, att i ett Historiskt arbete hafva åtminstone en sann Historisk grundval att bygga uppå; så kan man utan svårighet tro, att Fingal har den Historiska delen och egenkapen af en Epopée, såsom och Macpherson själf säger om Fingal: *the Story of this Poëm, is so little interlarded with fable, that one can not help to thinking it the genuine history of Fingals expedition, embellished by Poetry.* Berättelsen i detta Poëm är så litet

Etet uppbländad med Fabler, att man måste tro den vara en saunfärdig Historia om Fingals expedition, prydd på Poëtiskt sätt. Men Epopéen har, efter Homeris grundritning, en annan väsendlig del, nemligen det underbara, Deorum ministeria. Besynnerligt är, att ingen Landets Gudomlighet omröras i Ossians Sånger; men ofta finner man omtaladt, huru Sjålarne dväljas i skyarne, rida på moln, stormar och ljungeldar; vistas i sina grottor, grafvar; och tala om de dödelige, samt sysfylla sig i deras färskillta tillstånd med samma góromål och nöjen, som människan hade i lifvet.

The wild boar often rushes over their tombs; but he does not disturb the hunters. They pursue deers formed of clouds and bend their airy bow; They still love the sport of their youth, and mount the wind with joy. Wildsvinet rusar ofta öfver deras grafvar, men Jägaren oroas ej deraf, de förfölja hjortar sammansatte af moln, och spåna sina luftbogar, de åfska ånnu deras ungdoms tidsfördrif, och rida glada på skyar.

Ghosts fly on clouds and ride on winds; Saiel, Connals voice of wisdom; they rest together in their caves and talk of mortal men. Osscars Fathers sit dim in their clouds; Lightning glances on the rocks & Spirits ride on beams of fire. Peace, said Cuchullin to the Souls of the heroës; Let them ride around me on clouds and shew their features of war. Hvað kan nu vara orsaken till uteslutande af all Gudomlighet, Guda-låra eller Mythologie i ett verk, som annars är nog Episkt?

Jag

Jag kan icke gerna antaga det skålet, som Macpherson nyttjar, nemligen att Barderne uppsatte krigs-åran så högt, att någon hjelp, gifven Hjeltarne af någon Gudomlighet, skulle hafva förringat deras mod, tapperhet och styrka m. m., ty, utom andra Folkflag, voro Greker och Romare, hvilkas ryktbare Episke Poëmer tillågna åt Gudomligheterna en vidsträckt verkan på månniskors företag, visferligen icke mindre nitiske för krigs-åran, än Skottarne. Deorum ministeria borttaga viöst intet af Hjeltarnes åra, när de med högsta mod och ständaktighet utföra deras affigter; tvärtoim hedrar det Hjelten att han interesserar sjelfva Himmelen, och blir vald af en Gud, såsom det värdigaste redskap.

Men något annat tyckes mig förtjena mera uppmärksamhet:

Fingals Farfader var *Vergobretus* (*Fergusbreth*) *the man to judge*, eller högste Domaren i Skottland, med en magt, som lärer i det mästa varit konungslig; men Druiderne påstodo, att det af ålder hört dem till, att af och tillfatta Vergobretus; de sände således en sträng befallning till honom, att genast nedlägga sitt höga Embete, hvartill han alldelvis icke var hugad att samtycka. Deraf uppkom ett inbördes krig, som slöts med hela den Religiösa Druidiska Ordens undergång i Skottland. Det högsta förakt och affsky för dem, för deras Religions Principer och Ceremonier följde derpå; de glömdes således snart alldelvis borrt.

Macpher-

Macpherson vill väl icke gerna medgifva, att hans Landsmän under denna Period ej hade någon Religion, som dock de vildaste Nationer, säger han, alltid haft; men om man betänker, att de, som voro depositärer af Religionen och Ceremonierne, i en hast blefvo utödde, och för Allmänheten fatte i sådan affsky, att alle de förmödeligen voro i liffara, som visade sig åga något nit för Druiderne, och deras Guda-lära, i hvilket affeende det ock utan tvifvel var farligt, att på något fått omröra Religions-faker, som måste haft någon lemnning af Druidernes grundsättser, så vida ingen annan Religion ännu var uppkommen i Landet; så tyckes mig att Skottarne, deras Barder eller Skalder och ibland dem Ossian, väl kunde i sina hjertan vara öfvertygade om en Gudomlighet, och åfven i enfligkeit tillbedja den, utan att derföre våga införa något af Religion i sina Poëmer; hvilket borde fortfara, till defs de återfingo en Religion, som förmödligensnart skedde, eller i början af 4:de Seklet, då, efter förföljelsen under Diocletianus, den milde Constantius Chlorus, som då kommenderade i Brittannien, lärer hafva gifvit de förföljdene Christne en tillflygt dit, då ock förmödligens de måst nitiske, eller rådde begifvit sig till Skottiske högländerne, eller bergen, att sprida den Christna Låran. De intogo Druidernes grottor, hollo sig försiktig, och predikade med allt sagtmöd och franigång, så att de redan i Ossians höga ålder voro kände under namn af Culdéer, och sades hafva disputerat med honom

honom om Christna Religionen. När hårtill kommer att Ossian, den store Skottske Barden var Sons-Sons Son af den, som utrotat Druiderne, och att Konunga-våldet, i hans Familj, just grundade sig på deras undergång; så lära desfa skål bättre kunna förklara Gudalårans uteslutande ifrån Ossians Poëmer, än det af Macpherson anfördé.

Men jag lemnar allt detta derhän; för mitt åndamål vid detta tillfälle är nog, att man med visshet och säkerhet kan tro, det Ossians Sånger åro ganska gamla, började ungefärligen 200 år efter Christi Födelse, och fortsatte i det mästa uti 3:dje Seklet, samt att de för Höglandarne i Skottland varit i lång tid det samma, som Homeri Poëmer för Grekerne, nämligen deras fornämsta och redigaste historia, hvaraf man bör sluta till deras trovärdighet, så mycket mer, som de åro författade af en kunnig och förfnuftig Auktor, soin väl kunde veta, att Historiens yppersla förtjenst är fanning.

Den Caracul, som omtalas i Poëmet Comala, måste väl vara Caracalla; som ock kallas *Verldens Konungs Son*, såsom det är öfverenskommande med Romerska Historien, att Kejsar Severus år 211 företog i fällskap med sin Son Caracalla, ett krigs-tåg emot Caledonierne, Skottlands gamle Innevånare; hvarunder Fadren flöt sina dagar, då sedan dess vilda onaturliga Son afbröt Fälttåget med liten heder.

Poëmet *the war of Caros* måste väl efter all sannolikhet åga den ryktbare Carausius, soin upp-

upphöfde sig till Kejsare år 284, och bemågtigade sig genast Brittannien, var stor Sjö-hjelte, och flog Maximiliani Herculii Flottor, hvare före han ock i Poëmet kallas *the king of Ships*, Sjö-konung, reparerade Agricolas mur till vårn emot Caledonierne, under hvilket arbetae han blef anfallen af Osscar, Ossians Son; han fick ändteligen Augusti-titeln af Diocletianus och Maximianus samt Brittannien till sin del. Sådant utmärker med nog vifshet Epoken för Ossians Sånger.

Poëmet Fingal lärer väl vara det åldsta af dem, säf som det angår den nyfsnämnde Oscars Farfader, och Macpherson åfven fatt det främst i Samlingen. Ånnat är ett krig emellan en Skandinavisk Konung Swaran, och en Irrländsk Regent Cuchullin, som blef på flygten drifven af den förre; men hade kallat sig till hjelp den store Skottske Hjelten och Konungen Fingal, som ock anlände i få behaglig tid, att han åter öfvervann Swaran, och tog honom till fånga; men bemötte honom väl, och låt honom resa hem, på villkor att ej återkomma. Det skedde måst på det skål, att Fingal hade varit förlovsad med Swarans Syster Agandecca, som hade det fällfamna hårda ödet, att hon blef ihjälstucken af sin Fader, den Skandinaviske Konungen Starno, för det att hon upptäckte för sin ålskare Fingal ett försäkt, som var honom åmnadt af Starno, hvilken dock bjudit honom till Skandinavien på löften om hans vackra dotter, som kallas: *the loveliest maid that ever heaved a breast of Snow: den mäst ålskvärda mö, som*

som någonsin högde ett snö-hvitt bröst; hvilket genast hämnades af Fingal, som med sina Skottiska kåmpar gjorde ett flort nederlag på Starnos folk, och bortförde med sig sin döda Fästmö, för att begravva henne i Skottland.

Man vet huru svårt det är, att kunna utfätta en tillförlätlig Tideräkning i våra äldre Konunga-Långder; det torde fäledes kunna bidraga till fastställande af en Epok i vår Historia, vid ungefärligen 200 år efter Christi Födelse, om man i Skandinaviens Vifor, gamla Sagor eller Historier kunde utfinna sporr af någon eller någre af de personer, som omtalas i Fingal och andre Ossians Sånger, såsom till exempel: Starno och Swaran Konungar deriflades; Printesfan Agandecca; Orla, en namnkunnig Anförare derifrån, som föll i Irrland för Fingals hand; Annir Konung af Inishona, ett Land, som hörde till Skandinavien, men hade sin egen Regent; hans Måg Cormalo, Konung af ett annat Land i Skandinavien, som låg bredevid Sjön Lano, hvilken fades sprida dödande diminor om Hösten; Anirs Söner Argon och Ruro, som ihjälslagos af Fingals Sone Son Oscar, i ett evige; Erragon Konung af Sora, ett Land i Skandinavien; Lorma hans Gemål, som flydde ifrån honom med en Aldo till Skottland; Borbar en annan Konung af Sora, som ihjälsköt Faina-follis Konungens Dotter af Craca, då hon flydde ifrån honom till Fingal; mordet skedde då hon stod vid dennes sida; men Fingal hämnade det straxt, och nederhögg Borbar; Inibacka, en Systrar

till en Konung i Skandinavien, som då Trenmor Fingals Farfars Far var der, blef kår i honom, och då han ville resa, mötte honom i Mans-kläder, och under namn af Lonvals Son, bød honom till envige, hvartil han först nekade, fåsom Hjelten tycktes vara allt för ung och klen för honom; men åndteligen måste famtycka, då hon föreslog, att hon skulle på något afstånd få bruka pilar i stålet för spjut, och att de bågge skulle aflägga fina Harnesk, det hon erböd sig först att göra; då Trenmor fick se *the heaving of her breast*, och kände henne för den, som *han sett i Gor-mals Salar, lik en Sol-stråle*. Hon bad, att få fly med honom undan en förhatlig Corlo, som ville taga henne med våld och Hårsmagt, fåsom *han kommenderade 10,000 spjut*. Trenmor manade denne öfver Skandinaviens Land i 3:ne dagar, ut till envige; men då han ej ville infinna sig, giste Konungen den vackra Mön med Trenmor. Inibackas påfund var väl imagineradt, hvaraf kan flutas, att våra Nordiska Stam-mödrar voro fintliga nog. Man ser ock håraf, att Fingal och Osfian hårstammade på Möderne af Skandinaviskt blod; hvilket ock nyttjas, då man skänker Swaran lif och frihet, *king of Lochlin (Skandinavien) sager Fingal, thy blood flows in the veins of thy foe. Ditt blod rinner i din fiendes ådror.*

I 3:dje Sången af Poëmet Fingal sages det: *He (Staruo) sat in the Hall of his Shells in Lochlins woody Land; he called the grayhaired Snivan, that often swung round the circle of Loda, when the stone of Power heard his cry. Staruo satt i sin Snäck-*

Snäck-sal, som betyder Gråst- eller Fåst-sal, ty de gamle nyttjade Snäckor till dryckes-kåril, i stället för glas och Pocaler, uti *Lochlins skogrika Land*, han kallade den gråhårige *Suivan*, en Skald, som ofta sjöng i *Lodas krets*, då stenen af magt, det är Afguden af sten, hörde hans rop. Namnen åro mycket förvånande, såsom, Skandinavien kallas *Lochlin*, defs Konung *the king of Snow*, förmödligent af den myckna snö, som der faller: hela Nord-våstra Kusten af Skottland, *Morwen*, och så vidare. Orcken-Öarne heter *Inistore* m. m. Loda torde haft varit Sigtuna eller gamla Upsala, der Skandinaverne hade sitt förnämsta Tempel till sine Afgudars dyrkan. I 5:te Sången talas om *the banks of streamy Loda; stränderne af det strömmiga Loda*, åfven som vi i gamla handlingar finna Fyris-wall och Fyris-å omtalde; hvilket icke lika väl pasfar sig på Ledro i Danmark, som man fatt hårvid i fråga. Siön Lano, omkring hvilken Erragon och Trothal hade sina Länder, eller Konunga-Riket Sora, kan hånda Södermanland, och som spridde skadelige dinmor, torde vara Logaren eller Mälaren, hvars små Vikar åro osunde at bo vid.

Sådane underfökningar tillhöra egentligen våre kunnige och djupsinnige forn-forskare; jag kan ej mera, än framfätta anledningar dertill, hvarmed jag skall fortsa: a. Saxo Grammaticus berättar om sin 5:te Konung Gram, att han fick Graa Konung Sigtruds Dotter af Sverige till Gemål, och att han ihjällslag sin Svärfader, samt slärkte sig

i sin eröfring af Sverige, genom det, att han nedlade Svarine, en Höfdinge i Westergothland, som stod efter Riket. Emellan Swaran och Svarine, är nog mera likhet, än emellan andra Skandinaviska namn, som de finnas i våra Historier, och som Ossian nyttjat eller vanskapat dem; det kunde hafva kommit deraf, att Fingal i sin ungdom varit förlovdad med Agandecca, Swarans Syster, hvilken relation bättre kunnat fåsta hans namin i Fingals och hans Sons Ossians minne.

Johannes Magnus kallar den Konungen, om hvilken här är fråga, Sigtunius eller Sigtrugus, *Gothilæ Regis Nepos, ejusque in Regno Svetiæ successor.*

Begge desse Auktorer säga, att han blef ihjälflagen med en Guld-klubba af Gram, som tog hans Dotter Graa eller Gro, om hvilken skall funnits Svenska Visor; *de cuius pulcritudine & moribus, cantiones nonnullæ, sermone Patrio ad nos pervenerunt,* säger Johannes Magnus, som börjar en på Latin således:

*Gro mihi nomen,
Rex pater extat;
Sangvine fulgens,
Fulgidus armis.*

I en gammal Dansk Visa kallas Sigtrugi Bane man: *Gram Guld-kolf*, som införes i den, talande således:

Jag fulde min Faders mandom och dyd, Want Sverig och slog Konung Sigtrud, med Min Guld-kolfe hin röde; jag tog hans Dotter Graa till Epta &c.
I Fun-

I Fundin Noregur säges Haldan gamle hafva härjat vidt i kring i Austerveg (Östergötland) och der nederlagt en Konung Sigtryg; Sturleson anmärker såsom brukeligt i denna tid, att man kallade Store Konungar och Höfdingar i allmänhet Gram, hvarföre ock Tiodolfer gaf Sager detta namn; på samma skäl hade det kunnat tillåggas Haldan gamle, som ock hade en Son Gram, hvilken kunnat strida för sin Fader, eller i hans ställe. Saxos Svarine kallar Johan Magnus Scarine eller Scarinus, och gör honom, såsom en flägtinge till både Sigtrugus, Sveriges, och Svibdager Norriges Konung, till hela Gótha Lands Regent, ehuru han *hálf*, som det säges, *uppehöll sig i Westergóthland*, hvarest han skall hafva uppbyggt och gifvit namn åt Skara Stad. Efter Svenska Konungens Sigtunii eller Sigtrugi död ville Svarin eller Scarin ock tillågna sig Sveriges Rike; men blef af Gram ihjälflagen i envige, dock blef efter Johan Magnus, Gram icke derigenom Konung i Sverige, utan det, så väl som Gótha Rike, tillföll Norriges Konung Svibdager, såsom närmaste flägtingen till både Sigtrugus och Scarinus, hvilken också hämnade de oförrätter, som Gram tillfogat deni, att han våldtog hans Syster, bortförde hans Dotter, och slutligen döddade honom sjelf. När härtill kommer, att emellan Westergóthland ifrån Göteborgs sidan och Skottland, Fingals och Osians Fådernesland, är en nog korrt Sjövåg; så vore det kanske icke alldelers orimligt, om man droge någon misstanka, att de nämnde

Aukto-

Auktorers Svarine vore den samma, som Ossians Svaran.

Gamla Kåmpe-visor, Sånger och Sagor torde förtjena så mycket mer uppmärksamhet, som Isländaren Sturleson, hvilken i synnerhet våre nyare Nordiske Historie-skrifvare tillagt så mycken och stor trovårdighet, sjelf erkänner, att han inga andra Ledare haft, än *gamla berättelser, Slägt-linier och Land-fägda Tal, uppskrefne, som han säger, efter gamla Visor eller Sago-rim, hvilka man hafver i gamla dagar brukat till tidsfördrif.*

Det är möjligt, att Historie-skrifvaren Saxo Grammaticus, som var nästan samtidig med Sturleson, samt född och alltid vistande i Skandinavien, understödd och uppmuntrad af den mägtige och lärde Årke-Biskoppen Absalon i Lund, har kunnat finna, utom *Knytlinga-Sagan*, och den gamla Chronologien: *Gesta Danorum*, den han ock väl nyttjat, andra och flera sådana gamla Visor, än Isländaren; sådana tillgångar af historiska Handlingar har Johan Magnus ock kunnat åga, ehuru en senare Skribent. Desse uppfatta för oss samtidiga Regenter i Sverige, Danmark, Norriga och Västergóthland, med många anförla sammanhängande omständigheter, om deras lefnad, bedrifter och frånfälle; de åberopar sig åfven gamla Visor.

Sturleson citerar 50 eller 60 gamla Skalder, och deribland ganska ofta Tiodolfer, som af honom och flere kallas den Hvinverske, eller af Hvine. Han var Gunfling och Skald på 900:de talet hos 2:ne Norrske Konungar af Yng-

Ynglinga Åtten, Ragvald Skulderhög och Harald Hårfager, och ehuru han icke för vår skuld, utan till desfas åra uppfatte sitt ryktbara Qyåde, *Ynglinga-Tal* kalladt; åro vi dock honom få mycken tack skyldige för des Historiska och Genealogiska underrättelser om Ynglinga Åtten, som liten eller ingen för någon annan Poëtisk förtjenst. Men i de få kallade *Skalda-Tal*, hvaraf ett finnes i Heims Kringla, och ett annat något olika i Norrländska Chrónikan, uppråkna öfver 200:de Skalder, ibland hvilka åtskilliges Visor torde varit få gode och pålitlige, som flere af Sturleson anförde, till ex. Brage hin gamles, i hvilken os berättas, att Oden skickade Gefion ifrån Dannmark till Gylfe i Sverige, som gaf henne ett Plogland, hvarefter hon aflade med en Jätte 4 Söner, dem hon förvandlade till Oxar, och förde med dem sitt Plogland ut i havvet, der hon nedsatte Landet, som nu kallas Såland i Dannmark, men, säger han, dersamma stådes i Sverige, som detta Plogland var upptagit, är nu igen ett mycket stort vatten, som kallas Lögaren eller Mälaren. När Sturleson nog alfvarsamt kan citera sådana Visor, få lära få andra funnits, som varit mera trovårdiga eller tydliga.

Vi hafve, emot hvad andre Nationer gjort, nog vanvårdat gamla Kämpe-visor och Sånger, som dock snart hos alla Folkflag varit grunden till deras äldsta urgamla Historia: vi hafve sett, hvad Macpherson gjort af dem för Skottland.

I Dann-

I Dannmark hafva 2:ne Präster: Anders Vedel eller Velejus Söfrenson, och Peder Syvs, ungefärligen 100:de år efter hvarandra, samlat till sammans åtskilliga gamla Visor, om hvilka i Approbationen säges: *att de tjenia få väl till Fäderneslandets Historias grundvold, och att upplysa, som vid deras offentliga tryck till mångis förnöjelse, ehuru en stor del af dem skulle tyckas vara af föga trovårdighet.*

Kejsar Caroli Magni Sekreterare och Måg Eginhardt säger oss sjelf, att han samlat och med egen hand affskrifvit många gamla Kämpe-visor och Dikter.

I Tyskland hade man, redan i början af 1500:de talet, en ryktbar så kallad *Helden-buch* af Eschilbach och Ostlendingen, men en ny Tysk granskare säger, *von Bardischen Ursprung und aus alten National-sagen entstanden.*

I Södra Europa hafva i synnerhet Provençalske Skalder utmärkt sig, och mycket upplyft åtminstone Medeltidens Historia.

Hos oss, har mig vetterligt, ingen vårdat att göra någon synnerlig Samling af våra gamla Kämpe-visor och Sånger. Nu torde de till flörre delen blifvit tidens rof; och skulle de efterfökas, så borde det kan hånda ske i afslagsna Provinser, såsom: Dalarna, Helsingland, Medelpad, Ångermanland &c.

En Dansk Historie-skrifvare, den åfven Mallet kallar *aktningsrård*, nemligen Baron Hollberg, påstår med skål, att man till redighets vinnande i Nordiska Historien, bør gifva mycket vitsord åt utländske Häfdatecknare, och att han funnit, att Saxo bättre öfverensstämmer

stämmer med dem, än Isländarne. Af allt torde följa det enda jag vågar påstå, nemligent att vid Skandinaviens Historia kunde, oaktadt hvad våre store och berömvärde Histofri ci anmärkt och antagit, ännu flere grannskningar och undersökningar åga rum, och tjena till upplysning. Kan hånda är det med Saxo Grammaticus, Johannes Magnus &c. i Historien, som med Goltius i Numismatiken; han vågade i sitt Verk införa några Medailler, som voro tvifvelaktige, misstänkte eller falske, han led derigenom mycket till sin trovårdighet; men man har federméra efter hand funnit flere vara antika af dem, som man hos honom tagit för falska, diktade eller eftergjorde. Säkerligen hafva de sistnämnde Auktorer mycket orimligt, men på sådant är icke heller någon brist hos Sturleson.

Att Oden efter sin död och vid Fingals tid varit fruktad af åfven utländska Nationer, faint hans krigiska lynne väl kåndt, kan slutas deraf att han i Poëmet om Cuchulins död, kallas: *the terrible Spirit of Loda, Den förskräcklige Anden från förmödlig Sigtuna eller Upsala.* Han beskrifves ock sådan: *he comes in the roar of a thousand storms and scatters battles from his eyes. He sits on a cloud over Lochlins seas; his mighty hand is on his sword and the winds liftis his flaming locks: han kommer i dånet af 1000:de stormar, blixstrar krig och strid från sina ögon. Hans sätter på ett moln öfver Skandinaviens Sjöar. Hans mägtiga hand är på hans svärd, och vädret lyfter hans flammande hårläckar.*

I Poëmet Carrie Thura, eller Konung Catulas Residens på Inistore eller Orcken-Öarne, som var belägradt af Trothal, en Konung af Sora i Skandinavien, införes Oden lika förfårlig; han ville då skrämma Fingal ifrån att angripa Konungen af Sora, som han kallar sin Son. Fingal har en hästig ordväxling med Oden, om hvilken säges: *his eyes appear like flammes in his dark face; his voice is like distant thunder.* Hans ögon syntes såsom eldsslågor i hans mörka ansigte; hans röst liknade ett Thordön på affländ.

Fingal ropar: *Son of night! retire; dismal Spirit of Loda! fly from my presence!* *F'y du nattens Son, du ohyggelige Ande ifrån Loda.*

Oden lyfte sitt spjut, men Fingal högg med sitt svärd i Anden; som föll utan form eller skapnad i luften, som en pelare af rök; han rullade ihop sig och skrek så att Inistore darrade vid ljudet.

Att Orcken-Öarne och Skettland i 2:dra eller början af 3:dje Seklet, lydt under Skandinaviskt välide, finner man af flera stället i Ossians Sånger, såsom då det säges i Fingal, sedan Cuchulin dödat Trenar, som var med i Swarans Hår, såsom en af dess Jarlar eller Hjeltar: *Weep o Maid of Inistore!* *Trenar, lovely Trenar died; his gray dogs are howling at home and see his passing ghost.* *Gråt du Mō af Inistore!* *Trenar, den älskade Trenar dog.* *Hans grå hundar tjuta nu hemma, och se hans vandrande Sjål.*

Att våre Föräder redan för 1600:de år sedan vetat nyttja vårt myckna Jern, och haft goda kunniga Smeder, kan ock ses af desfa

desa Poëmer. Fingal hade ett svärd, som var gjordt af Luno, en Smed i Skandinavien; det dödade en man i hvart hugg, och gaf alldrig två fär, *it gives no second wound*, som orden lyda i Poëmet. Fingal såges alldrig hafta nyttjat det, utan då han var i högsta nöd. Detta har någon likhet med det hos oss namnkunniga svärdet Tirsing, som efter Hervora-sagan, dvårgarne Dyren och Dvalen försärdigat, och hvilket aldrig utdrogs utan bane.

Mycket kunde slutas af Osiens Sånger till våra Förfäders feder: Gåflfrihet, ifver för krigs-åran, lefnads-fått m. m. hålft flere af bars Hjeltar ofta haft vigtiga göremål i Skandinavien, såsom Krig, Frid, Allianser, Förlofningar, Giftermål, enlevements, Gåstabud &c.; men anförandet deraf blefve för vidlyttigt, det kan lätt ses och utmårkas, då man igenomläser Verket.

Det återstår mig, att göra en jemnförelse emellan Osiens Sånger, och våra gamla Skalders Poësier eller Visor, samt att undersöka orsakerna till den skillnad, som man torde finna dem emellan.

Osiens Sånger hafva en stor förtjenst genom vackra pathetiska, väl valda och intressanta ämnen, hvilket alltid borde vara en hufvudsak för Poëmer.

Snart alla Osiens Sånger utmårka sig genom något rörande och forgligt, med vackra och ömma kånslor, med häftiga och heroiska passioner, hjertats naturliga och enfalldiga språk. *I sàdant*, säger Macpherson, *har Osian excellerat*,

ellerat, om han någonfin skrifvit något gladt eller lustigt, så är det längesedan förloradt; men det pathetiska, alvärssamma, melankoliska, som gör det djupaste intryck på människors hjertan, har bibehållit sig genom tradition ifrån släkte till släkte. Ossians Sånger skola alltid af råta kånnare beundras och värderas, såsom taflor af dråplig desfein, om man än ville säga, att de ej äro lyfande af varierade färgor.

Jag skall såsom till prof, och egentligen för jeninförelse med de gamle Skandinaviske, intaga ett par åmnen af Ossians Sånger.

Comala, Sarnos Konungens af Orcken-Öarne, Dotter, hade vid en Fåst blifvit få kår i Fingal, att hon fölgde honom förklädd, såsom en Yngling i hans krigståg; hon blef igenkänd af Hidallan, en af Fingals Hjeltar, som förr varit kår i henne, men blifvit försmådd; hennes skönhet och häftiga kårlek för Fingal gjorde, att han valde henne till sin Brud, just då han fick tidningar om Caracallas antågande. Han gick emot fienden, och lemnade Comala på en bergshögd, ej långt ifrån Strids-fältet, men lofvade, att om han ej blefve flagen, skulle deras Bröllopp firas samma natt. Fingal vann Fålt-flaget, och sände Hidallan till Comala att tillkänna gifva detta och hans snara återkomst. Denne, för att hämna sin försmådde kårlek, sade henne, att Fingal fallit i striden. Hon uttrycker sin förtviflan, på det häftigaste: *må, säger hon, bestörtning följa dig, och fördärfvet upphinna dig, dig du Verldens Konung; må dina steg till grafven blifva fä, och må en Mō begråta dig;*

dig; denna sista strof är nog significatif, och lemnar mycket att tänka. *Hvarföre sade du mig Hidallan!* att min Hjelte föll; jag kunde en liten stund haft hopp om hans återkomst &c. Fingals Aude! rigta från din sky Comalas boge; Låt min fiende, Verldens Konungs Son, falla som en hjort i ödemarken. I det samma kommer Fингal, och ber Barderna sjunga sin Seger och kärlek för Comala; hon tror att det är hans Sjål eller Skugga. Tag mig, säger hon, till din hvilas grotta, du ålskansvärda dödens Son! Han försäkrar henne, att han är både lefvande och ifebrande. Han är återkommen, säger hon, i all sin åra och kärlek, jag håller ju hans oövervinnerliga hand; men jag måste hvila mig vid sidan af klippan, till dess min Sjål kan sansa sig ifrån båfvan.

Hon gick, Fингal bad Barderna sjunga om striden vid den strömande Carun, på det, säger han, min hvit-armade Mō må vederquicks till glädje, under det jag efterser tillredningen af min Kärleks-Fäst eller Bröllopp. Men Comala kunde ej uthårdta med en så hastig öfvergång ifrån den yttersta forg och förtviflan till den högsta och lifligaste glädje. Hon dog vid sidan af klippan; man hörde hennes vän Melicoma ropa: kommen ned i ljusa skyar ifrån högden; Månestrålar! upplyften heunes Sjål, Mön ligger blek vid klippan; Comala är icke mer.

Man kan föreställa sig Fingals tillstånd. Hidallan kommer i en häftig ånger, och bekänner, att han skrämt henne till döds; Fингal visar honom ifrån sig; du skall, säger han, aldrig mer glädjas i min Sal; du skall ej mer deltaga

taga i min Jagt och i mina Segertåg. Led mig till hennes hvilas rum, att jag än en gång må se hennes skönhet, der hon ligger blek vid klippan, och vådret lyfter hennes vackra hårlockar. Sjungen Skalder: Sarnos Dotters lof, låt vådret föra hennes namn öfver högderna &c. Man finner i en fvit håraf i en annan Sång, att Hidallan kom hem till sin gamla och blinda Far, som sade: *Hidallan!* hvor åro mina män, som plågade komma hem med klingande sköldar, hafva de fallit vid Caruns stränder? Nej, svarade den suckande Tuglingen: Lamors män lefva, och åro namukunnige; Jag måste sitta allena på Balvas strand, när krigsbullret växer; men sade Lamor: dina Fäder sutto aldrig allena; när krigsbullret utbredde sig, ser du den grafven? Mina ögon skönja den ej; der hvilar den ädle Garmallon, som aldrig flydde ifrån striden. Konung af den strömmande Balva! svarade Hidallan, hvorföre vill du plåga min Själ? jag var aldrig rädd. Fin gal blef vred på mig för Comalas skuld, och vill icke mer låta mig strida i dess krig; gå, sade han, till de grå strömmar i ditt Land, och multna där, som en Ek utan löf, den vådret har sträckt öfver Balva, för att aldrig mera växa.

Måste jag, sade Lamor, höra Hidallans ensliga steg, när tusende blifva namukunnige i strid. Skugga af den ädle Garmallon! för Lamor till sitt rum; hans Själ är bedröfvad; hans Son har förlorat sitt ryckte. Hvar, sade Hidallan, skall jag söka åran, för att glädja Lamors Själ? Jagar jag hinden, så blir mitt namn ej deraf kunnigt, Lamor vill icke klappa mina hundar &c.; Jag måste falla, sade Lamor, som en Ek, hvilken växie på en klippa, och den stormarne hafva kullkastat. Min skugga skall

*Skall ses förfjande på mina högder, för mina unga
Hidallan &c.* Han ber slutligen sin Son gå
och hämta hans Faders vapen, Garmallons
svärd, och leda honom till dennes graf, som
skedde; han stack då först sin Son, och sedan
sig. *De sovva, såges det, till sammans.* Deras
gamla Sal multnar på Balvas strand; man ser der
skuggor om aftonen; dalen är tyft, och folket skyr
för Lamors graf.

Man ser ibland annat håraf, hvad värde
fattes på det att blifva firad i Bardernes Sånger.
När Hidallan ej mer kunde blifva det
igenom bedrifter i lifvet; så ville han vinna
deras lof och hugkomst genom en död, den
han väl kunnat undfly, om han velat, och
han vann sitt åndamål.

Duchomar ålskade den sköna Morna,
men hon ålskade Cathbat: den förre hade ned-
huggit sin med-ålskare, och kom straxt der-
efter till Morna, den han sökte öfvertala att
ålska sig; men hon svarade, att hon gifvit sitt
hjerta åt Cathbat, och att hon nu våntade ho-
nom till sig. *Länge skall Morna vänta,* sade Ducho-
mar, mitt svärd är färgadt i hans blod; han föll vid
Brannos ström. *Högt på Cromla vill jag upprepa hans*
Grafvård; men fästa nu din kärlek vid Duchomar. Hans
arm är stark, som en ström. År Tormans Son fallen,
Ynglingen, med det snöhvita bröstet? sade Mön med det
tårfulla ögat. Duchomar! du är i sanning mörk för mig;
(hans namn betyder den svarta mannen) grus-
velig är din arm emot Morna; men gif mig detta svärd
min fiende! jag ålskar Cathbats blod, som är derpå.
Han gaf svärdet åt hennes tårar; hon genomstak
hans manliga bröst; han sträckte ut sin arm och
sade:

sade: Dotter af Cormar, Cairbar! du har slagit Duchomar; svärdet är kallt i mitt bröft. Morna! jag känner det är kallt; gif mig åt Mön Moina; Duchomar var hennes dröm om natten; hon vill upprepa min Grafvård; men drag svärdet utur mitt bröft, Morna! Stålet är kallt. Hon kom i alla sina tärar, och drog svärdet utur hans bröft. Han genomstak hennes hvita sida med flål, och spridde hennes vackra hårläckar på marken; blodet strömmade och hennes hvita arm blef stänkt med rödt. Hon låg i sin dödskamp, och Thuras grotta svarade på hennes suckar.

Af ungefärligen sådan natur åro Ossians Sångers ämnen, man minnes dem, även då man glömt de ord, med hvilka de blifvit utförde; men de måste göra djupa intryck, då de lemnas oss i den behagligaste Skalde-prydnad. Det torde blifva svårt, att finna något jemngodt hos våra gamla Skalder.

En Abbé Cesarotti har vid en Italiensk Översättning af Ossians Sånger, med skål anmärkt, att denne Skalden gifvit sin Fader Fingal, den fullkomligaste karakter, som någon Hjelte kan hafva. En karakter, som, antingen han målat efter Naturen, eller efter sin imagination, hedrar mänskligheten och Poësien: *Fingal, säger han, älskar åran, då den, efter tidens tankesätt, var rått förvårsvad. Han strider antingen till eget eller oskulldens försvar, och söker håldre, att vinna genom ådelmod, än vapen. Han är stor utan att tränga sig att vara det, stark och tapper utan villhet, medlidande utan svaghet. han älskar sitt Folk högt, är väntig emot Utländer, ådelmodig ovän; han känner mänskliga lifvets*

vets plågor och röres af olyckligas lidande &c.
En sådan karakter finner jag icke i någon af våra gamla Skalders arbeten.

Ossians Sånger, säger Profesor Blair, ärö ömme och sublime; de hafva intet frivolt; öfver allt råder i dem en Pathetisk och alfvärsam ton. De ärö hjertats Poësier, fulle af ådla och ömma känslor; de utmärka ett lött eldadtt hjerta, hvars lèga uppstånder *Imaginationen*. Hvars röst är det, ropar han, som hinner till *Ossicus* öron, och uppräcker hans *Själ*? Det är de förfutna tiders, de återföra med sig mänskornes gärningar för mina ögon.

Jag kan och bör ej göra många citationer af ett Verk, som vi redan hafve till en del i Översättning, af hvilken jag dock icke begagnat mig i det af mig anförde; men jag vill dock för mitt åndamål ansöra något prof af Ossians Styl: *Wår Ungdom*, säger han, är lik en Jägares dröm, han sover vid klippau på heden i ett ljusfligt Solsken, men vaknar i en storm, ljungheldarne flyga omkring honom, och trädens böja sina toppar för vädrets våld, han minnes dock glad solen och sin dröm.

Hans invocation i Poëmet *Carthon* till Solen, den en Fransk Auktor icke utan skål utmärker, såsom ett af de vackraste Skaldeflycken, som finnas i något Språk, förtjenar att anföras, hvarvid bör erindras, att Ossian, då han författade det, var blind, som Homer och Milton.

Du, säger han, som hvälfver dig öfver våra husruden, rund, som mine Fäders sköld, *Sol!* hvarifrån hafver du dina strålar, ditt evigt varande ljus? *Du* färdar fram i din majestätliga skönhet, och

fljernorna gömma sig för dig i skyn. Månen kall och blek sjunker i Vesterns vågor, men du går allena din gång, hvem kan göra dig sällskap i ditt lopp? Bergens Ekar falla, Bergen sjelfva ramla i en längd af år, Verlds-hafvet tager af och till. Nattens Drottning ses ofta ej på himmelen, men du är evigt den samma, triumferande genomlöper du jemnt din lysande bana. När Verlden är mörk af svarta stormiga moln, när åskan dundrar och ljungeldar flyga, speglar du din skönhet i skyarna, och ler åt stormarna; för Osian visar du dig dock förgäfves. Han ser dig ej mera, antingen ditt ljusa gyllene hår hveftar öfver Österus skyar, eller du darrar vid Vesterns portar. Men du är kan hånda som jag, endast till för en tid; dina är hafva kanske en ånda, då du skall sovva i dina skyar och icke mera akta på morgonrodnans röst, gläds då o Sol! i din ungdoms flyrka, åldren är mörk och obehaglig Eft. Han har ock på annat ställe en invocation till Månen, som Macpherson säger vara en stor skönhet i original-språket.

Den som någorlunda känner våra gamla Skalder, lär väl ej söka något, som kan jemnföras med detta hos dem. Jag skall dock göra dem all rättvisa, då jag nu kommer att skärfskåda det förnämsta, som os blifvit lemndadt af deras Åibeten.

Os förekomma först Sæmunds och Snorre Sturlesons Eddor, den förra består af *Voluspa*, som betyder quinnan Volas Profetior. Vola var för Norden ungefarligen det samma, som Sibylla för Rom och södra delen af Europa. Hon ger os ett System af hela Nordiska Gudalärnan, i berätteller, med hvilka hon går

går ifrån Chaos, samt Profetior om Verldens undergång och dess förnyande.

Sæmund Frode eller den Lärde föddes ungefärligen 1057 på Island. Om honom säger Resenius: *Eddæ antiquioris autor diciatur Sæmundus Sigfusonius, vulgo Frode dictus, constans meris Rhythmis obscuris, adeo fabulis involuntis, ut vix jam intelligatur a recentioribus Poëtis Islandis. Sæmundus hic in Papatu vixit, & Pastor fuit Oddensis. Edda hæc pluribus constat capitibus, quorundam quodvis Cantilena est, diversis metri generibus exarata. Voluspas seu Volæ guomas fuisse duplices docet Gudmundus Andreæ sc. Voluspæ en meire, Voluspæ major, & Voluspæ hin Skemre, Voluspæ minor. Minorem tantum habemus, in qua e priori multa reperiuntur citata.*

M. Gottfrid Schütze har i sin lärda Traktat om Tyska och Nordiska Folkets Låra, rörande Själens tillstånd efter döden, gifvit oss af Voluspa 152 Versrader i Original Språket, med en god Latinisk Översättning. Ehuru Resenius förut gifvit oss den fullständig i bågge dessa Språk, skall jag dock dock anföra ett litet prof med Schützes Översättning:

*Hvar er med Åsum?
hvar er med Alfum?
gnyr allr Jotunheim;
Aesir ro a Pingi;
styna dvårgar
fur steindyrom,
veggbergs visir.
Vitod er en edr hvar?*

*Quid novi apud Deos geritur?
quid apud Genios?
fragore personat iotus Gigantum mundus;
Dü in foro versantur;
gemunt Nani,
Ante Lapidearum habitationum ostia;
Lapideorum meatuum gnari.
Nostris adhuc aut quid rei geritur?*

Resenius säger med skål, att Voluspa är invecklad i ganska mörka Fabler. Det klastafe och kanske vackraste deraf är, då vid slutet Himmelen beskrifves således efter Resenii Öfversättning:

*Curia stat clarior Sole,
Auro tecta in Gimile;
illam probi populi colant,
per Secla fruentes summo bono.*

Dernäst finne vi i Eddan Havamal ett Poëm, som tillägnas Oden sjelf, och består i ungefärligen 120 strofer af idel Sedo-läror och Maximer, ungefärligen som Salomios Ord-språk. Ordet Havamal deriveras af haor eller haa celsus, altus, sublimis, och maal ferino. Jag skall åfven af detta flags Poësi låna af Resenius en liten prosbit:

*Gatter allar aður enn gange frammi,
ummskodast skulu og af skygnaſt,
Thuy öngvann ma óraent um Alldar vera
hvars hans siia stendur á flere fyrrer.*

Oſia quæque; ante exundum contemplentur atque confiderentur; Nemo enim perpetuo periculo carit, ubiām hostes in area infidentur.

Desfa Sedo-lärors natur kan man vidare se af följande:

Den galne tror sig alltid kunna lefva, om han blott undviker krig; men om vapnen skona honoir, så ger honom dock äldren icke qvarter.

En fråssare åter sin egen död.

Illsute människor le ofta åt allt.

En narr vakar och grubblar hela natten, han befinner sig om morgonen trött; men icke klokare, än han var om aftenen.

Ålsker edra väunner, och vänners väunner; men icke edra ovänners väunner.

Det gifves ingen svårare sjukdom än den, att vara missnögd med sitt öde.

Vill du vinna den du ålskar, så gack till henne om natten, eller ganska hemligen, sällan lyckas det som tre personer veta &c.

Ändteligen följer Runa - Kapitlet, eller Odens Trollkonst, hvaruti han uppråknar alla de underverk, som han kunde göra genom Runor och Skalde-kraft, samt fäger sig genom sina Visor förmå att fulla tråtor, sjukdomar och sorg, förtrolla sina fienders vapen och värjor, så att de ej skulle kunna skada, ska-ka band och bojor af sig, qväfva stormar och ovåder, göra sig ålskad af det vackra könet m. m. Skada är, att han ej lemnat oss på desfa kraftiga Visor något prof, som vi kunnat nyttja.

Jag skall anföra något af Runa-Kapitlet, som förfvenskadt få lyder:

Jag kan sjunga en Sång, som Komigenes Gr-mål icke kan, ej eller något culturistko-born: den he-ter

ter Hjälpen, och fördrifver oenighet, sjukdom och bedröfelse.

Ser jag en häxa i lusten, så förvirrar jag henne med en enda blick, så att hon måste afstå ifrån sitt förehafsvande.

Ser jag någon hänga i ett tråd, så tecknar jag så undergörande Runiska bokstäfver, att han straxt stiger ned och talar vid mig &c.

Af 29 Kap. i Volsunga Sagan ser man dock, att Brynhilda var nästan så lård hårtuti, som Oden sjelft. Hon meddelar, i 124 Vers-rader, Sigurd Sven sin visdom, och säger honom att hvad man kan göra med kostliga släfvar, Spå-konster goda och gammans runor, Seger-runor, Öl-runor, Hjelp-runor, Svall-runor, Len-runor, Mål-runor, Hug-runor &c. Jag skall anföra ett litet prof af dessa Verfer:

*Seger-runor skall du kunna,
om tu vilt seger hafva
å svärds-fäste dem rista
Somliga på Svärds bandet,
somliga på gjördelen;
nämnu så två gånger Tyr
Öl-runor du kunna skall
om du vilt att kvinnan dig
som du säkert tror ej skall besvika
å horna du rista dem
och å handbaken
och märckia å naglen natt;
drycken du signa skall
och se dig vel före
och kasta lök i vattne.*

Sturlesons Edda, som blifvit gifven ofs på nog olikt fått af Resenius och Göranson, efter olika Manuskripter, har alldrig varit skrefven på Vers, hör dock egentligen till mitt åmne, såsom af den förra utdragten. Uti Samtal emellan Gylfe, en Svensk Konung, och tre Asar i Asgård, dit Gylfe reste för att pröfva, om de voro Gudar eller mänskor, uppställes i frågor och svar hela Celtiska eller Skandinaviska Guda-låran och Mythologien. Naturligen förekommer här det tvifvelsmalet, huru en få okunnig Herre, som Gylfe, (hvilken ock icke kunde förstå det få kallade Afa-målet, så framt det ej var Sveriges Språk för Odens hitkomst, då likväl Eddan säger, att han hitförde Afa-målet), kan företaga sig en resa till Asien, i den nämnde affligten just då Oden och de förnämste Asar voro som det synes i hans Land, och förförde hans Folk. Detta kunde gifva Forn-forskare anledning att nogare underföka hvad Eccard ansört i sin Traktat: de Origine Germanorum, samt den mening, som den mycket lärde och djupsinnige Pelloutier framställt, att alla de många Folkflag, hvilka i de uråldrigaste tider, siera hundrade, kan hända tusende år för Odens flyttning, efter hand utgått ifrån det vidsträckta Land, som kallas Schytien, och utbredt sig snart öfver hela Europa m. m., först och i allmänhet blifvit kallade Schyter, federinera Celte, och haft till grunden ett och samma Språk, af hvilket Tyskan, Svenskan, och de öfriga Skandinaviska Språk, så väl som Engelskan, Holländskan

skan med flera, hårstammat, då deremot som nyssnämde Auktor säger: *Le nom Sauromates ou Sarmates sert à désigner tous les peuples, qui parlent la langue Esclavonne, les Moscovites, les Polonois, les Bohemiens, les Venetes, & plusieurs autres.* Om det är sannt, att i alla det Celtiska Språkets afkomlingar ordet *As* betyder Gud, och *Asgard*, Gudarnes hemvist, såsom i den gamla Tyskan, hvilken Pelloutier tror vara åldsta Döttren och förnämsta Arfvingen efter Celtiskan med alla dess många Slägtingar; om de gamla Nordiska Språken deribland så mycket mer böra räknas, som man ännu känner det åldriga Norditka Eds-formuläret: *Swa hjelpe mig Norder som Freyer och hin almagte As;* så torde Ecard åtminstone kunna förlåtas, när han vägt tro, att *As*, *Aser* &c., haft asseende på den Gudo slighet, som Oden efterstråfvade, och som man tillade honom, (såsom han ock i 12:e Dæmie-sagan, af Eddan sättes hetा *Al-fader*) men aldrig på Asien, eller någon Asiatisk utvandring, hvartill Sturlefon med flera, för likhetens skull i ljudet velat lämpa det, samt att således Oden trofogafl varit en Vandäl eller Pomerink, men icke en Asiat, churu både vi, och andra Celtiska Folkflag, kunnat hafta gamla traditioner, så väl om vår ursprungliga härkomst ifrån ett flort Land öster om Tanais, hvilket förr eller senare blifvit kalladt Asien, som om en detta Landets uråldriga Gudomlighet, hvilken kallades Voden, Voden, till och med Goden, den gode eller Oden, och efter hvilken en stor och konstig äventyrare, Sigge Fridulfsfon, upptog namn,

hamn, härkomst och attributer, för att dermed bedraga de enfaldiga Rim-tusfarne i Norden.

Man har länge anmärkt, att visfa djur trifvas båst, föröka sig, och komma till största fullkomlighet i visfa Länder, som synas för dem få naturliga, att man snart kunde tro dem vara deras första ursprungs orter, hvarifrån de sedan, efter hand, blifvit flyttade till andra Länder. Således har Arabien de båsta håstarna i verlden; Spanien de skönaste Får; England, Holland, och en del af Tyskland, den störste och vackraste Boskap &c. Skulle något sådant kunna sägas om mänskligo flägret, få borde väl de Länder, som ligga Öster och Söder om Tanais, emellan Svarta och Caspiiska Hafven, såsom i synnerhet Georgien och Circassien dervid komma i fråga, hälst vårt flägte på intet ställe i Verlden, hunnit eller hinner till den fullkomlighet, som der, hvarest man ibland hundrade till större delen undransköne ansigten, näpplingen finner ett enda, som skusle kunna kallas fult; hvarföre ock Turkiske Kejsaren, samt andre store Orientaliske Herrar, hafva härifrån, merendels af röfvade eller sälda Flickbarn, de förnämsta tillgångar för sina Seraljer.

Sådane Länder torde med mera skål, än den kalla, troligen alltid folk-fattiga Norden, kunna kallas soni Jornandes fäger: *Officina gentium & vagina Nationum*, och vore ej underligt, om derifrån i ur-åldrigaste tider, efter hand utgått alla de Celtiska Nationer, som haft ungefärligen samma Språk, och som befolkat större delen af Europa, utom andra Länder.

Länder. En sådan mening vore ock visst icke stridande emot Sturlefons utlåtelser, nemligens: *På Norder sidan vid thet Svarta Hafvet, är thet stora eller thet kalla Svea-Riket beläget, thet somliga såga intet vara mindre, än thet stora Särckland; andre jämföra thet till storleken emot thet stora Blåland.* Ut af de fjäll, som åro ytterst på Norder sidan, löper en å igenom thetta stora Rike, som med rätta kallas Tanais, fordom Tanaqvist eller Vanaqvist; hon rinner i Sjön, uti Svarta Hafvet. Thenne än åtskiljer Jordens tre delar således, att på Öster sidan, kallas Asia, och på then västra sidan Europa.

Den lärde Isländaren lärer ej hafva kånt Afrikas läge, såsom Tanais omöjligen kunde skilja den ifrån någon annan Verldsdel. Når hårtill kan läggas, att vi just uti Sverige hafve en *Asgård*, eller *Asgård* i Småland, hvar-est, efter en gammal sägen, Oden skall blifvit begrafven under en stor hög, i ett hål, som man funnit omgifvet med 6 stora stenar, som Tuneld anmärker i sin Geografi; Om ock *Asa-gods*, *Asa-slott*, *Asa-sund*, *Asa-socken* i denna någd kunnat lemlna skåligt utrymme, utom *Asarum*, *Asbo*, *Asby* med flera, åt de nya Gudarna; så torde man åtmünstone faklöst kunna tänka, att det varit nog förfnuftigare, beqvämligare och górligare för Gylse, att resa till Småland, och der i Asgård språka med Oden sjelf, än till Asien, för att tala med Gudomligheter, som förmödligent då, der icke funnos. Men jag lemnar detta till våra upplysta Häfdatecknare och Forn-for-skare. Att de omrörde Länder på Norra sidan

fidan om Svarta Hafvet blifvit kallade *det stora eller kalla Svea Riket*, lärer hafva gifvit de åldre Historie-skrifvare anledning till många och stora misstag om Folk-flyttningar &c.

Gylfe, Oden och flere af Asarne införas i Sturlesons Edda, såsom talande oclt' svarande i Prosa, men de citera dock ofta Verser af Voluspa med flera.

Om man af det utur Eddorna anfördå skulle finna, att fåga någon jemnförelse i anseende till Poësi och Skalde-förtjenster kan åga rum emellan dem och Osfians Sånger; få lära de dock efter all fannolikhet öfvergå dessa, och förmodligen all Europeisk Poësi, efter Latinets förfall, i ålder; hvarom jag vidare torde fåga något.

Snart alle våre gamle Sagor åro uppfyllde med ett flags Vers-improptuer, merendels i tal och svar emellan Konungar, Jarlar, Hjeltar, Fruntimmer, till och med Bönder; af sådant lönar det för min affigt icke mödan att anföra prof.

Några få sammanhängande, af snille och eftertanke utmärkta Skalde-stycken, som hunnit ned till os, åro de ende af desse okunnighets tider, som här kunna komma i någon fråga.

Starkader eller Starkotar hin Gamle, år, som man tror, näst Asarne, vår åldste Skald; hans tid utfästes i ett af de förenamnde Skaldatal, till 72 år efter Christi Födelse. Herr K. R. Lagerbring flyttar honom, churu han ock erkänner honom för den åldste, af hvilken vi hafve Visor i behåll, ett par hundrade år längre ned, under Konungarne Alrics och Erics tid.

Om

Om denne Starkader, som det säges i Góthriks och Rolfs Saga, fått af Oden det ödet, att lefva 3:ne mans-åldrar, så kunde detta anförande komma öfverens med Skalde-talet, och denne Starkader åfven få, hvad tiden angår, blifva *den gråhåriga Snivan*, om hvilken Ossian talar; men troligen hafve vi haft mer än en Starkoter i Norden. Af desfa Visor hafve vi åtskilliga lemningar i nyfsnämnde Saga, men få magra, att jag ingen ting deraf kan citera, minst säsom till någon jeffnförelse med Ossians Sånger. Annars har Thomas Bartholinus i sine Antiquit. Danic. ett litet Poëm af en Starkader, som nämnas Wikars Balkr. Det innehåller egentligen hans confession; han säger sig hafva varit lyckligast, så länge han fölgde med Konungen, som han sedan genom fvek offrade åt Oden, och tick derföre namn af *Niding*, hvilket måst harmade honom; hvar-efter han for omkring Landen, som han säger, *surd hugen illa, Penninge-löser, Laftfuller, Herrelöser, Teper* (bedröfvad) *i hugen*. Man finner ock på Latin hos Saxo Grammaticus, och Johannes Magnus, flera af en Starkoters Verser, säsom om krigs-måns lefvernes-fatt; *fortium crudus cibus est virorum* &c. Han skrifver ock mycket om sig sjelf, om sina be-drister; soni mycket ganska önskar och föker han att få dö; *quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit; arbor alenda recens, vetus excidenda.* *Mors optima tunc est, cum pelitur, vitaque piget, quum funis amatur, ne miseros casus incommoda prorogat ætas.*

Herr Kansli-Rådet Lagerbring ger os
efter Sturleson, dock något förändradt, bör-
jan af det få kallade Bjalkamal, som Thor-
mod Kolbrunar Skald sjöng om morgonen
för Sticklarstads Träffning, för att våcka och
ågga Konung Olof den Heliges Folk till fla-
get, och för hvilket han fick af Konungen
en Guldring, som vägde en half mark.

dagen är upprunnen
dåns tuppars fjädrar
mäl är för välminta
att vinna arfvode
Vaken upp, ja vaken
vänners hufvud
alle de fornämste
af Konungens Busfar.

Har den handfaste,
Rolsur skjutande
män af godan släkt,
de som aldrig flykta.
Er jeg våcker ej till vin
eller Flickors skemtan
heldre Er jag våcker till
hårda Bardalekar.

Men man bör märka, att Thormodr förtjente sin Guldring endast för att sjunga en gammal ryktbar Visa, förmodligen en af de äldsta, som Norden kan uppvisa, såsom den efter all liknelse är gjord vid Rolf Krakes tid, under Adils Regering i Sverige.

Saxo har den utförlig på Latinsk Vers.
I Norrlands Krönikan pag. 204 finnas ock
lika många Verser med de anfördta; men nä-
got olika;

I.

dagen är uppkommen,
dåna Toppens fjädrar,
tid är Odens Sonner,
arbete göra.
take och å voke
väre hufvudsmän
elle the Fornämste
modige Adils Busfar.

2.

Haar then hargeeipi
hrolf thei skjutande
män af goda åtter
minsl som fir kunne
våck jeg Eder intet
till vijn och Viffraner
håller våck jeg Eder
till hårda krigs-slänger.

Man ser att Thormoder, som sjöng för den Christne Konungen Olof, försiktigtt åndrat det, som ej passade sig för honom, såsom om Odens Söner, om Adils Busfar, om Haar och Hrolf &c., här säges ock att Thormoders Sång blef kallad, *Hus-karla hvåt, eller hvôt; thet är: en uppåggelse visa för husfolket.*

Syvs har i sin Samling af Vifor, detta Poëm, som der kallas *Bjalke-Maal hin Gamle*; i dubbelt få många, eller 32 Vers-rader, men uppstufvadt ifrån gamla Språket, och fatt på Rim; det börjas således:

*Nu dagen vill oprinde,
och hanen gal på rinde.*

Slutet håraf tyckes utmärka, att det varit gjordt vid Rolf Krakes död, för att uppågga hans Folk till hämnd:

*Rolf gaf oss Guld och Svárde
nu ligger han nedfälde
med frig, och overvälded
Den skall en Niding vere,
som hevner ej sin Herre.*

I förklaringen öfver Visan säges, att den har sitt namn af Bjarke, Konung Rolfs Sváger, som blef slagen i Lejre. Den borde då rättligen heta *Bjarke-maal*, af Bjarke; men *Bjalke* och *Bjarke* lår hafva kommit på ett ut. Ragnar Lodbroks Svane-sång, skulle då blifvit kallad *Bjarka-maal* efter förste Visan af det Vers-llaget, hvarom något mera här nedan. Samla-ren af Danska Viforna säger, att han tagit 2:ne Verfer, af 8 rader hvar, af Norrska Krönikan och Konunga-sagan; men utvalt de 16 öfriga

öfriga rader af Saxos vidlöstiga Dikt. Af allt ses, att Poëmet varit ifrån de äldsta tider, mycket ryktbart, hvilket det ock tyckes förtjena, såsom ett af de båsta urgamla Nordiska. Bjarke finnes dock icke i Skalde-talen, men nämnes i Eddan, såsom en af Rolfs Kämpar.

Här måste väl lemna rum åt Brage eller Bragde hin Gamle, af hvilken Sturleson anförf något i synnerhet om det stora Landet, som Gefion förde med sina Söner, *förvände i oxar med hvita fjernor i pannan*, derifrån, hvar Mälaren kommit i stället, till Hafvet vid Dannmark, hvarom förr är taldt, och till hvilkets förklarande fordras större skarpfinighet, än jag åger.

Den arbetsamme, framl. Herr Asfessor Björner har alldraförst lårt oss känna ett Poëm om *Karl och Grym, Svea Konungar*, samt om *Hjalmar Kong Hareks Son på Bjärmaland*, hvaraf han funnit en Affskrift i Antiquitets-Arkivet, som, säger han, kommer öfverens med en gammal Visa, hvilken än i dag skall sjungas i Norrlanden, hälst i Medelpad. Detta Skalde-stycke förtjenar i flera affeenden mycket uppmärksamhet. Mallet har ock trott det vårdigt af en fullständig öfversättning, och införande i dess Dannmarks Riks-Historia, såsom ett betydligt Nordiskt ålderdoms minnesmärke, det han dock medgifver höra Sverige och icke Dannmark till, oaktadt man i Syvs Samlingar finner en Kämpe-Visa om *Grimmer och Kamper af Birtingsland*, mycket osfullständig emot Poëmet; den nämner hvarken Sverige, dess Konung Carl eller Hjalmar, men tyckes likasom

som vilja tillägna Dannmark åmnet, derigenom att enviget skall hafva skedt vid *Wimnings-hög*, som Utgifvaren säger *ligga i Skåne, hvareft skall finnas en stor Kampe-sten med Runebokläfver på*; hvilket väl kan vara, såsom i Poëmet säges, att Grym fann Hjalmar sin fiende i Gótha-land, hvartill Skåne i fordna tider råknades; men det gifver ej Dannmark den minsta rått till ett Skalde-stycke, som kanske af alla gamla Skandinaviska, är utfördt med den mästa ordning och prydlighet, och som derjemte genom ett intresfant åmne närmast kan lägas likna Ossians Sånger. Såsom oförnekligens Svenskt, ger det vår gamla Vitterhet ett företräde för den öfriga Skandinaviska, och är det nog besynnerligt, att våre store Riks-Historie-skrifvare ej vårdat nämna det, när den båle Danske, fåsttat så mycken uppmärksamhet dervid, att han ock beledsfagadt sin Översättning med Critiska noter. Auktorns namn är ej kändt. Om Konung Carl och Grym varit de samme, hvilke Johannes Magnus i anledning, af gamla Skrifter, hvilka legat i Häfda-burarne intill hans tid, eller Sago-brott, som han sett i St. Britas hus i Rom, uppfört såsom tvenne, efter hvarandra följande, Svenske Konungar, under namn af Carolus och Grimmerus, som Björner tror, churu han efter Loccenius nedfätter deras Period till 300:de talet efter Christi Födelse, så vore det icke omöjligt, att den förr omnämnde Starkader, såsom den enda namnkunige Skald af den tiden, författat desfa Verser. Mallet säger, att om man vill dömma af

af Språket i Poëmet, så kunde man tro det vara af ungefärigen 1300:de talet; men sâkert år, fortfar han, att det är långt âldre, som kan slutas af Sederna och Hedniska Religionen, som ofta deruti utmärkas; han tror då, att man få ofta omiskapat och förnyat Språket i Dikten, som det varit nödigt, för att förstå det. Man lemnar derhän, huruvida Mallet kan anses berättigad att dömma i den grannlaga frågan om våra gamla Poesiers ålder efter de åndringar, som Nordiska Språket kunnat undergå, hvilket måste hafva skett småningom efter hand, såsom i alla Språk sker, åtminstone årkänner han sjelf det han få litet kåndt våra gamla Språk, att han behöft hjelp dervid af andra. Poëmet kunde förtjena att helt och hållet fättas efter Ossians grundritning, samt Macphersons öfversättnings-fått, och styl; men här tillåter jag mig ej mera, än att, under det jag upptager innehållet, anföra några få Strofer, och gifva prof på Vers-flagen i Originalalet. Måkeligt är, att hela Skaldestycket är på Rini, det börjas på Jambisk Vers af 7 eller 8 slafvelser:

*Karl hefur heited Kongur Sæ,
er koppum atle ad ræda,
Sikling hafde Svidiod a
Fjil til glede og náða Eðe.
Eyrik nefne eg ytrann Jall,
or oddings varde velde,
war han nær dor geirinn gall
og Garpa marga felld.*

Efter Björners Öfversättning:

*Eu Kong har hetat Carl, som för Kämpar åtte
att råda, Han hade satt sig i Sverige till glädje
och ro.*

*En hurtig Jarl benämnd Eric försvarade be-
rörde Konungs väldे och Rike. Han var nära der
svärd och spjut gullo, fällande månge Garpar eller
stormodige Busfar. Härmed continueras i 144
rader, med jemnt ombyte af masculina och
feminina Verfer, då sedan flaget ombytes,
så att alla Verfer blifva masculina:*

*Grymur Kjemur a Gauta Lad
giefast mun vargi nockr brad
Ef dar Stryda Sterker nu,
Stoltar menn syrer biarta Fru.*

*Grym kom till Gótha-land, och skulle väl stek
vanka för Vargar, när slarke och stålte man måste
strida för en fager Fru; hvarmed fortfares i 132
rader eller Verfer, hvarefter åter Vers-flaget
ombytes på det fått, att 3 rader i svit åro
på Rim, den första har 12 eller 13 stafvelser,
men de 2:ne följande endast 7 eller 8 till ex.:*

*Blikudu Skilderi bordum a med biortum Steinum,
Séglinu voru af Ráfils rénum
raud og bla med vodum hreinum.*

*Skölden blänkte på Skepps-borden med skinande
stenar. Seglen voro af röda och blå dukar, med rena
vüdor; härmed fortfares i 84 Rim-rader, hvarefter
Skalden återtager oblandade masculina
Verferna, af 7 eller 8 stafvelser, och slutar
Poemet med 116 sådana; hela antalet af Ver-
fer, delade genom rimmen, utgör således 476,
om jag räknat rätt.*

Mallet flutar af åtskilligt, såsom af de nämnde högar, som man uppkastade öfver de döde m. m. att Poëmet måste vara ifrån hedna tider, ganska gammalt, och tror med skål, att inbillnings-kraften kan utveckla sig hos folk och Nationer, flere hundrade år förr, än förståndet hinner ur sin barndom; men han gör ingen anmärkning vid Rimmen uti detta Skalde-stycke. Torfæus har trott dem icke vara äldre, än af 14:de Seklet; men hans tanke lär så mycket mindre kunna antagas, som vi med vifshet vete, att Otfrieds Överfattning af Evangelierna, som är det första Verk på Tyska efter Ulphilas, är skrefven på idel korcta rimmande Verfer; han lefde ungefärligen år 800; intet skål lärer ock gifvas, hvarföre de för Skalder få naturliga, Rimmen, ej tidigt kunde antagas i Norden, få väl, som i Tyskland. Det är ock vifst, att vi finne några sådana i Frithiofs den fräckes Saga, som är ganska ganimal, det ock Språket i denfamma bevitnar:

*Er at Sem eckia
a did vilje drecka
biort baugvara
bydje n'är fard
Sollt ero augit
Syckut i Laugia
bil sterka armia
bytur mer i hvarma.*

Sturleson ger os ock i Heims Kringla, Tom 2, pag. 341-42-43 och 344, flerc prof på rimad Vers af Einar Skulason, som var

Skald hos Sverker Kohlson i Sverige, vid
påfs 1150, såsom:

*Vikverjom gallt
var thannug hallt
giorendi gramur
giof milldur oc framur &c.*

Det lärer således ej behöfvas att härvid taga sin tillflygt till den invändning, att någon senare Skald kunnat sätta ett mycket äldre Poëm på Rim, som dock icke borttoge något af dess ålder och öfriga värde.

Som vi hafve Poëmet på det gamla Nordiska Språket på Svenska, och Latin, samt i Mallets Riks-Historia på Fransyska och Tyska, få upptager jag endast dess innehåll korrteligen.

Carl. en Konung i Sverige, hade en Dotter Ingegård, hvars like i skönhet, feder, årbarhet och rikedom icke fanns.

En stridsani och tapper Jarl Eric var Carls Landtvärns-man; han hade en Son Grymer, som, ännu ung, gjort få flora framsteg i tidens Ridderliga öfningar, att vid 12 års ålder tordes ingen bjuda honom spetsen. Han roade ofta Konungs-Dottren med Lekar och idrotter, sökte att vinna och vann hennes kärlek, frågade henne åndteligen, om han vore nog lycklig för att kunna göra sig hopp om hennes hand och hjerta, hon gaf honom lof att begåra henne af Konungen, det han gjorde; men fick det svar, att han vore nog litet namnkunnig ännu, för att kunna anses såsom henne vårdig; hvart skall jag då gå,fade Grym, att rödfärga svärdet och vinna åra?

åra? Konungen ber honom föka Hjalmar, Konungens Son från Bjärmaland; jag känner, fäger han, ingen man, som öfvergår honom i Hjelte-bragder; kan du fälla honom, så vill jag gifva dig den guld-smyckade Jungfrun. Grym gick till Ingegårda, och sade henne, hvad vilkor han fått. Min Far, svarade hon, vill hafva dig till en fegan man; men jag skall skänka dig ett svärd, som biter på stål och vapen, samt brynjo-a mar, nyttja det lyckligen och väl. Grym fick af sin Fader folk och skepp, hvarmed han for borrt att föka Hjalmar, den han fann i Góthaland. Hjalmar sporde de ankomne, hvilken för skeppen rådde. Grym steg fram, sade sitt namn, och att han hela sommaren letat efter honom; välkommen svarade Hjalmar, jag önskar dig lycka, hålsa och heder, samt bjuder dig klart Guld och godt Vin. För annat är jag kommen, sade Grymer, min hog är hetfad emot dig, laga dig till strids; bättre råd vet jag, svarade Hjalmar, låtom os binda Brödra-lag, och alltid följas åt; frestom ej Bärda-lek, jag känner den bättre än du. Jag vill nu först föka Svenska Prinsesfan, och föra henne borrt med mig; men jag har en fager berömd Systrar, den vill jag gifva dig jemte Bjärmaland och Konunga-namn. Jag, sade Grym, vill ej se din Systrar; tala ej om förlifning, fruktar du för striden, den fagra Bruden torde spörja det.

Nu, sade Hjalmar, skall jag ock ej längre draga mig undan, utan skolom vi rödiärga svärden, och pröfva dem i sköldarna; hvarpå han

han grep till sina goda blänkande Vapen. Grym högg först och skar hans Svård af Hjalmars Skjöldekant och hans ena hand; Denne brydde sig ej derom, utan svingade sitt Svård, högg till och ristade af Grym både Brynja och Hjelm, fargade hans bröft, så att blodet häftigt rann och mannen hettades; lopandes Svårdet sedan neder i vallen. Hjalmar beklagade sig, att Svårdet bet alltför litet; hade jag, sade han, kunnat hugga med bågge händer, så skulle väl Grym hafva stupat. Grymer lyftade då med båda händren sitt Svård, högg och skar sönder Hjalmars Hjelm, samt klyfde hans hufvud. Hårarne sågo med håpnad hans fall; men Grym föll ned af sitt grymma får, utur hvilket strida blod-strömmar utslöto. Hjalmar högades och Grymer bars af sitt Folk på Skeppen, som straxt seglade till Sverige. Den önmåta Ingegård påtog sig att sjelf låka Gryms får; hvarefter hon blef hans Brud; Brölloppet firades med all pragt, Gåsterne singo af Konungen Skanker af Silsver och Guld. Den sköna Ingegård gjorde sin Hjelte högst fäll och lycklig.

När Hjalmars Skepp kommo till Bjarmaland, sät Kong Harek, att manskapet var blidt, och frågade hvar Hjalmar vore, och om han fått den sagra Jungfrun. Han fick ej se den, svarades, utan föll han af flora får. Harek puflade svårligen, men beslöt hämnd. En Krigshår samlades, som seglade till Sverige och härjade det med eld och svård. Grymers Fader, Jarlen Eric, drog med sitt famlade

lade manskap emot Harek, och blef der en hård strid. En Kåmpe Grund utmärkte sig med stora Hjelte-dater emot de Svenska. Eric geck emot honom, men föll för hans hand, hvarpå hela Svenska Håren flydde, och härningen fortsattes. Konung Carl sporde allt detta, då han fatt till bords med Grym, som dervid högg sin knif genom bordet. Luddrarne klingade genast, och mycket manskap samlades. Grym försedd med dråpliga Vapen, skyndade sig till strids, flaget blef hårdt, men Grund gick grufveliga fram, och fällde allt för sig, det fåg Kong Carl, och gaf sig emot honom, de skiftade stora hugg; men omsider föll Konungen för honom, och de ljusa Ödets Jungfrur budo honom till Odens hem. Grund fick se Grym, och ropade till honom: Jag har fällt din Far och din Konung, nu kommer ordningen till dig, och är våi tid att mitt Svård ock klyfver dig. Grymer angrep honom såsom en Ijungeld, med tå a hugg af sitt Svård, som var hårdadt i etter, hans Hjelm klyfdes, hans bröst fick djupa får, så att Svårdet fönderkar Grund, strömmar af blod runno ifrån honom, de Sveniske gingo då hårdt fram, och Bjarmarne flydde på sina Skepp, så fort de hunno; men Harek sågs ej fly, när allt var förloradt. Hans mån sökte honom, gingo till Grymer och fade: Liten åra får du af Segren, om du dödar en sådan man, hvars like icke finnes, och som hämnat sin Sons Hjalmars död. Grymer såg på Konungen och fade: Din Son var en stor Kåmpe; jag fällde honom, nu har Konungen min Svår-

Svårfader fallit. Jarlarne Eric och Grund kunna väl fåttas emot hvarandra; vi kunna fåledes räkna mans-fallet lika. Tag du tappre Konung! vid frid och lif, behåll dina breda Skepp, och Riket Bjarmaland. Harek fagnade sig öfver hans ord och råd, samt var glad att få behålla lifvet, de bundo sīns emellan vänskap och trohet. Harek flyrde till Bjarmaland, Kåmparne låto sina Vapen hvila, de döde högades, de färade flyttades hem och läktes. Grymer tog emot Riks-väldet, hans sköna Drottning prisade och årade honom, alle Undersätare voro under honom lycklige, och välsignade honom. Detta torde få blifva det vackraflö och båst sammanhängande Poëm, som vi halve från urgamla tider. Det liknar åfven Ossians Sånger genom ömhett och ådelmod i karakterne. Den eftersom ett blodigt Fältflag segrande Grymer berömmmer sina fiender, samt skänker Harek Lif och Frihet, alldeles som Fingal gjorde med Swaran.

Eidvin Skalda-spiller, som åtminstone liknade Ossian deruti, att han var, som man säger, en Prins af blodet eller Konung Håkans Syster-dotters Son, synes hafta i synnerhet utmärkt sig, uti Skalde-slycket Hakona Maal, eller *Konung Håkans Adalstens Fostres likföng*, såsom den kallas, ty i Dikten röjes en någorlunda underhållen bildnings-förmåga. Den börjas fåledes, eftersom Peringschijölds Översättning:

Gandel och Skagel

(Efter uttydning: Parker eller Valkyrior)

*Sínde Góthernes Tyr,
Alt keja Konungar,
Af Yngvæ - åtten,
Skalle med Oden fara,
I Wallhall att vara.*

Parkerne hade då affändt Góthernes Tyr eller Mars, för att välja Sållskap af Yngve Åtten för Oden, som man vet tillägnade sig alla dem, som föllo i strid; derefter anföras Hjeltarnes och i synnerhet Konung Håkans Bedrifter i 8 Verfer af 8 rader hvar:

*Svårdet i Kongens
händer skar sönder
Hjelm och härtigen,
som i vatten huggdes
Bräddar - brakade
Sköldarne bruslo
Värjorne klingade
i Kämparnes hufvuden &c.*

Håkan vann Seger och fatt nu med dragnet Svård och fonderhuggen Sköld; men han hade dock redan fått sitt banefår; han hörde en af Valkyriorna säga, att *Gudarne hade budit honom med mycket hårfolk till Gåstabud*. Han frågar henne, *hvarföre hon så skaffat, i striden?* *Vi vålde*, svarar hon, *att du fick seger; men nu skole vi rida till Gudarnes gröna Hemman, och säga för Oden, att en Över-Konung kommer.* Oden sände tvåne sina Söner Hårmad och Brage att emottaga Håkan, såsom en stor Krigs-hjelte. Han sade: *nog elak tycks ofs Oden vara, nu se vi huru han förordnar.* Brage svarar: *Alla Hjeliars frid skall du få behålla; drick nu Åsars Öl, du Jarlars förstö-*

förstörare! du skall få se åtta dina Bröder. Konungen förbehöll sig, att få sina Vapen med sig; det är godt, säger han, att hafta Hjelm och Brynja till försvars och Vårjan tillreds. Nu, säger Skalden, kunde det ses, huru Konungen helig frid hållit, när hela Gudarnes Råd och Regering bad honom vara välkommen; han fortfar:

then Konung blifver boren,
I önskelig tima
som sig sådant namn förvärvar,
Hans varande tid varder allt städigt
Med högt ros behedrat.

Obunden lärer
Om Länderne vanka
then faselige Fenris Ulf,
förr än jämngod,
innom ödets tröskel.

Kongsmann kommer, &c.

Fenris Ulfven skulle efter en gammal spådom ej blifvalös förr än vid Världens ånda.

Som Sturleson har denne så kallade *Liksång*, består den af 21 Visor. Man finner någon skillnad i Original-språket uti Heims Kringla, och hos den förr omrörde Gottfr. Schütze, äfven som i Latinska Öfversättningarna, säsom vid den fist anförde Verfen har Peringskjöld:

Lupus ille Fenrirus, vinculis solitus inter homines in mundo vagabitur, priusquam &que celeber ac bonus vir regius in desolatam Semitam, id est, in Regnum incolis vacuum veniat.

Schütze:

Schütze:

Proruet solitus in virorum ceterum Lupus ille Fenrir, antequam æque bonus in orbem terram Rex veniat.

Mallet har ock trott denna Likfång vård Öfversättning, samt införande i Danska Historien.

Jag skall här anföra något om en fåflan emellan tvåne gamla ryktbara Skalder.

Konung Gamle, Ericson eller Blodox i Dannmark föll i en strid för den nyfs omrörde Håkan Adalstens Fostre, som åter korrt derefter åndade sitt lif i ett Fåltflag, det han dock vann emot Blodoxes Söner; Harald den äldste och fornämste ibland dem hade en Skald, benämnd Glumer Geirason, som gjorde en Visa till sin Herres åra, i fägnad öfver Håkans död:

*Gamles död har Harald väl hämnat;
Härligen vant Folkmodige Kongen;
Men de med svärd sargade män,
Månde förakta sitt lif then gången.
Jag visft förnam rörlika värjan,
vara rödfärgad i sären;
då svarta korpar Håkans blod dricka,
Utan för ovännens Landshaf.*

Sturleson säger: *thenne Visan blef mycket afhällen; men, fortfar han, som Eyvinder Finnson, eller Skalda-spiller, hvilken varit Konung Håkans Skald, thet sporde, gjorde han eu annan Visa, hvilken också blef mycket afhällen; den är som den förra korrt, och kan anföras:*

Förr vår Konung fäkta
och färja röd sin värja
i Gamles blod. Så svåra
svall modet på the karlar
när som han Eriks Söner
på Sjön utdref med móda
nu kücke Góthe-kämpar
Kongens dód tráget sörja.

Eyvinder gjorde, säger Sturleson, thenna Visan. när som Glumier Geirason fägnade sig mycket af Konung Håkans fall. Af bågge finner man, hu-ru litet det fordrades för en Skald att behaga, i denna tid. Men fölgen af denna täflan var vådelig för Eyvinder Skalda-spiller. Harald, Eric Blodöxes Son, var nu Herre öfver Landet och han gaf, som Sturleson berättar, Eyvinder lif-sak för sin Visa, allt till thes theras vänner förlikte them på sådant sätt, att Eyvinder skulle blifva hans Poët, likasom han tillförene hade varit hos Konung Håkan, och skulle han therjemte göra Visor om Konung Haralds manliga bedrifter, uti hans tid, ty Eyvinder var alla Poëters Mästare, och kallades therföre Skalda-spiller, eller the förra Poëters fördervara. Eyvinder gjorde ock straxt om Konung Harald thenna Visan:

the sade Tig Landvårdande,
tå litet hafva mist och lättit
när tu bar Hordalands pilar på Brynjorne
bogar och stränger tillreddes och byggdes
att gå genom bröstet och finnet
när ogömda svård fulleggjade gullo
ur din hand tu Konunger Harald!
till rosdjurs syllnad och måtta.

Nu förekommer det namnlundige Bjarkamal, som finnes i Ragnar Lodbroks Saga, så väl som i åtskilliga Isländska Krónikor, såsom ock Vormius har det i Rune-skift ned Latinisk Öfversättning. Mallet har ock deraf infört ett utdrag i sin Riks-historia.

Man vet, säger Lagerbring, att utom andra Konungar och Herrar, voro Ragnar Lodbrok, dess Söner och Gemål Aslög berömda för Skald-skop; härmend, fortfar han, ökte Ragnar sina Hjelte-dater, och hans Aslög, om hon är författare af det Döds quådet öfver Ragnar, som finnes i Sagan, hvilket är troligt, har upprättat ett varaktigare minne åt sin Herre, än allt det öfriga, som både Sago- och sladder-skrisvare till hans äminnelse uppfört.

Tradition är den, att Ragnar Lodbrok, som troligen regerade i början af 9:de Seklet, och som vunnit många och flora Segrar åven i vidt aflatgsna Länder, tappade åndteligen ett Fältflag emot Konung Ella i England, som fick honom till fånga, och låt kastra honom i en Ormgrop, på vilkor, att han skulle upptagas, om han fäde sitt namn, hvartill han ej kunde förmås; utan sjöng sin Svane-fång Bjarkamal, och blef till döds biten af Ormarne. Poëmet består af icke mindre än 29 Verser, af merändels 10 rader hvar, dock hafva den 15:de och 26:te endast 9, den 23 samt den sista endast 8 rader.

Mallet säger, att man på goda skål tror, det Ragnar ej författat mera än en eller två strofer af Poëmet, och att det öfriga blifvit tillagdt af någon Skald efter hans död. I sig hjelst är det ett korrt fannandrag af Rag-nars

nars Hjelte-bedrifter; hvor Vers börjas med *hjuggum vier med hiorvi*, eller efter Översättningen, *höggom vi med Svärde*; hvarpå i Versen korrt berättas, hvor och emot hvem det skedde. En vild krigs-åra, mod, som trottfar alla faror och döden, åro regerande i Poëmet. Krigs-orsakerne vidröras föga, egentligen berättas huru flagen utfördes. Jag har i det räknat 14 ställen, i hvilka omtalas, huru man högg stekar för rosfjur, Vargar, Örnar, Hökar &c. Sådant måste hafva varit en favorit idée för våra gamla Skalder; man finner det alltför ofta hos dem.

Mallet säger sig hafva funnit många drag af ett Ridderligt galanteri i Bjarkamal, och vill ibland annat deraf sluta, att de vandrande Riddare-lagarne, som befallte att tjena, beskydda och behaga Fruntimmer, utbredt sig ifrån Norden. Det lärer vara sagt på höft; åtminstone har jag ej kunnat finna i Bjarkamal något, som kan gifva anledning till sådan mening.

Ragnar hade kunnat finna vackra åmnen, i sina kårleks-historier, om bågge sina Gemåler, som ester traditionerne åro nog intressante: allt hvad i Poëmet säges om den förra eller Thora, är detta:

*När vi till Góthland gingont
Att gifva Lingormen bane
Då fingom vi Thora
Och dådan kallade mig Hjeltar
Att jag Lingormen lade
Lodbrok, i den striden.*

Om den senare Aslög nämnes endast, att hennes Söner ville med bittra Svård hämna honom; ty han hade gifvit dem ett Möderne, så att hjertan deras duga.

När hårtill läggas de enda korrta utlåtelserna: *Möjor greto morgou-striden*, och alltid skall Möjors kåra vån, alfvare syna i Svårds-dün; så finnes ingen enda rad i Poëmet, som har den minsta relation till det vackra könet, utom tvåne framfatte kontrafster af det innehåll, att det var något annat i striden, än att *skinand' Brud i sängen hos sig lägga*, och att ungan Ånka i Högfåtet kyssa.

I öfrigt hafva Ragnars döds-betraktelser åfven märken af Odens grymma och fällfamma Guda-låra, till exempel:

Baldurs Faders bänkar,
jag vet bonade i Salen.
Drickom Öl skolom vi snart
af hul-vida skallar &c.

* * *

Glader skall jag Öl med Åsar,
i Högfåtet dricka.
Lifs-stunder åro lidna;
Leende skall jag dö.

Mig tyckes, att detta Bjarkamal, som af alla gainla Skandinaviska Poëner gjort den största lyckan, och blifvit måst ryktbart, icke kan tjena till annat, än en grundval för någon, som ville skrifva Ragnar Lodbroks Krigs- och Döds-Historia; men att det långt mindre kan fättas i jämförelse med Ofsians Sånger,

Sånger, eller gifvas som prof af en vacker Poësi, än det ofvan anförde om Grymer och Hjalmar.

Jag har förr nämnt något om *Bjälke*. eller *Bjarke-maal* hin *Gamle* som skall fått sitt namn af Bjarke, Rolf Krakes Svåger och Kåmpe, förmodligen Skald. Svårt lärer vara att utfinna någon annan orsfak hvarföre Lodbroks döds-qvåde ock skulle kallas *Bjarka-maal* än den, att det blifvit ståldt på samma Vers-flag, eller vore af lika natur med det förra urgamla; Men Ragnars Poëm kallas ock *Kraka-maal*, som torde utmärka att Aslög, hvilken förr än hon blef kånd för Sigurd Svens och Brynhildas Dotter hette *Kraka*, författat åtminstone större delen deraf. I Lodbroks Saga finnas ock åtskilliga små Verser, som tillegnas Ragnar, Aslög och deras Söner. Syvs fäger: *dette flags Vers er kaldet Krake-maal og Bjarke-maal af paafinderne eller att det är gjordt efter den maade som Bjarka-maal neml. det gamla.*

Mallet har ännu trott sig kunna utmärka ett annat Skalde-stycke, som är yngre och af ellsva hundrade talet, taget af en gammal Isländsk Kröniko, *Knytlinga-Sagan* kallad, om Harald den tappre, en Norsk Prins, och stor åfventyrare: han berättar, som Ragnar Lodbrok, sina Bedrifter; kår i Ellisif, Konung Jarislavs i Ryssland Dotter, som försålde honom, och slutar hvar Vers med de orden: *åndå föraktar mig en Rysk Flicka.* Sådana Vers kallades Stefja balk-maal; af Stephanus intercalaris versus, Carmen constans intercalaribus, såsom detta qvåde, det föregående Bjarka-

Bjarka-maal och ett som en Thorarin gjorde för Knut den Rike, hvarom skall fågas något här nedan. Besynnerligt är, att Mallet ej anmärkt, det denne så kallade *Harald den Tappre*, var just den samme, som *Harald Hård-råde*, en af de namnkunnigaste Norjes Konungar. Mallet säger, att sedan han genomstrukit alla Nordiska Haf, röfvade han i Medelhafvet, och på Afrikanska Kusten; men blev ändeligen fasttagen, och någon tid fångslig hållen i Constantinopel. Sturleson ansför deremot, att han, såsom i tjänst hos Grekiske Kejsaren, var i Medelhafvet Anförate för Våringarne, och att han vid återkomsten till Constantinopel blef kastad i fångelse af Kejsar Constantinus Monomachus och Zoë, icke såsom Sjö-röfware, utan för det att han af bytet försnillat hvad Kejsaren borde hafva. Här kan i haft anmärkas, at Sturleson just icke alltid är mycket trovärdig, såsom då han säger, att Harald, efter det han genom ett Järteckn af Olof den Helige, kommit utur fångeise, stuckit, med Våringarnes tillhjelp, ut bågge ögonen på Kejsaren, och flytt genom det, att han rodde ned två Gallärer öfver Jern-bommarne, som tillspärrade Kanalen, hvarvid dock ett af Fartygen blef fastsittande och förgicks; men han sjelf kom öfver med sitt, och seglade sedan, som orden lyda: *genom Svarta Hafvet eller Euxiniske Sjön, och therefter Norr ut genom then Sjön Hellespontum*. Den, som något känner Historien, vet dock, att Constantinus Monomachus begaf sig med begge sina ögon i Kloster, vid slutet af sin lefnad; man begriper ock icke lätteligen, huru

Harald, som med lifsfara, och förlust af en fin Galär, kom öfver Jern-bommarne in i Svarta Hafvet, kunde federmera utan fara återkomma i Hellesponten; *hwarefter han*, fåges det, *drog öfver Österrike*, och under desse tåg sammansatte den *Skalde-dikt*, som kallas *Gamman-Visor*, *16 tillhopa*, *hafvandes alla ett slut*; men det prof, som Sturleson af dem anför, har en refrång, som är tvårt emot den, hvilken finnes i Mallets Verser; som kan ses af de prof jag väl måste anföra, efter tvånn ryktbara Auktorer, churu jag ej finner något besynnerligt vackert eller finnrikt i dem.

Af Mallet:

Mina Skepp fulländade sin fart till Sicilien, i min pragts och åras dagar; mitt bruna Skepp lästads med Folk flög snält och efter min önskan; sysfelsatt med strid, trodde jag, att alltid få segla; under det föräktar mig en Rysk Flicka.

Af Sturleson:

*Vid Sicilien vida
våre skepps bord tå löpa
vel vi oss jkickade
på våra farkoster snabba.
Manliga hålla sig
är bättre än lättjas;
ty må mig vel emottaga
En dygdig Jungfru i Gardarik.*

Harald får en ypperlig rått att råknas bland Konungar, som öfvat Skaldskap. *Utom Gunnars Visorna*, gjorde han flera, som finnas hos

hos Sturleson. Harald gjorde, som Sturleson sager, hälsten af en Visa, eller desfa 4 rader:

*För hafve vi en gång hårjat,
Hår uti Godnar fjärden
När qvinnerna höllo,
trolle-kärl för männerna.*

Hvarpå han bad Thiodolfer göra den andra halfva delen af Visan, som straxt verkställdes i desfa 4 Verfer:

*Sunnen för en annan Sommar
Skole vi hålla
utöfver Sjön
Med hår-sképp, Folk och Värjor.*

Begge hälterna tyckas vara nog platta, men då Sturleson bevårdigar dem med anstrande, lära de väl i sin t.d blifvit hållne för sublime eller Gudomlige, åtminstone för Auktorernes skull.

Som 4 rader kallas hälsten af Visan, så kan man sluta, att för en hel Visa af detta flag fordrades 8 Vers-rader.

Harald Hårdrådes Historia finnes annars utförlig i Heims Kringlas 2:dra Del. Han kallas der Harald Sigurd Syrsfon, och sages hafva varit Olof den Heliges Broder till Mödernet. Han fick ock, som Sturleson sager, vid återkomsten ifrån Constantinopel, af Konung Jarlslef i Holmgård, hans Dotter, den älskade, förmodligen i början hårda, men sedan blidare Ryska Mön, Prinsessan Ellisif eller Elisabet till Gemål, hvars Morfader var *Olof the Soniske*, Sveriges Konung.

Lagerbring ger oss prof på ett nog oredigt konstruktions-fått i en Vers af *Sigvater Skald*, som annars råknaas ibland de bättre:

Oss hafva augu thessi .

Islands konan visat

Brattan stig att baugi

Bjartum langt en Svarto.

Som efter orden blifver: *Oss hafva ögon desså Isländska huſtru visat brantau våg till ringen klara, långt och Svarta.* Men meningen måſte väl vara: att, denna Isländska huſtruns svarta ögon hafva vist oss branta och långa vägen till den lyfande ringen eller Gullet; sådant kan man kalla Vers-krångel.

Jag finner i Hervorar-Sagan något, som jag tror förtjena att anföras. Historien är denne :

Andgrim på Bolms-ö, en mågtig Höfding hade med Eyvor, Ryske Konungens Svaſur-lams Dotter, 12 Söner, alla ſtora Slags-kåmpar; dock öfvergick Angantyr den åldſle, ſom ågde Svårdet Tirfing, alla ſina Bröder vida. Hjorvarder, den tredje i ordningen, gjorde omi Jul-afton, på Bolms-ö ett löfte, att han skulle åga Ingeborg, Konung Ingess Dotter i Upsala, den förnämsta Mō i Norden, få väl i fägring, ſom annat. Alle 12 Bröderne foro tillfänimans till Upsala, och Hjorvarder framsade ſitt årende för Konungen, ſom fatt i ſitt Högfåte. Närvarande voro: Hjalmar then Hugſulle, och Oddur then Vidt-bevandrade. Hjalmar påminnte Konungen om de ſlora tjenſter han gjort honom, att han
länge

länge ålskat Prinsesfan, och *vore henne* värdigare, än, som han säger, dessa främmande Slagskämpar, som intet annat hafva gjort, än bedrifvit ondsko och arghet i Konungens Rike, så väl, som anuorstädes. Konungen, som fruktade för Bolmsö-Kämparna, lemnade valet till sin Dotter, som genast utan betänkande förklarade sig för Hjalmar, den hon högeligen ålskade. Hjorvarder böd då ut Hjalmar att flåfs med sig på Samsö, och kallade honom *hvars mans Niding*, om han undvek striden. De råkades efter astal på Samsö. Hjalmar hade endast Oddur med sig, och frågade honom, om han ville flåfs emot Angantyr allena, eller emot de öfriga **ii** Bröderna. Oddur trodde det förra vara svårast, hvarföre ock Hjalmar påtog sig det sjelf. Oddur nedhögg de **ii** Bröderna efter hvarandra; så gjorde ock Hjalmar med Angantyr; men han hade dock derunder fått sitt dödsfår. Oddur kommer till honom, och säger:

*Huru flår till, Hjalmar!
Hafver tu embytt färgan,
nu orkar tu intet mer,
för the flora Sären &c.*

Hjalmar qvad då sin sista Sång, i **56** Vers-rader; Jag skall deraf anföra något efter Verelii Öfversättning:

*Sår hafver jag Sextan,
och flitna Brynja
svart är mig för ögon
jag orkar intet g.l.*

*Stötte mig vid hjertat,
Angantyrs värja
Med sin hvarsta Udd
Hårdad i Etter Ec.*

*Fölgede mig till vågs,
Kongens Dotter hvita,
Ut på Agnafit,
ytterst på Skären:
then sagan blir sann
som hon mig sade
att jag aldrig månde,
komma tillbaka.*

*Drag mig af handen
Gullringen röda,
och gif min unga
Fjungfru Ingeborg
then ther skall vara,
henne ett Sorgebud,
att hon härefter
aldrig får se mig.*

*Ramnen flyger östan,
af hammarhede
flyger honom efter
Örnen icke mindre,
then flore Örnen
varder jag till ske:
mitt blod thet röda
skall han ock suga,*

*The Tolf Bröder, såges vidare, blefvo ther
på Ön uti flora högar begravne; men Oddur förde
Hjalmar dådan till Sigtuna. Ingeborg, Kong Ingess
Dotter, ville ej lefva efter Hjalmar, och gjorde af
med sig sjelf.*

Detta åmnet, som visserligen är ganska
forgligt och pathetiskt, tyckes nog likna Os-
sians, och vara ibland dem, som göra djupa
intrück. Hjalmars döds-qvåde är ock fåker-
ligen ibland de båsta Nordiska. Att det egent-
ligen hör Sverige till, och är af en hög ål-
der, lärer vara oförnekligt.

I Hervorar-Saga få vi ock prof på en utmaning till ett Fåltflag, af Gisfor den Gamle:

*Rädder är Er Höfvisman;
feger är Eder Vise;
på stalpet är Eder Fana;
grammer är Eder, Oden;
jag bjuder Eder
Att fläss vid Dilgia
och på Dunheds
och på Jassa Fjällar,
Låte så Oden
Edra hästar flånga
Som jag Er önskar.*

Jag skall ånnu nämna något om ett Skalde-stycke, som tyckes vara mårkvårdigt i anseende till sitt ämne.

Magnus, Konung i Dannmark och Norje, Olof den Heliges Son, blef som andre överhopad och förderfvad genom smicker. Han regerade illa; men allt hvad han gjorde, upphögdes af några Skalder; de talte, som brukligt plår vara, i Allmånhetens namn, och Magnus trodde sig vara högt älskad af sina Undersättare, under det de började tänka och arbeta på ett uppror.

Sigvater, en af de bättre Skalderna i den tiden, märkte huru det stod till; ville öppna Konungens ögon, och försöka att rädda honom, medan ånnu tid vore; han trodde det böra ske, icke genom smådelfer, utan genom ett inför Konungen sjelf affjunge Varningsqvåde. Skalde-stycket kallas: *Bersöglis-Visan*, som af Peringskjöld uttydes med desfa ord:
thet

thet är en sådan Dikt, hvaranti man rent ut säger sin mening, och åtvärnar then andra om hans fel, och hvad fira honom therigenom förefår. Sturleson har af Poëmet anfört 72 Verser, jag skall af dem endast uttaga några till prof, efter Peringskjölds Översättning:

thet skall intet Kongen vredgas,
på sine Rådgivare;
jag säger bara sannings ord,
thet länder, Herre! till din åra;
Lands-hären, om han ej ljuger,
klagar sig hafva värra lag,
än de fingo i Ulfva-sund,
och annan, än du hvar man lofvader
Hvem uppåggjar tig Herre!
häftig och strång att gånga!
du, som ofta röner och prófvar,
thine tunne stül i åtskillige mål;
tu af inkomster mycket sälle Konung!
tu skall trofast vara i orden,
Att din lofven skall rivas i ungdomen
bör alldrig udnin höras.
Hvem upphägtar tig hugga
bónarines jå med värjor?
oanständigt är det för en Konung
innan landet, att vinna och röfva.
Ingen hafver tillförende
så inräddt emot ung Konung.
Såg tycker tine förmåne Män
vara vrede och ledsne vid ran.
Försiktig! tu tig akt
för them, som nu tillkopa kommer;
thet är fara vårdt, när alle hotas,
Att komma med råd emot Konungen.

Grymt är det, när hafvuden nicka
heller och nederfella;
når tyflhet h:ser flugit Undersåtorné
och Thingrmán flicka nýjan i barmen;
Ett talr är allmánt, som talas:
Min Herre han lägger
Tjenorens Odälgods bland sina Ågor;
Rán, lärer then man thet spottliga kalla
som sina Fadernes gods utantvärda mägle,
Till Konungens Grefvar,
När fista dommen fälles.

Sturleson säger: *efter thenna påminnelse förändrade Konungen sig märkeligen vel, och allt efter then tiden kom Konung Magnus uti stor ynnest hos alla sina Undersåtare, och blef han alltid sedan med rättia kallad Magnus then Gode.*

Exemplet hedrar Konungen, Skalden, och sjelfva Poësin, i anseende till sin verkan.

Man finner hos Sturleson, att ett flags små-vers, som kallades Flocker, voro nog föraktade. Thorarin, med det pasfande tillnamnet *Lof-Tunga*, hade, som orden lyda, för Konung Knut den Rike sammansatt en Dikt af det Vers-flag, som Flocker kallas; når nu Konungen thet sporde, att Thorarin om honom en Flock diktat hade, blef han förtörnad emot honom, och befallte, att han dagen derefter skulle framvisa sin Dikt, eller ock hänga i galgen för then driflighet, han sig företagit hade, i thet han om Konung Knut, en dråpling eller slackot Visa diktat hade. Tå förökade Thorarin sin förriga Dikt med ett ordstål, hvilket han med thet samma infattade uti visan, läggjandes ock nägge

någre Verser thertill; men ordstāfvet var sälunda ljudandes:

*Knut then Rika försvärer sitt Land
så väl som Gråklands Konungen.*

Sedan betalte Konungen honom för thenna hans Dikt med 50 marker Silsver, och blef then Visan sedan kallad *Hufnud-lösen*; derefter gjorde han på köpet en annan tillräckelig Lof-dikt för Knut, som han kallade *Tåg-dråpa*.

Att man ock tidigt i Norden begynt förfredra ett yrke, i början egentligen helgadt åt Gudomlighetens lof, och till de störste verldéns Hjeltars åra, genom den flags Vitterhet, som hos Sturleson lämpeligen kallas Nid- eller Nidings-Visor, nu Satyrer och Pasquiller, finner man hos denne Auktor. Jag anförs hans ord: *Konung Harald Gormsson i Danmark ärnade segla med sin Krigshår till Island, att hämmas the samma Nid- och Skymfe-visor, hvarmed alle Isländare hade honom utskämt. Thet var satt i Lagen på Island, att ther skulle göras Nid-visor om Konungen i Danmark, för hvar nåsa eller mäniska, som vore på Landet.* Skalderne här fingo då mycket att göra, men denne flags Poësi är så lått, att Voltaire tror det hvartenda ordinärt husvud, som har nog arghet, har ock nog skicklighet dertill.

Orsaken, fortfar Sturleson, thertill var thenna, att ett Skepp, som Isländarne ågde, hade förgåts vid Danmark och the Danße togo allt Godset, kallandes thet *Vågrek* eller *Strandvrak*. Till thetia var Konung Haralds Skaffare vid namn Byrger, en Riddare, hvarföre ock bemålte Nid visor vo-

ro gjorde om them begge. Sturleson anför ett prof af dem:

*När som then karge
och af mord bekante Haralder
kom Sunnen ifrån.*

*Then etterfulla Nidingen
var vård att Bönderne
kjörde honom bort utur Landet,
tå then crma Konungen
flyrde omflutne Riket.*

Denna Nid-visan är fäkerligen en skamfläck på Isländarne, men icke på Konung Harald. Hade han i stället förför att taga en Skepps-laddning ifrån dem, skänkt dem en, så hade han förmögligen blifvit utropad förför den störste Konung, som Norden någonsin haft.

För öfritt har jag genomsett Sturlesons Verk, och alla defs citerade Skalders Visor och Verfer, så väl som snart alla våra gamla Sagor, men funnit, utom det här anfördta, foga annat, än torra Vers-krónikor, genealogier, platta berättelser om strider och envigen, brutalia ofta ohyggeliga Krigs-bedrifter, orimliga Skrock- och Troll-fagor. Hervoras utsvåvande samtal med sin Faders välnad i högen om Svårdet Tirfing, så väl som Troll-kåringens Busias bón, af hvilken som det fäges en del eller Sirpu Verfen ej borde framläsas efter dagsfåter, till och med Fenjas och Menjas Grotta Saungr eller Qyarnfång, efter hvilken de malde åt Frode, Guld, fred och lycka; men åt Mysing, så mycket Salt, att hans Skepp derunder fjönko, hvaraf Hafvet allt

allt sedan blifvit Salt; med flera dylika, som nog tyckas likna kåring- och Munk-fagor, har jag äfven få litet som Mallet trott värde att upptagas ibland de vackrare Forn-tidens Poësier, alldraminst tjena de för mitt åndamål. Vid sådana faker kan ej Översättningarnes felaktighet tjena till undskyllan. Skalde-konst och ordprål kunna icke mycket hjelpa det, som i åmnet är orimligt, låg-artadt och otjenligt för Poësi. Jag har vi-fat Naturen af den historiska delen i Ossians Sånger; af underbart (le merveilleux) har han intet annat än det, som var grundadt på allmånt vördade eller trodde ságner och traditioner. Macpherson uppgifver det som är anfördt om Odens och Fingals strid såsom det måst utfväfvande i hela Ossians Verk; men troligen har han tillåtit sig härvid, att upptaga de idéer, som Skandinaverne hade om Oden, hvilken ofta finnes vara införd i våra gamla Sagor, såsom efter döden närvarande och medverkande i strider och Fältflag. Det lär då blifva oförnekligt, att den gamle Skandinaviske Poësin i allmänhet är få längt under den Skottiske, eller Ossians, att knapt någon jemiförelle kan åga rum utom i några få här utmärkta Skalde-flycken, som i ämnen, famnianhang och känslighet tyckas nalkas de Skottiska.

Driftige, ofta utfväfvande Metaforer, Figrurer, och Epitheter, finne vi ymnigt hos våra gamla Skalder, såsom då de kallade Floder: *Dalarne Biod*; Pilar: *Olyckans Döttrar*; Ogat: *Aufigets Jackla*; Gräs: *Jordens Ull*; Hår: *Hrjvu-*

Hufvudets Skog; och då de voro hvita: *Hjesfaus Snö*; Jorden: *ett Skepp*, som simmar på tiden; ett Fartyg: *Vågornes Häst*; Stenar: *Jordens Benknotor*; en Storm: *Lejon eller Tiger*; stora Vågor: *Hundar, som skälla på Himmelten*; Dagen: *Jordens och Ljusets Son*. Oden fick af Skalderna 126 särskillta namn. Utom alla dem som finnas i Eddan kallades han; *Seklernes Fader, den stålte, Örnen, en Stormwind, Mord-bränare, Skalde-konstens Fader*. Thor hade 12 tillnamn, såsom *Jordens och Odens Son &c.* Tretton särskillta ord beteknade en Regerande Herre eller Anförare, m. m., som man allt utförligen kan se i den delen af Eddan, som kallas *Skaldia*, hvilken egentligen är en Poëtisk Ordbok.

Med allt förhåller det sig sakerligen, som Profesör Blair säger, att neml., emellan de Skandinaviska Poësier, såsom Lodbroks, dem han låst, och Osians, är en få stor skillnad, att då man först läser de förra, och sedan de senare; tycker man sig komma utur en vild Ödemark till ett fruktfänt och väl odladt Land.

Jag bör slutligen söka att utfinna någon orsak dertill. Det som ömt vårdas, hedras och belönas, går gemenligen snaraft till fullkomlighet. Skalde-konsten var utan tvifvel i högt värde vid Osians tid i Skottland: men den har ej mindre varit det i Skandinavien. Skalder voro i flörsta anseende hos våra Kungar och Jarlar, desfas minnen skulle förvaras i de förras Visor och Sånger, hvarföre de ock årades, samt rikeligen belöntes. Erpur Skald frällste sitt lif genom ett Skalde-slycke öfver

öfver Konung Saur på Håga och Hjarne fick, som Saxo säger, Dansk Kronan för en Graf-skift öfver Konung Frode, i 8 rader, som kunna anföras:

*De Danke förde tig, try aar om Land,
Kong Frøde, hin Frede-Gode;
Saa gierne hafde seet baade qvinde og man
Han lenger för Riget maatte raade
Her ligge vegravnen den Kempe saa stark
Hos Leerebro sees disse stene
Under oben Himmel paa vilden mark
Der hvilis den Herres beene.*

Större helöning för litet och nog platt arbete lärer väl ej omtalas i Verldens Anna-ler. Men jag får här nedan tillfälle att fåga något mera, om det, som egentligen rör Skottiska Poësin i afseende på uppmuntringar.

Skulle man kunna fåga, att en stor del af våra åldsta Poësier, som skulle bibehållas endast genom minnet ifrån flägte till flägte, gått förlorad i ett långt mera, än Skottland, vidsträckt Land; hvareft Folket varit mycket spridt, och fällan kunnat komma till sammans i Fester och Gåstabud, för att fira sina fram-farna Hjeltar, genom sjungande af de om dem gjorda Visor; i ett Land, som undergått många förstörande öden &c.; men det båsta bibehåller sig gemenligen längst. Skall man af hvad vi hafve qvar, dömma till det vi mistat; få har åtminstone Skalde-konsten ej mycket derigenom lidit.

Skall man tro, att Odens barbariska Gud-
låra, efter hvilken man snart endast ifrån
Val-

Val-platsen, eller ristad med svärds-udd kunde komma till hans himmel. haft inflytelse på Skalderna, och betagit dem alla idéer om det ömma, det ljuvliga, det vackra och rörande, samt fyllt deras hufvuden endast med vildheter om flåfs, mörda, förakta plågor, trottfa döden m. m.; men alla vilda eller half-vilda Folkflag hafva ju fatt den högsta åran i sådant. Druidernes Guda-låra var icke mycket vackrare än Odens; det torde dock bôra anfôras fåsom något märkeligt, att den förträffliga Skottska Sången ej låtit höra sig förrän i 3:dje generation efter Druidernes utrotande i Skottland. Hierarchin har nästan alltid lagt band och bojor på Snillet.

Det kan icke med någon fannolikhet sâgas, att man i Skandinavien börjat få tidigt med Historiens skrifvande i Prosa, att Poësin derigenom blifvit mindre aktad, eller hindrad att komma till den högd, som den borde få hos de Folkflag, som regerades af Drúiderne, hvilka, för att allena vara Deposítarer af allt, som kunde intresera Nationerna, hade för Religions-princip, att aldrig låta skrifva något, utan endast genom traditioner, Visor och Verser, i minnet bibehålla, få väl Mythologin, som de största och märkvärdigaste händelser och Hjelte-bedrifter, hos hvilka Poëmerne, fåsom deras endaste Häfte-teckning, nödvändigt skulle efter hand hinna till någon ypperlighet. Men man vet att Skandinavien ej hade någon prosaisk Historie-skrifvare, förrän ungefärligen på Tolf hundrade talet.

Var det åndteligen i Norden, Skottland inberäknadt, såsom i Grekeland? Det senare hade ej mer än en Homerus, och Norden ej mer, än en Ofsian; hvarföre skulle då just den födas i det trånga, bergiga Skottland, och ej hålldre i det vidsträckta Skandinavien, i Albion, nu England, eller Norra delarne af Germanien, Gallien &c., som alle hade Celtiske Inbyggare; men de Skottske få kallade Menestrels, Sånger, Ballader och Visor, öfverträffade åfven alla andra Nationers Poësi i Medeltiden, Provençalernes icke undantagne, och bibehöllo sig i stort anseende, ånda till 16:de Seklet, då de, som en Auktor säger, började att förnedra sig och Poësin. De Skottske Menestrels hade under sina båsta perioder, lemnat flera åkta, ganska vackra Poësier, Visor och Ballader, som ännu i denna dag åro mycket estimerade i synnerhet i den Vittra Brittannien; några goda Snullen hafva ock icke föraktat att imitera dem. Jag har fett flera, som man gifvit sig mödan att öfversätta på Latin i vacker Lyrisk vers, för att desto mer göra dem kånde af andra Nationer, såsom *Colins complaint*, *William and Margaret*, *Luci and Collin &c.* Når desse sammanläggas med Ofsians Sånger, få hafva Skottarne åtminstone i 1000:de år, vida öfverträffat Skandinaverne, utom flera Europeiska Nationer, i vackra Poësier; man kan dock ej tillskrifva det någon besynnerlig Climatets befolkning; vårt Luftstrek är ock icke hårdare eller kallare, än Skottlands. Edinburg lärer ligga ungefärligen under samma grad, som

som Upsala. Osfians Fådernesland var dock längt längre i Norden.

Ånnu mindre lärer kunna fågas att den gamla Skottiska Dialekten af Celtiskan haft något företräde i rikedom och prydighet för den Skandinaviske af samma Grundspråk. Vi hafve genom Herr D. Gothenii försorg fått se i Gótheborgs Tidningen för 1766 tvåne profbitar af det gamla Ersiska Språket med Svensk uttydning. Desse åro simple och naturlige likasom allt i Osfians Verk, men tåta allusioner till samma objekter och repetitioner af samma utlåtelser, röja fattigdom i Språket; annat kunde ock ej våntas hos ett Folk, hvars Samhälle var i sin barndom, som utan Åkerbruk, Slögder och Vetenskaper icke kunde hafva ett Språk, som sträckte sig öfver de få idéer det hade. Skandinaverne skulle deremot i detta affeende tyckas hafva haft någon fördel för Skottarne, såsom de förre fåkerligen hade mera gemenskap med andra Nationer, som kunnat bidraga till deras Odling. De hade ock redan i de uråldrigaste tider Åkerbruk och Slögder, smidde goda Vapen och Värjor, såsom ock Voluspa borde gifva dem åtskilliga abstrakta idéer; man vet att Fornålskare hos oss ofta upptagit gamla Góthiska ord för att dermed rikta vårt nu varande Språk, som allt kan gifva anledning att tro, det Norena Språket varit rikare och mer odladt än gamla Skottiska.

Med nog sannolikhet torde kunna fågas, att de senare Skottiske Barerne, eller Menestreler, deras Succesforer, hafva tagit Osfians

vackra Episoder till mönster för sina Sånger och Ballader, samt att de, utan att just hafva kunnat alltid likna honom, dock hafva att tacka honom i det måsta, för beskaffenheten af dem. Snart alla de åkta hafva fåsom hans, vårdiga, rörande åmnen, med en merändels intresferande, forigelig, ofta funest Katastrof. De hafva ock tämmeligen bibehållit hans simpla, naturliga, vackra styl. Man finner i flere af dem, fåsom i hans, ömma och håftiga passioner, yttrade i hjertats eget enfaldiga, alltid rörande Språk.

Men nu återstår den frågan, hvilka sammanslötande eller befynnerliga omständigheter kunnat göra, att Ossian i en få uråldrig period blifvit en så ypperlig, samt alla Nationers Skalder i den tiden öfverlägsen Poët.

Vid undersökning häröm bör man fåsta ögonen 1:o på Skottiska Samhällets tillstånd i Ossians period, och 2:do på Ossian personligen.

Hvad det första angår, så finnes näppligen i hela Ossians Verk något spårr efter Åkerbruk och Handel. Folket lefde af Bonkaps-skötsel, Jagt och litet Fiske. Det höll sig, som man vet, tillhopa i små Samhällen, eller stora Familjer, som fadermera blefvo kallade Clans, och var snart hvar individu, en afkomling af samma Stain, eller i flägtskap med den; de lydde dock alle under någon viiss Öfverherre. Landet var föga vidsträckt i jemnförelse med Skandinavien. Tåta infall af Englands Inbyggare, af Skandinaviska Folkflag, och åfven af Romarne, gjorde att folket höll sig mycket i endrägt tillfammans, och ej förstörde hvarandra inbördes. Vid alla

glada

glada tillfällen, såsom Segrar, Bröllop, stora lyckliga Jagter, m. m., hade det af ålder kommit i bruk, att göra stora Gåstabud, då de kring-spridde Clans kommo tillfammans. Att ej blifva buden till dessa Feter, var en få öm sak, att tvånnne Hjeltar Aldo och Maronnan för sådant, lemnade Fingal och Skottland, samt gäfvo sig under Konungen af Sora; *we were forgot at the Feast*, säger en af dem, *Let us leave the hills of Fingal. Serve the king of Sora.*

Hvar Clan hade sin egen Bard eller Skald, som täflade med de andres, om de båsta Poëfier, för att upphöja och fira sina Hjeltar. Macpherfon säger i en Not till Selmas Sånger, att Barderne i Ossians tid, och långt derafter, vid en årlig Fest, som Konungen eller Chefen bestod, sjöngo eller reciterade sina Poëmer, då det befalltes, att Barnen skulle lära dem, som dömdes vara de båsta och vårdigaste, för att på det sättet bevara dem till och för Efterverlden. Skalderne blefvo derigenom få odödlige som Hjeltarne. Hvad större uppmuntran kunde de få? De lefde i stor frihet, som gaf Snillet luft. Folket hade mycken ledighet, emedan Åkerbruk och flera i ett kallt Klimat svåra Landtmanna-fysslor ej mycket sysselfsatte det. Hjeltarnes högsta och snart enda belöning för stora, tappra och ådelmodiga gärningar var, att blifva firade i Barternes Sånger. Det var den odödligheit, som de högst efterstråfvade. Jag har anfört huru Lamor, då han ej vidare fåg någon utväg, för sin Son Hidallan, att blifva ihogkommen af Barerna för krigs-bedrifter, ville skaffa honom

honom den åran genom en död, som utmärkte huru högt den var dem begge om hjertat. Vid Poëmet Conlath och Cuthona anföres i en not, att då Fingal fick höra detta Parets olyckliga öde och död på en obebygd ö Ithona, fände han Stormal dit, för att begravfa dem, men glömde att fånda med honom en Bard, för att sjunga en Likfång öfver deras graf. Conlaths Sjål kom då långt efter till Ossian, och bad honom öfverlemlna till Esterverlden hans och Cuthonas minne; ty, säger Macpherson, *man trodde i den tiden, att de dödas Själar icke kunde vara lycklige, förr än någon Bard sjungit deras lof.* Ja så mycket gjorde man af Bardernes Sånger, att Ossian på ett ställe säger, *det Fingals rykte genom dem kunde möjeligen vara längre, än Solens ljus.*

Skottarne hafva börjat i Vitterheten såsom andre Nationer, och Ossian har få mycket visfare haft företrädare, hvilke åtminstone afrojt det gröfvaſte på hans våg, som han sjelf talar om och gör tillämpningar på de gamla Barderna. Förtjensten af dessa lärer han hafva erkånt, och icke föraktat dem. Hårtill kan läggas, att Ossian utan tvifvel var ett dräpligt Snille. *Han lefde, säger Profesfor Blair, i en tid, då han kunde draga all förmon af de gamla Minnes- och traditions-Poëfer.* Hans För-fäders bedrifter voro firade i Sånger, som man nog allmänt mindes. Begäfvad af Naturen med en utmärkt ömhet, och den för hjertet ofta kåra Melankoli, som merändels är Geniets lott, hade han starka och lifliga känslor. *Han var en Skald, som, väl uppfostrad, kände alla sin konsts ådlaste tillgångar.*

Såsom

Såsom sjelf Prins och Krigsman hade han sett alla de fornämsta uppträden af Hjeltemod, i sin tid, och sjelf deltagit i dem under Fälttågen.

Osfians Epok var märkvärdig af all den prakt, all den smak, som tiden tillåt. Den var ännu något vild; men nyfs upphjelpt ifrån en flörre vildhet, eller Druidernes tyranni, genom stora Mån, som ock först stadfäst hans Familj på Thronen. Når allt detta sammanlägges, blifver det ej få underligt, om ett i sig sjelft förträffligt Snille, kunnat uppbrinna Poësin till en högd, som var otillgänglig för Skandinaverna och andra Nationer i den tiden, och om Osfians Sånger hunnit till all den ypperlighet, som perioden kunde tillåta, om de lyfa af få mycken god smak, och verkelig naturlig poëtisk förtjenst, att de med skål kunna beundras i mera upplysta och odlade tider.

Jag har nu, som min förmåga medgifvit, afhandlat det af mig upptagna ämnet; jag har i de ryktbara Osfians Sånger, hvilkas ålder och trovårdighet jag fökt flyrka, och sätta utom grundade tvifvelsmål, utmärkt åtskilligt rörande Skandinavien, som tyckes gifva anledning till nogare underfökning, i vår gamla Historia för ungefärliken 200:de år efter Christi Födelse. Jag har gifvit några prof på Osfians Sångers natur, ämnen och styl, till jemnförande af dem, som vi hafve i behåll af de äldste Skandinaviske Skalders båsta eller märkvärdigaste arbeten, af hvilka jag anfört behöriga prof-slycken.

Jag

Jag tillägger en eller annan Anmärkning. Von Dalin säger, att de gamla Skalders quäden måst voro på Sappiska Vers-flaget, sådane, som Horatius ofta brukat, hvilka voro bequämast att sjunga. Jag har ofvan anfört prof på åtskilliga. *Der vare*, säger Syvs, mange slags Vers, i det Eldsie Poëteri. De fleste bestode af ett Sang-vers, eller otte smaa Vers eller Linier, korste, som Epigrammata. De blefve derfor kallade Drapustuffer, Skau-hendingur af Skamur brevis, och hending ett Slippe-vers. Der vare ellers Liljulag ett slags Vers, som övergick andre, som Liljen urterne, och Liomer lys, glands, som lysede for de andre. Jag har nämnt något om dråpling, eller en Stackot Visa, som förargade Knut den Rike, hvarföre Thorarin måste åndra den, och gifva på köpet en lång, som kallades Tåg-dråpa.

De gamla brukade mycket att gifva åt sina Visor eller Poëmer namn och titlar tagne af deras ämnen och andra omständigheter såsom de här omrörde Voluspa, Håvamal, Bjälke eller Bjäckamal, Krakamal, Haconamal, Stefja-Balk, Haralds Gammans-visor, Bersöglis-visan, Nid-visor, Husvud-lösen, Tåg-dråpa med ganska många flera, som uppråknas af visse Auktorer. Lägger man dessa namn till de olika Vers-flag som våre fordne Skalder nyttjade, så torde man någorlunda kunna förklara, det som Årke-Biskopen E. Benzelius den yngre säger i sitt utkast till Svenska Folks Historia, pag. 49, att nemligen: *gamla Skalderne haft oräkneliga många slags Verser, men af de brukligaste 136 åtskilliga.* Den som något undersökt Mekaniska grunderna eller Meka-

Mekanismen af Vers, vet att Poësin i allmänhet har blott 4 hufvud-flag af Vers, nemligen Jambisk och Trokaisk, Daktylisk och Antidaktylisk. Desse kunna varieras ifrån 2 eller 3 till 17 eller 18 stafvelser. Verser af flere åro utan exempel och blefvo ej annat, än en väldförd bortskåmd Prosa. All flags Vers, man må kalla den Heroisk, Sapphiisk Adonisk, Thalesisk, Pindarisk, Archilokisk, Ste-sichorisk, Simonidisk eller hvad det vore, måste lyda någon af desfa hufvudlags Lagar, ty Poësin har icke flera flags takt-mått än desse utmärka och tillåta. Våre gamle Skalder hafva dock på långt här ej nyttjat alla desfa hufvudlags variationer.

Att de gamle Eddorne åro de äldste af all Nordisk Poësi, lärer vara ovedersägligt; att de egentligen tillhörta Sverige, blifver lika få, då en af de tvåne Hufvud-Aktörerne, Gylfe, oförneklig var Sveriges Konungi, och den andre, Oden, hos oss alldelens fåstade sina bopålar; här inråttade hufvud - fåtet för sin få väl Monarki, som Hierarki eller Theokrati, samt efter all liknelse här både lange lesde och dog.

Resenius har väl, i sin Upplaga af Sturlesons Edda, en tilläggning öfver det, som finnes i Göranssons, hvilken man ock velat kalla andra delen af Eddan. Men det synes som om någon, för att gifva Danmark del i Eddan, imaginerat, att låta en sörnäm Dansk Herre *Aeger*, i imitation efter *Gylfe*, aflägga ett besök hos Gudarne i Asgård. Jag skall låta Mallet sjelf här tala: *de riktigaste punk-*

punkter, säger han, af hela *Celtiska Mythologin* finnas upptagne i första delen af Eddan, uti Santal emellan Gylfe och Asarne, och churu den andra delen är tre fjerdedelar korrtare, vore det dock, att missbruka Låsarens tålmod, om den här skulle intagas. Man finner här väl Jättar och Gudar, som tävla; Loke, som bedrager dem; Thor, som antager sig deras sak. Men för öfrigt ser man der Fabler förekomma, som icke havva någon gewenskap med Mythologin; Fabler blandade med sådana Strofer utur Historien, som icke gifva några betydande viktiga underrättelser, eller, som kunna behaga genom inventionen. Man finner åfven i åtskilliga Dæmefagor, förvändte Historier om Rolf Krake, Konung Adil, Holge-Hogne, om Reigin, Sigurd Sven, Brynhilda, Gudruna, Svanhilda med flera; så att man med skål lärer kunna säga, det denne delen af Eddan, om den bör få det namnet, är af litet eller intet värde, emot vår Gylfiske Edda, den man bör anse såsom ett dyrbart, pålitligt Utdrag af Voluspa, Havamal &c., eller den uråldrigaste Eddan.

Då jag nu i denna min Afhandling, vid den anställda jemnforelsen, emellan Ossians Sånger och de gamle Skandinaviske Poësier funnit hos de förra en synbar öfverlägsenhet, och således efter min öfvertygelse, trott mig böra tilldömina dem företrädet; så är det deremot med stor tillfridsställelse, som jag ser mig kunna tillegna mitt Fädernesland, framför det öfriga af Skandinavien, icke allenast de vackraste, båst sammanhängande, och Ossians Sånger närmast liknande Poëmer, utan ock i våra uråldriga Poësier, i synnerhet Ed-dorne,

dorne, äldre Skalde-stycken, än hela Europa kan uppvisa, efter det Latinet icke mera blef någon Nations egentliga Språk eller Mordersmål.

Jag skall för att styrka detta, icke taga min tillflygt hvarken till vår ryktbara Rudbeck eller Góransfon, utan i korrhet citera något af andra de måst odlade vittrafste Europeiska Nationers egna Auktorer.

Sedan den ryktbare Italienske Auktorn *Muratori* berättat, huru Latinet råkade i förfall, nemligen, genom Romerska Rikets öfverfvämmande af Barbariska Nationer, såsom: *Göther*, *Hunner*, *Eruler*, *Greker*, *Longobarder*, *Franker*, *Germaner* &c. af hvilkas Språk Italienska Folket, *il volgo*, efter hand antog många ord, hvarunder det ock förändrade sina egna, eller de Latinska, genom förkorrtande förlångande och ombytande af deras åndelser &c., så säger han: *Se ne formo un nuovo Lingaggio che volgare si appellava, perché usato dal volgo d'Italia. Så tillskapades en ny Jargon, som kallades volgare, emedan Folket i Italien i allmänhet nyttjade den*, då likväl de Lärde ånnu skrefvo på Latin Vers, Böcker &c. Men dessa Språk började efter hand att få långt skilja sig ifrån hvarandra, *che difficilmente dal rozzo popolo s'intendeva o punto non s'intendeva il Latino*, att Latinet svårlijgen kunde förstås, eller rättare, icke förstods af den rå pöbeln, och då började någre att bruka *L'Idioma Volgare*, åfven i Skrift. *I primi fossero i Poëti, che si rivolsero al Volgare e con esso diederfi a Poëtare. Poëterne voro de förste, som egentligen lade sig på Lingua Volgare, under det*

det de började poetisera på denne idioma. Ibland de färskilda Italienska Nationerna voro åter Sicilianerne de förste, *che usassero in tal maniera la lingua Italiana*, men desse öfverträffades snart af Toskanske och Bolognesiske Poëter. Denne Revolution hände dock ej förrän ungefär ligen i 12:te Seklet, så att i det Italienska Språket visst icke finnes något Skalde-stycke, icke en gång någon Afhandling i Prosa, som i ålder kan komma upp emot den gamla Edan, och våra åldsta Poësier.

Samma sak är det ungefär ligen med Franskan ; Latinet började der något förr att komma utur bruk, än i Italien. I Norrmadiet bibehölls det dock längst; men den så kallade *Langue Romane eller Romance*, *resultat grosier*, säger Auktorn till *Tableau historique des gens de Lettres, de la corruption des Langues Latine, Grecque & Tudesque qu'on parloit depuis longtems, mais qu'on n'ecrivit point encore, devint enfin la langue des arts & des Sciences. La Poësie fut la première à l'adopter.* *Les Troubadours, ces Successeurs des Anciens Bardes qui n'en différoient peut être essentiellement qu'en ce qu'ils substituerent un nouvel Idiome à celui de leurs Peres, la mirent sur tout en faveur ; & la langue Romane dut sa première vogue aux chansons des Troubadours Provençaux.* Den famme Auktorn fortfar : *Rien ne donna plus de relief à la Langue Romance, que les Poétiques fictions qui prirent le nom de ce nouvel Idiome.*

Romancerne om Guillaume au Court-nez, om Roland, om Amadis de Gaule, med flera af 11:te Seklet, voro i stort rop; men, säger Abbé

Abbé de Long-Champs, ils n'existent plus tels qu'ils étoient dans leur Origine, & l'on ne saurroit les apprécier à leur juste valeur; när så är med dessa, och när man dessutom vet, att alldeles intet kan uppvisas af någon gammal Gallisk-Celtisk-Bard-Poësi, såsom ock Long-Champ säger; il ne nous est rien resté des Poësies des Bardes; så följer att Frankrike icke kan täfla med oss om de äldsta Poësier.

Hvad åndteligen Tyskland angår, så skall jag för korrhetens skull endast citera Auktorn till *Caractere Teutscher Dichter und Prosaisten*, tryckt i Berlin 1781.

Die Geistes Wercke, säger han, unsrer biedern Väter sind dahin und auf ewig verlören; nur aus den wenigen Ueberbleibsele der Runische Poëste und aus den in England bekant gemachten Schottischen Gesängen kan man auf den Geist unsrer Barden schlieszen. När nu Oden, en Hufvud-Aktör i Ed-dorna, ofta omtalas i Ossians Sånger, så lärer hvad anfördt är, göra tillfyllest, för att styrka Sveriges ågande rått till de aldraåldsta Europeiska Poësier, hvaremot vi icke lära kunna undgå, att lemná Dannmark och åfven Norje företräde i Historien på Prosa; Ty som det anmärkes i *Talet om Historiens Öden hos oss*, ågde vi, då de nämde Riken kunde uppvisa en *Saxo och Sturleson, inge andre Historiske Författare, än Prester och Munkar, de der hade åfven så litet Snille, som de lågo nedslänkte i en djup okunnighet.*

Jag flutar och vidgår gerna, att detta vidsträckta Åmne förtjent komma under en skickligare hand, än min; men af Kongl. Akade-

Åkademiens ynnest och välvilja för mig, hoppas jag öfverseende om häruti skulle finnas något felaktigt eller mindre fullständigt. Kongl. Åkademiens gynnande bifall vore för mig en uppmuntran, att till åfventyrs vid andra tillfällen fortsätta Svenska Poësins Historia. Om ock ett lyckligare Snille kunde gifva åt desfa undersökningar ett mer intagande behag, få torde olika tankars framstållande i Litteraturen, ej blifva ogagneligt, emedan det ger anledning till en närmare granskning.

Sekreterarens Svar.

MIN HERRE!

Långe har detta Samfund tillika med Allmånen egnat Eder sin akning; långe önskat att närmare njuta frukten af Edra infister i Vitterheten och Håfderna. Den tillfridsställelse det i dag röner att se Eder förtjenst sig tillhörig, är fann, ren och liflig.

Alla Folkflag hafva varit kånslofulla för Sångens behag. Den har i lugnet varit deras angenämaste tidsfördrif och i Striden ofta gifvit dem mod och styrka. Ibland Qvåden i Barbariets tidehvarf utmärka sig de Svenske och Norrske Barders fördelaktigt. Man finner i dem ofta vackra tankar, uttryckta i en okonstlad, korrt och finnrik stil. Men hvilken skillnad imellan dem och de gamla Skottiska! Ossians Sånger, ståmplade af tankans ådelhet och höghet, af en eldrik bildnings-kraft och en högtidlig alfvarsamhet, hafva tillvunnit sig ett allmånt bifall. Ni, Min Herre, har gått ånnu längre, Ni har fökt bevisa dem kunna vara ämnen för Håfdateknarens uppårksamhet. Om några tvivelsmål härvid åga rum, blifver dock Eder möda alltid berömvård.

Lefver-

—
Lefvernes Beskrifning
Öfver
Aflidne Profesforen
JOHAN HENRIC LIDÉN,
Författad och uppläst för Kongl. Vitterhets, Historie
och Antiquitets Akademien den 27 Febr. 1795.
Af
ANDERS WILDE,
Kansli-Råd.

Herr Johan Henric Lidén föddes i Linköping d. 6 Jan. 1741. Fadren var Lektoren och Prosten Mart. Lidén, född af ringa Föräldrar, ty hans Fader var Frälse-fogde, men denes Fader en fattig Fiskare, och Modrens välmåga obetydlig. Hvad i förmögenheten fannades, årsattes ned outtröttelig flit och arbetsamhet vid Skolor, Gymnasier och Akademier, hvarigenom Prosten Lidén bragte sig upp steg från steg till det heders-ställe han vid sin död innehade. Han var tvåne gånger gift, först med Elisabeth Rydelia, Brorsdotter af den bekante Biskopen i Lund, sedan med Hedvig Sophia Exing, Kyrkoherde Dotter. Från den förra härstammar Profesor Lidén.

Fadren var allmånt kånd för grundelig lärdom, för dygdig och exemplarisk lefnad, för alsvarsam och oafslåtlig drift i synnerhet i an-

i anseende till Skol-Verkets befrämjande. Módrarne fullgjorde med laggrannhet de icke mindre vigtiga, men mindre i ögonen fallande pligter, som deras kall tillhörde. Att vara Maka, att vara Mor för sina Barn, Mor för sitt hus, medför förbindelser, hvilkas dyrbarhet i Samhället gör deras uppfyllande aktningsvärdt, ehuru inskränkt den krets må vara, hvareft det kånnes. En kårlek för Vetenkaper, ett nit med ospard kostnad för deras befrämjande, som är ovanligt och snart sagdt ej synes kunna förmudas hos ett Kón, hvilket genom uppfosten och lefnads-fått fällan har tillfälle att låra kånna deras värde eller behaglighet, utmärkte för öfritt Lidéns Styf-moder och hedrar ånnu hennes minne.

Under så beskaffade Föräldrars handledning kunde Lidén ej annat, än anföras till de i första början nödigaste kunskaperna, och derjemte till det nit för Vetenkaper, som han federméra vid mognare ålder öfverflödigt ådaga lagt. Han förlorade sin egen Moder vid 15 års ålder. Men Styf-modren erfatte till fullo denna förlust och beviste honom all upptåkelig ömhet. Lidén deremot betalade henne med alla prof af en läranktighet och ådla tankefått, som kunde våntas af en fådan Yngling. Här växte nu uti Föräldrarnes hus en ung planta, som redan började drifva blommor, hvilka gäfvo förhoppning om mogna växter åt deras Stam. En ljuf förhoppning för Föräldrar, som dervid fåstade sin Sons framtida lycka och sin egen glädje.

Nödvändigheten af Fadrens många och trågna Åmbetes göromål tvingade honom att antaga främmande Lårmåstare till sin Sons undervisning. Uti sin egenhändiga Lefvernes-Beskrifning beklagar sig Lidén öfver dessa Lårmåstares hårdhet. Man bör icke tvifla det ju denna förebråelse åger grund, då den af en mogen Man framföres, vid den ålder, då han ej kan vara partisk för sin egen barn-dom, och då upplysning och erfarenhet böra föra honom sjelf till finnes de ursäkter mot en någon gång förkastad stränghet, som finnas i Lårares ofta på prof ställda tålmod och i de unge lärandes ysterhet, håglöshet eller olydnad. Vi få derigenom en anledning att lyckönska os till ett mera hyfsadt tidehvarf, då Låro-methoden i allmänhet blifvit mildare, och då den grundfatsen både vanligare kännes och utöfvas, att man bör inplanta hos Ynglingen kärlek till de Veten-skaper, i hvilka han behöfver undervisning, om man annars skall vänta att han sjelf skall fullkomna den byggnad, hvartill i spådare åren blott grunden kan läggas af andras händer.

En fråga af vigt hade både i gamla och nya tider varit öfvervägd, antingen den enskilda eller allmänna uppfosten är nyttigare? En Lårares odelade tid att vaka öfver den anförtrodda Ynglingens lefnad och undervisning, tyckes tala för den förra: Tåflan, manliga och famhålleliga Seders tilldanande, genom sammanlefnad med flera Ynglingar, för den senare. I Lidéns Lefvernes - Beskrifning behöf-

behöfver denna fråga icke afgöras, ty han nyttjade båda desfa undervisnings-fått. Sedan han, som sagdt är, någon tid haft enskilda Låromåstare, flyttades han till offentlig undervisning vid Gymnasium uti Linköping. Ånskört här handledd ibland flere, af sin egen Fader, som gärna velat att han med tiden skulle tråda uti Prästa-Åmbetet, var dock Lidén ånnu icke nögd. Det måsta af hvad honom lärdes och förelästes, antag han för idel grål. Det är förlåtligt, om ett eldigt Snille föga finner sin räkning vid den kårfhet, hvarmed en del filosofiska Vetenskaper föreslållas, då de kunskaper, som innehålla grund-begrepen till alla andra samt till de förnufts-slut, vi böre falla, blott bestå i toma ord, onyttiga distinktioner. Detta missbruk har länge gjort den Theoretiska Filosofins försall, och åfven till våga bragt den obilliga fördom att den är lika orimlig med föreslållnings-fåttet. Att likväl Lidén hade både hufvud och uppmärksamhet nog, att kunna sölja abstrakta slut-ledningar, bevises tilräckligen af hans böjelse för Euclides, den enda bok han med nöje läste. Emedan Lidén var begåfvad med ett lyckligt minne, och hade mycken hog för Språk, använde han sin måsta slit på de lärda och de måst gångse Europeiska Språkens lärande. Imellertid lärer Lidén hafva här funnit, att ockfå den offentliga undervisningen kan hafva sina olägenheter.

Vid 17 års ålder besökte Lidén Upsala Akademi. Nu kommen till mognare ålder,

och anförtrodd i de skickligaste Lärares händer, kunde han ej annat, än göra stora framsteg. Han fick en outsläcklig lust att läsa och lära både nätter och dagar. Ibland hans Läromåflare var den förnämsta, för detta Herr Kansli-Rådet Ihre, som för Lidéns qwickhet fattade ett så ogegent tycke för honom, att han antog honom till sin Hand-Sekreterare. Under ett så nära inseende af en så förtjent Man kunde Lidén ej annat än vinna. Hans äfrige Läromåflare voro hans egen Half-broder, numera Dom-Prosten i Linköping Herr Doktor Älf, en man kånd för mycken skicklighet i den vackra Litteraturen, och som visserligen icke vårdslöfat Lidén; Herr Profesören Mallet; Herr Lektoren Zegollström, Herr Lagmannen Apelblad, Herr Lagmannen af Sotberg, Herr Profesören Aurivillius, alle Män, som nöjaktigt anförde Lidén uti Vitterheten och de vackra Vetenskaperna. Lidén försuimmade icke något af de stycken, som skulle pryda hans Snille. Men ånskötnt han som en vettgirig ungdom med flit bivistade alla sådana föreläsningar, blef dock Lärdoms-Historien hans egentliga ögnanårke, och vid alla andra undervisningar, lemnade han den alldrig ur figte.

Den gamle Lidén låt icke Sonen sakna det minsta af hvad han till dess Akademiska Iefnad kunde behöfva, icke heller hvad till Vetenskapers inhemitande nödvändigt tarfades, så att ock den unge Lidén nu redan genom biträde af Magister Alnander och Fadrens frikostighet ågde en vacker Boksamling af de nödvänd-

nödvändigaste och båsta Auktorer. Men den gamle Lidén var så intagen af den tanken, att man båst kunde sjelf lära under det man undervisar andra, att han oumgångligt fordrade, det Sonen skulle antaga främmande Måns barn till undervisning. I sölje häraf nödsakades den unge Lidén, att blifva Informator för en hederlig Mans Son på Jockis Herregård i Tavastland. Vår Lidén för dock icke illa härvid. Den enslighet han här njöt, gaf honom anledning att med få mycket flerre flit vårda sina Studier, ej allenaft enskilt för sig sjelf, hvarvid han nyttjade sin medförla Bokfamling, utan ock sedan ett år vid Åbo Akademi, hvilken derföre fått längre fram röna hans erkånsla. Han fick ockfå nu tillfälle att anställa en resa genom Finland till Ryska gränsen, alltid behaglig och upplysande för en lårgirig Ungdom.

Lidén drögde icke länge hår. Han kom snart tillbaka till sitt kåra Upsala. Där antog han Magister graden, blef Magister Docens uti sin målt ålskade Vetenskap Lårdoms-Historien, och snart efter Amanuensis vid Biblioteket i Upsala, där han författat en god del af den nya Katalogen öfver denna vidfläckta Bokfamling. Hans vistande härstådes gaf honom tillfälle att blifva vidare kånd för sin qwickhet och sitt Snille. Vår då varande Höga Öfverhet besökte Upsala Akademi, och befallte att tvåne Disputations-Akter skulle anställas, hvartill Öfverheten sjelf uppgaf ämnen. Lidén blef tillfagd att härvid blifva den första Opponens, och ånskönit mindre

gårna, åtog han sig likväl, och utförde det honom uppdragna vårf med sådan skicklighet och qwickhet, att han århöll de måst smickrande loford, ej allenast af sjelfva Öfverheten, utan ock af sina närmaste Förmän vid Akademien. Denna händelse lade grund till den Nåd, som Konung GUSTAF III. låtit honom vederfasas, först som Kron-Prins och Akademi Kansler, sedan som Konung.

Den eldiga Lidén kunde ej länge vara stilla. En brinnande hog att utvidga sina kunskaper, och att se sig omkring i Verlden, föranlät honom att företaga en resa till utländska Orter. Hans Fader bidrog gärna dertill, och huru Sonen användt till sin egen och sitt Fåderneslands nytta sitt vistande i Dannemark, uti större delen af Tyska Riket, uti Holland, England och Frankrike, vittnar hans efterlemnade egenhändiga Dagbok öfver desfa resor, bestående af flera Band. Han hade förefatt sig att jámväl besöka Italien, men Fadrens infallande död och nödvändigheten af Sonens närvaro här hemma, gjorde att han måste inställa sina resor och komma tillbaka till Fåderneslandet.

Korrt efter hemkomsten utnämndes han till Historiaruin Adjunkt vid Akademien i Lund, och att vikariera för då ännu lefvande Kansli-Rådet Lagerbring, som sysfelsatt med sin Svenska Historias utarbetande, och koinmen till hög ålder, ej förmådde sjelf förestå det trågnare och mōdosammare göromålen vid Professionen. Men Upsala Akademi ville icke slappa Lidén, och medan de båda Akademierna

demierna täflade om att ega honom, afgjorde Förfynden hans öde på annat sätt. Vid ungefär 30 års ålder fick Lidén vidkånnas en få svår och smärtefull gickt-plåga, att han, oaktadt nyttjandet af Loka Källa, varma Baden i Aken, åtskilliga Bruns-drickningar och flera andra Låkemedel, sedemera måst ständigt hållas vid fängen, affäga sig alla befordringar och lida plågor, hvarmed ingen utom ett fullkomligt Christeligt tålmod och undergifvenhet i Guds vilja kan uthårdta. Dock faknade icke Lidén, jámväl på sjuk-fängen, Konung GUSTAF III:s Nådiga åtanka, och flere fornåme Personers vånliga besök och tröstande uppmuntran.

Lidén har i alla sina dagar varit arbetsam. Det földe med hans temperament och kropps beskaffenhet, att han ej kunde vara fåfäng. På sjelfva sjuk-fängen arbetade han, fastän han ej kunde bruка egna, utan måste låna andras händer, och muntligen fåga för dem, hvad de skulle fatta i pennan. Ett muntert och verksamt Snille kan aldrig åtlåta, att lämna bevis derpå. I sina yngre år, då han ännu vistades vid Kongl. Akademien i Upsala, gaf han ut och förfvarade en Disputation de favore Domus Mediceæ in immigrantes ab Oriente ad Occidentem literatos & literas. Derpå följde snart en annan mer betydlig, som bestod af 4 delar, och innehöll Lårdomis-Historien öfver Sveriges Poëter. Lidén har i sina berättelser och omdömen om dem yttrat goda och väl samlade kunskaper. Man torde väl icke alltid finna sig vid de Satiriska infall, med hvilka han kryddat detta

detta arbete; men dessa böra af en mild uttydare tillräknas den ålder, då Snillet åfskar att leka, och den mer än vanliga eld, hvaraf hans var upplifvadt, I senare åren har han utgivit Anmärkningar öfver Animaliska magnetismen och Svedenborgianismen samt ytterligare från Sällskapet pro Senfu communi rörande Animaliske Magnetismen och Svedenborgianismen. Desse åmnens hafva få liten gemenskap med Akademiens yrken, att jag ej kan vidare utlåta mig derom, utan gärna låter bero vid de omdömen, som allmänheten redan derom fällt. De voro dock säkert af den beskaffenhet, att Lidéns qwickhet och benägenhet för skämt ej annat kunde än finna tillräckligt utrymme. Nårmare angår mig och Akademien Utkastet till en Historia om Linköpings Bibliotek; men som detta arbete icke särskillt utgivits, utan blifvit inryckt och inblandadt i en vidlyftigare Samling, så underläter ock jag deröfver fälla något omdöme. Så mycket är visst, att Lidén var här stadd i sitt rätta fält, och man kan föreställa sig, att han med noggrannhet fullgjort hvad hans kåraste och af honom måst idkade Vetenskap åfskade af honom. Detta är icke den enda smärre Skrift af Lidéns hand, som infslutit i större Samlingar; åfskillige hafva blifvit dermed riktade. För att lära känna Lidéns lynne i hans yngre år, hans benägenhet för Satir och skämt, behöfves ej mer, än att läsa hans Recension öfver Delsboa illustrata, införd uti en nog bekant Månads-skrift. Genom Lidéns hjelptjänna

samma, och då det angeck Vetenskapernes befrämjande, icke njugga hand, hafva i dags-ljuset utkommit Rydelii Opuscula Latina collecta; Catalogus Disputationum habitarum in Academiis & Gymnasiis Sveciae &c. &c. Handlingar rörande Riksdagen år 1682. Repertorium Benzelianum, som egentligen angår de af framlidne Årke-Biskop Eric Benzelius till Linköpings Gymnasium skänkte Hand-skrifter, och en ganska intresfånt Bref-växling emellan tvåne Bröder, den nämde Eric Benzelius och Gustaf Benzelstjerna, båda kände för vidsträckt Lårdom. Det är väl fannt, att Lidén, någre tilläggningar i Företal och Annmärkningar undantagne, icke sjelf tillgjort stort mera, än att han burit hjälpsamma händer till deras framkomst i dags-ljuset, och oaktadt sin smärtefulla sjukdom lagt oförtruten hand, samt icke spart någon kostnad vid deras utgifvande genom trycket. Dock det allena bör lända honom till förtjenst. Ofta förtjenar en Utgifvare af andras arbeten även få mycket, och sundom mera loford, än sjelfva Författaren, som sjelf utgifver sina Skrifter. Huru månge hafva icke hedrat sig dermed, att de hulpit åldre Auktorers arbeten i dags-ljuset håldre än att pryda ett Titelblad med sina egna namn, hvilket dock en Utgifvare icke heller kan förvägras. Lidén förtjenar vår tacksamhet, han har gjort oss bekant med våre egne lärde Författare i åldre tider och i hvarjehanda Vetenskaper, hvilka utom hans tillhjelp ännu torde varit undan-gömde, och till åfventyrs genom tidens långd alldeltes

alldelers förfvunnit. Det öker Lidéns beröm, att han härunder icke haft någon egennyttta till ögnamärke. Tvårtom har han skänkt till allmänna Verk, såsom Akademiska Biblioteket i Upsala, en del af dessa kostfamma Förlag, för att användas till den därvarande talrika Bokfamiljens förökande. Då jag nu nämndt de fleste arbeten, som Lidén af nit för Vetenskaper utgivit i dags-ljuset, bör jag icke heller utefluta framtidne Kommerse-Rådet Krügers Svar på den af Kongl. Svenska Vetenskaps Akademien föresatte Frågan, om Svenska Folket är i af- eller tilltagande i anseende till Sederna. Profesfor Lidén låt utgiva genom trycket detta Tal i Upsala år 1782, och bevisle derigenom sitt nit, att oafbrutit och i stora åmmen bidraga till sine landsmåns upplysning.

Hans lärda förtjänster kunde icke blifva okände och obelönre. Lidén föktes och hylades af flera lärda Samhällen. Han utnämndes till Ledamot af Sällskapet Utile Dulci, af Societeten pro Fide & Christianismo, af Uppfostrings Sällskapet, af Vetenskaps och Vitterbets Samhället i Götheborg, af denna vår Akademi. Under sitt vistande uteom Riket, hade han redan blifvit antagen till Korrespondent vid Vetenskaps Societeten i Göttingen. Han hade till åfventyrs också kunnat blifva införlisvad med härvarande Kongl. Svenska Vetenskaps Akademien, få framt han icke sjelf undanbedt sig detfamma, ånskönt han vid famna tillfälle visade sin frikostighet emot Akademien.

Vi bōre icke, då vi med undvikande af allt smicker, refe Åre-minnet öfver den aflidne Lidén, underlåta att närmare nämna hans frikostighet till Vetenskapers och upplysningens befrämjande. Till Bibliotekerne i Upsala, Lund och Åbo, samt Gymnasii Biblioteket i Linköping har han förårt ej alle-naft sin talrika Bokfämlig, utan ock en betydande summa till nya Böckers inköpande. Hans Stjuf-noder, ledd af lika drift till Vetenskapers befrämjande, har på Stjuf-Sonens tillstyrkande ökt denna summa med en icke mindre betydlig till årlig lön för en Amanuensis vid Biblioteket i Upsala och till underhåll för trenne Stipendiater därstådes. Vår Akademi bōr och lärer icke förgåta den gāfva af 1000 R:dlr, hvarmed han ihogkommit os, då sjuklighet förnekade honom, att efter önskan aflämna till Akademien sitt Intrådes-Tal, och att bivista dess Sammankomster, vid hvilka Akademien långt förut nödgats gifva allt hopp förloradt om åtnjutande af den fāgnaden att se honom närvarande. Ehuru frikostig Lidén var, önskade han dock icke, att det skulle blifva bekant bland Allmāheten. Den gāfva han gjort vår Akademii var förknippad med uttryckligt förbud, att den icke i hans liftid skulle komma till Allmāhetens kännedom. Detta förbud är orsaken dertill, att gāfvan icke förr än nu kunnat lämnas till Allmāhetens kunskap, och att Akademien måst innefluta sin tackfamhet innom ett enskilldt hand-bref till den

den nu afdidne Gifvaren a). Dyligt torde hafva håndt med Kongl. Svenska Vetenskaps Akademien, hvaråft han, utan affeende på sin frikostighet, hvarken ville vara Ledamot eller blifva vidare kånd i Allmånheten. Årkänne Allmånheten en så oegennyttig Vålgörrare, och bibehålle hans minne. Biblioteket i Åbo och Fattig Kasfan i Linköping, hafva icke faknat hans frikostighet. En man som gjort sådant bruk af sina Egodelar, förtjenar visserligen Efterverldens tacksamhet. Dock hafva icke alla med lika tyflåtenhet emottagit hans rikligt utdelta håfvor. Östgöta Nationen i Upsala låt till tacksamhet för det den famna skänkte rika Bokförrådet, slå öfver honom en Minnes - penning. Nödvändigheten

a) Brefvet var så lydande: Genom Herr Kansli-Rådet von Rosenstein, har Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien erhållit Herr Profesorens skrifvelse af den 24 næstl. Jan. jämte defs Gåfva af 1000 R:dlr Sp. uti en Riksgålds Kontorets Sedel.

Akademien, hvilken vid sitt upplivande för 5 år sedan, såsom ett vedermåle af sin Beskyddares Nåd, erkände det val Hans Maj:t gjorde af Herr Profesorens person, till förstärkning af Dels Ledamöters antal, har sedermera under den faknad ett oblidt öde tillskyndat henne af Herr Profesorens upplysta biträde, alldrig underlätit att med högaktning och tillgifvenhet ihogkomma en Medlem, som genom fina vittra förtjenster både iunom och utom Fäderneslandet gjort sig så fördelaktigt kånd.

Men då Herr Profesoren genom en åfven så ådelmodig som betydande föråring ådagalagt ett fällsynt prof af nit för denna Akademiens bestånd och förkofran, ökar erkänslan billigt de tänkesätt

heten af Konungens Stadfästelse på denne af Lidén träffade Inrättning, hade redan gjort densamma få känd i Allmänheten, att Lidén icke mera kunde förmå sina Landsmän att afflå ifrån deras fattade beslut att derföre ofentligen betyga honom sin erkånsla.

Med

Akademien med fulla skål Herr Profesoren redan egnat.

Akademien önskade att kunna uttrycka sin tacksamhet med den liflighet hon den känner. Men då sådant fällan genom ord kan åstadkommas, tror hon sig kraftigare måla den genom ett ögnakast på framtiden, på de upplysningar för Medborgare, på de uppmuntringar för Snillet, på den täflan uti nyttiga och prydliga Kunskaper, hvilka skola befrämjas genom Herr Profesorens frikostighet. De förnämsta Svenska Låro såten hafva redan rönt den; Akademiens Häfder skola äfven frärvra defs äminnelse och tillägga en rättvis Esterverd ett nytt skål att mångfalldigt nämna Herr Profesoren ibland Vetenskapernes Befordrare.

Akademien, som i allt annat afseende är skyldig att följa Herr Profesorens förordnande vid denna defs Gåfva, kan aldrig förmås att samtycka till det villkor, att betaga sig Herr Profesorens namn ibland sina Ledamöter förrän Tiden en gång tillskyndar Henne denna alltid smärtande förlust. Akademien smickrar sig att Herr Profesoren astår från en önskan som hos henne skulle våcka den ömaste oro. Hon utbeder sig deremot att årligen få meddela Herr Profesoren kunskap, på hvad fått få det skänkta Kapitalet, som Råntan derföre blifvit till Akademiens bästa använde; och jämte tillönskan af den fortfarande finnes-förnöjelse, hvilken under en saken hålsa redan få länge utgjort Herr Profesorens fällhet, framhärdar Hon &c. Stockholm den 15 Febr. 1791.

Med mycken liflighet i kånslan, mycken munterhet i lynnret, var Lidén i sin Ungdom benågen för ett glättigt skämt. Om deis udd någon gång särade, var sådant snarare oförsigtighetens än uppfårets fel. Med tilltagande år och mognare eftertanke råttade han sig, och hans qwickhet blef oskyldigare. Den lyfte då i en fördelagtigare dag genom sin förering med nyttiga och behagliga kunskaper, hvarigenom hans ungånge blef ålskansvårdt och söktes åfven på sjuk-sängen af de förnämsta Personer i Riket. Det var där, det var på en mångårig plågo-bådd som Lidén var förundransvård. Hans glada anblick, hans muntra tal skingrade vid första annalkandet den bedröfvelse de befökande sjelfve kände af ett det billigaste medlidande. Glädjen log ifrån hans vissnade anlete — och man skildes alldrig vid honom utan att finna skål till tacksamhet emot Förfynden, som då den skickar olyckor, hvilka åro föremålet för våra fruktan, tillika förmår gifva styrka att båra dem.

Konung **GUSTAF III.**, ågde för Lidén och visade honom mycken Nåd. Såsom Kron-Prins och Upfåla Åkademis Kansler, ville denne Herre icke mista honom ifrån samma Hög-Skola. Lidén hade fäkert därstådes åtnjutit anständig befordran, om ej sjukdomen gjort honom till all tjenstgöring oförmögen. Men detta bedröfliga hinder uteslöt honom icke ifrån Konungens åtanke, hvaraf han hugnades med Profesfors Fullmagt. Den åran att förvaras i sin Monarks Minne hugnade honom

honom vid flera tillfällen, och den trösten, då han med kånskan af sitt lif, liksom fann sig fnård i dödens armar, att få skåda Sveriges hopp, Sveriges nya **GUSTAF ADOLF**, som vid resan genom Norrköping beförte honom, kan förliknas med Simeons glädje, då han önskade att få fara i frid.

Religionen, hvars grundsatser han tidigt omfattat, utgjorde hans styrka. Den tröstande öfvertygelsen om en Försyn, som gifver hvad nyttigt är och förer åfven det, som synes os ondt, till ett godt åndamål, svigtade icke under hans mång-åriga lidande, framlyste i hans samtal, och lade grund till de Christliga dygder han efter förmågan utöfvade. Hans hjerta för Konung och Fådernesland var varmt och nitiskt; Hans vänskap uppriktig och pålitlig; Hans människjo-kärlek intygad af vålgörandet; och då det är en sanning, att mänskligheten är ofskiljaktig ifrån fel, blifver det lika säkert, att Lidéns vida öfvervågdes af hans goda egenskaper.

Lidén befriades ifrån sina långvariga besvår och skilldes ifrån verlden den 23 April 1793, sedan han lefvat föga mer än 50 år, och i mer än 12 år funnit en beständig öfning för sitt tålmod och sin faktmodighet. Döden kunde snarare vara ett mål för hans längtan än fruktan; och Lidéns sista författningar, samt bland andra den om hans förestående begravning vittnade om det lugn, hvarmed han afbildade sin förvandling. Om i den sist-nämnda anstalten visar sig någon mänsklig svaghet, någon öfverdriven bekymmersamhet

om obetydliga föremål, bör undseende för-låta dessa brister åt en med lifvets krafter flyende finnes-styrka, och åt en oskyldig af-sigt, som reste sig mot fördomar.

Vare imellertid Lidéns Minne hos oss beständigt! Vare vår erkånsla för hans välvilja oförgåtlig! Snille och flit begynte hans namnkunnighet; Gudsfruktan och undergivnenhet under den Högstes hand gjorde honom till ett efterdöme. Användandet af lyckans hafvor till goda och nyttiga åndamål fullkomnade hans åra.

Lefvernes Beskrifning Öfver

Stats-Sekreteraren, Landshöfdingen och Kommandör af Kongl. Nordstjärne-orden,

HERR ELIS SCHRÖDERHEIM,
En af de Aderton i Svenska Akademien;

Författad, och Upplåst

för Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets
Akademien, den 27 Febr. 1796

Af

G. ADLERBETH,

Kansli-Råd, Riddare af Kongl. Nordstjärne-orden,
En af de Aderton i Svenska Akademien.

Elis Schröderheim, Stats-Sekreterare, Lands-höfding och Kommendör af Kongl. Nordst. Orden, föddes i Stockholm den 26 Mars 1747, åldste Son af då varande Kongl. Håf-Prädi-kanten *Jöran Schröder* och dess Fru *Margaretha Elis* a). Fadren, lika vördnadsvård genom feder och lärdom, genom fällsynta gåvor och en oföränderlig dygd, var en prydnad för Svenska Kyrkan, både vid Håvet, där han blef Konungens Öfver-Håf-Prädikant, Bikt-fader och de Kongl. Barnens Handledare i Reli-

a) Dotter af Öfver-Direktören vid Stora Sjö-Tullen i Stockholm, Elis.

i Religionens fanningar: i Hufvudstaden, där han sedermera långe såsom defs förste Pastor bestridde Själavården i St. Nicolai Församling, och i det ånnu vidsträcktare andliga kall, hvilket honom flutligen anförtroddes, såsom Biskop öfver Carlstads Stift, hvaruti en vär-dig Son följer hans fotspår. Biskopen Dok-tor *Schröder* lefver ånnu, icke allenaft i de vånners minne, den förgångligheten till våra dagar skonat, hvilkas uppbyggelse han be-främjade, hvilkas dygd han stödde, utan ock i hela Församlingens välsignelser, såsom en af defs lyckligaste Lärare. Hans förtjenster lef-va ock i den adliga världighet, hvartill hans barn b) upphöjdes, då tidens sed och den blygsamma förfakelse, som tillhörde både hans Stånd och hans lynne, hindrade honom, lika med flera hans andliga Medbröder, att sjelf för sig njuta detta vedermåle af Öfverhetens Nåd.

Schröderheims barndom utvisade redan gni-stor af den eld. som med tiden hos honom skulle blifva fälysande. Ehuru han njöt en for-gållig uppfostran, kan man dock säga, att hans Snille utvecklade sig, mindre genom defs ver-kan, än genom sin egen kraft. Det kände föga de band, som åtfölja den vanliga un-dervisningen. De behöfdes icke eller för hans fällsynta lätthet att fatta och minnas. Böjd för nöjen, fick han lämna dem det må-
sta

b) Desse varo *Elis*, Stats-Sekreterare m. m. *Herman*, Biskop öfver Carlstads Stift; *Jöran*, Lagman och Åstesfor i Svea Haf Rätt; *Ulrika*, gift med Ordens-Biskopen Doktor *Fledin*.

sta af en ålder, som egentligen synes dem årnad. Men sjelfva hans barndoms-lekar, sjelfva hans ynglinge-års förflörelser, voro Snilletts. De röjde inbillnings-kraften i all dess liflighet, uppfinnings-gåfvan i all dess rikedom. Qwickheten var alltid deras stämpel.

Ester fullåndade Studier vid Upsala Akademii, och sedan han där med nöjaktiga prof bestyrkt sin kånnedom af Språk och Veten-skaper, inträdde han i Konungens Kansli och antogs till Extraordinär Kanslist vid Kammar-årenden. Hans befordringar till de första graderna voro icke skyndamma: Nio år förfloto innan han utnåmdes Kanslist, (1773). Ehuru han icke brast i de skylldigheter af honom åskades, var det likväl, under dessa år, icke åt arbetet, som hans dagar egentligen voro helgade. De förfloto merändels mellan muntra nöjen. Han fann dem i en vidsträckt famqvåms-lefnad, där hans glättighet, skiftad i tusende former, gjorde deras vällust som omgåfvo honom, där det lekande skämtet, det fina saltet gjorde hans väsende behagligt, och redan tilldelade honom ett rum, det ingen annan kunde uppfylla.

Biskopen Doktor *Schröders* uppvaktning vid Håfvet och dess Sons jámin-årighet med Konunga-Barnen, hade gifvit honom tillfälle, att äfven i barndomen blisva kånnad af Öfverheten. Hans egenskaper ökade desse anledningar. Det finnes en dragkraft imellan själar, icke mindre verksam än den de Naturkunnige bevisat åga rum imellan kroppar.

Grundad i lynnénas likhet, afskilljer och indelar den människjorne liksom i visfa flockar, efter deras naturs-gåfvor, bøjeler och Seder. GUSTAF III. var uppstigen på Sveriges Thron, och var det Första Snillet i sitt Land, åfven som den Förste Medborgaren. Han lärde närmare känna *Schröderheim*: Han fattade Nåd för honom: Han kunde snart icke vara honom förutan.

Då börjades *Schröderheims* arbets-tid. Då inträdde han på Ministerns och Håf-mannens hala bana; på den bana, där han skulle blifva ansedd och fökt, firad och afundad; där han skulle göra otacksamme och mifsnögde, under trågna åmbets-mödor och en ånnu trågnare vaksamhet öfver sig sjelf och sin ställning. Tvåne år nyttjades han af Konungen blott vid Protokollet i Kanimar-arenden (1773, 1774); men innan korrt fick han nästan hela vården af dem om händer. Konungens växande förtroende gjorde faledes hans ställning mer och mer både simickrande och ansvarig. *Schröderheims* låtthet och skicklighet att föredraga och utarbeta de mångfalldiga, de vigtiga, de laggranna saker, som tillhörde hans Åmbete, var ovanlig. Han hade endast därmedelst förtjånt få mycket större förundran, som hvarken lång erfarenhet eller trågen handläggning förvärfvat honom desfa egenskaper. Men man bör tillågga, att denne syslosatte Åmbetsman vid Håfvet utgjorde umgångets lif, och att han om aftonen med Snillet lekar muntrade den Konung han om morgonen tröttat med Åmbets-göromål. Han fann

fann därigenom en lätt och naturlig väg till Dels hjerta, och den fällsynta lycka, att icke allenaft af Honom röna den Nåd, hvarmed Regenter plåga anfe nyttige tjänare, utan ock, man vågar säga det, den vänskap, som månniskjor imellan vanligen blott är jemlikhetens lott.

Så mycken skicklighet på *Schröderheims* sida, så mycket välbehag på Konungens, visade sin verkan i hans befordringar. Inom 9 år Protokolls (1773) Expeditions- (1775) och Stats - Sekreterare (1782), hedrades han vid det sistnämnda steget, med det nådiga yttrande, att *Konungen* därtill fattat antledning, ej mindre af hans beprövade trohet och oförstötjka'e nit för *Hans Majestäts* och *Rikets* tjänst, än *utan* ej honom till *Hans Majestäts* höga nöje och välbehag vid flera tillfällen och på längre tid berönligen befridda förvaltningen af Stats-Sekreterare-Ämbetet, samt sådse ådegolegde skicklighet, drift och ärfjorenhet vid förekonuna åren dennes räksönma vård och jkösfel, hvarmedeist han således fullkomligen uppfyllit det nådiga förtroende, hvarmed *Hans Majestät* honom sedan hedrat och omfattat. Utom Dels ådagalade Komungen tid efter annan Sin för *Schröderheim* alltid oförändrade Nåd, då *Hans Majestät* utnämde honom först till Hårold vid Dels Orden, (1774), några år därefter (1780), till Ridd. af Nordsl. Ord. och Riks-Hårold, ett i Forn-tiden ej obekant Ämbete, som *Hans Majestät* då upplifvade; och åndtligen (1787) till Kom-mendör af Nordsljernerne- Orden.

Under detta sitt stigande på årans oeh lyckans trappa, ingick *Schröderheim* ägtenskap

med Fröken *Anna Charlotta von Stapelmothr.* en Dotter af Öfver-Direktören vid Stora Sjö-Tullen i Stockholm, *Christopher Lorens von Stapelmothr,* och dess Fru *Maria Lucretia af Dittmer,* (1776). Snillet, som aldrig öfvergaf *Schröderheim,* syntes åfven i samråd med kärleken hafva styrt detta hans val. Hans Fru, täflande med honom sjelf i qwickhet, artighet, famqvåms-vett och behagligheter, bidrog att göra hans hus till en Samlings-plats för de nöjen och den munterhet, utom hvilka sjelfva vällefnaden är en trög och ofullkomlig njutning. Denna förbindelse, i flera år egnad åt glädjen, afbröts genom Fru *Schröderheims* fränfälle (den 1 Januarii 1791).

Schröderheim var vid Konungens sida, antingen han visades i Hufvud-staden eller på Lust-slotten. Han var Hans Majestät följaktig till de fleste Rikets Lands-åndar. Ehvar han visade sig, ådrog han sig allmän uppmärksamhet. Den tillhörde mindre hans Åmbete, churu betydande det var, än hans person. Den lyckliga gåvan att intaga hvem han ville, gjorde hans närväro allestådes till en högtid. Sjelfva häns ovänner, ty tidens och hans egna omständigheter gafvo honom många sådana, glömde i hans fällskap allt annat än att han var ållskansvård.

En Gunstling utan afund, en Sats-Minister utan missnöje, åro fällsynta exempel, om de annars finnas. Anseende och betydighet ådraiga sig uppmärksamhet. Uppmärksamheten fäster sig hållst vid fel; och om agg eller enskildt affligt förblindar åskådarens ögon, våxa

våxa felen till oförlåtliga brott eller läster. Ofta fordras af en Minister mer än han förmår åstadkomma. Man sätter på hans räkning allt hvad ej händer efter önskan, tror honom ofta hafva gifvit råd, när han blott verkställt besällningar, hafva tillstyrkt hvad han ej förmått afflyra; men alldrahållst uttyder man misstag såsom ondt uppfat. Det är mig icke tillständigt, att göra tillämpning af dessa allmänna anmärkningar på *Schröderheims* förvaltning och de omdömen däröm blifvit fällda; men jag önskar att de kunde leda till mera faktmod och billighet i tänkesättet mot dem, som nyttjas vid Styrelsen i brydsamma och grannlaga tider. Måtte åtminstone hatet icke föreviga fel, när goda gärningar utan erkånsla öfverlämnas åt glömskan! Måtte människor aldrig hos andra människor, i hvad Stånd de åro, åska fullkomligheter! Den strängaste granskare är ofta den, som i den granskades ställe skulle förtjäna hårdare förebråeler.

Konungens förtroende uppdrog *Schröderheim* eftershand många förråtningar, som icke egentligen tillhörde hans Åmbete. Den sakkraflste urskillning, den finaste människjo-känedom, den rikaste fyndighet på utvågar, ledde honom merändels till målet, icke allenaft med framgång, utan ock med lätthet. En del af dessa egenskaper hade han tillfälle att ådagalägga i utöfningen af Sekreterarfyslan i Bonde-ståndet vid 1778 års Riksdag. Icke van at umgås med den Klass af Medborgare, hvilka han i deras öfverläggningar borde

borde upplysa och bitråda, förvärvade han sig dock ifrån första Sammankomsten deras utmärkta tillgifvenhet och förtroende, och hade derigenom den tillsfredsställelse, att hufvudsakligen bidraga till den lyckliga samdrågt både mellan Konung och Ständer, och mellan Ständerne inbördes, som gjorde denna Riksdag minnes-vård. Framdeles, så vid Riksdagar som vid flera tillfällen, företrädde *Schröderheim* på Konungens besällning Håf-Kanslers Åmbetet. De rum han tid efter annan intog såsom Ledamot af Spanmåls-Komnién och af General Tull-Direktionen, såsom Ordförande i Nummer-Lotteri Direktionen och såsom Vice-Landshöfding i Upsala Län, satte honom i tillstånd att litigt ådagalägga sitt nit i Fader-neslandets tjänst.

Till hans öfverlägsna skicklighet hörde en vältalighet, som lika lyckligen yttrade sig från hans läppar och från hans penna. Denne gäfva spridde under hans hand tillförne okända behag till sjelfva Kansli-stylen, och hölgde ofta de torraste åmnien med blomster. Men den lyfte ock på fällt, som henne egentligare tillhörde. Med förbigående af andra vedermålen därav, kan man få mycket fäkrare till bevis anföra *Schröderheims* Tal, då han i egenskap af Riks-Hårolö krosfade framledne Hans Excellences Herr Riks-Rådets och Riks-Marskalkens m. m. Grefve *Lievens* Vapen, vid defls högtidliga Serafimer-begravning i Riddarholms Kyrkan (1780), som Konungen Sjelf, vid Svenska Akademins Instiftelse, med Näldigt välbehag åberopade det, såsom anledning att

att gifva *Schröderheim* ett rum bland defs Ader-ton Ledamöter. Defs Handlingar förvara ock prof af hans pennå, som råttvisa detta val.

Flera lärda Samfund kallade *Schröderheim* till biträde. Veteuskaps-Akademien valde honom till Ledamot och tvåne gånger till Ordförande. Hans Tal, då han aftrådde från detta heders-rum (1787 och 1792 c), vittnade om hans insigter, och de, hvarmed han i den-na Akademi uppreste Åre-minnen åt tvåne Rikets högste Åmbetsmän, deras Fåderneslands och tidehvarfs ljus och prydnader d), ådagala-de ett Snille, vårdigt defs ämnen. En få lycklig tolk af sin erkånsla behöfde åven Akademien, då en ung Konung, en vis Regent, likasom till bekräftelse af förnyadt beskydd ifrån Svea Thron, hedrade henne med Sin närvoro (1792). *Schröderheims* Tal vid detta dyrbara tillfälle uppfyllte Akademins önskan på ett fått, som svårlijgen kunde öfverträffas.

Kongl. Vitterhets, Historie- och Antiqui-tets-Akademien var väl det sista Samfund, som tillegnade sig *Schröderheims* fällfynta gäfvor; men han likväl att af dem skörda de fruk-ter hon önskat. Inom årets förlopp, då han blef intagen till defs Heders-Ledamot (1791), tillföll honom den lott att vara defs Ordfö-rande; och vi påminne os med erkånsla, det han nog hushållade med sin tid, för att utan

- c) Om den upplysning Sveriges gamla lagar lämna om våre Föräders fader och Iefnadssätt; och om Sveriges fordna uppodling och folkmångd.
- d) Deras Excellenser Herrar R. R. m. m. Grefve Creutz och Grefve Höpken.

utan förfsummelse af viktigare góromål, skånska os många flunder, dem hvilan tyckes haft mera rått att af honom kråfva. Det Tal, hvarmed han firade vår vanliga årsfest och åminnelsen af vår första höga Beskyddarinna *e*), innebar dels nya dels med mycket urval samlade historiska Upplysningar, där Författaren, efter sin vana, vetat skyla sitt arbete under behagens lätta och okonstlade drågt.

För en människja af mindre liflig verksamhet än *Schröderheim*, är det en gåta, huru hans Snille kunnat böja sig, hans tid varå tillräcklig för få många och skillda Vår. Hans morgon-flunder voro meråndels upptagna af skaror Sökande, som uppfyllde hans förmak, och af hvilka få skilldes missnögde ifrån honom. Utom uppvaktningar och arbete hos Konungen och på Åmbets-rummet, sammanträden och rådplågniugar med andra Åmbets-män, var han den öfriga delen af dagen delad imellan Håfvet och Staden, höga och låga, folk af alla Klasfer, (ty han hade nästan i alla bekantskaper), Akademier och Ordens-gillen, Picknicker och Skåde-spel. arbete och nöjen, de alfvärfamaste allmånnas góromål, de glättigaste lustbarheter, och det som ännu mer år, därunder drygaste enskillda bekymmer. I denna fällsynta och fig imellan sridiga blandning af förehavanden, var han alltid densamma och alltid ny, liksom skapad för det ställe, där han var, talandes hvars och ens Språk, tagandes hvars och ens

e) Om nöjen vid Svenska Konungars Håf i äldre och nyare tider.

ens ton, med hvilken han umgicks, ömsom klyftig och skarpsinnig i rådflag, lekande och munter i infall och återsvar, hvilka framträngde i hans umgånge, snabba och tråffande såsom blixten. I Kabinetet skulle man sagt, att han alldrig förstått skånta, i Samqvåmskretsen, att han alldrig haft annat att tänka uppå, än lójets lekande åmnen. Mången gång, då han var öfverhopad af mödor, härmade hans Snille glättigheten få fullkomligen, att ingen misstänkte defs verklighet. Sållan trött, alldrig förslöad, tillbragte han således sina flesta dagar, och när natten åndtliggen kallade andra till hvila, använde han ofta flera timmar därav till nytt arbete.

Så våldsamt förd af verldens och faker-
nas hvirvel, få föga Mästare af sin tid, få beröfvad allt ande-rum, var dock *Schröderheim* i detta mång-åriga lefnadsfått lycklig, få länge inga allmåanna skakningar försordes; ty han stod få högt, att vådan af sådana nödvändigt skulle sträcka sig till honom. Lugnet hade omgivit GUSTAFS Thron i 14 lyckliga år. Då uppkommo moln, och desfa bådade stormar. Den Provins emot Rikets östra Gråns, som GUSTAF tillförne besökt med Fredens Olif i handen, där *Schröderheim* tecknat hans beslut om nya Domstolar, nya Höfdingdömen, nya Författningar till defs förbättrade skick och förkofran; denna Provins återfåg sin Konung väpnad med Svårdet mot en mågtig fiende, och *Schröderheim* var honom å nyo följaktig. Denne trogne tjänare tillhörde sin Konung, om det talefåttet tillåtes, i lust och i nöd.

i nöd. Han blef ett forgse åsyna vittne till ett misslyckadt Fällttåg och till de bekynumerfulla ögnablick, då Konungen öfverlade med Sig Sjelf, om Han icke borde försaka Thronens åra, och söka sin tillflygt för sina återstående dagar i den enskillda lefnadens och v anskapens sköte. I denna kritiska stund kunde *Schröderheim* ej undgå att känna sin egen våda. Han  gde Inbillnings-kraftens vanliga svaghet, att förskräckas f r annallkande faror; men då de voro närvarande, tr t honom hvarken mod eller finnesflyrka. Det blef nu hans  refulla lott, att vara bland de få, som med trohet och tillgifvenhet tr flade den Konung de n rma  omgåfvo. i en stund då deras väl nästan icke mera fyntes bero af hans ynnest. Men **GUSTAFS** Snille och lycka, och Svenska Folkets urg mla nit för defs  fverhet, förändra hastigt fakernas utseende. Han skynnar att försvara sitt Rikes andra Gräns mot en ny fiende. Defs anfall hade liksom bercdt nya tillgångar till f rsvat, i Konungens och Nationens faindr gtiga mannamod och Europ s uppm rkfamhet; faran viker; **GUSTAF** blifver trygg; Kymmeneg rd och Götheborg förete inom tre månader det m rkv rdigafle exempel af ödets omiv xling och **GUSTAFS** Seger. På sin Konungs befallning utfärdar *Schröderheim* från sifsn mide Stad kallelsen till den märkvärdiga Riksdag (1789), som gjorde Konungen m gtigare öfver Defs Folk och fruktansv rdare f r Defs fiender. Han äger den lyckan, att därunder genom en ny m oda gagna Konung och F dernesland. S fom Sekre-

Sekreterare i Ståndernas Hemliga Utskott upptecknar och författar han de grannlaga och vigtiga beslut, som vidtagas till krigets kraftigare fortfåttande.

Han åtnjöt, genom kallelse till samma beställning, ett lika förtroende, och svarade dock med en lika fullkomlighet, vid GUSTAF III:s sista Riksdag (1792). Efter dess slut återstod för honom, mot dess Konung och Välgörare, blott en enda plikt att uppfylla: den, att uppvakta vid Hans Döds-fång. *Schröderheim* var nästan därifrån oskiljaktig; och hade den hugnaden (om annars någon hugnad i en så stor bedröfvelse kan åga ruin), att för Konungen förkorra fmårtans stunder, och den tillfrådsställelsen, att få till slut beundra den Själs storhet, som oförändrad, under de yttersta och hårdaste profven, följde GUSTAF till lifvets Gräns. *Schröderheim* emot tog Hans sista befallningar: Han hörde honom draga den sista pusten. *Schröderheims* känslor i dessa möika ögnablick! — Nej! försökom icke deras mälaning; för den som har ett hjerta, vore den ösverflödig — otillräcklig för den som icke har det.

Med darrande hand måste han ännu teckna de förgliga Rumor, hvilka, då GUSTAFS ösverlesvor med dyster slåt anförtrodde åt jordens föryr, tollkade för bedröfvaude vittnen hvad han varit och hvad han gjort. Och åt hvem kunde detta förtroende med mera skål uppdragas, än åt *Schröderheim*, som färlänge tjeuat, så noga kännt, så troget ållskat honom; som tillförsne med allmånt bifall frambrutit

burit ett lika offer åt LOVISA ULRICAS Minne? GUSTAFS Personalier upphöjde och värdigt dess åra; de upplifvade hos Hans folk kärleken, faknaden, forgen; De båra till framtida Slägten flämpeln af sin Förfat-
tares skicklighet.

Det förtraendes Åmbete *Schröderheim* få
länge innehäst och än längre förrättat, be-
klädde han, efter GUSTAF III:s död, blott i
några mätader. Han flyttades då till Lands-
höding-Befällningen i Upsala Län. *Schröder-
heim* näde således än en gång det Ödet, att
tillträda ett ambete, det han tillförne förval-
tat. Hans skicklighet var därigenom redan
beprövad; och den synnerliga vålvilja han
förvärfvade sig af Länets Invånare, så högre
som lägre, vittnar åven ovedersägligen till
hans fördel.

Ehuru mōdosamt, ehuru vigtigt en Lands-
höfdings kall år, kunde det dock för *Schrö-
derheim*, och i jämförelse med de vārf han
tillförne bestridt, nästan anses för en hvila.
Den paslade dock för en ålder, som vanligen
bådar krafternas aftagande. Men denna och
hans öfriga omständigheter tvungo honom,
att inom tre år söka en fullkomlig och oaf-
bruten ledighet. Konungen beviljade honom
afsked ur Sin och Rikets tjänst (April 1794),
och *Schröderheim* inträdde i ett lugn, för ho-
nom så ovant, så oförfökt, att det nästan
syntes frida emot hans natur.

Järsva, en lägenhet på Lusi-slottet Ulrics-
dals ägor, hade af Konung GUSTAF III. blifvit
honom

honom på lifstid skänkt. Där hade han tillförne om Sommarne någon gång hämtat förfriskning. Där blef nu hans beständiga hemvist. Hans villkor och hela ställning fordrade där en lika så tyft och inskränkt lefnad, som den tillförne varit vidt utsträckt, ja åfven lyfande. I detta omskifte, som gjorde så mycket afbrott, fann sig *Schröderheim*, vannornas magt oakadt, utan synbar ledsnad och med jemnt sinne. Grannskapet med Stockholm gaf honom tillfälle, att stundom se gamla vänner; och mellan de slunder, då han njöt deras fällskap, använde han tiden till läsning och andra enslighetens stilla, men tillfredsställande nöjen. *Schröderheim*, som kunde vara hvad han ville, hade åfven i de dagar då han var mest sysfelsatt, hunnit vara Författare. Flera mätterliga Tal, af hvilka en del redan är omrörd, hade genom Trycket utgitna, förvärfvat honom Allmånhetens utmärkta bisall. Åtskilliga otryckta synas ännu liksom vånta, att göra honom en lika heder. En Komedi, *Fjäskan*, imiterad efter den Fransyska Komedin *l'Officienx*, men imiterad såsom Snillen göra det, lämpad till våra Seder, riktad med nya komiska drag, med nya tillfälligheter, som måla Karakteren eller väcka löjet, författad i den lätta styl, som härmrar den goda tonen i omgången, utan att flöta Språkets reglor; denna Komedi, en frukt af hans penna, hade flera år prydt Stockholms Theater; och åskådarnes oförminskade talrikhet, ehuru ofta den blifvit uppförd, vittnar såkraft om defs förtjänst.

Andra

Andra Skrifter hade i den skämtsamma vägen upptäckt rikedomen af hans Snille-gåvor, och ibland dem flera i bunden styl, som intyga hans förmögenhet att åfven vara Skalld. Man kan ock fåga, att allt som flutit utur hans penna, utmärkt sig genom en viss lycklig och honom egen tanke-vändning och det lättaste framställnings-fått. Ett arbete af mera vidd blef nu i hvilan hans tidsfördrif. Han företog en Öfversättning af Carl V:s Historia, författad af Robertson. Valet utmärkte en Kånnare: Uppsfåtet nit för Upplysingens spridande i Fäderneslandet; Och om Öfversättningens godhet ågde så mycket mindre tvifvelsmål rum, som en Öfversättares kall kunde med skål anses vara under Schröderheims Talanger. Men detta Arbete hann ej fullbordas. *Schröderheims* Öde var, att ej länge vistas i verlden, sedan han ej syntes på defs flora Skåde-plats. Hans hällfa, som med en mycket fetlaggd kropps-ställning aldrig varit pålitlig, förfvagades mårklig om vintern 1795. En besvärlig and-tåppa bådade tvårare påfölger, som snart visade sig. Gul-fot och Vatten-fot angrepo honom mot Sommaren, och *Schröderheim* trodde sig se sin förvandling nalkas. Den störde icke hans finnes-lugn. Besökt af sina vänner, återtog han, mellan tårande plågor och förgångelsens påminnelser, esomoftast sin munterhet. Naturen syntes åfven ännu hafva krafter öfriga till motstånd, och Låkarne hämtade något hopp af Sjukdomens utbrott till utvärtes skador; men när Kallbrand i desfa tillflötte, kunde

kunde hans lif icke råddas, och *Schröderheim* flöt (den 30 Aug. 1795) sin 49 åra lefnad, hvars minne går till Efterverlden.

Till den ofullkomliga målning jag redan gifvit af hans fällsynta Själs - förmögenheter, kan jag icke underlåta att ånnu tillågga några drag. *Schröderheim* var ömsint och född för vänskapen. I hans mest lysande stållning var det honom en hugnad att återse, omfamna och tjåna gamla vänner, öfver hvilkas Krets lyckan syntes hafva lyftat honom. Fåfänga och högdragenhet voro så skillda från hans väsende, som de voro nedanom hans förstånd. Det var honom ej möjligt att bemöta någon med hårdhet, knappt att framföra obehagligheter. Därigenom ådrog han sig den tillvitelse, att vid flera tillfällen alltför lätt hafva gifvit lösten eller smickrat med hopp, då det till åventyrs varit bättre, att framställa misshagande Sanningar. Om han i Sammanlefnaden understundom med ovarsamhet nyttjade Satirens och Ironins Vapen, var det ej hjertat som ville skada; det var Snillet, som lekte, och glättigheten gjorde alltid sären mindre svidande, än bitterhetens öfverlagda dråphugg. Af Naturen var han välgörande; och tror jag icke, att han någonsin kunnat fågnad af någons ofård; men vet, att han kunnat glömma oförrätter, och förslätt den konsten att hämnas med ådelmod. Det är ock saker, att då fråga yppades om hårda eller lindriga utvågar, han alltid nyttjade de tillfället han hade, att befria de senare. Hans böjelse för välgärningar

ningar gjorde honom frikostig, och ökade de behof, i hvilka en mindre vårdad Hushållning alltför ofta kaftade honom. Desfa behof voro roten till hans flesta både bekymmer och fel: ty få hafva mera haft af nöden och mera föraktat Penningar, än han; där före, med ymniga tillgångar under en stor del af sin vandel, lefde och dog han fattig och gäldbunden. En Förste, som icke förgåtit hans fordna tjänster, kaftade på honom i sjelfva döds-stunden ett milldt öga, och skänkte kostnaden till hans begravning. Den skedde i mycken tyflhet. Efter hans eget förordnande omgåfvo blott några vänner hans lik-kista. Han hade sjelf valt defs påskrift: *Då det båst varit, har det möda och arbete varit f).* Den vittnar, att han med en Verlds-kånnares upplysta öga ansåg människjo-livet, hvars om-skiften han tillfyllest erfarit, och att han lemnade det utan saknad.

f) Ps. 90: v. 10.

Lefvernes Beskrifning

Öfver

Framlidne Lektoren vid Kongl. Gymnasium i
Hernösand och Sekreterären i Kongl.
Bibel - Kommission,

HERR DOKTOR

JOH. HARTMAN EBERHARDT.

Författad, och Uppläst
för Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets
Akademien, den 20 Nov. 1798

Af

ERIC MICHAEL FANT,
Hist. Profesor vid Kongl. Akademien i Upsala.

Theologie Doktorn, Lektorn vid Kongl.
Gymnasium i Hernösand och Sekreteraren i
Kongl. Bibel-Kommision, Herr Johan Hart-
man Eberhardt var född i Vesterbotten i
Oktober Månad 1727. Fadren, Hartman Elias
Eberhardt, bördig ifrån Sachsen, var Reg-
ments-Fältskär vid Kongl. Vesterbottens Reg-
emente, bivistade med det samma Fälttoget i
Finland 1741 och dog under Pommerfys
kriget 1758. Modren, Anna Christina Phœ-
nix, var Dotter af Lektor Phœnix i Linkö-
ping. Fadren bibehåller ännu sitt minne i
orten,

orten, både för insigt i sin Vetenskap och muntert lynne.

Lika obekymrad, som Doktor Eberhardt i lifstiden var om sin lycka, har han åfven varit att lämna Esterverlden någon underrättelse om sitt lefnads-lopp; hvarföre de få omständigheter, man dåraf kunnat samla, blifva ofullständige och mindre betydande. Det är genom sina Arbeten och icke sina Öden, som han gjort sig kånd; och mera mån om att gagna än lysa, uppletades han af lyckan endast vid de tillfällen, då hans insigter och arbetsamhet icke kunde umbåras.

Hvad man vet, är att Hr Doktorn vid 14 års ålder kom till Upsala Akademi och 1741 den 20 Nov. i Vesterbottens Nation blef intagen. Den rygtbare Doktor Anders Carl Ruthströmi befinnes honom närmast i denna Nations Matrikel: en man, som i natursgåvor med denna sin Landsman kan jemföras, fastän han af dem ej gjort ett lika nyttigt bruk. Eberhardts Ungdomsvår, sederméra Theologie Profesorn Doktor Olof Domey, gjorde honom ofta fällskap ifrån Norrland på sina Upsala resor, men denna förtjenta Mannens död, som fölgde korrt efter Doktor Eberhardts, hindrar, att man saknar all upplysning om fättet huru han då tillbragte sin tid.

Då varande Profesorn i Österländska Språken i Upsala, Magister Anders Boberg var för dessa bågge Ynglingar ett stöd. Hans ömhet, uppinuntran och råd nyttjade de bågge.

Hans

Hans lärdom, hans Bokförråd och Hus flodo dem alltid öppna med full beredvillighet, och under hans inseende utgaf och förfvarade Doktor Eberhardt bågge de lärdoms-prof, som till Akademiska graden erfordras. De angå orden: *Himmelens Drottning* i Jeremiæ 7 och 44 Kap. det ena utgifvit 1750, det andra 1755, hvarpå Magister-vårdigheten honom det sistnämde året tilldelades. I Veslerås blef han Prästvigd 1759 i Sept. och följande året erhöll han Kongl. Fullmagt, att vara Svensk Predikant uti Smirna.

Allt detta medförde likväl icke något underhåll, emedan resan till Smirna icke gick i verkställighet, icke heller den Beskickning till Spanien, hvilken Doktor Eberhardt sedemera var utsedd, att som Legations-Präst biträda. Han egde likväl, efter sina tarfliga behof, tillräcklig utkomst genom det förtroende han vunnit uti Grofshandlarens i Stockholm, Herr Isaac Clafons Hus, att handleddes desse Son nuvarande Bruks-Patron på Furudal i Dalarne, Herr Isaac Gustaf Clafon. Det var endast under denna tiden af sin iefnad, som Doktor Eberhardt utöfvade en del af de syfslor, kvilka tillhörta Embetet. Han predikade i Franfsyska Lutherska Kyrkan, på ett Språk, han innehade i all fullkomlighet.

Doktor Eberhardt hade vid Akademien lagt den grund i lärda Språk och Vetenskaper, som gjorde honom till en af sin tids bästa Philologer och Historici, men hans uppmärksamma Snille tillät honom icke, att

under varelsen i Hufvudstaden, vara en obe-
kyndrad åskådare af de tviste-åmnien, som då
delade Svenska Medborgares finnen och ge-
nom tåta Riks-Möten ofta upplifvades. Det
Handelshus, hvari han vistades, gaf, genom
sitt deltagande i dåvarande Växel-Operationer,
honom anledning att vånda sin forskning
på ett föremål, som fällan sysselfatt de lär-
da, nämligen Finans; och kånnare - intyga,
att föga någon med ett mera skarpt öga ge-
nointräntg desse hemligheter och med mera
redighet utredt dess irrgångar. 1765 års Stån-
der, sysselfatte med att bota de refvor, som
ett kostsamt krig och förra tiders anstallter
givit Rikets Drätsel-verk, sträckte kan hån-
da råttvisans stränga fordringar längre, än
politisk försigtighet bordt tillåta och gavvo
långsträckta efterräkningar anseende af parti-
håmind. Denna Riksdag, utmärkt i våra tide-
böcker af många goda Författningar, bland
hvilka Tryck-frihets Förordningen bär odöd-
lighetens stämpel, blef inom Clafonska Huset
teknad af tårar och dess rörelses undergång.
Doktor Eberhardt var då skild därifrån;
men kunde till sin död behålla ett gladt min-
ne af detta hus, ty det var där, han lärde
känna den Person, som sedan gjorde hans
enskilda lycka, Mademoiselle Magdalena Hed-
vig Röhl, med hvilken han förenade sig i
Januari Månad 1771.

Det var under denne tiden, som Doktor
Eberhardt först syntes som Historicus. Han
gjorde början med en Översättning af Abbo-
ten Fleurys Afhandling om Israeliternas feder.

Därpå

Dårpå utkom 1766 Första delen af hans Allmänna Historia, förfedd med Präste-Ståndets hedrande förord. Den afhandlar Ju-diska, Gamla Österländska och Grekiska Hi-storyen och efterfölgdes af tvåne andra, som innehålla den Romerska, Portugisiska och Spanska till år 1763. I handskrift lära den Engelska och Franska ligga färdiga, hvilke utgifne skulle till det hufvudfakligaste full-komna ett Verk, som i alla tider gör sin Författare heder.

Det är för detta Doktor Eberhardts för-nämsta arbete, som någon närmare redogörelse torde åskas. På vårt Modersmål är det tvifvelsutan det första, som, då frågan är om noggrannhet, ordning och fullständighet, förtjenar något affeende. De båsta kållor åro nyttjade och tillika granskade, händelserne väl afdelte och den delen, som innehattar hvarje Stats Politiska, Ecklesiastika, Militarisca och Economiska Försättning, af en alldeles ny utarbetning. En särdeles redighet i föreställnings-fältet röjer sig i detta, så väl som alla öfriga Doktor Eberhardts arbeten och till en vidsträcktare mundtlig undervisning åro de blifia anledningar gifne. Hvad kan vara orsaken, att en sådan Bok icke blifvit mer allmänt nyttjad, icke på 30 års tid mer än en gång upplaggd? Man torde böra söka den i inrättningen, att afhandla hvar och en Stats öden för sig, i vidden, som torde vara iör stor för en Handbok och för inskränkt för enskilld läsning. Men i alia tider behåller hon sitt värde, säiom en ledgång för Håfda-

Håfda-teknaren i Kronologin och håndelfernas famnianbindande. Det tillhör honom, kan hända, att göra henne mera tillämpande och mera pragmatisk.

Sedan Herr Eberhardt vid ofvannämnde Riksdag gjordt bitråde vid Protokollet i Prästeståndet; blef han 1767 antagen till Vice Notarie i Stockholms Stads Konsistorium. Här samlade han den kånnedom af sitt Stånds lagar och rättigheter, hvaruti han säkerligen haft få fina likar. Han fick snart tillfälle att häraf göra ett för Ståndet nyttigt och för honom hedrande bruk, då fråga yppades om Prästeskapets rätt till tionde af Såterierna. Saken underkastades på en gång Domstolars pröfning, och, under Tryck-frihetens dåvarande ypperliga skydd, Allmånhetens granskning uti Strid-skrifter å ömse sidor. Den förra utföll i början icke alltid, och på alla ställen, till Ståndets fördel. I de senare egde Doktor Eberhardts insigter och penna en så synbar öfvervigt, att Ståndet segrade eller rättare behöll sin rätt på högsta ort, genom Konungens Utflag. Erkånslan dersöre tillhör egentligen råttvisan, men den, som förflått att fatta henne i sin fulla dag, bör däröre icke heller förgåtas.

I vårt Fädernesland har det alltid varit ett medel, att befördra hvälfningar, att uppreta Stånd mot Stånd och på deras oenighet bygga nya Stats-författningar. Präst-Ståndet, som af den flore Axel Oxenstierna haft den åran, att hålfas för Tribuni Plebis, blef först

först ett mål för dessa försök. Prästmanna-Ödet utgafs, mera uppfyllt med stickande utlåtelser, än Historisk Sanning. Doktor Eberhardt, alltid nitisk för sitt Stånds heder, tog till pennan och sammanskref en Pragmatisk Historia om Frälse-Ståndet i Sverige, som åtminstone tjente att visa, att detta Stånd i medborgerliga förmåner hos os icke varit vanlottadt. Ingen som läser denna Bok, lärer däröm sakna öfvertygelse. Hon blef innan korrt ganska fallfynt; men är nyligen å nyo utgifven på Svenska i Köpenhamn.

En man af flora naturs-gåfvor, ännu ovanligare arbetsamhet och oförskräckt mod framträdde på parti-banan, jag menur. Kommerse-Rådet och Riddaren Nordenkrans. I brist af undervisning i ungdomen, som fätter tanke-gåfvan i ordning, faknade han den redighet i föreställnings-fältet, som i synnerhet fordras i det, han valt till sitt huvud-yrke, Rikets Finanser. Nya ämnens föddes beständigt under hans penna, de återhåmtades utan uppehåll; en tröttande vidlöstighet och utsvåvande tankar gömde för Allmänheten både viktiga Sanningar och upptäckter. Här fordrades en Dædalus att utreda sig ur Labyrinthen, och Doktor Eberhardt sammandrog i en liten Oktav, kallad Utkaft till en Svensk Mynt- och Finans-Historia, det huvudsakligaste af Nordenkrans's många och digra Volymer, uppfälldt i en naturlig ordning.

Jag förbigår åtskilliga mindre Afhandlingar och Strid-skrifter, mera ämnade för dagen

dagen och tillfället ån för Efterverlden, men hvilkas fält och skarpa rögde hans penna och göra dem icke ovårdige Efterverldens bokkap. Ibland dem åro de siste, rörande Religions-frideten 1778, ieke de minst betydlig, ehuru erfarenheten visat faran därav mindre, än Författarens nit tig då föreställde.

Herr Doktorn utnämndes 1769 till Historiarum och Moraliū Lektor i Hernösand. Hans styrka i Latinska Språket, förenad med få mycken kunskap om Forntiden, blef för därvarande Kongl. Gymnasium af utmärkt nyttå den korcta tid, honom tillåts att där tillbringa för viktigare góromål.

Dåvarande Biskopen i Strengnäs Doktor Jacob Serenius, en af de märkligaste Män, som vår Kyrka kan uppvisa bland sina Styresmän, hade redan vid 1765 års Riksdag yrkat nödvindigheten af en förbättrad Överlättning af den Heliga Skrift, efter senare tiders framstieg i Språk-kunskap och smak. Att öfvertänka, belluta och finna bästa sättet till verksfållandet var för Biskop Serenius ett och sannima Verk. Han uppgaf Planen; men förändring af det rådande Partiet förändrade efter vanligheten alla det förras anstallter. Saken skulle företagas; men på ett sätt, som aldrig kunde leda till åndamålet. Åndtliggen upplifvades 1771 Biskop Serenii Förfag, och han, som efter Regerings-sättets förändring behöll sin verksamhet och sitt anseende, erhöll Konungens nådiga Stadfästelse på den Instruk-

Instruktion, han låtit uppsätta a), de Ledamöter han föreslagit och hvilka Efterverld och erfarenhet vitsordat bågge vara valde af en stor Kånnare. Doktor Eberhardt var redan af Herr Biskopen för fördelaktigt kånd, för att icke vid detta tillfälle komma i åtanka. Han förordnades 1773, att såsom Sekreterare föra pennan i Kongl. Bibel-Kommissons sammankomster och beförja om utgifvandet af dess Arbeten. Men ett företagande af sådan betydenhet, som detta Bibel-arbete, fordrade kostnader. Fond att dem bestrida, utan Kronans eller det allmånnas betungande, blef ock uppgifven af den driftige Biskopen Serenius, bitrådd af dess trogne vän Eberhardt, hvilket allt af Högstsalig Konung GUSTAF III. stadfästades och vid Dessa Regerings början kom till verkställighet. Det bör icke heller här förtigas, den akning och erkånsla Lektor Eberhardt beständigt bibehållit, för en bland denne Kongl. Akademins vittre Ledamöter, i anseende till dess verksamma åtgård till hela detta Årendets befordran och Expedition hos Konungen: det är Herr Kansli-Rådet och Riddaren Elers, hvars ynnest och vänskap, han i synnerhet hårutinnan, under hela sin lefnad, högt skattat och bland sina vänner ofta

- a) Det är hos framlidne Herr Doktor Liljestråle och Kongl. Akademins Heders-Ledamot, Herr Justitie-Kansleren och Ridd. Liljestråle, som Allmänheten står i förbindelse för detta mäster-stycke, hvilken sistnämnde Herre är en af de två Kongl. Bibel-Kommissons Förste Ledamöter, som ännu lefva och fåt deltaga i det bifall, hvarmed deras Arbete blifvit emottaget.

ofta beprisat. Detta mōdosamma Verk bestriddes af honom allt till dōds-stunden. Hela Öfverfättningen under hans bitrāde fullbor-dad, utgifven och färdig öfverlåmnad till Konungen och Hertigen - Förmynndaren vid den sist förflutne Jubel-fest, samt till de då närvarande Rikets Herrar och Herrar Bisko-par med flere, och många Volymer Proto-koller, som innehålla skålen till de gjorda ändringar, i Kongl. Kommissions Arkiv, vittna om hans insigter, färdighet och otrött-liga sifit, och göra åt hans minne en odöd-lig heder.

Denna befattning återkallade honom först ifrån Hernösand till Stockholm och sedan flera gångor till Upsala, där han i Vetenska-pernas och vänskapens sköte kännde sin till-tagande ålder upplifvas af ungdomens minne. Det ansenliga Bibliotek, som pryder detta Låro-fåte, blef för honom en rik tillgång, som i Bok-kunskapen öfverträffade de flesta sina Samtida. Han hade vunnit den genom mång-årig läsning, mång-årigt vistande i Huf-vudstaden, där de talrikaste enkillacke Bok-samlingar under hans ögon bortfalldes. Han förfunimade aldrig något tillfälle, att därav rikta sitt egit förråd, som han lämnade så valdt af de bästa Författare i hans yrke, Språk-kunskapen, Philologin och Historien, så kostbart i anseende till de bästa Upplagor, att det täflar med de yppersta i Riket, ehuru han vid inköpet måste hafva affeende på sina inskränkta tillgångar.

Detta

Detta var ock hans förnemsta och, snart sagdt, hans enda Egendom. Bland Böcker tillbragte han sin niesta lefnad. För dem uppoffrade han de beqvämligheter, på hvilka andre sätta så mycket värde och hos dem faknade han aldrig erfätning, för det nöje, som andre finna i fysfellösa tids-fördrif. Han gick att *roa sig bland sina döda vänner*, var desf vanliga utlåtelse, då han begaf sig till sitt Bibliotek och desf dagliga arbeten. Där-emot medförde han aldrig i sammanlefnaden Bok-kammarens Stämpel. Han var i högsta måttan nogräknad om anständighet i klädnad och feder, alltid lätt, glad och munter både i större och mindre Sällskap, icke utan en fin kritik i omdömet och en vakande upp-märksamhet och nitiskt deltagande på det minsta, som föreföll i det allmänna.

Dertill lemnades honom ett vidsträcktare fällt, då Rikets Penning-verk under ett kost-samt krig, fordrade en färskilld och upplyst Styrelse. Hela den gamla och åfven den nya åfamkade Riks-Gålden, af Ständerna antagen, erkånd och garanterad 1789, uppdrogs af dem till Förvalltning åt visfa Fullmägtiga utaf hvart Stånd, jemte användandet af de till-gångar, som till desf betalning voro bevil-jade. Präste-Ståndet egde ibland sina Med-lemmar näpligen någon kunnigare och er-farnare, till hvilken det kunde läunna ett så ypperligt, men tillika få mödosamt förtro-ende, än Doktor Eberhardt. Han fortsatte det först i trenne år till 1792 års Riksdag och

och då funnos hans rådflag och anstallter få mognä och nyttiga och hans bibehållande för Verkets fortgång få nödvändigt, att han därom på det måst förbindande fått anno-dades. Administrationen emottog då en till-ökning på Riks-Gålden, den hans kännedom af Växel-Operationer och otröttliga uppmärksamhet på alla tillfället bidrog till, att icke allenaft hålla inom sina gränser, utan ock till en betydlig del nedsfätta. Hans ånu qvarlefvande Åmbets-bröder i detta Kon-tor låra alldrig underlåta att fövara minnet af det nit och den klokhet, hvarmed han delta-git i deras omfotger.

Men här tårdes ock hans krafter. En 60 åra styrka, som förut blifvit använd i be-ständig arbetsamhet, tålde icke denna tillväxt af göromål. Han aftog synbart det sista året och utflocknade den 4 Januarii 1796.

Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets Akademien kunde icke länge uppskjuta, att tillagna sig en sådan Ledamot och han tog här sitt intråde den 20 Mars 1789 med ett Tal om de vackra Vetenskapernas Öde hos de Romare. Sällskapet pro Fide & Christianismo lemnade honom ett rum bland sina Medlemmar och då Prästerkapet, samladt vid Jubel-festen 1793, i underdålighet anhöll* om en Konniitté till granskning och utarbetning af Kyrko-åren-dena, kunde Eberhardt icke undsätta Konun-gens val. Vid samma Jubel-fest blef han äfven utnämnd till Theologie Doktor och faknade således hvarken heder eller utkomst, när

när han trött af mōdor kallades af en hōgre Hand ifrån åtnjutande af båggedera bland dödliga.

Vi fakne uti honom en lārd, lika bevandrad i den gamla verlden, som den nya; en Medborgare med varmt nit för det allmānna; men utan anspråk på myndighet och anseende: ett Snille, grundligt i undersökning och praktiskt i utöfning, lika färdigt för den lärda Kritiken som Siffran: en fri fjål, utan band af lycka heller egennytta; men ändå hedrad och med tarflig utkomst; med få ord: en i flera asseenden god, fällsynt och gagnande mānniska.

F ö r s l a g

Till

Inskriptioner och Minnes - Penningar,
kvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien blifvit uppgifna,
Åren 1793 — 1798.

INSKRIPTIONER.

I 793.

N:o 1.

*Under Hans Excellenses, Herr Riks - Rådet Grefve
CARL FREDRIC SCHEFFERS Porträtt
i Kongl. Serafimer Ordens - Gillets
Sessions - Rum a).*

Grefve C. F. SCHEFFER K. och R. Råd, Nitisk
för Allmännt väl, Glad att låtta den trycktes börda,
Huld emot den vårnlofa, Välgörande emot Uslingen,
bidrog till Inrättandet af Söder Telge Hospital och
Lazarett, som efter hans yttersta villja njutit betydande
understöd. Han lesver i sina välgärningar.

N:o 2.

a) Kongl. Serafimer Ordens-Gillets önskan och åstun-
dan var att erhålla en Svensk Inskription, som
kunde förvara minnet af denne Herres nit och för-
tjenster af Fattig- och Sjuk-husen, samt tillika få
beskaffad, att den kunde passa under en Byst, som
Gillet årnade låta förfärdiga öfver Gr. SCHEFFER.

N:o 2.

På Arkiatern von LINNÉS Minnesvård.

CAROLUS LINNÆUS

Quo Interprete

Natura

Sua Tandem Adyta

Patere Indulxit.

På Piedestalen eller Foten under Monumentet

Amici & Discipuli P.

MDCCXC . . .

1796.

N:o 1.

På Gällaryds Kyrka.

Gällaryds Kyrka

blef byggd

uti

K. GUSTAF III:s

XI Regerings År

1782.

N:o 2.

På Rydaholms Kyrka.

Uti

K. GUSTAF IV ADOLPHS

Andra Regerings År

Under Hertig CARLS

Förmynderskap

byggdes

Rydaholms Kyrka

1793.

1797.

1797.

N:o 1.

*På Konung GUSTAF ADOLPHS
Årefstod till Häft.*

Åt
GUSTAF II. ADOLPH
Den Store
Af
GUSTAF III.
Och
Svenska Folket.

1791.

N:o 2.

*På Komung GUSTAF III:s Årefstod.
Åt*

K. GUSTAF III.
Lagstiftare
Segervinnare
Fredens Återställare

Af
Stockholms Borgerfkap
MDCCXC.

1798.

N:o 1.

*På Obelisken upprest till Minne af Stockholms
Borger-skaps Trohet och Nit under Kriget b).*

GUSTAVUS III.

Civium Stockholmen-sum
fidem

flagrante Bello
probatam

Posteris tradi voluit
restituta Pace

MDCCXC

GUSTAVUS IV ADOLPHUS
tradidit
MDCCXCVIII.

GUSTAF III.

beslöt

efter återvunnen Fred
MDCCXC.

GUSTAF IV ADOLPH
uppreste
MDCCXCVIII.

Detta Minne

af

Stockholms Borger-skaps
Trohet och Nit
under Kriget.

VII DEL.

E e

N:o 2.

b) Kongl. Akademien hade redan år 1790 uppgifvit Förfag till Inscription å famnia Obelisk; men som Högftalig Konung GUSTAF III:s Förrordnande om denna Minnesvård icke i Dess lifstid blifvit verkställdt, fanns af nöden att föreslå ett nytt af följande innehåll.

N:o 2.

På Målby Kyrka i Blekingen c).

Detta Herrans Hus
 Byggdes under Kriget
 1788. 1789. 1790.
 Fullbordades efter Freden
 1791.
GUSTAF IV ADOLPH
 tillåt det uppnåmnas
 efter Drottning
FREDRICA DOROTHEA VILHELMINA
 då Hon
 anlände till Orten
 1797.

Knut Persson i Hörby
 låt rista Stenen
 1798.

MINNES - PENNINGAR.

1793,

N:o 1.

*Öfver General-Amiralen Grefve EHRENSVÄRD
 af Arméns Flottas Officerare.*

*Första sidan: Bröftbilden, med omskrift: CARL AUGUST
 EHRENSVÄRD, Grefve.*

Andra

- c) Sedan Konungen tillåtit att uppnåmna denna Kyrka efter Hennes Maj:t Drottningen, var den Inskription, som Akademien år 1794 föreslagit, nu mera icke lämplig, utan måste på fått som följer förändras.

Andra sidan: Denna Inscription i råta rader:

Åt
Ett värda Näm
Af
Vänner i Striden
1789.

N:o 2.

Öfver Årke - Biskopen Doktor SPEGEL.

Första sidan: Bröftbild, namn och titel: *HAQU. SPEGEL*
Archiep. Ups.

Andra sidan: Davids Harpa med öfverskrift:
Nec cessat sacra sonare.

Nedanskrift: *Nat. MDCXXXXV Ob. MDCCXIV.*

N:o 3.

*Öfver Generalen SIEGEROTH, såsom Chef för
Södermanlands Regemente.*

Första sidan: Bröftbilden med omskrift: *GUSTAF ADOLPH*
SIEGEROTH, Friherre, General.

Andra sidan: *Vulgöraren och Minnet egnad af Officerarne
vid Södermanlands Regemente, 1793.*

N:o 4.

*Belönings-Penning för Kadetterne vid Kongl. Krigs-
Akademie på Carlberg.*

Första sidan: En Lagerkrans med Inschrift: *För framsteg i
Vetenskaper.*

Andra sidan: Vid utdelningen graveras derpå den Kadet-
tens namn och Klasfen, i hvilken han gjort sig af
denna Belöning förtjent.

1794.

N:o 1.

*Skåde - Penning öfver Förbundet med Ryssland
År 1791.*

Första sidan: Konungens Bröstbild, Namn och Titel.

Andra sidan: Freden, föreställd såsom en Qvinna, med Mercurii staf och Ojeqvist i ena handen, samt ett Palladium i den andra, hvilar med armen på en fyrkantig Pelare, hvarvid Svenska och Ryska Sköldarne åro fästade. Ofvanföre: *Beantis Imperiis mansura.* Nedanföre: *Federe Svecos inter & Russos asserta die XIX Octobr. MDCCXCI.*

N:o 2.

Skåde - Penning öfver Riksdagen i Gefle År 1792.

Första sidan: Konungens Bröstbild, Namn och Titel.

Andra sidan: Konungen på sin Thron sträcker handen åt en Qvinna, som i handen bär ett Svärd, en Bok, Mercurii staf och en Handskåra, de Fyra Ständens Atributer. Ofvanföre: *Sanandis Reipublicæ vulneribus.* Nedanföre: *Ordd. R. Gevaliam convocati XXIII Jan. MDCCXCII.*

1797.

N:o 1.

Öfver Arkiatern och Riddaren BÄCK.

Första sidan: Bröstbilden med omeskrift: *Doctrina clarus
&c arte.*

Andra sidan: Denna Påskrift:
ABRAH. BÄCK
Pr. R. Coll. Med.
Archiatro R.
Eq. de Stella Pol.

Membro

*Membro Suo
desideratisimo
Ac. R. Sc. St.
MDCCXCVII.*

N:o 2.

*Öfver Deras Majeståters Konungens och Drottningens
Biläger.*

Första sidan: Konungens och Drottningens Bröstbilder med omiskrift: *GUSTAVUS IV ADOLPHUS
FREDERICA DOROTHEA VILHELMINA
Rex & Regina Sveciar.*

Andra sidan: En ung Hjelte och ett ungt Fruntimmer i Grekisk eller Romeisk drägt gifva hvarannan handen framför ett Altare, på hvilket Hymen med facklan upptänder eld. Öfverskrift: *Spes jubet es je
ratas.* Nedanskrift: *Junctio Auguſtorum Connubio.
D. XXXI Oꝝ: MDCCXCVII. Eller Junctio Virtute
& Sanguine junxit Hymen D. XXXI Oꝝ. MDCCXCVII.*

F ö r s l a g

Till

Inskriptioner och Minnes-Penningar,
hvilka af Kongl. Vitterhets, Historie och
Antiquitets Akademien blifvit gillade
och jemkade, Åren 1793—1798.

INSKRIP TIONER.

1793.

N:o 1.

*På en ny Kläcka i Fornåsa Kyrka och
Linköpings Stift.*

På ena sidan: All verlden med desf ro och smärta
Förglöm! och fök Guds rike först!
Bygg Herrans Tempel i ditt hjerta
Och släck vid Nådens brunn, din törft!
Låt Kläckans ljud till andakt båda!
Af ordet Himlavägen lår!
Kom, att i Helgedomen skåda
Hur god och ljuslig Herran är!

På andra sidan: Då

Friherre FR. G. STRÖMFELT

Kontre Am. och Kom. med St. Korset af K. Sv. O.

var

Landshöfdinge

Doktor JACOB AX. LINDBLOM

Led. af K. Nordst. Orden

Stiftets Biskop

Kyrko.

Kyrkoherden PET. ERICSSON KNOOR
 Komm. DAN. P. WALLMAN
 Fornåsa Församlings Lärare
 Nåmdem. Pet. Månson i Hycklinge
 Rusth. Sven Andersson i Tornby
 Kyrkans Föreståndare
 Blef denna Kläcka
 I Norrköping omguten
 af
 ANDERS BILLSTEN
 Jubel-året 1793.

N:o 2.

Öfver Hölö Kyrka i Strengnes Stift.
 Under
 GUSTAF IV ADOLPHS
 Andra Regerings-År
 1793
 Blef Hölö Nya Kyrkas Byggnad
 Fullbordad.

N:o 3.

Öfver Frn WINTERS Graf.
 Under ömsaste saken
 af
 en älskad Maka
 N. N.
 Lät Lands-Kamereraren
 ARNDT JOHAN WINTER
 rista Stenen
 År 1791.

N:o 4.

N:o 4.

*Öfver Dådesjö Kyrka i Kronebergs Län
och Wexiö Stift.*

Gud till Åra
Ombyggdes detta Hus
Under
GUSTAF IV ADOLPHS
Regering
År 1793.

Kommer, låter oss tillbedja!

N:o 5.

Öfver Linderås Kyrka i Linköpings Stift.
Uti
GUSTAF IV ADOLPHS
Andra Regerings-År
och
Svenska Församlingens
Tredje Jubel-År
Byggdes denna Kyrka
MDCCXCIII.

1794.

N:o 1.

Öfver Sunds Kyrka i Linköpings Stift.
I Konung GUSTAF IV ADOLPHS Andra
Regerings-År,

Då

Då Svenska Församlingen andra gången firade
Hundrade Åra Minnet af Upsala Møte,
lades Grund till Sunds Kyrka.

Lånet flyrdes af
Friherre FREDRIC G. STRÖMFELT
Stiftet af
Doktor JAC. AX. LINDBLOM.

Byggnaden Fullbordades
Under tillsyn af
V. Past. GUSTAF HAMMARQVIST.
Genom
CASPER SEURLING.

1794.

Ex. XX. v. 24.

N:o 2.

Öfver Stenquista Kyrka i Strengnes Stift.
Uti
Konung GUSTAF IV ADOLPHS
Tredje Regerings-År
Är denna Kyrka
Å ny grund uppbyggd
År MDCCXCIV.

N:o 3.

N:o 3.

*Påskrift å en Ljus-Krona i Målby Kyrka
af Lunds Stift.*

Till Målby Församlings tjenst, förfärdigad i Stockholm 1792 genom Kyrko-Föreständaren och Riksdagsmannen, KNUT PERSSONS i Hörby försorg och af Medel, som genom hans driftiga tillsyn, vid Kyrkans ombyggnad 1789, blifvit besparda.

N:o 4.

På Kapiten VENNERSTEDTS Grafvård.

GABRIEL VENNERSTEDT

Kapiten och Riddare af K. Svärds Orden,
Herre till Solberga, Sörby, Stora Lasfåna m. m.

Född den 31 Dec. 1729.

Slöt sin lefnad och Ätt på Svärds sidan d. 14 Jun. 1793.

Hans Hjerta gaf honom Villja
Hans kloka Hushållning Förmåga
till Välgörande.
Välsignelser följde honom i lifvet
Tårar i Döden.

Hans Enka Friherrinnan ULR. HEL. FUNCK
och
Fyra Döttrar
reste Stenen

N:o 5.

Över Stora Dörren af Målby Kyrka i Blekingen.

Detta Herrans Hus
Byggdes Åren 1788 1789 1790.

Då

Då Norden suckade
Under Krigets Tyngd.
Fullbordades

1791.

Då Sverige gladde Sig
I Fredens Lugg
Öfver GUSTAFS Åra
och Sin Sjelfständighet.

KNUT PERSSON i Hörby låt rista Stenen.

N:o 6.

I Konungens Museum.

Antiquitatum
Artiumque Cultiorum Cimeliis
Studio & Cura
GUSTAVI III.
Maximam Partem Comparatis
GUSTAVI IV ADOLPHI
Tutelam Gerens
CAROLUS
Dux Sudermanniae
Hunc Locum concesfit
MDCCXCIV.

N:o 7.

På en Grafvård öfver Landshöfdingen och Vice
Amiralen Friherre JOH. von RAYALIN.

Friherre JOH. von RAYALIN
V. Am. vid Örlogs-Flottan
Landshöfdinge i Blekingen
Kom. af Svärds - Orden
f. 1715. d. 1786.

Konun-

Konungens Nåd
 Stånders Förtroende
 Medborgares Högaktnings
 Vittnade
 Att Han Sökte Äran
 I Förtjensten
 Icke I Lyckan.

I Stormarne Mötte Han Döden
 Oförskräckt
 I Lugnet
 Blef Hvilan Hans Seger.

Minnesvärden reste Sonen
 Sal. von RAYALIN.

I 795.

N:o 1.

*På en Grafften öfver Profesforerne LEHNBERG
 och LINDBLOM.*

PET. LEHNBERG

Nat - - -

Denat - - -

NIC. LINDBLOM

Nat - - -

Denat - - -

Math. Prof.

In Vita & Morte Conjunctissimi

Hic Cineres & Osfa Jungunt

Cura

J. A. L.

Ep. Linc.

N:o 2.

N:o 2.

Öfver Bron vid Strömsholm.

MDCCXCV

Under K. GUSTAF IV ADOLPHS Regering
och

Hertig CARLS Förmynnderskap

År detta sista af Strömsholms Sluss-Byggnads Arbeten

Genom SAMUEL AF UGGLAS Omsorg

Fulländadt

Af JOHAN ULFSTRÖM.

N:o 3.

*På Altar-Silfret som Konungen förårat till
Mora Kyrka.*

Skänkt

Af

K. GUSTAF IV ADOLPH

till Mora Kyrka

Under Refan i Dalarna

1794.

N:o 4.

På Timrå Kyrka i Härnösands Stift.

Uti

K. GUSTAF IV ADOLPHS

Fjerde Regerings-År

Under

Hertig CARLS Förmynnderskap

Blef

Timrå Nya Kyrka

Färdig

1795.

N:o 5.

N:o 5.

*Öfver Hof-Stallmåstarens hos Drottningen, Friherre
CARL OXENSTIERNAS Grafvård.*

CARL OXENSTIERNA

Friherre till Harg

Öfver Hof-Stallmåstare hos Drottningen

Kommend. med St. K. af Vasa-Orden.

Född den 9 Januarii 1737.

Död den 15 Maji 1795.

Tårar och Välsignelser

Vid Hans Grift

Vittna till Hans Ära

Att Den Rikes Minne

Kan vara kärt för den Torstige.

N:o 6.

*På en Klücka vid Gunnarps Kyrka i
Hallands Län.*

År 1793

då

Friherre AXEL E. GYLLENSTJERNA
var

Landshöfding öfver Hallands Län

Doktor JOHAN WINGÅRD

Biskop öfver Götheborgs Stift

Magister SEVERIN WALLIN

Kyrkoherde och Prost

Uti

Gällareds och Gunnarps

Församlingar

blef

Bleſ denna Kläcka Omguten
Af

JONAS MAGNUS FRIES
Kläckgjutare i Jönköping

I Corinth. x3: v. 1.

N:o 7.

På Vesterlösa Kyrka i Linköpings Stift.

MDCCXCV

I K. GUSTAF IV ADOLPHS

Regerings Fjerde År

År Denna Kyrka

Ombyggd.

N:o 8.

Under Hans Excell. Herr Grefve AXEL FERSENS
Bröftbild i Stockholms Lazarett.

Grefve AXEL FERSEN

S. R. R. och Kommend. af Kongl. Maj:ts Ord.

styrde med nitsfull omsorg

Lazarettets Inrättningen i 20 År

Tackfamheten

Uppsatte Bilden

Att Hans Minne måtte leſva

I Hans Efterdömen.

1796.

N:o 1.

På Falsterbo Fyrbuk.

I Konung GUSTAF IV. ADOLPHS
4:de Regerings-År
Då

CARL

Hertig af Södermanland
Sv. R. Stor-Amiral
Förestod Riks-Styrelsen
Uppfördes denna Byggnad
På Rikets kostnad.

Den finner vägen
och undviker faran
som ledes af Ljuset.

N:o 2

På Alingsås Kyrka.

Uti

K. GUSTAF IV ADOLPHS
Andra Regerings-År
Då Hertig CARL af Södermanland
Såsom Förmynndare
Förde Riks-Styrelsen
Blef
Alingsås förfallna Kyrka
Åter upprättad
och
Byggnaden fullbordad

1793.

N:o 3.

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01049 6558

